

**Jaroslav
Havlíček**

Helimadoe

Půjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

Fpřístupňujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

Pořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Helimadoe

Jaroslav Havlíček

Znění tohoto textu vychází z díla Helimadoe tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Odeon v roce 1966 (HAVLÍČEK, Jaroslav. *Helimadoe*. 6. vyd., v SNKLU 1. vyd. Praha: Odeon, 1966. 231 s. Klub čtenářů, sv. 220.).

Fotografie Jaroslava Havlíčka: originály archiválií jsou uloženy v Památníku národního písemnictví – literární archiv.

Text díla (Jaroslav Havlíček: *Helimadoe*), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Citační záznam této e-knihy:

HAVLÍČEK, Jaroslav. *Helimadoe* [online]. V MKP 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2015 [aktuální datum citace e-knihy – př. cit. rrrr-mm-dd]. ISBN 978-80-7532-010-0 (pdf). Dostupné z:

<http://web2.mlp.cz/koweb/00/04/12/87/90/helimadoe.pdf>.

Vydání (obálka, grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 30. 4. 2015.

OBSAH

1 Se sluncem v očích.....	8
2 Byl jsem těžce nemocen	12
3 Městečko Staré Hradý	18
4 Doktor Hanzelín	23
5 Lékařův domek	29
6 Turnus	35
7 Pět dcer.....	40
8 Jediný nápadník.....	45
9 Zpívající kočár.....	50
10 Vráteňská studánka.....	55
11 Nevyřčená slova.....	59
12 Hypochondr	64
13 Dora	70
14 Zdomácněl jsem u Hanzelínů	75
15 Mudřec a jeho žák.....	80
16 Strýc námořník.....	86
17 Opojný večer a střízlivé ráno	91
18 Sny o dálkách	96
19 Vyučování francouzštině	101
20 Nebezpečná chvála.....	107
21 Tajemství Lídina kufu.....	112
22 Sníh	118
23 Druhá tvář dobrodružství	123
24 Pomlázka.....	129
25 Salónní kouzelník	134
26 Bílí holoubci.....	139
27 Jasnovidka.....	144
28 Dořin záchvat vzteku	149
29 Umírající.....	154
30 Boží tělo.....	160
31 Dvě postavy v temnu	165
32 Prasklý soudek sirobu.....	170

33 Čáry nad ošatkou bramborů	175
34 Pohřeb.....	181
35 Romantika hřbitova.....	187
36 Ze zármutku blaženost	191
37 Postilión lásky	196
38 Temno před bouří.....	200
39 Kočovní kino.....	204
40 Útěk milenců	208
41 Turnus je zachráněn	213
42 Dětství v troskách	218
43 Sen.....	222
44 Zpověď hříšníka	226
45 Otcův doslov	232
46 Loučení.....	236
47 Píseň okaríny	241
48 Toužící žena.....	246
49 Tváří k minulosti.....	250
50 Již nikdy jsem nespátl Staré Hradky	254

*Ještě jednou se vrátíme zamyšleni, kde prudce
květ voněl, že svedl nás z cesty, když šeřivým stříbrem tekl
nad potoky večer, a ještě jednou se vrátíme,
kde píseň jsme slyšeli z oken, jež hleděla k zahradám zmlklým.*

Antonín Sova

1

Se sluncem v očích

Déle než týden byla obloha stále stejně modrá, stále tytéž řídké obláčky plynuly od východu, stejně něžně vanul teplý větřík a stejně jednotvárnou píseň zpívala řeka. Údolí se podobalo obrovskému úvozu a tráva na břehu byla vyrostlá tak vysoko, že bylo možno se v ní skrýti. Miluji osamělá místa. Miluji skalnaté stráně, na nichž voní smrkový les. Denně jsem se válel na téměř kousku země, kde jsem si vyležel pelíšek sotva tak široký, abych v něm mohl roztáhnout paže. Kus níže, v oparu stříkající pěny, hučel jez. Nad jezem stála připoutaná pramice, na níž se v úmorném červencovém žáru lopotili písaři.

Někdy vydala příliš horkokrevná vlna téměř houslový tón, někdy na balvaně poblíž mne usedl konipásek a do taktu zakýval dlouhým ocáskem. Nosil jsem si s sebou k řece knihy, ale jen proto, abych si je mohl klásti pod hlavu jako tvrdou podušku. Ty sladké dni ze mne sňaly jakoby kouzlem všechnu tíhu přítomnosti. Oddával jsem se odpočinku. Nepřemýšlel jsem. Nechtěl jsem se trudit překonanými bolestmi a strastmi, ani se utěšovati nadějemi na radosti, které se snad mohly ještě vyskytnouti kdesi v dálce. Lze-li přirovnati život k jízdě vlakem, pak – kupodivu – tento vlak se nakrátko zastavil. A není snad dokonalý klid již sám o sobě štěstím? Zažíval jsem je ne jako dychtivec, ne jako zoufalec, ale jako pustý lenoch.

Zavřeme-li oči proti slunci, neslyšíme-li nic jiného než plynutí vody, vnímáme-li jen sálavé horko žíznivých paprsků, pak jsme se věru octli mimo jakoukoli dobu a mimo jakékoli přesné místo na zemi. Právě tak jako zde, v tomto údolí, mohli bychom ležeti u jiné vody, v jiném létě na žhavém slunci. Je to zvláštní, jak snadno lze za tak jednoduchých podmínek cestovati celým životem po všech místech, kde jsme leželi a slunili se. Právě tak jako zde, leželi jsme nesčíslněkrát jinde s týmaž rukama založenýma pod hlavou, s touž

rudou oponou víček na zavřených očích. Dávno či nedávno – všechny ty vjemy jsou jakoby vystřižené z téhož zlatého papíru. Myšlenky jsou přikovány jen k slunným krajům – toho ostatního jako by v životě ani nebylo.

Je to radostné, motýlí cestování. Není zemské tíže. Z jednoho sluncem zalitého pobřeží k druhému, těkavě, bezstarostně. Němé obličej se vybavují na sítnici oka, přátelé i přítelkyně, mladí i starí, živí i mrtví. Možná si je prohlížeti pátravě a kriticky. Není třeba se báti, přicházejí jen jasné dny, jasné týdny. Všechny tváře mají svůj zlatý nimbus, svou svatozář. Cestování je lehké a přitom hluboké. Jak hluboké, to se pozná teprve tenkrát, když se oči otevrou. Následuje probuzení z těžkého sna, svět je šerý, olověně bezbarvý. Lépe je přivřít zas víčka a pokračovati v závratné pouti.

Také lze jít přesně vytčenou, zpětnou cestou. Plouti životem obráceně, proti proudu. Udělal jsem to, byla to zvláštní hra. Loni, předloni, stále a stále vzad, hloub a hloub. Mládl jsem, menšil jsem se, cítil jsem však, že je to stále totéž mé tělo, které se vyhřívá, tytéž uši, které naslouchají, tytéž oči, oslněné žářem. Stále zpět – chtěl jsem stanouti až na posledním stupni, kdy to bylo poprvé. Kdy to bylo poprvé? Nyní jsem vložil do vzpomínání jistou usilovnost, chtěl jsem viděti tak daleko, kam jen možno dohlédnouti. Stanouti se zamhouřenýma očima v takovém slunečném dni, který neměl předchůdce. A stanul jsem.

Podrobnost k podrobnosti – sbíhaly se poslušně – až to bylo přesné, tak přesné, že se mi zatajil dech. Nejsem už kostnatý třiačtyřicetiletý chlapík se zarostlými nohama a s řídkými vlasy, na mé bradě nedrhne o dlaň špatně vyholené strnisko, v mých zádech nevězí hluboká jizva z války, mé stoličky nejsou ozbrojeny zlatými korunkami. Kolem mne se nezvedají valy lesnatých a kamenitých strání, není to řeka, která vedle šumí. Jen slunce je stejně horké, stejně laskavé. Je mi něco přes třináct let. Má kůže je hladká, údy tenké, břicho propadlé. Mé rty jsou jemné vykrojeny jako u dívky, kaštanově hnědé, hebké vlasy mi spadají do čela, ale tváře jsou pobledlé a hrudník ční v trávě jako vydrancovaný kýl vraku.

Potůček se vine v romantických zákrutech mezi olšemi. Kdybych jen trochu nadzvedl hlavu a otevřel oči, spatřil bych mezi stromy šindelovou střechu miletínské hájovny. O kus dále se plazí prašná horská silnice; tamtudy drkotají vozy z vápenky a jezdí na kolech dělníci z papírny, hbitě míhajíce nohama, obutýma do dřeváků. Pěšinkou podle silnice, tratící se v lukách, po nichž jsou rozstříknuty pryskyřníky a kopretiny, není to k Starým Hradům dále než osm nebo deset minut pomalé chůze.

Nikdy předtím jsem se nekoupal v potoce, nikdy předtím jsem neležel svlečen ve volné přírodě. Byl jsem vychován po panskou. Styděl jsem se křoví, styděl jsem se stromů. Když si na větev nade mnou usedl pták, myslil jsem si, že se mi svými trylky posmívá. Tělo, nezvyklé chladu trávy, se tetelilo, naskakovala mi husí kůže. Pak to začalo příjemně hřáti, šípy paprsků mě prolínaly. Poznával jsem nedovolené blaho. Seznamoval jsem se s ním. Přivíral jsem oči a opět jsem je rozvíral vstříc zářivé obloze.

Má matka chodila kolem mne drobnými krůčky, pokud jí úzká sukně dovolovala, sem a tam jako netrpělivá stráž. Na klobouku, ozdobeném zelenými perutěmi, měla závojk, skrze nějž žhnuly její krásné hnědé oči. Měla přiléhavou jupku a byla půvabně tenká v pase. Své zlaté hodinky, které jí visely na krku na řetízku, držela v ruce a počítala minuty. Dívala se ustrašeně k silnici, zdali nás někdo nepozoruje. Ležel jsem nahý! Jaká to hanba, jaké to ponížení! Před jejím nejistým pohledem jsem se cítil dvojnásob vinen. Stejně chvatně, jako se procházela, bila do trávy slunečníkem, po jehož rukojeti se plazil černý hádek s očima z červených sklíček. Kupka mých šatů a mého prádla ležela pod olší jako pohozené roucho tulákovy. Jak se mohla má matka, tak upjatá v chování, nejváženější ze starohradských dam, smířiti s tímto zneuctívajícím pohledem? Bylo by tragické, kdyby ji tu byl někdo ze známých spatřil, jak patroluje nad mou ubohou nahotou. Můj stud byl pouze odrazem matčina studu. Zatímco tělo dychtivě přijímalo slast paprsků, znepokojený mozek se trýznil představou, že jsem to blaho ukradl.

Ucho vnímalo s rozkoší tenounké, melodické zvuky – to vrněl důvěřivě potůček Bezovka mezi jílovitými břehy.

Jakmile uplynul čas předepsaný k slunění, matka dala povel k oblékání a zastrčila hodinky za pás. „Rychle – rychle,“ šubala netrpělivě krajkový kapesníček. Náhle byla neshovívavá, krutá, neboť ještě nyní, v posledním okamžiku, mohl někdo nepovolaný strčiti nos do tohoto skrytého a pečlivě vybraného zákoutí. Obyčejně jsem si vysloužil trpké výčitky, neboť jsem matce nedovedl vyhověti, jak bych byl chtěl. Potácel jsem se jako opilý, slunce mě omámilo, zelené mžitky se mi dělaly před očima, nemohl jsem nalézti rukávy košile. Mé balancování s kalhotami v rukou končovalo skoro vždycky leknutím a zoufalým výkřikem. Nějaká ospalá, těžkopádná žába mi studeně pleskla na bosou nohu a zachránila se obrovským skokem v tůni pod olší.

2

Byl jsem těžce nemocen

Stará Háta říkávala: „Všechno zlé je pro něco dobré.“ Háta měla sice pro každou bolest tuto stejnou útěchu a často se stalo, že po zlém přišlo ještě mnohem horší, ale někdy se její optimismus přece jen osvědčil. Nebýti těžké nemoci, do níž jsem upadl, požitky koupání a slunění by mi byly asi ještě dlouho španělskou vesnicí.

Osm týdnů jsem ležel v posteli s třemi zápaly, z nichž nejméně nebezpečný byl zápal plic – to ovšem nebyla právě šťastná doba pro rodinu okresního hejtmana, kde kromě mne nebylo jiných dětí. Dodnes jsem nezapomněl na všechna ta drobná, dávná muka, jichž mi bylo tehdy zakusiti, na oči rozdírající svit olejové noční lampičky, skomírající v temnu dusného pokoje, na tíhu pekelných, horečných snů, na bolest těžkého a nejvyššího únavného odkašlávání a na drkotavé chvění celého těla, které mi působily neustále obnovované studené zábaly.

V poledne a pak zase až večer, v dobu vždy přesně stejnou, stávala nade mnou vysoká, statná otcova postava. Tehdy mi byla jeho přítomnost z jakýchsi příčin neskonale protivná. Snad proto, že obvykle truchlivě mlčel a že jeho oči byly plny tichých a smutných otázek. Nebo spíše mi otcova tvář byla vždycky protivná, a nyní, v horečce, nabyly převahy neodpovědné pudů? Jeho široký obličej byl tak nevidaně, tak ohavně pravidelný a měkký! Bílé, kypící a jen málo zarůžovělé líce, brada s hlubokým dolíčkem. Zdálo se mi, že pouhým dotechem prstu by se na té kypré tváři dal udělat nový takový dolíček. Otec se chlubíval, že si nikdy neholil vousy a že jeho knír, vinoucí se v girlandách od nosu podél lící k spánku, je jinošského původu. Jistěže měl pravdu, neboť tyto vousy byly tak hebké a husté, že tvořily na jeho obličejí jakousi hladkou a hnědou podlitinu.

Otcovy oči se ptaly, já neodpovídal. Matčiny oči, které setrvaly vedle mého lůžka jako oči rysa, světélkující v temnu, neptaly se na

nic, konaly jen svou zarputilou povinnost, zato já jsem se na ně lepil úzkostlivými otázkami. Matka mě nemilovala. Já jsem zase nemiloval otce. V naší rodině byly jen jednostranné vztahy, otcův ke mně, můj k matce. Tato krátká řada visela nad propastí, neboť matka se spokojovala láskou k sobě samé. Nikdy nepochopím, proč si umínila, že mi bude ošetřovatelkou v nemoci i v rekonvalescenci, když tu byla ještě stará, věrná Háta, která nás milovala všechny stejně horoucně a slzavě, mne, matku i otce, a která byla nesrovnatelně něžnější a přívětivější. U matky to byl asi jen projev náboženské ctnosti – byla věřící a Bohu oddaná žena. Jakmile jsem ulehl, zanechala všech společenských styků, v nichž si tak libovala, a zaujala místo vedle mého lůžka. Bděla nade mnou s pokornou, ale mrazivou trpělivostí jeptišky. Mé oči se marně snažily překlenouti vzdálenost mezi lůžkem a jejím křeslem – nedařilo se jim to. Snad jen proto jsem stonal tak dlouho. Volával jsem po Hátě z hlubin svého zklamání a má panská máti hořela záštím a studem. Dni a noci prchaly ve věčně stejných úkonech, v přebalování, v beznadějném měření teploty, v podávání odporně sladkého léku. Matka nade mnou odříkávala nahlas své modlitby. Nepomáhaly. Pokoušival jsem se modlit se s ní za sebe, poněvadž jsem se bál smrti. Věděl jsem, že stůňu těžce.

Doktor Hanzelín nikdy nepozdravil, když vstupoval do dveří. Povytl se na špičkách, pověsil klobouk na věšák, opřel v koutě svou sukovitou hůl, rozhodil šosy a beze slova usedl vedle mého lůžka na připravenou židli. Usedl tak těžkopádně, jako by byl cestou do schodů vyčerpал své poslední síly. Zkušeným, zručným pohybem mi přesunul košili přes hlavu a jal se mě proklepávati. Klep – klep – klep – ostražitě a jemně, jako by budil mrtvého v hloubi rakve.

Vidím starého doktora před sebou tak živě, že mi neuniká ani jediná jeho vráska. Byl malý, cupkavé nohy nesly vypouklý břich, na němž se kýval skleněný přívěsek od hodinek, představující hlavu Indiána. Míval svůj černý kabát zapjatý vždycky jen najeden nejhořejší knoflík. Bylo-li blátivo, nosíval selské holinky, v nichž

vypadal velmi komicky. Ruce měl malé, ale tvrdé a hnědé. Na tenkém krku trčela kulatá hlavička jako na stopce. Tváře měl nadmuté, podobné dvěma rudým boulím, a oči tak světlé, že bylo těžko určití jejich barvu. Štětinaté obočí mu u kořene nosu tvořilo bílá chvošťátka. Něco málo vlasů mu zbylo kolem uší a v týle, jinak byla jeho hlava docela lysá. Pod trudovitým nosem měl sotva patrný, popelavý, řídký, krátce zastřižený knírek.

Má krásná matka s katolickou bolestí, nakreslenou v bledé tváři, se svýma bílýma, pěstěnýma rukama se vedle Hanzelína podobala nezvedené školačce. Ona, která byla zvyklá břitce rozkazovati, vyptávala se ho jen šepem. Hanzelín jí sahal sotva po ramena, a přece jen se na ni díval svrchu. Jeho řeč byla ostrá jako nůž. Hanzelín neuměl nebo nechtěl dělat komplimenty. Byl to lékař chudých. Když byla matka příliš dotěrná, zlostně zvedal hlas. Divoce koulel bezbarvýma očima a rudl jako krocan.

Po jeho odchodu bývala máti dlouho schlíplá. Cítila se pokořena. Vyčítávala otcí, že si vybral právě tohoto starého, hrubého, neotesaného doktora, ač byl v městečku ještě mladý a dvorný lékař Marek a třetí, ulízaný a korektní stařeček Panz. Dobrák otec měl však své podivnůstky a mezi ty patřila i jeho důvěra v Hanzelína. Nedal naň dopustiti. Důstojně přijímal matčiny výtky, vyslechl trpělivě její stesky, mlčel, ale nepovoloval. A přece se ani k němu Hanzelín nechoval nijak vybraně. Neprojetoval mu žádnou úctu, tak jako nikomu na světě. Já sám, jsa vychován ve víře v moc a bohatství, hrozil jsem se poněkud Hanzelína jako muže z hlubin. Během nemoci má nedůvěra roztávala a měnila se v dětskou příchyllost.

Nejvíce matku mrzelo, že mi Hanzelín nepředpisoval téměř žádné léky. Ovšem, měl jsem své užívání na sražení horečky, páchnoucí skořicí a oslazené malinovou šťávou, ale to bylo také všechno. Matka si představovala, že když stůně syn okresního hejtmána, má být v domě lahviček jako máku. Nebyly, Hanzelín si na ně nepotrpěl. Měl své vlastní představy o léčení. Místo obkladů nasáklých vodou nařizoval zábaly z tvarohu. Byly nesrovnatelně

příjemnější než ty první, ale zato ohavně páchly, když byly vyměňovány. Po horečkách se z nich sypala vysušená a žluklá sýrovina, a matka vzdychala, že mé nemocné plíce mají vdechovati tento ohavný puch. „Jen nebud'te, paní, tak choulostivá,“ horlil doktor, „až přijde čas, aby opustil lůžko, předepíši mu vdechování smradu z vesnického hnoje. Je to mnohem zdravější než vaše voňavky. Ostatně – výsledky uvidíte sama, nebude žádný exsudát, a pamatujte si, že jsem odpověden já a ne vy. Dokud sem docházím jako lékař, jste povinna mne poslechnouti.“

Nebylo by bývalo divu, kdyby po četných rozepřích mezi matkou a lékařem, po všech těch scénách, kdy mužík s vypouklým břichem se podobal spíše zápasníku, chystajícímu se bítí kolem sebe holí, než dobromyslnému utěšovateli, se mi byla v horečkách zjevovala hlava s vybledlými, vyvalenými očima, rudá jako pochodeň, svítící výhruzně bílou lysinou. Nezjevovala se, nebyla mezi ďábelskými karyatidami, které vystupovaly z temna a vyplazovaly na mne jazyky. Když jsem s hrůzou cítil, jak se nad mým tělem nadýmá peřina obrovských rozměrů, když mi prsty tupěly, rostly a otékaly, nepřicházel Hanzelín, aby mě strašil. Naopak, podivnou vnitřní rozpolceností (neboť právě tak jako matka jsem stál na stanovisku jemných léků a jemného chování) jsem na lékaře myslíval docela rád a na jeho příchod jsem se vždy spíše těšil. Možná že to bylo tím, že on jediný mi mohl skýtati určité naděje na uzdravení, on jediný, a nikoli zoufalství otcovo a studená obětavost matčina. Jeho zarputilá a hrubá energie mě přesvědčovala beze slov, a ve mně vznikala podvědomá úcta k muži, který přišel z jiných, zdravých a hrdých končin, kde není paniky, děsu, ani předsudků a blátivé měkkosti.

Ostatně bych ani s dobrým svědomím nemohl říci, že Hanzelín ke mně byl někdy nevlídný. Nebyl sice ani zvlášť vlídný, ale nechť před prohlídkou sebevíc a sebeneuctivěji křičel na matku, dovedl vždycky ztlumiti hlas, když se nade mnou skláněl. Téměř něžně bral do rukou mou hlavu a obracel ji k světlu, aby se podíval do zarudlých očí a na povlečený jazyk.

Po šesti týdnech se nemoc počala lepší. Horečky ochabovaly. Vydával jsem první vajíčko, dostal jsem chuť na uzenku, o níž jsem jen proto tak dlouho žebрал, abych k ní nakonec jen čichl a odstrčil ji. Strojili mi jídla, o která jsem nestál a na která jsem později labužnický vzpomínal. Neměl jsem pražádné chuti v ústech, povlak na jazyku pořád ještě nemizel. Pak mi jednou doktor nařídil, že musím denně na chvíli z postele. Plakal jsem, bál jsem se podlahy, jako se lidé bojí cesty nad propastí. Když mi poprvé obuli boty, byly mi tak veliké, že stará Háta spínala ruce a vousky na bradě se jí chvěly bolestnou soustrastí.

V rekonvalescenci mi Hanzelín předpisoval denně lžičku koňaku. Matka se hrozila, že tak zesláblý mám požívat alkohol. V naší rodině, tak vzácně abstinentní, nebylo obvyklé ani pít piva. Otec snídal i večerel mléko, matka holdovala kakau. O koňak musil Hanzelín podstoupiti zuřivý boj. Když bylo nejhůře, vzal svou sukovicu a upaloval ze dveří. „Vzdávám se tedy léčení – vzdávám! Račte si dělati podle svého! Nikdy již nepřijdu!“ Musili ho prositi a udobřovati. Střídati lékaře v době, kdy jsem byl vlastně už skoro zdrav, bylo vrcholně neslušné.

Když bylo definitivně po nemoci, v onen význačný den, když Hanzelín prohlásil, že nyní již není třeba se něčeho báti, postrčil mě otec, abych lékaři za jeho obětavé léčení poděkoval. Matka se mračila, nebylo to po jejím, lékaři není třeba děkovati, lékaři se prostě zaplatí. Otec se však na mne díval tak slavnostně! Uklonil jsem se Hanzelínovi a vykoktal několik nesouvislých vět. Tenkrát jsem poprvé spatřil jeho úsměv. Nebyl to právě krásný úsměv, neboť odhalil jeho řezáky, zčernalé od kouření dýmky, a velmi se podobal úsměšku. Matka si oddychla, že je po trapné proceduře, oddychla si tak hlasitě, že jsme se všichni ohlédli. Domnívala se, pošetilá, že je konec jejím výstupům s doktorem hrubiánem. Jak se mýlila! Nová hádka začala dříve, než její spokojený oddech dozněl. Hanzelín pronesl svůj požadavek vodní a slunečné léčby.

Bylo-li to podle dnešních lékařských názorů zrovna moudré, nevím. Hanzelín sice toto slunění a omývání studenou vodou

odměřoval jen po čtvrthodinách a půlhodinách, mělo to býti spíš jakési otužování – abych prý nebyl, tak nesmyslně náchylný k rýmám a nachlazením – ale po takových nemocích, jako já jsem měl, pokud mi je známo, je lepší se slunce a koupelí na nějaký čas vystříhati. Nu, konečně, nemoc se mi nevrátila, žádné komplikace nenastaly, řekněme tedy, že Hanzelín měl pravdu.

3

Městečko Staré Hradý

Kráčel jsem po úzké pěšině proti proudu řeky. Nesl jsem si kabát přes ruku. Bylo tma. Voda se kalně leskla jako roztavené olovo a zrcadlily se v ní hvězdy. Kmitavé obrazy hvězd – to byly modravé plaménky doutnající strusky. Údolí bylo ježaté lesem, v němž spalo zamračené ticho. Po mé levé ruce svítila terasovitě roztroušená vesnička. Odkudsi z výše se ozvaly naříkavě molové tóny.

Blížil jsem se k zvukům jako krysa k pištci. Tesklivé tóny táhle plynuly nocí. Pod mými kroky se drolila země. Smekal jsem se. Bílá kočka mi přeběhla přes cestu. Mezi hromosvody dvou topolů se krčil domek, přilepený k stráni. Byl neosvětlený a všechna jeho okna byla zotvírána. Hudba naráz umlkla. Umělec se polekal. Byl to chlapec bez košile, oděný jen v kalhotách a bosý. „Ukaž!“ žádal jsem ho. Chtěl jsem vidět ten nástroj, na který hrál. Podal mi jej váhavě. Byla to okarína, hliněná škeble s několika dírkami, kdysi snad černá a zlatá, stará – tak stará jako mé mládí.

Držel jsem tento předmět v dlani a díval jsem se na něj, na jeho ohyzdnou jednoduchost, vážil jsem jeho tíhu, nemoha pochopiti, jak z tohoto mrtvého havrana mohly být vyluzovány tak vábné a sladké zvuky. A náhle jsem s podivnou jasností před sebou viděl jiný obraz, podobný tomuto: kráčím naposledy podle Bezovky, je srpnový večer, obloha je plná hvězd. Mám v prsou bolestnou tíhu, neboť se loučím s městečkem, v kterém jsem prožil mnoho podivuhodných chvil. Právě tak jako dnes teskní tmou kvílení okaríny. Tenkrát jsem však nehledal a nenašel hudebníka. Tenkrát to byl působivý doprovod k jinošskému hoří.

Vrátil jsem se do dolní hospody, kde jsem bydlil sám a sám, a tam, jsa ztracen uprostřed rozumování sousedů, utopen v kouři fajfek, přemýšlel jsem o minulosti. Vzpomínka, která mi pod zavřenými víčky u řeky představila hubeného nahého chlapce, slunícího se v trávě, vzpomínka, již prve zahrála okarína své

rekviem, kreslila před mýma sklopenýma očima obrazy jako stroj, který se nedá zastavit, nebo spíše, který nechceme zastavit. Levá ruka nervózně hnětla čelo a pravá samočinně črtala po stole. Z mlh minulosti vystupoval příběh živěji a živěji.

Představa návratu do oněch ztracených let mě zcela okouzila. Již jsem nedovedl odolati vnitřnímu nutkání. A když se příští den rozpršel drobný ševelivý déšť a oblaka visela nad řekou jako roztrhaný plášť, sešel jsem dolů do krámu, kde starý Pardus prodával cukroví, školní potřeby a laciné hračky vesnickým dětem, a koupil jsem si tam inkoustovou tužku a několik archů čtverečkovaného papíru. Píši rád do úzkých řádků drobným ženským písmem.

Je to jako uschlý květ z herbáře, v němž je zakleta vzpomínka na louku, na které jsme jej utrhli, je to jako zvonková hra vánočního stromku, již jsme objevili ve staré bedně na půdě, skleněná treta, jejíž andělské zvonky dávno přestaly zvoniti. Nezůstaneme již na jednom, musíme pokračovati, děj se co děj. Mezi tímž haraburdím najdeme knihu, kterou jsme v dětství milovali, knihu z lepenky, spojované proužky rezného plátna, do níž nám chůva nalepila obrázky s cikorie. Zadumáme se nad stránkou, která pro nás kdysi mívala kouzelnou přitažlivost, a hle, s očí padají šupiny, nalézáme v prostotě a dětinství touž vážnost a hloubku jako před lety. Pak se díváme u vytržení již ne na obrázky, ale kamsi mimo ně, a vidíme, jak se snové postavy nalévají krví, jak se smějí, jak se zasmušují, jak žijí. Chtěli bychom se hrabati ve veteši jako zběsilí, nalézt sešlého koníka, na němž jsme kdysi jezdívali, stanouti před síťovou postýlkou, v níž jsme spali. Objevili jsme minulost, a chtěli bychom v ní převraceti ztrouchnivělé listy.

Městečko Staré Hradý! Dostal jsem se tam jako třináctiletý hoch a odešel jsem odtamtud do opačného úhlu Čech v patnácti letech. Dva roky života – co to je? Chlapec, jehož rodiče se často stěhují, nemá vlastně ani času, aby někde citově zakotvil. Města, v nichž jsme bydlili, dokud byl otec jen úředníkem na hejtmanství, a později, když byl komisařem, byla bezesporu výstavnější

a rušnější než Staré Hradky. A přece – nikdy předtím a nikdy potom, jsem nepřilnul k žádnému jinému místu na zemi tak, jako k tomu zapadlému šumavskému hnízdu, trčícímu na kopečku jako zřícenina, jako vyhlídkový bod, jako malé mraveniště plné podzemního hemžení, podzemních radostí a strastí.

Městečko bylo velmi malebné. Řada špinavých chalup na spadnutí – to bylo předměstí. Táhl se rozstrkaně až k bráně, po jejíchž obou stranách se hrbily zbytky starých šancí, obrostlých trávou. Brána byla široká, notně oprýskaná, a na holém čele, proraženém jen dvěma nesouměrně položenými okénky, měla naraženu vysokou mikulášskou čepici šindelové střechy. V otvorech, jimiž byla kdysi protažena lana padacího mostu, trčely zrezivělé kladky. Podobala se rozkročenému neurvalému chlapíku, dívajícímu se na příchozí posměšnýma, šilhavýma očima.

Hned za branou začínalo vlastní městečko, chodníky, jednopatrové domy, krámy. Ulice se táhla strmě vzhůru, byla úzká a blížila se k náměstí ostrou zatačkou. Náměstí bylo vybaveno vším, čeho je třeba středisku starobylého městečka. Gotický kostel s barokní věží vynikal mohutnými opěrnými pilíři, mezi nimiž okrašlovací spolek pěstoval podušky trávy, obehnané drátěným pletivem. Poněvadž nejbližší domy se tiskly téměř až k samému kostelu a byl tam vždy stín, nebyla to místa právě nejčistší, zvláště považíme-li, že jeden z přilehlých domů byla hospoda. Uprostřed náměstí stála kašna a vedle ní vysoký mariánský sloup. Téměř celou jednu frontu náměstí pro sebe zabíral klášter ponurého, kasárenského vzhledu. Místní svobodomyšlníci s ohledem na historii městečka dosáhli toho, že právě proti klášteru, v zahrádce rovněž chráněné nízkým plotem a zarostlé trávou, stál výhružně žulový balvan s Husovým jménem, na jehož vrcholu byl umístěn bronzový kalich. Kalich bylo nutno neustále čistiti, neboť v něm s oblibou hnízdili vrabci.

Ve zbývajících dvou frontách náměstí se táhlo podloubí. Domy tu byly dvounohé, třínohé, nanejvýš čtyřnohé – podle šíře. Každý byl jinak nakloněný, jinak zúžený, každý se s jinou známkou vetchosti

opíral o svého souseda jako kotlavý zub v stařecké dásni. Starohradští měšťané si libovali v pestrých omítkách. Hospoda „U slunce“ byla cihlově červená, lékárna byla zelená, Suchánkův obchod se střížným zbožím kávově hnědý, a radnice, opatřená komickou malou vížkou s hodinami – bílá. Za slunného dne svítily domy svými hříšnými barvami, jako by to byly domy ne z kamene, ale ze dřeva, takové, jaké lze koupiti na výročních trzích pro malé děti, aby si je sestavovaly a aby si s nimi hrály.

V hořejším úhlu mezi podloubími se táhla ulička tak úzká a tak stinná, že tam ustavičně páchlo ztuchlinou. Hadovitě se točila kolem záhadných patníků s lidskými obličejí a ústila na malé prostranství, na němž stál zbytek starého hradu, rozsáhlá kruhovitá věž, podobná plynárenskému kotli. Místo bylo zřejmě historické, ale kazil je pivovar, který byl téměř přilepen k věži a z jehož dřevěných sušáren voněl slad. Když bylo pošmourno, kouř z pivovarských komínů lehal na město a zásoboval všechna otevřená okna čpavým a sladkým zápachem.

Za hradem se ulice opět nížila, ale jen maličko, a vlévala se do jakéhosi mysu, trčícího nad krajinou, který se končil čtvercovým náměstím. Toto druhé starohradské náměstí, které tvořily kamenné, vesměs přízemní domky, mělo podivné jméno – náves.

Nelze pochybovati o tom, že tento název byl zvolen neprávem a měl význam hanlivý. Kde nikdy nebylo vsi, nemohla vzniknout náves. Příslušnost tohoto místa k hradu byla zřejmá. Kašna, která stála uprostřed náměstí, zajisté kdysi zdobila hradní nádvoří, a domky, které je ohraničovaly, byly vystavěny z rozbořených hradeb. Z příkrých strání, na nichž si obyvatelé návsi vzdělali své zahrady a ovocné sádky, sráželi asi kdysi obránci hradiska útočníky dolů do Bezovky, která se tu lomila v ostrém kolenu. Návsi bylo pojmenováno toto prostranství asi jen proto, že se zde prohánělo tolik opelichaných venkovských psů, že ze dvorů páchl hnůj, že v chlévech pokojně bučely krávy a že v trávě mezi „kočičími hlavami“ dlažby se pásla celá hejna hus.

Při tom všem byl před domky na návsi mnohem slušnější chodník, než jakým se mohlo pochlubit hlavní náměstí, a podle chodníku byla vysázena dvojí řada mladých javorů, které zde opatřovaly mnohem příjemnější stín, než jaký panstvo ve středu města nalézalo pod svým podloubím. Kašna na návsi byla zbědovaná. Neměla chrličů, neměla potrubí. Byla-li snad přece kdysi zásobována vodou, bůhví odkud byla tato voda vedena. Byla vlastně jen čtverhranným kamenným roubením, jehož štěrbinami se dovedla snadno protáhnouti housátka a kuřata. Roubení bylo ozdobeno skulpturami a nápisy, jež žádné lidské oko nikdy nerozezná a nepřečte. Uličníci je otloukli, doba je poznamenala mechem. Proč stála tato zbytečná kašna uprostřed druhého starohradského náměstí? Snad jen proto, aby tam mohl vítr na podzim zanáseti pestré javorové listí. Za studených plískanic, za hvízdání meluzíny honily se tyto listy po návsi v divokém tanci, bylo jich milióny. Vítr je sháněl tu do toho, tu do onoho kouta, ale domy jim zabránily prchnouti ze začarovaného kruhu dolů, do hlubiny údolí. Nechtě se namáhaly jak chtěly, přece jich byla jednoho dne valná část uklizena do kašny, kde pak tlely a páchly celou zimu, očekávající nové jaro.

Z mírně vyvýšeného hořejšího konce návsi bylo nádherně viděti do údolí, na šachovnice políček a přes vlnobití sousedních kopců, podávajících si navzájem černé ruce svých lesů, až daleko k modrým šumavským horám. Při západu slunce, když celé ostatní městečko již tonulo v stínu, náves byla ještě zalita světlem. Kotel hlásky vypadal, jako by byl z jantaru. Budova pivovaru se svými zubatými štíty a stožáry dýmajících komínů se zdála být trupem korábu, narážejícího na skalisko.

4

Doktor Hanzelín

Doktor Hanzelín měl na návsi domek právě tak bílý a nenápadný jako jeho sousedé. Domek se podobal ostatním dokonce tím, že k němu patřil dosti prostranný dvůr, ohrazený cihlovou zdí, do kterého se vcházelo širokými, dvoukřídlymi vraty. Ze štítu hleděla do návsi dvě okénka, z přízemí čtyři, pod nimi byla dlouhá, hrubě sbitá lavice. Za pěkného počasí na ní sedávali doktorovi pacienti. Od vrat vedl k domovním dveřím úzký, plochými kameny vydlážděný chodník podle hnojiště, v kterém hrabaly Hanzelínovy slepice. Protější hradbu dvora tvořilo zděné stavení s doškovou střechou, ověšené holubníky, půl stodola, půl stáj, k němuž přiléhal kozí chlívěk, králíkárna, dřevníky a záchod. Před stodolou byl umístěn žentour, přikrytý chatrnou dřevěnou stříškou, jehož kladina mířila do doktorových oken jako lodní dělo z pancéřové věže. Hanzelínův ovocný sádek se skláněl jako ostatní sádky příkře dolů k Bezovce, a mezi pernatou havětí, pasoucí se v trávě na návsi, byly také Hanzelínovy husy a kachny.

Jak se vlastně stalo, že lékař, akademicky vzdělaný muž, se usadil mezi chalupníky a řemeslníky na maloměstské periférii, místo aby bydlil v jednom z křiklavých, důstojných kotlavých zubů na hlavním náměstí? Proč choval kozu, králíky a drůbež, z jakého vrtochu trpěl pod okny hnojiště a proč místo mramorové tabulky, označující jeho hodnost a povolání, měl pověšenu vedle vrat jen zasklenou zežloutlou navštívenku v dřevěném rámu? Nuže, proto, že sám byl právě takový jako jeho sousedé, původem chudás, řízením osudu po několik let sedlák, a také trochu – že byl veliký paličák.

Hanzelínův otec byl silničním dělníkem. Žena mu zemřela po prvním porodu – prý na souchotiny. Po celé dny, v dešti v palčivém slunci sedával obkročmo na šterkových hromádkách, oči maje ozbrojeny drátěnými brýlemi, prsty ovázány ochrannými hadry,

a bušil do kamení stejnoměrnými, pádnými údery. Otec se synem bydlili v Miletíně v nájmu, v jediné těsné komůrce v baráčku pod silnicí, a hospodařila jim žena jejich domácího, který byl asi stejný chudšas, jako byli oni. Ve Starých Hradech vychodil malý Karel školu, a poněvadž se velmi dobře učil, otec zatoužil mít z něho pána. Nad chlapcem se ustrnul strýc hajný z matčiny strany a vzal ho k sobě do hájenky nedaleko Písku s tou podmínkou, že ho sice bude po celou dobu jeho středoškolských studií živiti, že však ani haléřem nepřispěje na jeho ošacení, na jeho útratu a na jeho školní pomůcky. Karel studoval pilně, přilepšoval si kondicemi, dřel ve dne v noci, a podařilo se mu udělat maturitu s vyznamenáním. Umínil si, že se věnuje medicíně.

Do tohoto období spadá jeho známost se starohradskou selkou Doubravovou. Selka byla mladá vdova, ovšem ne tak mladá, jako byl student Hanzelín. Student se prý se selkou scházel ještě za života nebožtíka Doubravy. Snad je to pravda, snad ne, ale na tom konečně nezáleží. V prázdninách po Karlově maturitě bylo lze ty dva spatřiti téměř denně, jak se večer procházejí podle Bezovky a jak se spolu později loučí před vraty Doubravčina statku na návsi. Mladík byl zamilován. Vdova byla zamilována. Ostré jazyky tvrdily, že jejich láska naprosto nebyla platonická, že sice Karel od vrat počestně odcházel, když večer se stal nocí, že se však potají do domku vracel zadem přes Bezovku a přes nízký plot sádku.

Možná že za normálních okolností by byla tato studentská láska zapadla v moře zapomnění jako mnoho podobných pošetilých lásek. Mladý medik však v prvním roce svých vysokoškolských studií začal kašlati krev. Poležel si několik týdnů v Praze v nemocnici, a když se pozdravil, byl přivezen domů k otci, do miletínské chalupy, kam slunce nikdy nesvítlo. Báby ho léčily lidovými prostředky, pověsily mu na prsa kočičí kožku, která zažehnává tuberkule, a sháněly mu pravé psí sádlo na jeho chudé krajíce. Nic to nepomáhalo. Karel sedával pod silničním břehem na židli, kašlal, chřádl, tratil se. Věděl dobře, že jediné, co by ho ještě mohlo

zachrániti, je silná strava a lepší bydlení, ale to všechno byly nedostižné věci, které mu chudák táta nemohl opatřiti.

Jednoho dne se přihnala do Miletína selka Doubravová. Co se odehrálo za zavřenými dveřmi cestářovy jizbičky, nikdy nevyšlo na veřejnost, tím větší překvapení však způsobil nečekaný výsledek tohoto záhadného jednání. Žila tehdy ještě studentská láska, nebo nežila? Odhodlala se vdova k tomuto kroku z vlastní vůle, či byla k němu přinucena truchlivými dopisy umírajícího? Buď si tak, či onak, druhý den nato zastavil před Hanzelínovým doupětem Doubravčin žebříňák, student byl naložen se všemi svými svršky a knihami a odstěhován do vdovina statku. Nikdo neupře, že s ohledem na tehdejší přísné mravy to byl od té ženy hrdinský čin.

Mléko, smetana, podmáslí, vejce – maso, hojnost masa – pléd, rozložený pod stromy v sádku – všemožná péče obětavé selky – stalo se, co se často nestává, říká se tomu také někdy zázrak, nemocný se vzpamatoval, jeho plíce se zajizvily, počal přibývati na váze. Nebylo to ovšem hned dobré, může se říci, že ještě dlouho to dobré nebylo, ale již za tři čtvrti roku, když rozkvetlo nové jaro, počal mladý Hanzelín vycházeti do selčiných polí a všímati si hospodářství. V létě byla svatba. Hanzelín praštil medicínou a stal se sedlákem.

Ani ne za půl roku po Hanzelínově svatbě se na statku narodila holčička a byla nazvána Helenou. O dva roky později se narodila druhá dívka a dostala jméno Lidmila. Třetí děvčátko, Marie, se narodilo až na podzim příštího roku, ale to již nebyl Hanzelín sedlákem, nýbrž opět studentem. Z čista jasna se jal pokračovati v nakousnuté medicíně.

Přesnost by nyní žádala, abych objasnil lépe to, co předcházelo. Bohužel, těžko mluvit o něčem, co sami neznáme. Zbývají jen dohady. Dejme tomu, že Hanzelín se dal do sedlačení, poněvadž dosti nedůvěřoval svému nově nabytému zdraví a bál se změny prostředí, města a únavných studií. Když seznal, že je doopravdy zdravý, jeho idylické sny o primitivním životě na statku notně pobledly. Kdo ví? Snad otálel tři roky s pokračováním ve studiích

jen proto, že manželka se zdráhala přispívat na ně z výnosu svého malého hospodářství. Nebo ho milovala tak velice, že se bránila několikaletému odloučení? Hanzelínovo rozhodnutí, že se přece jen stane lékařem, mohlo být výsledkem dlouhých domácích bojů, v nichž byla nakonec selka položena na lopatky jen vinou té neblahé okolnosti, že rodila samé dcery. (Bylo známo, že mladý sedlák Hanzelín si často stýskal, že statek ještě nemá dědice.) A co, jestliže to byla žena sama, která nutila muže do dalších studií, aby se později mohla vyrovnati starohradským dámám v společenském postavení? Ponechme raději tuto kapitolu doktorova života v onom temnu, v kterém musí ležeti, nechceme-li si vymýšleti řešení stůj co stůj.

Když byl Hanzelín konečně v Praze promován na doktora veškerého lékařství, byla v universitní aule přítomna nejen studentova manželka, ale také dvě starší dcerky, sedmiletá Helena a pětiletá Lidmila. Bylo tam ovšem také několik starohradských měšťanů, kteří si nedali ujíti tuto lákavou příležitost k pomluvám, s nimiž se vrátí do svého zapadlého šumavského hnízda. Vyprávělo se, že novopečený doktor se s velmi uznanou řečí obrátil k své ženě, která, tenoučká a notně zestárlá, poplákávala na čestném místě s malými, nic nechápajícími dětmi u svých sukní. (Hanzelínův otec, cestář, byl již tenkrát mrtev.) Prý tam vážně, a dokonce s jistým dojetím prohlásil, že tamta žena v šátku a v prostých venkovských šatech ho vyrvala z jícnu jisté smrti, cele se obětovala jeho touze po vyšších metách a že on za vše, co pro něho vykonala v minulosti i v přítomnosti, hodlá jí navždy zachovati věrnou a upřímnou vděčnost a lásku.

Stateček nebožtíka Doubravy byl již jen troskou statku. Za doktorových studií se musilo notně odprodávati. Konečně – cožpak na tom záleželo? Bylo snad nějakou závadou v Hanzelínově erbu, že ze všech polností u Bezovky a v Miletíně zůstalo již jen několik korců? Že se chlěvy vyprázdnily? Pole byla beztoho pronajata. Lékař Hanzelín nebude přece orati a vláčeti po návratu z návštěv u nemocných, a paní doktorová nebude tlouci máslo a kydati hnůj!

Jenom když loď dospěla do přístavu, třeba s trhlinou v boku a s polámanými stožáry, a pět cestujících mohlo stoupnouti unavenýma nohama na pevnou zem. Na pevnou zem? Nu, zrovna příliš pevná ta Hanzelínem objevená země nebyla. Ukázalo se, že zlomyslné městečko se rozhodlo bojkotovati jeho lékařské umění. Jak by ne! Jak by ne! Cožpak mohl mít přístup do lepší společnosti člověk z tak nízkého rodu? Chlapík, který se nepočestně milkoval s vdanou ženou, který získal titul a postavení jen tím, že se přiženil do trochu větší chalupy a důkladně ji vykořistil, nemá naši důvěru a nesmí léčiti naše děti. Och, lidé bývají neúprosní a krutí bez jakékoli vážnější příčiny. Jiný doktor se usadil v městečku a Hanzelín zůstal tak trochu vyhnanecem na své návsi. Ovšem, zatvrdil se. Dával slušným lidem najevo nestydaté opovržení. Tím hůře pro něho! Jeho vesničky, Miletín, Vráteň, Čimelice – pokleslé chaloupky a selské statečky mu odpřisáhly věrnost. Byl krví z jejich krve. Sníla-li kdy paní doktorová Hanzelínová o tom, že se jednou stane velikou dámou, pak se tento její sen brzy rozplynul vniveč. Z městečka přicházeli jen reumatičtí dědové a kašlavé babky, lidé z návsi a lidé z baráček za branou, jinak venkov, venkov, a tam se tenkrát, když Hanzelín jako lékař začínal, stonalo jen pořádku. Hanzelín se stal lékařem prostáčků a chudiný.

Teprve za sedm let po Hanzelínově promoci, tudíž za jedenáct let po Marii, se narodila jeho ženě další dceruška. – Dorota. Za tři roky po Dorotě přišel chlapeček Karel, ale ten zemřel po půl roce na zápal plic, a to byla Hanzelínova veliká, nikdy nevyлéčená bolest. A opět tři roky, a narodila se Ema, jenže její přístup na svět zaplatila paní doktorová Hanzelínová životem. Hanzelín jí vystrojil okázalý pohřeb, a byl jistě z nejzarmoucenějších lidí, kteří kdy ve Starých Hradech kráčeli za rakvemi svých žen. Plakal na hřbitově dlouho a usedavě jako chlapec, on, muž, který slynul pověstí tvrdého a necitelného chlapíka, plakal tak, jako by mu byla odešla ne žena, s níž se oženil z pouhé vypočítavosti nebo snad z vděčnosti, ale nejbližší a nejvíce milovaná bytost.

Zvětšenou ženinu fotografii si pověsil v ordinaci, a mohl říci, že kdykoliv jsem na jaře nebo v létě vstoupil do této místnosti, vždycky jsem ji našel ozdobenu květinami. Mohlo by se snad namítnouti, že tuto péči projevovaly nebožce její dcery. Dobrá, potom však musí být vzata v úvahu okolnost, že podivín doktor se již podruhé neoženil. Přece jen svůj slib skálopevné věrnosti tenkrát v universitní aule pronesl z hloubi srdce.

5

Lékařův domek

Před prahem domovních dveří leželo koště a na bílé omítce, ve výši očí, bylo napsáno doktorovou rukou velikými tiskacími písmeny: OTŘETE OBUV! Když bylo koště příliš opotřebováno, bylo vyměněno za jiné, a když nápis na zdi smysl děšť, Hanzelín jej opatrně obtáhl modrou truhlářskou tužkou.

Och, jeho pacienti potřebovali toto poněkud nezdvořilé upozornění, neboť přicházeli z podhorských vsí a samot, přinášeli s sebou bláto svých bezedných cest a štědře je rozsévali po chodbě, po síni, po kuchyni. Po kuchyni? Ovšem, neboť doktor sice měl znamenitou ordinální místnost, neměl však čekárnu. Letní čekárnou byla lavička pod okny, za deště se všichni návštěvníci pohodlně vešli do domovní síně, kde pro ně bylo připraveno několik židlí, ale co v zimě, můj ty bože? Ti zkřehlí strýcové a tetky nemohli přece se svými neduhy, zakletými do hvízdajících průdušek nebo do otekých zad, seděti v průvanu domovní síně! Jen proto byla v kuchyni u dveří dlouhá lavice, jakoby vypůjčená z nějaké hospody, a před ní rozviklaný stůl s trnožem uprostřed. Na lavici se v zimě choulili pacienti, hekali, kašlali, přes výstrahu u dveří jim z bot crkotem tekla rozmočený sníh a na stůl před ně kladla někdy milosrdná ruka slečny doktorovy hrníček čaje pro zahřátí, nebo dokonce, vypadal-li host příliš zbědovaný, kávu s kusem chleba.

Do Hanzelínovy ordinace se vcházelo ze síně vpravo, do kuchyně vlevo. Poněvadž dveře nebyly označeny, stávalo se přecasto, že návštěvník, který přišel poprvé, si je spletl. Nu, žádné neštěstí se nestalo! Pacient byl vyzván, aby se posadil, a zvědavé otázky hospodyňky, kuchtící u plotny, byly vlastně prvním lékařským vyšetřováním. Výsledky tohoto vyšetřování byly pak Hanzelínovi zevrubně sděleny, poněvadž byly získány leckdy pernou prací a jako takové byly cenným a důležitým příspěvkem k diagnóze. Tito pacienti, přicházející často z krajů, kde lišky dávají dobrou noc, byli

totiž někdy velmi skoupí na slovo nebo neuvěřitelně zaostali, nebo dokonce mluvili záhadným jazykem, složeným z lidové češtiny a z lidové němčiny, takže bývalo neobyčejně obtížné se s nimi dorozumět. To, co přivádělo tyto chudáky z jejich dálek k Hanzelínovi, byla – bída. Hanzelín byl totiž při vši své drsnosti náramný dobrák, a uviděl-li před sebou potřebného člověka, nevzal od něho ani halěř za lékařskou poradou.

V kuchyni, která, jak již řečeno, byla zároveň zimní čekárnou, bylo dosti místa pro dva stoly (na stole pacientů rodina nikdy neobědvala) a pro pořádný sporák z modře stříkaných kachlíků s hrázkou pro sušení prádla nad plotnou. Před sporákem byla nízká lavička s kartáči, pískem na nádobí a jinými kuchyňskými potřebami, skrytými za trásnitou záclonkou, v jednom rohu police s nádobím a v druhém postel s peřinami, narovnanými téměř do stropu, na které zřídka někdo spal.

Z kuchyně vedly jednokřídlové dveře do takzvané veliké světnice. Tato místnost byla ložnicí čtyř starších Hanzelínových dcer a byla tak přeplněna nábytkem, že v ní bylo lze zatopiti jen tehdy, když byl od vysokých, zelených kachlových kamen odtažen Mariin prádelní koš. Každá z dívek tu měla svou postel a nějaký kus nábytku k úschově prádla a svých tajností. Lídě patřil bývalý otcův černý studentský kufr, Heleně nepoužívané umyvadlo s dvířky na zámek a Doře prastará truhlice s ptáky a květinami, namalovanými na víku. Kromě toho tam stála obrovská, bachratá dubová almara, společná skříň na šaty, která snad musila být smontována na místě, poněvadž nebylo myslitelné, že by jí byla mohla nějaká lidská síla pohnouti.

Ani v kuchyni, ani v tomto pokoji nebyly obrazy – Hanzelín si na ně nepotrpěl. V kuchyni nad stolem visel veliký, strašidelně působící kříž s plasticky znázorněnými krvavými krupějemi na Kristových ranách, a mezi dvěma středními okny staré plechové hodiny se závažími v podobě šišek a s uchvátaným kyvadélkem. V pokoji bylo rozvěšeno jen několik fotografií, představujících různé rodinné skupiny, a na umyvadle, mezi dvěma vázami s umělými

květinami, stála soška lurdské Panny Marie, kdysi dávno přeražená v půli a slepená kličem.

Pátá, nejmladší dceruška Hanzelínova bydlila s otcem v pokojíku nad ordinací, jehož dvě okénka ústila do návsí. Vystupovalo se tam po dřevěných schodech, z nichž každý kvílel jinou smutnou písničku. Hanzelínův pokojík (on sám mu říkával komora) měl nepravidelný půdorys; schodiště se do něho zakouslo a tvořilo v něm temný kout, v němž za zástěnou (zástěny nebyly v tomto domě žádnou vzácností) bylo Emino lůžko. Druhé lůžko, bezesporu zajímavý a téměř panský kus nábytku, stálo v koutě u jednoho z oken na jakémisi výstupku, takže na první pohled se podobalo katedře. Na této parádní posteli spával Hanzelín jako mrtvý král v otevřené rakvi. Zpod postele hleděl olověnýma očima šeredný brouk – zouvák. U dveří se krčila maličká bílá kachlová kamna, na jejichž hoření obrubě se honily dokola čtyři mořské panny s kyticemi leknínů ve vztažených rukou. Na zdi visel věšák ze srnčích parůžků a pak ještě jeden předmět – kukačka. Snad jen proto mi byla tato kukačka vždy nesmírně milá, že jsem ji u Hanzelínů spatřil v životě poprvé. Odkukávala hodiny většinou o samotě, neboť doktor přicházel do komory, jen aby se tam vyspal, půl hodiny po obědě a potom v noci, a Hanzelínova nejmladší dcera se raději potulovala venku, v přírodě, nebo si hrála a kutila něco dole v kuchyni, ve společnosti starších sester. Nedovedu si představit nic osiřelejšího nad tuto záдумčivou kukačku, vyklánějící se ze svého okénka, jejíž pokřik se rozléhal v obrovské prostore půdy, plné trámů, motouzů na věšení prádla, starých odložených krámů a pavučin.

Hanzelínova ordinace (zcela záměrně jsem si ji nechal až na konec) činila Hanzelínův domek tím, čím vpravdě byl – lékařským domem. Ostatní místnosti bychom v podobném uspořádání docela dobře našli v každém venkovském statečku. Avšak i tato ordinace byla na hony vzdálena chladné, odoformem páchnoucí vznešenosti, jakou známe z městských lékařských salónů. Spíše tam poněkud páchly pelargónie, které, jak známo, nehýří právě vůněmi a jichž

tam byla plná okna. Pelargónie všech druhů, červené, bílé, růžové, fialové, plné i plané, popínavé, sotva pučící odnože i stářím vetchá pometla. Podle tradice je velmi milovala nebožka paní doktorová, a tyto květiny tu byly chovány na její památku. Nebyly tu však spíše proto, aby si doktor Hanzelín měl kam zapichovati svou dýmku? Než se dal do jakékoli, krvavé či méně krvavé práce, vždycky si dříve zastrčil dýmku do některého z kořenáčů (v ordinaci bývalo někdy nakouřeno jako ve vesnické hospodě) a pak si teprve šel pro své nástroje.

Tyto nástroje byly pečlivě srovnány v docela obyčejné polici, velmi podobné oné, která stála v rohu kuchyně. Místo hrnečků a sklenic svítily v jejích příhradách lahvičky s léky a pod nimi, v místech, které bývá vyhrazeno moždírů a jiným takovým předmětům, byly vtěsnány balíky vaty a obvazů. Uprostřed nejhořejší příhrady byl dekorativně umístěn dušný a kulhavý budíček.

V koutě, v dvojím světle protilehlých oken, stála lékařská židle, cosi mezi křeslem a stolicí pro holiče, nepohodlný, nepochopitelný truhlářský a čalounický výtvar, na jehož přebohaté vycpávce se pacient udržel jen křečovitým sevřením obou opěradel, rovněž vycpaných. Potah židle byl vybledlý a notně potrháný. Před židlí trčelo katovo kolo, přístroj k plombování zubů. Když Hanzelín šlápl na pedál, tato rezavá železná šibenice zazpívala jako kolovrátek.

Uprostřed světnice stál, umístěn tak, aby co nejvíce překážel, stereoskop, podobný nádražní váze. Tento předmět prozrazoval výmluvněji než vše ostatní dávno mrtvou Hanzelínovu touhu zařídit se jako ostatní lékaři. Jím chtěl kdysi připoutat k své klientele nejmladší pacienty, děti. Byl prvním a posledním pokusem Hanzelínovým toho druhu. Chtěl-li se kdo potěšiti tímto předpotopním přístrojem, vystoupil na kovovou plošinu a přitiskl obličej k lepenkovému hledí. Pak zbývalo již jen chopiti se kliky a točiti. Hrčelo to jako kávový mlýnek, a obrázky, zasazené v plechových rámech, pleskaly o sebe, jako když se třísťí sklo. Program byl velmi brzy vyčerpán. Chlapík v tropické krajině,

bohaté na palmy, kříž na ohybu horské cesty, u jehož paty se pásly ovce, Koloseum v plné sluneční záři, vodopád Niagary – a než se kdo nadál, již tu byly zas palmy a ovce, pasoucí se u kříže.

Další zajímavostí Hanzelínovy ordinace byla chlebová pec. Ta byla ovšem cudně zakryta kvítkovanou španělskou stěnou. Stalo-li se kdy, že některý z malých Hanzelínových pacientů se zpěchoval otevřítí ústa, když mu před nimi doktor šermoval klíšťkami na trhání zubů, byla tu ještě tato pec, aby ho zkrotila. Tu se Hanzelín zaškaredil, naježil obočí a odsunul španělskou stěnu. Zející otvor – cosi jako vstup do pekel – měl být hroznou pohružkou bolestínovi: „Jen chvilku ještě vzdoruj a hned se tam octneš!“ Jenomže děti, které chodily k Hanzelínovi se zkaženými stoličkami, byly obyčejně obeznámeny z domova s chlebovou pecí, a tak se Hanzelínovo strašení málokdy setkávalo s úspěchem.

Do komína nad pecí vedla dlouhá plechová roura, neboť v doktorově ordinaci se topilo v obyčejném železném bubínku. Bubínek se podobal cizokrajnému černému zvířeti, které vylezlo z díry; stál rozkročen před zástěnou a udiveně kulil své krhavé, zarudlé oči. Byl to tvor nesmírně lačný a musil být důkladně přikrmován, mělo-li být v ordinaci uchováno teplo po celý den. Byli-li přivedeni do plného žáru, trouba ohavně páchla a naskakovaly na ní jiskřičky, plameny v ní znamenitým tahem hučely, jako by se v ní ženili všichni čerti.

U slepé zdi nedaleko bubínku byl postaven Hanzelínův psací stůl. Na něm psal Hanzelín recepty, vmáčknut do příliš úzké židle z ohýbaného dřeva. Na židli bylo možno se točit jako na káče, poněvadž byla zasazena v železném šroubu, tato zábava však nebyla zvláště doporučitelná, neboť Hanzelín se hrozně rozčilil, když shledal, že židle je výše nebo níže než obvykle. Nad psacím stolem byl pověšen útržkový kalendář a pod ním kotouč z lepenky, který se dal otáčet kolem osy. Kotouč byl připíchnut do středu jiného, širšího a neotáčivého kotouče. Oba byly rozděleny na čtyři stejná pole. Na spodním kotouči byla doktorovou rukou nakreslena písmena: O – K – P – S, na vrchním slabiky: He – Li – Ma – Do.

Vnější kruh znamenal: ordinace, kuchyň, pole, stáj. A vnitřní: Helena, Lidmila, Marie, Dorota.

Nuže, tyto dva zdánlivě bezvýznamné kusy lepenky nebyly ničím jiným než pověstným, důmyslným Hanzelínovým turnem domácích prací Tam na tom místě nad psacím stolem bilo pravidelnými údery srdce domu. Tam pramenily všechny radosti i strasti čtyř starších Hanzelínových dcer. Turnus, výkvět doktorova podivínství, notně přispěl k tomu, že tato povídka byla vůbec napsána.

6

Turnus

Když Hanzelín ráno vstoupil do ordinace, jeho prvním činem bylo, že utrhl lístek z kalendáře a otočil pohyblivým kotoučem o čtvrt kruhu. Kryl-li se včera dílec slabiky He s dílcem písmene O, kryl se dnes s dílcem písmene K. Li se dostala pod P, Ma pod S a Do pod O. To znamená, že Heleně připadla kuchyň, Lidmile pole, Marii stáj, a Dorota se povznesla k nejvyšší dosažitelné metě, k ordinaci. Tak byly čtyřem starším Hanzelínovým dcerám rozděleny denní úkoly.

Hanzelín dodržoval tento domácí pořádek s přísností, s jakou dovede snad jen Bůh stříci dodržování svých zákonů. Nikdy nebylo pro žádnou z dívek odvolání, nikdy nebyla povolena výměna resortu. Vařila-li dnes Helena, Lída, Marie nebo Dora oběd pro šest osob, věděla, že zítra poběží s motyčkou okopávat brambory, pozítří že povede kozu na pastvu, a teprve čtvrtý den že si zas bude, moci omýti ruce odoformem a obléci se do bělostného lékařského pláště.

Snad jen pro ušlechtilý bílý plášť byla služba v ordinaci považována Hanzelínovými děvčaty za něco lepšího. Jinak opravdu nebylo příčin, proč tento úkol nad ostatní vynášeti. Znamenalo to býti po celý den k ruce bručlavému a nedůtklivému otci, dopoledne v ordinaci, odpoledne při vyjížděkách za nemocnými, dotýkati se nevždy čistě umytých a libě vonících pacientů, zastrkávati jim teploměr v podpaží, ošetřovati a obvazovati rány. Někdy to věru nebylo nic lehkého, udržeti zmítajícího se křiklouna pod doktorovýmá rukama, ozbrojenýmá skalpelem. Návštěvy v temných brlozích chudáků, v nikdy nevětraných chalupách, u lůžek páchnoucích potem také nebyly vždycky příjemné. A doktor Hanzelín byl hrozný pedant, nástroje musily být stále srovnány a zavčas připraveny, kniha návštěv musila být vedena v dokonalém pořádku, a běda dceři, která se spletla při uzavírání konta – neboť k ordinací službě patřilo také lékařské účetnictví.

Písmena, vyznačená na neúprosném kotouči, nevystihovala zcela přesně příslušné práce, ty byly blíže určeny navyklým, nenapsaným domácím řádem. Tak například kuchyň nebyla jen pouhým vařením. Dívka, pověřená touto službou, musila nejen zatopiti ve všech kamnech, uvařiti snídani, opatřit nákupy, připravit oběd, omýti nádobí, musila také drhnout podlahy, mésti po celém domě, práti prádlo. Poněvadž se u Hanzelínů drhlo a poklízelo vždycky v pátek a pralo v pondělí, nebyla kuchyňská služba vždy stejně obtížná. Avšak spravedlnost u Hanzelínů byla slepá, kotouč se točil se stejnou pravidelností jako země okolo slunce, a tak se na všechny doktorovy dcery časem dostalo jak takzvané malé, tak i takzvané velké kuchyně. S kuchyňskou službou byla spojena ještě jedna nepřijemnost. Dívka, na kterou toho dne tento resort připadl, neměla práva na vyjížd'ku za venkovskými pacienty, jíž se účastnily korporativně všechny ostatní i s Emou – musila hlídat dům.

Právě tak, jako byla symbolem kuchyňské služby obrovská, pytlí podobná nákupní kabelka, byl symbolem polní služby vetřelý slaměný klobouk bez jakékoli ozdoby, se širokou polámanou střešou. K polní službě patřilo žnutí trávy v sádce, okopávání a hnojení ovocných stromů, sbírání housenek, kosení jetele za Hatlákovým statkem v Miletíně, kde měl Hanzelín své zbylé pozemky, svážení ovsa a sena do stodoly na dvoře a vybírání poplatků od nájemce ostatních polností. V zimě byla tato služba ovšem jen pouhým jménem, znamenala vlastně odpočinek, ale i v tom vězela dokonalá spravedlnost, neboť se toho odpočinku postupně dostalo všem.

Pokud se týká stáje, byla tato služba neobyčejně složitá, a proto byla také všeobecně považována za nejhorší. Doktor, jsa odkázán na návštěvy u přespolečných nemocných, musil si vydržovati vlastní kočár a koníka. Z trosek hospodářství zůstala koza, drůbež, holubi a králíci. Holuby Hanzelín nesmírně miloval, kozí mléko měl za důležitou živinu a odprodej přebytečné drůbeže a vajec byl bezesporu znamenitou výpomocí v jeho skrovné domácnosti.

Všechnu tu čtyřnohou i pernatou havěť měla na starosti dívka, obšťastněná stájní službou. Krmení hus, nasazování vajec, dojení kozy, shánění zatoulaných kuřat nebyla maličkost, péče o koníka byla spojena s mytím zabláceného kočáru, a vynášení ze stáje hnůj také nebylo povznášejícím zaměstnáním. Jistou náhradou za tvrdost stájní služby bylo, že dívka v této funkci směla řídit koníka při vyjížďkách. Ta, která měla službu v stáji, měla i právo na bič. Pak měla ještě právo na veliké palcové rukavice, které si navlékala, aby si neodřela ruce od opratí, a na žlutý kožený, notně odřený kabát, který si oblékala za nepohody, neboť místo na kozlíku nebylo chráněno před deštěm. Hlavním odznakem této poněkud nečisté služby však byly dřeváky, dobou zčernalé a hodící se na každou nohu. V těch stájní děvečka prožila většinu dne, před vyjížďkou i po ní.

Každý den po večeri nastalo u Hanzelínů velké účtování. Ministerstvo kuchyně vracelo přebytky svěřeného mu malého kapitálu, který byl den co den stejný, jen na neděle byl zcela nepatrně zvýšen. Dívka, která sloužila v ordinaci, odváděla do otcových rukou lékařské honoráře, které přijala, neboť Hanzelín se nikdy nedotkl nabízených mu peněz, nýbrž královským gestem vždy ukázal na dceru, aby tu věc vyřídila sama. Polní víla přinášela peníze stržené za seno, za obilí nebo též za ovoce, které se jí podařilo odbýt u babky Řeháčkové v podloubí, a připadl-li na ni právě kvartál, též nájemné, vybrané od sedláka. Stájní děvečka se vytasila s výtěžkem ze svého živočišného svěření, s penězi za vejce, holoubata, králíčí kožky. Hanzelín všechny zápisy a účty pečlivě prohlédl, doprostřed stolu oddělil paušál pro zítřejší kuchařku, případně zálohu na mimořádné nákupy, a ostatní zisk zastrčil dílem do peněženky, velmi podobné tahací harmonice, dílem do obrovské kožené náprsní tašky.

Tohle všechno, od ranního otočení kotoučem až po večerní účtování, městečko ovšem dokonale znalo. A jak to znalo, panebože! Sledovalo drobné události v doktorově rodině s nekonečnou trpělivostí a pozorností, neušla mu ani sebenepatrnější

a bezvýznamnější podrobnost. Přesto, že toto divadlo bylo vlastně každý den stejné, starohradským občanům nikdy nezevšednělo. Stačilo, aby se z úzké Pivovarské uličky vynořila Hela, Lída nebo Máry s nákupní kabelou, a hle – upjaté milostpaní i jejich slečny dcery, upozorněny služkami, zanechaly svého vyšívání, hry na rozladěný klavír a nahrnuly se k oknům. Dívka se slamákem na hlavě, krácející s Hatlákovým čeledínem vedle vrzajícího a kymácejícího se žebříňáku, napěchovaného senem, s vidlemi na rameně, to byla teprve podívaná! Ale korunou všeho byla rozcuchaná ženština v dřevácích a v zástěře, prohánějící po náměstí zaběhlou a rozčileně kejhající husu. Do očí se měli k Hanzelínovi všichni ti úředníci, obchodníci a konšelé se vši patřičnou úctou, šel-li náhodou po podloubí, brali ho mezi sebe a rokovali s ním o tak výsostně důležitých věcech, jako o počasí a o politice, jakmile se však octli v kruhu svých počestných rodin nebo později večer v hostinci „U slunce“ u panského stolu, to bylo klevet a smíchu na doktorův účet! Nebylo snad dne, aby nevznikla nějaká nová, víceméně nezapná anekdota o Hanzelínově ukvapeném výroku a jeho způsobech léčení, o jeho popudlivosti – nejčastěji však o jeho legračním turnu.

Městečko dokonce vědělo, i kdy turnus vznikl. Za nebožky paní Hanzelínové byly ještě její dospělé dcerušky – tehdy tři, Helena, Lída a Marie – opravdovými městskými slečnami, přidržovanými k domácím pracím jen příležitostně a podle potřeby. Jakmile však Hanzelín ovdověl, poměry se rázem změnily. Vyprávělo se, že ještě oné první noci, když nebožka ležela v rakvi nahoře v komůrce, maloval svůj turnus, osvěcen bláznivým nápadem. Podle tohoto původního plánu byly určeny ovšem jen tři skupiny domácích úkonů. O šest let později, když dospěla Dora, Hanzelín staré kotouče zahodil a nahradil je novými, rozdělenými ve čtyři pole.

Když Ema vychodila školu, stalo se něco nepředvídaného: nebyla zařaděna do tumu. Zlé jazyky v městečku tvrdily, že k tomu nedošlo jen proto, že doktor neuměl rozdělit kružnici na pět stejných dílů. To byl ovšem jen hloupý, nepodařený vtip, a ač nikdy nadobro nevyšel

z módy, Starohradští velmi dobře znali pravou příčinu. Ema byla příliš milována otcem i sestrami, aby bylo někomu z nich jen přišlo na mysl, že by také ona mohla být připravena o svou zlatou svobodu.

Pak ovšem lze bez nadsázky nazvat toto nejmladší doktorovo děvčátko šťastným dítětem, neboť příslušnost k tumu byla v městečku klasifikována jako největší směšnost a byla poznamenána také náležitě hanlivým přídomek. Jakýsi anonymní čtverák spojil slabiky napsané na kotouči v jediné slovo. Helimado – a madony – tak to nějak vzniklo. Nápad se ujal, a od té doby se čtyřem starším Hanzelínovým dcerám říkalo všeobecně Helmadony.

Pobuda Hopsasa, který si povyskočil, byla-li mu nabídnuta sklenka kořalky, Anežka Řízyřízy, již bída dohnala k sebevražednému pokusu, hokynář Hastrman, který na záletu v Miletíně spadl do Bezovky, a potom Helmadony – to byli, myslím, ve Starých Hradech všichni, které v třetí osobě nikdo nenazval jejich pravými jmény. Být zařazen do této ponuré společnosti, býti poznamenán, do smrti odsouzen k tomu, dělati šaška hlupákům, to je velmi, velmi skličující. Není divu, že ta, která měla službu v ordinaci, ať to byla Hela, Lída, Máry či Dora, úzkostlivě se vždy snažila nezavaditi zrakem o lepenkový kotouč, visící nad otcovým stolem.

7

Pět dcer

V době, kdy jsme se přistěhovali do Starých Hradů, bylo Heleně Hanzelínové čtyřiatřicet let, Lidmile dvaatřicet, Marii jedenatřicet, Dorotě dvacet a Emě čtrnáct. Tři z nich, Hela, Máry a Ema, byly světlavé a modrooké; Lída a Dora měly sice také modré oči, ale mnohem tmavší, a jejich vlasy byly skoro docela černé.

Helena s Lídou byly vysoké a kostnaté, snad po matce. Helena měla postavu spíše chlapeckou, široká ramena a úzké boky, obočí se jí ježilo a lícní kosti byly vystouplé. Tenká ústa snad vůbec neměla rtů, klouby na jejích rukou vypadaly jako otekliny, paže byly samý sval, jakoby spletené z provazů, a lokty – zašmodrchané uzly. Připomínala velblouda a také se jako velbloud hrbila. Byla hlučná, hubatá a pramálo na sebe dbala. Své neúměrně veliké nohy s oblibou obouvala do knoflíčkových bot, na kterých většina knoflíčků chyběla nebo aspoň nebyla zapjata. Městečko tvrdilo, že jí a miletínskému hajnému šije švec Hýsek boty na stejné kopyto. Její pohyby byly neženské, kroky nesmírně dlouhé a kymácivé, hlas nakráplý.

Lída byla přibližně stejně veliká jako Helena, byla však mnohem hubenější. Její ramena byla svislá, hrudník propadlý, obličej protáhlý. Kdo se pozorně zadíval do jejích očí, našel v nich jakýsi fialkový odstín, nádech něžného smutku. Co jí však byla platná krása očí, když pleť jejího obličeje byla hrubě pórovitá a plná nežitů a drobných boláčků! Vypadalo to, jako by byla snědá, ale to všechno dělala ta nečistá pleť. Kdežto Helena byla rezolutní, Lída byla nesmělá, málomluvná a tichá. Nic na světě ji nedovedlo rozesmát, nic ji nedovedlo vyvésti z míry. Jakživ jsem nespatriil tak hubené paže, jako měla ona. Sehnula-li se, rýsovala se jí na hřbetě přiléhavého živůtku žebra; připomínala mi tak kostru, kterou jsme měli v skleněné etui ve školním kabinetě. Helena měla vlasy načechrané, ale Lídiny byly jakoby přilepeny k lebce. Nosila pěšinku

právě uprostřed a na temeni hlavy mohutný uzel, spletený jako vánočka, ale pěšinka i uzel byly poprášeny nespočty lupy jako moukou.

Helena a Lída byly staré a ošklivé, o tom nelze pochybovati. Pokud se týká Marie, můj soud o ní již nebude tak odmítavý a přísný. Byla sice také nehezká, ne však již oním vysloveným, brutálním způsobem. Byla o něco menší než její sestry. Také ona byla hubená, ale mnohem ladněji. Dokonce byla docela souměrná, měla i jakési ženské půvaby – zaokrouhlená ramena a rýsující se prsa. V tváři však byla bledá – vlastně ani tak ne bledá, jako stejnoměrně bledě růžová. Její líce však neměly ruměnce. U Lídy, při její nečisté pleti, se o ruměnci vůbec nemohlo mluvit, u Marie však byl nedostatek ruměnce podstatnou vadou. Její nos byl kostrbatý, pokažený nos orlí – nevím, po kom zdělila tento zvláštní nos, měla jej v Hanzelínově rodině jediná. Vlasy měla o něco světlejší než Helena, poněkud nažloutlé jako stará sláma. Nekadeřily se jí, nečepýřily se jí jako Heleně, také jí však neležely mastně na hlavě jako Lídě. Její hlas byl melodický a milý. Marie byla nejvládnější a nejroztomilejší ze starších doktorových dcer. Byla *jemná*.

Hanzelín měl v ní nejlepší pomocnici v ordinaci, poněvadž přímo překypovala soucitem. Kromě kostrbatého, nepěkného nosu měla však ještě jednu vadu, která ji hyzdila – fialové, hluboké kruhy pod očima. Nevím, proč jsem se díval vždycky s jistou nedůvěrou na tyto fialové kruhy, podobné modřinám. Snad proto, že budily zdání nějaké vleklé choroby. Pokud je mi však známo, byla Marie obdařena dokonalým zdravím. A ještě něco na ní bylo odpuzující – tvarohová bělost jejího těla. Bělost jejího hrdla a jejích paží působila nepříjemně i tenkrát, v době, kdy si ženy zakládaly na bílé, sluncem nedotčené pleti. Dodnes nechápu, jak si mohla uchovati tuto zvláštní pokožku, nemající pigmentu, při své časté práci na poli v slunečním žáru.

Dora! Přistupuji k Doře, jako za chladných podzimních dnů s radostí přistupujeme ke kamnům dožhava rozpáleným. Od Dory sálá ke mně teplo vzpomínek ještě dnes, ještě dnes, z té nesmírné

dálky třiceti let, které mě dělí od oné minulosti. Dora byla prostředně veliká, výbojně kyprá. Její paže byly plné a pevné, oči jí žhnuly jako uhlíky. Dora byla hezká. Měla veliká, rudá, masitá ústa, která trochu vzdorovitě špulila. Byla to nezkrocená, touhami se zalykající mladá klisna, hryzající své udidlo bělostnými zuby, nepokojná v nádherném rozkvětu svého dvacetiletého panenství. Její líce byly snědé a hrály odvážným ruměncem. Ruměnec – to na ní bylo to nejpodivuhodnější. Její tvář neustále měnila barvu jako kůže chameleona. V rozhovoru se Dořin ruměnec z nejnepatrnějších příčin zesiloval, slábl, růžověl a opět planul. Byly to přílivy dychtivé a neklidné krve. Jako by se byl v jejím nitru otáčel reflektor ohnivého jasu – nikdy jsi nevěděl, kdy se jeho plamen od tebe odvrátí a kdy ti zazáří do obličeje plnou silou.

Dora měla poněkud dopředu vysunutou bradu. Vlastně patřila tato vyzývavá brada k její kráse. Když se Dora zasmála, a ona se smála ráda a často, objevily se dvě řady ostrých zdravých zubů, nebyly to však zoubky drobné jako perličky, ale lopatovité, rvavé, negrovské. Měla neúměrně malá ouška, která lhala o něžnosti, ale tato zdánlivá něžnost ani neodpovídala její výbojně povaze. Dořiny oči byly někdy zlé, někdy zasněné. Zase se tu uplatňoval ten vnitřní plápol, který, když uhasínal, podobal se jarnímu stmívání. Dlouhé, krásné řasy padaly přes tyto dva živé ohně, a ten, jenž stál poblíž, sdílel s dívkou její nepochopitelnou melancholii. Přitom neměla Dora sebemenšího smyslu pro shovívavost, pro soucit, pro klidnou a tiše tekoucí práci. Nebyla-li v dobré náladě, utrhovala se, vztekala se, dávala kdekomu cítit své nelogické rozmary. Stejně nelogicky dovedla být veselá, hravá, přítulná, jako by neustále vyzývala svět o lásku, o tak slavnou a dobrodružnou lásku, jaká ani na světě není, jaká nepřijde, nemůže přijít.

Nedovedu si představit větší křivdu než tu, že Dora patřila mezi Helmadony. Krása budí v lidském srdci touhu, údiv, radost a smutek – aby však byla terčem posměchu, to je neslýchané. A přece tomu tak v Dořině případě bylo! Její příslušnost k neblahému turnu znamenala pro Staré Hrady víc než půvaby,

jimiž ji příroda tak štědře obdařila. Pošklebovali se jí a dorozumívali se zlomyslnými pohledy, když ji přistihli při nějaké ponižující práci, právě tak, jako když viděli Helu, Lídu nebo Máry. Nejen to, chovali se k ní ještě mnohem nepřátelštěji, poněvadž byla hrdá, poněvadž zlobně blýskala očima, poněvadž nesla hlavu vzhůru. Zvláště ženy. Žádná ze starohradských slečinek se jí nevyrovnala zjevem. Bylo to sladké, bylo to povznášející triumfovati nad ní, deptati ji do prachu, pohrdati jí! Ubohá Dora! Její dvě nejstarší sestry byly samy o sobě směšné, jedna svou obhroublostí, druhá svou neobyčejnou hubeností, a dávno přivykly nepřijemné pozornosti, kterou jim městečko věnovalo. Máry byla mírná a pokorná, byla moudrá a shovívavá, a to jí umožňovalo nésti celkem lehce svůj málo záviděníhodný osud. Dora neměla žádnou z těchto vlastností. Trpěla krutě, trpěla osaměle a mlčky, poněvadž nikde – ani u svých sester – nenalézala opory.

Malička Ema. Ach ano, ještě je tu tato poslední z řady Hanzelínových dcer, na niž se otec nepodíval jinak než se zastřenou něhou; Ema, domácí kanárek, domácí loutka, pro niž sestry neměly křivého slova, již nehonily do práce, ani do drobných denních úkonů. Jaká byla Ema? Co říci o kotěti, o dívence, která nemá než jakýsi nádech těla, na níž šaty plandají a jejíž přirozený půvab je spíše půvabem sedmikrásy v trávě než půvabem budoucí ženy?

Ema byla o rok starší než já, vypadala však jako desítiletá. Nevím, čím se stalo, že tak dlouho zůstávala tak titěrná a dětská, snad to bylo tím, že se narodila ženě, jejíž zdraví bylo již vážně otřeseno. Její vlasy, to byly Mariiny vlasy, ne však tak nelesklé a tvrdé, ale hebké jako ptačí prach – podobaly se svatozáři. Nosila je spleteny ve dva cůpky, které jí visívaly na prsou, ne na zádech. Růžovost tváří – bledá růžovost – ne však znepokojující. Na Emě bylo mnoho z Mariiny bytosti, scházelo tu však všechno, co činilo dojem ošklivosti nebo chorobnosti. Světle modré oči měly zádumčivý výraz, ale tvářička byla usměvavá a hedvábně měkká, nosík byl drobný, jen maličko zahnutý. Stín kolem Eminých očí – to bylo příšeří jitřního snu. Nosila stejně hrubou obuv jako její sestry,

ale na jejích tanečních nožkách jako by se byly ty nepodařené výtvary venkovského ševce octly pouhým nedopatřením. Ema měla sladký hlásek, jako když trylkuje pták, jemný a hudební hlas, který nelze popsati. Nikdy nelze vystihnou ti lahodnost dívčího hlasu pouhými slovy, a já tu nemohu zahráti melodii na klavír nebo napsati partituru pro housle.

Nechť si sáhla Ema tenoučkou, křehkou paží do vlasů, ať zahryzla své drobné zoubky do spodního rtu a rozpačitě kroutila koneček svého čůpku, ať se zastavila a udiveně se ohlédla, zamračila se nebo se usmála, vždycky to bylo krásné. V Starých Hradech nebylo člověka, který by na ní byl nespočinul zrakem se zalíbením. Právě takovým kouzlem jako na otce a na sestry působila na starohradské měšťany, na báby z okolních vsí, na kašlavé a hekavé pacienty, na chudinu z předměstí a na dělníky z hloubětínské papírny. Všichni k ní byli vlídní, všichni ji měli rádi. Kupodivu, nikomu nevadilo, že je to dítě toho protivy Hanzelína!

Ovšem, ovšem, všichni to dobře chápeme. Její jméno nebylo napsáno na ďábelském kotouči v lékařově ordinaci.

Jediný nápadník

Hanzelín, král v ženském království, podivín, jak jsme ho poznali, byl skrbík – tak aspoň tvrdilo městečko. Je to však pravda? Spíše se musil důkladně oháněti, aby finanční rovnováha byla zachována, neboť, domnívám se, jeho lékařské příjmy byly přebohé. Nejenže byl odkázán na pacienty, kteří stonali jen pořádku, ale valná část jich neměla na léky ani na lékaře. Bručlavý Hanzelín neuměl vymáhati své honoráře s dostatečnou vehemencí. A přece skládal svým dcerám na věno. Z rukou příčinlivých Helmadon putovaly peníze do bachraté náprsní tašky, z tašky do železem kované truhlice pod doktorovou postelí a odtamtud do starohradské záložny. Kolik se asi podařilo uschrániti lékaři, jehož jedinými klienty byli chudáci s duší na jazyku a jehož čtená rodina spotřebovala více, než bylo zdrávo na tak hubené výdělky? Nazval bych toto úzkostlivé ukládání haléře po haléři na pět vkladních knížek v záložně téměř dojemným. Podezírám milé, bodré starohradské měšťany, že byli příliš dobře informováni o nepatrné výši těchto vkladů, neboť proč by byli jinak chodili mladí muži kolem Hanzelínových oken tak velikým obloukem? Byli asi důkladně poučeni hospodárnými otci a milujícími je matkami, že doktorova truhlice neskrývá tučnou kořist pro toho, který by se odhodlal vztáhnouti ruku po jednom z přezrálých nebo dozrávajících jablek.

Hanzelín vydával své peníze opatrně; jeho dcery neměly nikdy pěkné nové šaty, nikdy se nestrojily po módě. Ovšem, taková nuzota přece jen nevládla v doktorově domku, Hanzelín však prostě *neuznával* právo svých dětí na parádu. Paráda se mu z hloubi duše protivila, parádou opovrhoval. Cestářův syn se nezapřel. Nemyslím, že by u Hanzelínů nikdy nebylo domácích vzpour proti tomuto krutému zařízení, ale časem asi tyto vzpoury přestaly, poněvadž se ukázaly dokonale beznadějnými. Ubohé Helmadony, směšné tímto přídomkem, který na ně navěsil otec svým podivínstvím, neměly

ani možnosti zakrytí vrozené nedostatky povrchním hadříkovým kouzlem. Kdyby se byl našel odvážlivec, řekněme stárnoucí mládenec nebo vdovec, který by si byl chtěl zaspekulovati na Heleninu pracovitost, na Lídinu tichost, na Mariinu soucitnost, musil pozbýti odvahy, když ty tři grácie spatřil v neděli na cestě do kostela v jejich starožitných kloboucích, které nosily celou řadu let, v nemožných šosatých jupkách a v zplihlých sukních, jejichž přílišnou solidnost nedovedlo zničit ani drsné podhorské podnebí. Nebylo prostě lze zamilovati se do dobrých vlastností, ověšených takovou veteší! A to zde mluvím ještě o jejich úborech svátečních. Cožpak teprve ve všední den, když byly všechny od rána do večera zapraženy v otěžích turnu! Který muž poměstsku vychovaný by se nepolekal, když by potkal svou vyvolenou v strašlivém hanzelínovském polním širáku nebo v zahnojených dřevácích!

Když byly šaty konečně přece jen dotrhány, když byly klobouky nadobro zpustošeny deštěm, když nářky dcer byly již do nebe volající, otvíral Hanzelín neochotně víko své truhlice a vyplácel všem, ovšemže spravedlivě, peníze na nové ošacení. Pak nastaly v domku na návsi horečné, sváteční dni, jasné dni, jako za jitra kdesi za polárním kruhem, kde slunce vychází jen jednou do roka. Nastalo období jakéhosi rozkvětu, bohužel jen falešného rozkvětu, neboť ty chuděrky již ani neuměly jíti s módou. S dychtivostí nuzáka, který po letech strádání vyhrál šťastný los, běhaly po krámech a nakupovaly zbrkle, lačně a přitom šetrně. Výsledky se ukázaly tak bědnými, jak jen možno. Kdož ví, snad byly dokonce před tím marným výdajem ustrojeny lépe. To byl ovšem jen optický klam, staré šaty nemohou býti nikdy lepší než nové, ale na staré si už lidé zvykli, kdežto na nové bylo třeba teprve zvykat. Ke všemu Hanzelín do nákupů horlivě mluvil a musil míti ve všem poslední slovo, a také je měl. Byla to hlavně Dora, která se pokoušovala uplatnit svůj vkus krasavice, ale oba opelichané věšáky na šaty a nenáročná Máry ve spolku s otcem, který byl přece jen milovaným a uznávaným domácím tyranem, ji přehlasovaly, a tak byla

odsouzena k podrobení, pro něž pak po několik následujících večerů prolévala potoky marných slz.

Mluvím-li o hastroších, mluvím hlavně o třech starších Hanzelínových dcerách, to se rozumí. Je známou pravdou, dávným pravidlem, že mladému a ohnivému děvčeti sluší všechno, že se krása proklube i z ohavné skořápky. Dora nechodila po městečku oděna lépe než její sestry, a přece se zdálo, jako by ona jediná měla na sobě nové věci a ostatní po ní jen dotrhávaly. Inu, ovšem, obstarožná sukně nedovedla skrýti půvab jejích kyprých a vlnících se boků, a schlíplý kokrhel nemohl zastíniti jas jejích očí. Vedle svých ponurých sester vypadala jako višně mezi ořechy, jako růže v bodláci.

Proto také nemůže býti divu, že měla nápadníka. Nebyl to však nápadník dokonalý, pevně rozhodnutý, byl to mladík bloudící, tápající a ke všemu naprosto nehezký. Nehezký a hloupý, ano, i to je možno říci. Byl v městečku učitelem a jmenoval se Pírko. Postavy byl malé, dokonce byl o kus menší než Dora. Jeho ústa měla tvar vrbového listu, byla veliká, líná a bledá. Kolem těchto ohavných rtů bylo ryšavé strnisko, a na šišaté a kuželi podobné hlavě zbyl jen věneček zrzavých vlasů. Čelo bylo dovnitř proláklé a na vyboulených očích ležela těžká bílá víčka.

Neukazoval se před doktorovým domkem každodenně, jak se na nápadníka sluší, naopak, vyskytoval se tu jen zřídka, přicházel spíše jen jakoby náhodou, vycházel ne jako jitřní nebo večerní hvězda, pravidelně, nýbrž jako kometa, jednou za sto let – dejme tomu tedy jednou za sto hodin. Jaká vnuknutí ho vedla k Hanzelínovým vratům a jaká ho odtud zase odváděla, nelze říci. Nejistota byla patrna v každém jeho kroku, v každém jeho pohybu. Tančil na nerovných nožkách jako vrkající holub. Možná že byl jenom nesmělý a nevěděl, jak se přitočiti k vyvolené holubici, která byla pokaždé jinak a jinde zaměstnána. Ostatně – Dora o něho nestála. Kupodivu, toto děvče, vychované hrůzou ze staropanenství, které číselo ze všech koutů domu, nebylo ještě dosti pokorné a vychytralé, aby se spokojilo touto hubenou kořistí.

Samozřejmě, její chování k mládenci připadalo městečku kruté, neuvěřitelně drzé, naduté. Jak by ne! Dora, připoutaná, řekněme, k státní službě, viklá se v dřevácích, šermuje pometlem na prahu domku, a on se k ní přitočí vystrojen jako švihák, s květinou v knoflíkové dírci. Místo aby se skromně usmála, stydíc se za svou ošumělost, za svůj hřích, že je Helmadonou, ušklíbne se málem pohrdavě. Učitel mluví, mluví, ale Dora koná dál a s přemrštěnou horlivostí svou práci, vrhajíc po něm jen občas vražedné pohledy.

Zábavný pan učitel Pírko nebyl, to jen co je pravda, uměl se jen pitomě uchichtávat. Hovořilval většinou jen o tom, vane-li vítr od západu či od jihu, ukazují-li červánky na krásné počasí či na déšť, horlíval, jak ho zlobí kluci ve škole, jak mu zpackali domácí českou úlohu, a přinášel s sebou nanejvýš několik nezáživných klepů. Největší naději na podobnou ušlechtilou konverzaci skýtalo Pírkovi nedělní korzo. Tím není ovšem řečeno, že Hanzelínová děvčata měla dovoleno bezcílně se procházeti po náměstí! Byl tu však přece jen jakýsi krátký čas mezitím, než začala mše, a několik obrátů na podloubí, když skončila. Dora však nikdy neupalovala z náměstí s takovým spěchem, jako když ji obšťastnil Pírko svým doprovodem. Jako by pro ni nemohlo být hlubšího pokoření než toho, když ji maloměstská společnost spatřila s tím šeredou po boku.

Podle všeho nebyl pouhý učitel Doře dosti dobrou partií. Hlupačka, myslila snad, že se vyskytne někdo lepší? Dokonce snad sládek Prokop s černým plnovousem až po pás, nebo mladý lékárník, nejkrásnější a nejžádoucnější mužové z města? Ty časy jsou již dávno ty tam, kdy princové se zamilovávali do Popelek! Ale to je vždycky tak. Vybírá se, na poctivé lidi se ohrnuje tak dlouho nos, až je pozdě. My staří víme, jak krátké trvání mají vábničky mládí. Však se dočkáme, že ta bláhová hlavička bude zoufale vyhlížet z okna po někom, kdo nikdy nepřijde! Ale dobře jí tak! Dobře jí tak za její nestydatou pýchu, za její necitelnost!

Stává se, že nemají-li rozum děti, mají jej aspoň rodiče. Nuže, jak se choval k podivnému nápadníku doktor Hanzelín? Měl z něho

radost? Díval se s pýchou na dceru, s níž mu rostla naděje na alespoň jednu svatbu v domě? Chápal dosah té vábné možnosti, že učitel přece jednou zanechá svých neurčitých tanců a začne s plánovitým obléháním? Chyba lávky! Nebyla to jenom Dora, která pro učitele měla jen samé jízlivosti, byl to v míře ještě působivější a nebezpečnější sám nevyzpytatelný otec Hanzelín.

Městečko tvrdilo, že doktor nechce, aby se jeho dcery provdaly, a to proto, že by tím byl porušen papírový turnus. Městečko bylo dokonce romantické. Šuškal si, že v letech mladosti měla i Hela vážnou známost s obchodním příručím, který se však dal zastrašiti nevraživými, bledě modrými šípy Hanzelínových očí, že do Lídy byl po uši zamilován kterýsi poštovní úředník, s tím si však Hanzelín pohovořil v hospodě tak upřímně, tak od plic, že se všechny jeho dobré úmysly rychle rozplynuly. Mariiny fialové kruhy pod očima jsou prý pozůstatkem tvrdošijných pláčů, jimiž se otcovou vinou rozloučila se svou první a poslední nadějí, s advokátním koncipientem.

Nu, dejme tomu, o nějaké ty povídačky a klevety nebylo v Starých Hradech nikdy nouze, zvláště když šlo o ubohé Helmadony. Tolik je však jisto, že v Dořině případě se nemohlo mluvit o nějakém otcovském teroru, když oba, doktor i jeho dcera, se v názorech na pana Pírko tak podivuhodně shodovali.

Zpívající kočár

Déle než týden jsme již bydlili v brčálově zeleném domě na starohradském náměstí, hned vedle lékárny. Konečně byl náš nábytek rozestaven po pokojích, konečně byly všechny drobnosti vybaleny, všechny scházející nebo rozbité předměty dokoupeny. Matka neustávala v nářcích, že podlahy v bytě jsou napolo shnilé častým a bláznivým drhnutím, že místnosti jsou těsné a tmavé a schody že protivně vržou při každém kroku. Odbyli jsme si již i několik povinných seznamovacích návštěv u místní honorace a na oplátku jsme hostili upjaté dámy a rozpačité pány v našem černém salóně s červeně potaženými křesly.

Vzpomínám si, jak jsem šel s rodiči na první podvečerní vycházku po prašné silnici k Miletínu, vroubené rozviklanými patníky a pokřivenými jeřáby. Na obloze nebylo ani jediného mráčku, vzduch byl jakoby prostehován vlákny babího léta, šumavské hory se zdály být na dosah ruky. Brodil jsem se zřidlými lukami a trhal si z tolí a totenů kytici s dlouhými, tmavofialovými tykadly. Otec měl mohutný hrudník sevřený do dvouřadového kabátu a točil si za zády mistrně dvěma prsty holí jako vrtulí. Matka měla klobouček v týle připevněn závojem a byla v pase tak tenká, že se zdálo neuvěřitelné, že má také nějaké útroby.

Vraceli jsme se k domovu při západu slunce. Zardělá odleskem červánků, trčela před námi starohradská hláska z houštiny ovocných sádků, sklánějících se k stydlivé, zarmoucené Bezovce. Když jsme míjeli miletínskou hájenku, ozval se za našimi zády rachot povozu, poskakujícího po šterku.

Sešli jsme do příkopu, abychom se pokud možno uchránili od vdechování rozvířeného prachu. Naši pozornost upoutalo, že se s rachotem povozu blížil také několikahlasý zpěv. Byli jsme zvědaví na původ tohoto zpěvu. Jedou to snad rozjaření svatebčané? Někdo veselý a bezstarostný se to vrací z výletu do okolí? V zátočině se

objevila žlutá kocábka s černou spuštěnou střechou, na kozlíku seděla vyzáblá dívka a práskala bičem, dvě další ženy v prapodivných kloboucích se tísnily proti směru jízdy na nouzovém sedadle a vzadu seděl pohodlně rozložen tlustý mužík s trudovitým nosem. K němu se tulilo děvčátko s pomněnkovými očima, s věnečkem z lučního kvítí kolem čela – obrázek z pohádky.

Dámy v kočáře zpívaly harmonickými soprány vytrvale, jakoby z povinnosti, nebo snad z náhle vzkypělé životní radosti, a děvčátko s věnečkem ve vlasech jim přizvukovalo stříbrným hláskem. Stál jsem s otevřenými ústy. Oblak prachu nás zahalil. Otec vztáhl ruku, ozbrojenou holí, a křikl do rachotu kol: „Podívejte se, to je starohradský doktor Hanzelín se svými dcerami!“ Hleděli jsme za kočárem ještě chvíli v němém údivu, matka se rty pohrdlivě zkřivenými.

Tak jsem se seznámil poprvé s podivným Hanzelínovým zvykem vyjížděti každý den, za každého počasí, se čtyřmi dcerami na návštěvy venkovských pacientů. Dopoledne doktor doma ordinoval, trhal zuby, brousil umělé chrupy, proklepával nemocné hrudníky, napravoval zlomeniny, ošetřoval rány. O jedenácté vycházel na návštěvy – pokud jaké měl – k městským nemocným. S těmi byl však velmi brzy hotov a mohl vždy přesně ve dvanáct zasednouti k obědu. Po obědě si na chvíli schrupl ve svém pokoji, o druhé mohl již zas začít s odpolední ordinací. Když se tato ordinace chýlila ke konci, vytáhla dívka, která měla toho dne státní službu, s pomocí ostatních starožitný kočárek z kůlny a zapřáhla koníka do postroje.

Rázem čtvrté – městečko si mohlo klidně podle hrčení Hanzelínova kočáru naříditi své hodiny – rozklusal se koník po nerovném dláždění, vůz rachotil ulicemi, kolem staré hradní hlásky, kolem pivovaru, vjel slavnostně na náměstí, zamířil příkrou ulicí dolů, projel branou, kymácel se mezi baráčky předměstí. Tam obyčejně došlo k prvnímu Hanzelínovu zastavení, nebylo-li však právě v těchto nuzných doupatech nějakého nemocného, jistě někdo stonal v některé z miletínských chaloupek. Hanzelín vystupoval

z kočáru, sestupoval po pěšince k domkům pod silnicí, nebo se škrábal do stráně; ta, která měla dnes lékařskou službu, následovala ho s krabicí léků.

Zatímco ti dva byli vzdáleni, koník skláněl hlavu, hledal si zelenou pastvu podle příkopů. Bičíště viselo k zemi – znamení klidu. Malá Ema se proháněla loukou jako užovka, trhala květiny, její spolucestovatelky na kozlíku a na nouzovém sedadle ladily své hlasy. Když byla první návštěva skončena, Hanzelín vlezl těžkopádně do kočáru, droboučká loutka se stulila k jeho rameni, doktor milostně vytřeštil oči, křečovitě sevřel rám vetché, spuštěné střechy, žena-kočí pozvedla bič, zamlaskala, koník vykročil. Mírně, jako když se rozbíhá gramofonová deska, rozvíjela se píseň Helmadon, nápěv střídal nápěv, skočná dumavou, jako by si byly předem určily program, bez oddechu, bez rozepří.

Dívky zpívaly, křišťálový hlásek zvonečku, schouleného do otcova kabátu, přizvukoval. Kočárek poskakoval po šterku, pera skřípěla, cesta se zvedala, klesala s vrchu do údolí, opět stoupala, píseň zněla jako výraz životní odvahy, tu zas jako stesk, jako vzpomínka na prchlé mládí, jako nářek ztracené naděje. Od Miletína k Vrátni, od Vrátně k Hloubětínu, k Čimelicům, k Otročni, píseň ustávala a znovu začínala. Za této vyjížďky byly všechny smutné panny mladé, za této vyjížďky poletovaly větrem rozházené Heleniny vlasy, snědá tvář Lídina temněla ještě více, Mariiny zarmoucené kruhy pod očima se hloubily. Dora svítila širokými negrovskými zuby. Nyní byly všechny výbojné, nyní byly smělé, nepodobaly se žádným jiným ženám v širém okolí, projevovaly své právo na zpěv. Každá jiná dívka na jejich místě by byla zmlkla před zvědavými pohledy mimojdoucích, před útrpnými obličejí měšťáků, vycházejících na procházky, vracejících se z výletů, ale tyto ženy, postižené samotářským osudem a podivínským otcem, nalézaly v této prosté zábavě jakýsi vzdor, společná píseň je sílila k nové zítřejší dřině. Z chaloupek nad silnicí, pod silnicí vykukovaly okénky usouzené tváře a zase mizely v temných světnicích. Ovšem, ovšem, to je jen starohradský doktor Hanzelín se svými dcerami!

Kdyby byl kočárek kolem té či oné chaloupky projel tise, lidé by byli znepokojeně vylézali na zápraží a tázali se jeden druhého: „Co se stalo? Proč jedou tak zamlkle? Mají nějaký zármutek? Něco hrozného se přihodilo ve světě?“ Zpěv Hanzelínových dcer patřil k dennímu programu venkovanů, patřil ke krajině, byl přírodní nezbytností. Lidé si na něj zvykli. Zvykli si na klusajícího koníka, na spirály biče nad jeho hlavou, na ženu na kozlíku, na požehnanou tvářičku nejmladší z Hanzelínových ratolestí.

Proč vlastně zpívaly? Kdy vznikl ten zvláštní zvyk a jak se mohl udržeti? Kdy se mu lidé přestali smáti a začali jej bráti jako nutný každodenní zjev? Když jsme se ze Starých Hradů přestěhovali do Jičína, seznámil jsem se s jinou raritou, s chudákem, který se neustále potloukal kolem města, mávaje okovanou holí, krouže těžkopádně dřevěnou, železným hrotem opatřenou nohou. Na bříše nesl kolovrátek, na kolovrátku seděl bílý zasmušilý kakadu. Kdykoliv jsme ho minuli na procházce, zastavil se na svém pochodu, smekl děravý klobouk, papoušek pokývl hlavou. Někdy jsme mu hodili minci, někdy jsme kolem něho přešli bez povšimnutí. Všichni lidé z města z okolí znali toho žebráka. Nikdo ho nikdy neslyšel, že by byl zahrál na svůj kolovrátek. Měl jej s sebou jen proto, aby na něm mohl nositi papouška, který byl k nástroji připoután poniklovaným řetízkem. Také tam se již lidé nedivili, také tam si již zvykli. Kdyby byl jednoho dne žebrák nevykonal obchůzku od svého brlohu k městu a přesně vyměřenými cestami zas okruhem domů, také by se byli lidé polekali, cože se asi stalo starému Vávrovi. A byli by pocítili prázdnotu po porušené zvyklosti. Byli by se poděsili, kdyby byl na svůj kolovrátek zahrál, asi právě tak, jako by byli ustrnuli venkované kolem Starých Hradů, kdyby byl Hanzelínův zpěvní orchestr mlčel. Každý kraj má svou zvláštnost. Neptáme se, jak vznikla tato zvláštnost, ale počítáme s ní a jsme jí povděční, že něčím vyznačuje neměnnost a spolehlivost tohoto světa.

Ovšem, byli mlčeliví kolovrátkáři a zpěvaví poutníci Hanzelínové, byli a nejsou. Minulost je v rozporu s přítomností,

budoucnost je opět jiná – ale o tom raději pomlčme, nechceme filosofovat ani žehrat, chceme jen pokračovat v svém příběhu. Zatím jsme ještě zakleti v hloubi svého slunečného snu, Hanzelínův kočár pořád ještě hrčí, dívky zpívají, květiny v Eminých vlasech připomínají věčné lidské jaro. Je to stále totéž jako vybledlé obrázky v Hanzelínově stereoskopu. Kočárek se zastavuje u domku, kde bydlí první bledý pacient. Z vozu vystupuje lékař a za ním žena s léky. Zpěv umlká, koník hrabe podkovou, bičíště visí k zemi. Míjejí minuty, míjí čtvrt hodina, Hanzelín vychází z domku, za ním ustaraní sourozenci umírajícího, rodiče se svěřenými hlavami, Hanzelín chmurně mlčí, krčí rameny, vrčivě vylézá do vozu, pouť pokračuje, zpěv se opět rozezvučí. Od domku k domku, od vesnice k vesnici. Vracejí se v podvečer, lesy voní chladem, silnice je tichá a unavená, zpěv zní lehce a táhle. Bezovka nabyla sebedůvěry, je hlasitější než zpěv, hlasitější než štěbetání k spánku se ukládajícího ptactva. Ema mhouří oči, vyfoukané větrem. Kočárek se blíží k městské bráně. Na náměstí, v kotlavých, pestře omalovaných domech hospodyně zavírají okna. Na kotli věže hasne poslední paprsek slunce a pivovar melancholicky dýmá. Zápach sladu vniká do chřípí.

10

Vráteňská studánka

Nad vesničkou Vrátní byl lesnatý kopec a na vrcholu kopce mýtina se studánkou a bílou mariánskou sochou. Ze studánky, ohrazené nízkým dřevěným plůtkem, vytékal pramínek železnou rourou do mělké stružky a tichounce zurčel mezi vřesem a mateřídouškou. Kamenná Panna Maria měla ruce sepjaté k modlitbě a dívala se kamsi dolů do kraje smutnýma, sklopenýma očima. Prý také kdysi dělala zázraky; staří o nich ještě mnoho věděli, ale mladí je už znali jen z pověstí, a dělníci z hloubětínské papírny nad nimi dokonce útrpně krčili rameny. U vráteňské studánky kvetly zjara první bledule, v létě se paseka rděla jahodami a na podzim byly smřčiny kolem ní plny ryzců. Tam jsem se poprvé setkal tváří v tvář s malou Emou Hanzelínovou.

Miletínskou silnicí to bylo k Vrátní ze Starých Hradů ovšem hezky daleko, jenže bylo zbytečno chodit tam takovou oklikou. Z návsi vedla do vráteňského údolí klikatá, strmá stezka mezi sádky. Stačilo přejít po lávce Bezovku, dát se mezníkem k silnici a pak již to nebylo lesem vzhůru k studánce ani deset minut rychlé chůze. Proč jsem studánku s oblibou vyhledával? Měl jsem snad sklony k mystice? Nikoli, měl jsem jen pořouchlou zálibu v samotě a v lesních zákoutích. Mýtinka byla stranou všech obvyklých cest, a tak v ta místa nezabloudil venkovský zaměstnaný člověk jindy než v neděli. Poněvadž jsem tam byl vždycky tak dokonale sám, domníval jsem se, že ten skrytý kout patří jen mně.

Jednou jsem seděl na bobku nad studánkou a díval jsem se, jak krůpějky pramene z podzemí prorážejí písek, jak několik vodoměrek geometrickými pohyby čerí hladinu, jako by jejich dlouhé, tenké nožky byly opatřeny korkovými plováky, a naslouchal jsem řezání dřeva v lese. Tento jednotvárný zvuk přicházel odkudsi z dálky a podobal se chrápání denního spáče. Slunce pálilo, blížilo se k zenitu, bylo maličké jako ironické oko,

hlubina nebes byla bez poskvrny. Občas zavál hebký vánek, trsy vřesu kolem studánky se pokorně sklonily, kdežto borůvky na pasci se ani nepohnulo. Možná že jsem byl jen zadumaný, možná však také, že jsem trochu klímal. Náhle za mými zády zašelestily tiché kroky a útlý stín se položil na mírně zvlněnou hladinu.

Ohlédl jsem se a rázem jsem ji poznal, holčičku z doktorského kočáru, tu, která se choulila k otcově rameni a měla čelo ozdobeno věnečkem z květín. Podvědomě jsem učinil pohyb dobře vychovaného chlapce, natáhl jsem nohy a přitiskl se blíže k obrubě studánky. Mohlo to také vypadati, jako bych byl děvčátku dělal vedle sebe místo. Ač jsem to tak nemínil, ona snad tomu tak rozuměla, usmála se zavřenými ústy a přitom se malíčkem dotkla rtů, jako by mi chtěla naznačiti, abych byl tiše. Zdálo se mi to tajemné a krásné, horká vlna něžnosti mi stoupla do tváří, jistěže jsem se začervenal. Dívka se důvěrně opřela o kamenný podstavec mariánské sochy, jako by to byla její dávná a dobrá známá, a jala se probírat v kytice vemeníku, který má tak mdlou a sladkou vůni a který si asi přinesla odkudsi z lesního stínu. Měla hlavičku skloněnou a urovnávala si ty bílé svěží květiny, jako by jí nesmírně záleželo na jejich uspořádání, a pořád se tak podivně, šelmovsky pro sebe usmívala.

Byl bych hrozně rád něco řekl, ale netroufal jsem si, také mi nic kloudného nepřicházelo na jazyk, a holčička snad opravdu nechtěla, abych mluvil. Vlastně jsem byl u studánky již tuze dlouho, svědomí mi našeptávalo, že bych už měl jít domů, nechci-li přijít pozdě k obědu a vysloužit si nepříjemné pokárání z matčiných úst, avšak nyní bych byl za nic na světě neporušil zvláštní, mlčelivé kouzlo, které mě tu poutalo.

Nedíval jsem se na ni, totiž, otevřeně jsem se na ni nedíval, ťukal jsem rozpačitě a s líčenou lhostejností špičkou jedné boty o druhou, volnou rukou hladě drsné květy vřesu, ale koutkem oka jsem sledoval každý její pohyb. Zdánlivě si mne také nevšímala a chovala se, jako by mne tu vůbec nebylo. Tenkou, průsvitně bílou ručku, v níž svírala své vemeníky, položila vláčně na podstavec sochy,

druhou si strkala do úst chvůstek svého světlého copu a jasnýma, modrýma očima hleděla upřeně do krajiny. Její nenucený postoj byl pln nevýslovného půvabu. Opřela se tak dekorativně o podstavec sochy, aby se mi líbila? Och ne, spíše jsem ji zde mrzel, spíše by se byla zaradovala, kdybych byl odtud odešel. Její zaujetí krajinou mělo asi znamenati: „Nevidím tě. Nechci tě viděti. To je má socha, má studánka. Ty jsi tu jen pouhým vetřelcem.“

Byla bosa. Nemohl jsem se dosytiti pohledu na její jemné, hladké nožky s drobnými, roztomilými prstíky. Ano, ovšem, obdivujeme se ponejvíce tomu, co sami nemáme, uchvacuje nás křehkost, která nám schází. Vlastně je to vždycky jen pocit vášnivé závisti, který chováme pro děvčátka, dokud chodíme do školy. Byl jsem dosti hřmotný na svůj věk, notně obtloustlý, tenkrát, před svou velikou nemocí, a trochu jsem se sám sobě hnusil, jak se děje mnohým jiným příliš zhýčkaným chlapcům. Věděl jsem, že má lýtka jsou měkká a že se třesou při chůzi, že má chodidla jsou masitá a mé prsty u nohou že jsou ozbrojeny nepěknými, tvrdými a širokými nehty. Přesto, že tento můj nedostatek byl dobře skryt pod obuví a pod silnou punčochou, přece mi připadalo, jako by si ho děvčátko bylo vědomo a jako by se plno odporu zdráhalo pohlédnutí na mé obhroublé, klukovské končetiny.

Nesnesl jsem déle té domnělé kritiky, která mě rmoutila. (Oh, toho zhrzeného, bolestně bijícího srdce, toho přívalu slz, deroucích se do očí nekonečným zármutkem!) Unikl mi vzdech, který nebyl připraven pro efekt, vzdech upřímné stísněnosti, a odvrátil jsem hlavu, jako by mě také zaujalo divadlo dole v údolí, obraz bílých, sluncem vyprahlých domků, krčících se pod tíhou stráně, drobných chalup s šindelovými střechami, rozuteklých před útokem lesů, které na ně ze všech stran dotíraly. Políčka se vlnila do nedohledna po kopečnaté krajině, tratící se na sever ve fialovém oparu dálek, a uprostřed nehybné plochy, jako zářící hrot zemské osy, leskla se červená stříška zvonice v Otročni. Díval jsem se dlouho a strnule, až se mi před očima počala dělat zelená kola a až mě krutě rozbolel krk, nepřírozeně otočený.

A s příchodem bolesti prchlo hebké kouzlo smutku, cosi jako vzdor mi počalo stoupati do hlavy. Odhodlal jsem se, že se tajemnému děvčátku podívám zpříma a odvážně do očí. Uvidíme! Uvidíme! Proč ta tíseň, nač ten strach? Zeptám se jí: „Co tady děláš? Chodíš sem často jako já? Není to zvláštní, že jsme se tu spolu ještě nesešli?“ Prudce jsem se podíval tím směrem, kde prve děvčátko stálo. Ovšem, již tam nebylo. Nebylo tam. Nevím, jakým divem mohlo zmizeti tak tiše. Ani stéblo trávy se po ní nechvělo, ani větvička, rozkývaná v běhu, neprozradila cestu, kudy prchla.

Když jsem přišel domů, první mou starostí bylo zastihnouti o samotě naši starou Hátu. Mladší služka Bětka se mi sice dostala dříve do rukou, ale k té jsem neměl dosti důvěry. „Háto, jak se jmenuje to nejmladší Hanzelínovo děvčátko?“ Jenže Háta byla již velmi stará a vnímala pomalu, bylo třeba ptáti se jí několikrát, než odpověděla. „Nu, Háto, ta malá Hanzelínova, jakže se jmenuje?“ Pověděla mi to, trochu překvapena mým hartusením, mou nedočkavostí, horkými tvářemi a lesknoucíma se očima. Obdivuhodná shoda s mým vlastním jménem mě přímo omráčila. Měl jsem ji za nejzázračnější ze všech náhod, za pokyn nebes. Ne nadarmo byla našemu prvnímu setkání přítomna bílá vráteňská Panna s vlídně sklopenými řasami!

Odříkával jsem si po celý zbytek dne nahlas i tiše ševelícími rty naivní litanii: „Ema – Emil. Emil a Ema“.

11

Nevyřčená slova

Kostel svatého Vavřince ve Starých Hradech měl molově sladěné zvony. Žaluziemi nejhořejšího věžního okna jsem vídal kývati se na jasném pozadí oblohy ten největší, jehož bouřlivé údery rozbíjely vzduch jako boží hlas. Někdy mi připadalo, že to tak zoufale křičí mučedník Vavřinec z obrazu nad hlavním oltářem, vlečený čtyřmi osmahlými katany na zkrvaveném plátně. Měl rozpažené ruce, široce otevřená ústa a oči vytřeštěně hledící do oblak, jichž průrvou se na něho vlídně usmívala svatá Trojice.

Když se kostelní zvony rozezvučely za tichého večera, bylo lze současně sledovati zdola, z údolí, křiklavou, nezpůsobnou ozvěnu, která však nebyla ozvěnou, nýbrž klekáním z miletínské kapličky. Jako by si byl vesnický zvoník umínil, že bude vždycky rušiti hřímavou vznešenost Vavřincova hlasu svým kohoutím kokrháním! Vzpomínám si, že jsem si zprvu zacpával uši, jsa pohoršen nesourodým doprovodem. Domníval jsem se, že tak profiltruji vznešené od všedního, nikdy se mi to však nepodařilo. Později mi již miletínské klinkání nepřipadalo tak rouhavé, zvykl jsem si na ně, a dokonce jsem s jistým zalíbením naslouchal, kdy se údery zvonů přikryjí s ječivým hláskem zdola a kdy svárlivý zvoneček vesničanů křikne vítězně do pauzy.

Zmiňuji se o podvečerním vyzvánění hlavně proto, že jsem se při něm kdysi podruhé setkal s Emou Hanzelínovou.

Byl jsem nesmírně mlsný a rodiče málo potírali tento můj zlozvyk. Snadno se mi podařilo vymámiti na otci drobnou minci na útratu, a pak jsem chodil přemýšlivě ulicemi se svým lupem, skrblicky uvažuje, jakému požitku bych měl věnovati svůj kapitál. Obyčejně skončila má pouť u některého ze dvou hokynářských Stánků v podloubí, kde bylo lze kromě ovoce koupiti čokoládu, lepkavé bonbóny nebo také pochoutku chudých – sladké dřevo.

Tehdy jsem stál u stánku zasmušilý a zamračený, jak při tak vážném rozhodování je pochopitelné, chřestě v kapse mincemi, a nakonec jsem si vybral pomeranč. Když mi jej babka podávala, přišlo mi, abych se obrátil – a tu jsem spatřil, že se za mnou plíží tiše jako zlodějka Hanzelínovo děvčátko. Jistěže po celou tu dobu, co jsem se rozmýšlel, sledovala zvědavě každý můj pohyb, neboť jinak bych se byl nestřetl tak zpříma s jejím upřeným pohledem. Ve stínu podloubí se jí leskly oči, jako by byly plny slz. Avšak slzy – kdepak! Smích, šibalský smích, který jistě patřil mému úpornému kupčení! Viděl jsem, jak sebou útlá postavička trhla, jak se prosmykla nejbližším obloukem, a již jsem ji spatřil v plném slunci na protějším nároží. Schovala se za pilířem a vyhlížela ven jen jediným okem, které ze mne nespouštěla. Mýlil jsem se, nebo jsem se nemýlil? Zdálo se mi, jako by ručka, objímající pilíř, mi znatelně pokynula.

Mé hnutí bylo bezděčné, bylo hnutím srdce. Ruka, která svírala pomeranč, se natáhla vstříc holčičce s gestem nepřipouštějícím pochybnosti: „Tumáš, vezmi si jej, máš-li na něj chuť!“ Pochopila. Zaváhala. Na okraji pilíře se objevila celá rozzářená hlavička, pak nožka, tentokrát obutá do hrubé hanzelínovské botičky. Čekal jsem bez dechu, čekal jsem u vytržení. Pak se dala hlavička pomalu do pohybu, ústa se přestala smáti – vrtění hlavou znamenalo vážné a hluboké „ne“. A již zas byla celá za sloupem. Così mě pobídlo ke kroku, běžel jsem za ní, proplétala se však přede mnou jako myška podloubím, a v ulici, vedoucí k bráně, mi zmizela stejně bezpečně jako onehdy u studánky.

Připadal jsem si nemotorný, ošizený, ale nebolelo mě to, nemrzelo mě to, naopak, rozebíral jsem své nepatrné dobrodružství, které se brzy stalo vzácným a srdcem hýčkaným tajemstvím, a cítil jsem blouznivé uspokojení. Přece jen jsem se nechoval tak nejapně jako tenkrát v lese, špatný dojem, který jsem na ni udělal, byl smazán, náš vzájemný vztah nabyl důvěrnosti, něco nás ode dneška poutalo. Nebylo to již beznadějně, bylo to rozevřené do budoucnosti jako bezpečná, sladká krajina. Ještě tentokrát to bylo němé, ale příště – příště již na sebe *promluvíme!*

Příště na sebe promluvíme. Uvažoval jsem o té vábné možnosti, když mě matka líbala na dobrou noc, nemohl jsem se dočkati, až v ložnici osamím, až světlo bude zhašeno, až se budu moci nerušeně obírat svým dnešním zážitkem.

Potom jsem snil. Snil jsem jako dítě, jímž jsem ještě byl, bráně se spánku, s očima široce rozevřenýma, jako bych jimi chtěl zhlédnouti co největší kus mlhavé snové země. Jako dítě, které dostalo k vánocům laternu magiku s několika obrázky, promítá si nadšeně jeden obrázek za druhým, a když je program vyčerpán, promítá totéž znovu a znovu, tak já jsem se svou chudou mincí okouzlení prováděl nové a nové kejklířské kousky. Viděl jsem před sebou scénu na náměstí v novém, opraveném vydání. Byli jsme si s Emou stále blíž a blíž, aniž jsme k sobě kráčeli, snad se pilíře podloubí samy k sobě přibližovaly jako dvě lodi na moři, až jsme byli tak blízko, že jsem se mohl dosyta vynadívati do dívčích očí. Byly to dva trsy kvetoucích pomněnek, a oba světlé copy, splývající jí na prsa, voněly jako vemeníky z vrátenské stráně. Vztahoval jsem k ní ruku s pomerančem, a ona jej ode mne brala pomalu, váhavě, s jímavou vděčností, která byla velmi vzdálena jejího temperamentu. Co bylo dál, nelze říci, nebo spíše – dále nebylo nic. Nyní měl přijít onen rozhovor, který jsem si pro ni chystal, má ústa se otvírala, ale nevydávala zvuků, zázračná slova ne a ne se zroditi v temnu vášnivého blouznění. Také ona pohybovala rty, slov jsem však neslyšel. Smysl jejích hřejivých vět mi přesto byl jasný. Tak jsme si s dívčíným stínem v setmělé ložnici svěřovali fantastická tajemství, slibovali jsme si, že se budeme mít rádi, že si navždy zůstaneme věrnými druhy a že se za žádných okolností nikdy neopustíme.

Zbývá vysvětliti, jak se stalo, že mé odvážné představy o tom, co příště řeknu Emě a co ona mi odpoví, nedošly svého splnění. Předně bylo po prázdninách a já jsem již zase pilně chodil do školy, a ke všemu jsem začínal školní rok v novém prostředí, mezi neznámými dosud učiteli a spolužáky. Škola mě zaměstnala více, než jsem tušil, že mě zaměstná. Nedostávalo se mi času, abych běhal k vrátenské studánce, doufaje v náhodné setkání. Dostal-li jsem se tam přece

někdy za tohoto podzimu, pak to bylo jen pozdě odpoledne a v tu dobu byla ona na pravidelné vyjíždě s otcem za nemocnými. Marně jsem se v duchu modlil, aby se ono prázdninové setkání zopakovalo. Bůh, kterého jsem toužebně vzýval, byl nemilosrdný, Panna se sklopenými víčky mi nepřála, sedával jsem u studánky vždycky sám. Ještě bylo možné setkání v ulicích městečka nebo na náměstí. Jako s uděláním, vídal jsem Emu jen tenkrát, procházel-li jsem se v neděli s rodiči povinně po podloubí. Mohl jsem pozorovati, jak její zrak ožil, jak se její ústa našpulila, jako by naše panské mravy neschvalovala. Ztrácel jsem řeč, zapomínal jsem, s jakou otázkou se na mne právě otec obrátil, ale po děvčátku jsem se neodvažoval ohlédnouti, ač jsem tím upřímně trpěl.

Potom jednou – nevím už, za jaké to bylo příležitosti – spatřil jsem ji, jak sedí před Hanzelínovým domkem na lavičce opuštěné pacienty, s trojbarevnou kočkou v náručí, a jak se dívá zádumčivě na večerní mraky, ženoucí se po obloze. Tenkrát mi nevěnovala ani jediného pohledu, a já jsem ostatně ani nebyl připraven na svou úlohu, sklopil jsem hlavu a odcházel dlouhými, smutnými kroky.

Nevím už ani, kolik bylo dalších podobných nezdařených setkání, při nichž jsme se pozdravovali jen neurčitými úsměvy nebo jsme se míjeli jako cizí lidé – och, ona byla opravdu nebezpečná koketka! Spatřil-li jsem ji v otevřeném kočáře s jejím otcem a se sestrami, byla mi ovšem ještě mnohem cizejší. Sedíc mezi svou rodinou – střed obrázku tak známého a nezapomenutelného – tvářila se nepřístupně, jako by neměla nic společného s tou toulavou žábou, bosky běžající po lukách a po lesích a častující melancholické mládence z dobrých rodin mnohoslibnými úsměvy. Ostatně – i já jsem se velmi ostýchal doktora a jejích dospělých sester. Domníval jsem se, že starším lidem je snadné poznati citová hnutí takových mladíčků, jako jsem byl já, a děsil jsem se představy, že by se na mne mohly Hanzelínovy bledě modré oči upřít s chmurnou výčitkou.

Zima nás teprve jaksepatří rozloučila. Toužebná slova nebyla vyslovena, a co více, sny, které jsem si nashromáždil z bohatství

svého srdce, začínaly kysnouti, stávat se marnými a pravdě nepodobnými. Byly dny, kdy jsem se rozhořčeně odvracel od představ, které mi tak dlouho byly jen mukou. Mládež potřebuje neustále se obnovující, živý obraz svého ideálu, aby zvláštní láska mohla pokojně kvést, nebo – kdoví? – snad potřebuje také jara jako nezbytné dekorace. Nadšení se tedy mohlo vrátiti s jarem. Až duben vdechne do stromů první zeleň, až zavane od Bezovky první vonný vítr, zalyknu se blaženou, dětskou touhou, pojme mě závrať při pouhém jméně, při pouhém letmém pohledu, a při prvním neodvratném setkání bude vše vystiženo a vysloveno. Avšak, žel, mé chřadnoucí touhy se jara nedožily. V únoru se ještě honily přes městečko sněhové vichřice, sedával jsem omrzele nad svým učením s očima pálicíma nudou, s rukama bezmocně složenýma v klíně, a pak, jednou, vrátil jsem se ze školy s rameny bolícími jako od veliké námahy. Nemohl jsem jimi pohnouti, aniž jsem nezasténal. V noci jsem dostal horečku. Myslili si, že jsem se jen trochu nachladil, nechali mě vyhrát v posteli, ale příští noci jsem již blouznil. Starý Hanzelín byl zavolán. Měl jsem zápal plic.

Za horečných nocí, za úmorných dní, které jako by nechtěly končiti, za sykových vzdechů, kdy jsem byl trápen obklady, nikdy, nikdy za celou tu dobu se mi před očima neobjevila Ema. Zapomněl jsem na ni. Jako by nemoc byla dravou řekou, přes niž jsem se za cenu života musil dostat na druhou stranu, na druhý břeh, kde již nebylo starých pošetlostí. Tonoucí koráb se také nejdříve zbaví veškeré přítěže. Dětské lásky jsou nesmírně povrchní, není pro ně místa tam, kde strach ze smrti bolestně jihne v hrdle.

12

Hypochondr

Přes tři měsíce trvaly mé nedobrovolné prázdniny. Do školy jsem šel až počátkem června. Přes mé protesty mě tam dovedl sám otec, a tak se stalo, že jsem byl uvítán málem slavnostně.

Můj třídní učitel, který se chtěl nejspíš otci zavděčit, mi vyšel vstříc až ke dveřím a tam mě pateticky objal. Pak, obrácen jsa k spolužákům, s jednou rukou na mém rameni, spustil dojemnou řeč o tom, jak mě všichni za mé nemoci litovali, jak na mne vzpomínali. „Nyní jsi tedy opět zdrav. Přejeme ti to z hloubi srdce. Vítám tě mezi nás!“ Žádal všechny, aby ke mně byli nyní vlídní a plni ohledů. „Vidíte, jak je bledý a hubený? Ubohý hoch, mnoho vytrpěl!“ Kýval soustrastně hlavou a bolestně krabíl čelo. A tu si teprve povšiml, jak jsem za nemoci vyrostl. „Neuvěřitelné, vskutku! Vždyť jsi již málem tak veliký jako já!“ Pro mne to nebylo nic nového, slyšel jsem tatáž slova již nesčetněkrát z úst rodičů, služek a všech matčiných známých, které jsme potkali za mých prvních vycházek do města. Spolužáci však byli překvapeni a dívali se na mne s posvátnou úctou asi jako na Lazara, který jen zázrakem vstal ze svého skalního hrobu.

Opravdu se pak ke mně chovali všichni velmi hezky. Dotýkali se mne opatrně, jako bych byl z křehkého skla, a provinile se na mne usmívali, všemožně se mě snažíce potěšiti. Nebyl jsem však smutný, právě naopak, byl jsem všecek zjihlý nenadálým štěstím. Dosud jsem byl v třídě cizincem, paňátkem, s nímž nikdo nechtěl mít nic dobrého ani zlého. Nyní, jak se zdá, se náš vzájemný poměr zlepšil.

Když bylo vyučování skončeno, doprovázeli mne dokonce dva hoši až ke dveřím našeho domu. Jmenovali se Jan Kopista a Rudolf Cíza.

Cíza byl malý, buclatý, asi jako já jsem býval před svou nemocí, a měl vlasy bílé jako mléko. Míval kapsy vždy plné cínových penízků a cinkal jimi jako opravdovými mincemi. Jeho otec byl klempířem a bydlil v ulici blíže pivovaru. Jan Kopista měl zrzavé vlasy a červené, jakoby ozdobené tváře. Neměl již otce, nýbrž jen matku, vdovu, která se živila posluhami. Domek, v kterém bydlili, sousedil s Cízovým.

Navštěvoval jsem střídavě oba své nové kamarády. U Kopistů měli rozlehlý dvůr, vhodný k všemožným hrám, v dílně u Cízů se daly sestavovati různé stroje, hoši tam pořád něco kovali a vrtali, když klempíř nebyl právě doma. Rudolf mi ukázal, jak se vyrábějí lodičky z kůry, které s velikou horlivostí chodíval pouštět na Bezovku. Jeník měl obzvlášť vyvinutý smysl pro přírodu, vodil mě do zákoutí kolem Starých Hradů, o nichž jsem dosud neměl ani nejmenšího tušení. Tak mi například pověděl o hadí stezce nad Miletínem. Byli tam opravdu hadi v tisíciposchoďovém domě z mateřídoušky. Vykukovali zpod kamenů jako bodří nájemníci. Zprvu jsem se jich poněkud bál, byli to však vesměs jen samí neškodní slepýši. Na hadí stezce byla také hojnost ještěrek, hnědých i zelených, díval se se zájmem, jak lapají hmyz svými bystrými jazýčky.

Matka byla mým přátelením s chudými chlapci nespokojena. Každý den ráno jsem vstával s obavou, že mi je zakáže, ona však váhala a odkládala to snad jen proto, že se bála, abych se nestal samotářem, jakým jsem byl před nemocí. Na to, aby hoši na oplátku někdy také navštívili mne, nebylo ovšem ani pomyšlení, matka by byla podobné hosty nestrpěla. Naštěstí ani jeden, ani druhý po něčem takovém netoužil. Vyhýbali se našemu domu z vrozené jim ostýchavosti.

Musím se přiznati, že jsem k způsobu zábavy svých druhů nikdy nepřilnul. Nikdy jsem si sám nic nevyrobil z klempířských odpadků, vždycky jsem jen přihlížel s rukama za zády a s nakrabeným čelem. Loďku z kůry jsem si vyřezal spíš z povinnosti než z potřeby, o druhou jsem se nepokusil nikdy. Při

hlučných hrách u Kopistů na dvoře se mi točila hlava, ale styděl jsem se k tomu přiznati. Ze všeho nejvíce mi odpovídaly objevy na miletínské stráni, při těch bych byl však zase býval raději sám. Snad jsem s oběma hochy chodil jen z vděčnosti za zájem, který mi projevovali. Všechny jejich klukovské kousky, jichž jsem býval účasten, mne nechávaly chladným. Připadalo mi, jako bych byl o řadu let starší než oni. Nemocí jsem zvažněl, nic mě nedovedlo přivést z míry. Uvnitř jako by mi byl vypadl nějaký důležitý nýt, stroj se pořád ještě jaksi nemohl dostat do chodu. Nebo spíše tím, jak jsem náhle vyrostl, vznikla ve mně nějaká nová, dosud neobydlená místnost, jejíž zdi vypocovaly vláhu a jejímiž zotvíranými okny se honil průvan? Pocit prázdnoty, který mne neopouštěl ani při nejživějších zábavách mých přátel, by tomu byl nasvědčoval.

Leckdy bych byl nejraději od nich utekl do samoty, do nerušeného soukromí – proč jsem to tedy neučinil? Hlavně proto, že jsem před nimi nechtěl hráti roli ubohého, méněcenného chudáčka, kterého druzí leda litují. Přepínal jsem své duševní tělesné síly. Někaká krize se musila co nejdřív dostaviti, a také se dostavila. Hoši měli také jiné spády, než pouštět lodičky a pozorovat hady. Jednou se dal miletínskou strání dolů úprkem – kdo bude první v údolí? Nemohl jsem zůstat za nimi, běžel jsem také. V polovině kopce jsem už sotva popadal dech. Když jsem se blížil k cíli, pocítil jsem bodavou bolest v boku. Byla tak silná a nepomíjející, že jsem musil usednouti. Prsa mi bouřlivě pracovala. Zhroutil jsem se do trávy bledý jako stěna. Domníval jsem se, že se vrátily všechny mé zápalý. Viděl jsem již, jak se na mne šklebí smrt z keře rozkvetlé střemchy.

Dovedli mě domů, zamlklí pocitem viny. Slyšel jsem je pak ještě chvíli pokašlávati dole v síni, snad očekávali zvěst, že jsem již umřel. Jejich černými představami byla ovšem nejvíce vinna Háta, která mě první převzala z jejich rukou. Naříkala, jako by mě byli přivedli s polámanými údy.

Matka nepromluvila ani slova, jenom si hněvivě hryzla rty. Oči jí planuly. Odříkání tolika dní a nocí nemělo být korunováno úspěchem? Sama poslala Bětku pro Hanzelína. Nebyl ještě doma, nevrátil se dosud z odpolední vyjížďky. Ležel jsem na pohovce a bylo mi čím dál tím líp. Ulehčilo se mi, když jsem se konečně odhodlal odkašlati a na kapesníku se neukázala krvavá skvrna, jak jsem se vši určitostí očekával. Dali mi teploměr – neměl jsem horečku. Pokusil jsem se vstáti a přecházeti – již to v boku nebolelo. Usmál jsem se na matku. Neopětovala můj projev radosti.

Přišel otec, vyslýchá mě a potom mi dlouho vyčítal mou neopatrnost. Snad nikdy předtím jsem ho neviděl tak rozhořčeného. Tváře, vždycky bílé jako tvaroh, měl zrůzněně hněvem. Naštěstí skoro vzápětí po něm přišel Hanzelín. Dlouho u dveří chrčivě odplivoval, než se uráčil pověsit svůj klobouk a odložit hůl. Podezírám ho, že úmyslně tak otálel, aby napjal matčinu trpělivost. Přišel vlastně jako uražený muž. Zavolati ho znamenalo obvinít ho, že mě špatně vyléčil. Něco takového si Hanzelín nemohl dát líbit.

Seděl jsem na pohovce jako hříšník, ruce mezi koleny. Tvrdým gestem, jako by vytahoval zub, mi naznačil, že si mám okamžitě svléknout košili. Div jsem si jí nezadrhl hrdlo, jak jsem pospíchal. Strachem mi naskočila husí kůže. Se zachechtáním, podobným koňskému zaržání, mi přejel kloubem po zádech. Podsunul mi prst pod vystouplou lopatku a podíval se výsměšně na matku. Znamenalo to asi, že je mou vychrtlostí vinna nedostatečná výživa. Pak se dal do proklepávání, ne však jemného, jak jsem je dříve znal, ale chladnokrevně krutého. Jezdil mi po pokožce horkým, chlupatým uchem.

Když byl hotov, vysmrkal se, otřel si čelo týmž šátkem a kráčel ke dveřím. Teprve když měl v ruce klobouk i hůl, nadnesl se na špičkách, nadmul se jako holub a začal mluvit. „Nic mu není. Věděl jsem ovšem předem, že mu nic není. To je přece pochopitelné, že po zánětu pohrudnice zůstane zasažené místo ještě dlouho choulostivé. Vy, zhýčkaní lidé, jenom když obtěžujete lékaře. Sotva jsem se vrátil z objížděky pacientů, již zas abych letěl k vám.“ Oči mu vystupovaly

z důlků. Otáčel je hned na otce, hned na matku. Byl hrozně rozkohoutěn. „Krmte ho dobře, to vám radím ze všeho nejvíc, paní, ale ne mlsky, nýbrž mlékem a namazaným chlebem, rozumíte? A když je tak přestrašený pro každé píchnutí v plicích, ať nelítá jako blázen. Sbohem!“ A hrnul se ze dveří.

Viděl jsem, jak matka po doktorově odchodu pobíhá po pokoji jako zvíře, chycené v kleci. Nevěděla si prostě rady se svou záští. Spustila teprve při večeři. „Nikdy ti neodpustím, že jsi kdy pozval toho nevychovance, toho hrubiána, do našeho domu. Bylo to šílené! Bylo to šílené! Nyní jsme na něho odkázáni. Nikdy se ho nezbavíme.“ Otec se nejistě usmíval. Matka zalomila rukama. „A já to mám snášet! Jak k tomu přijdu, abych něco takového snášela?“ Jedl jsem docela klidně. Tohle všechno jsem již příliš dobře znal. Byla to stará písnička.

O tři dny později jsme cvičili v tělocvičně na hrazdě. Trochu jsem sebou zmítal, zapotil jsem se, a již zase přišla ta ohavná, hlodavá bolest. Posadil jsem se na žíněnku jako hromádka neštěstí. Marna byla má víra v Hanzelína a v jeho hrubosti. Bylo to silnější než já. Přišel jsem domů celý zelený a dal jsem se do pláče. Vzlykal jsem dlouho v matčině klíně, kleče na podlaze, ač se otřásala nechutí. Hladila mě neochotně po vlasech a po uších.

Když večer otec vyslechl, co se mi zase stalo, sebral klobouk a beze slova odešel. Všichni jsme věděli, že šel k Hanzelínovi. Čekal jsem na jeho návrat s napětím a s tvářemi hořícími studem. Dlouho nepřicházel – nebo se mi to jen zdálo? Konečně se na schodech ozvaly jeho kroky. Matka odešla do ložnice – vzdorovala.

Vstoupil s rozzářeným obličejem a dobromyslně se mi podíval do očí. „Tak jsem ti to vyjednal,“ řekl vlídně. Nabodl mou bradu na špičku ukazováku. „Už se nemusíš bát. Opravdu ti nic není. Doktor se dnes nezlobil. Všechno jsem mu vysvětlil. Připustil, že hoši v tvém věku mohou býti neuvěřitelně citliví! Je to sice pouhá hypochondrie, ale dlužno s ní počítati. Abys nebyl o svém tělesném stavu ustavičně na pochybách a abychom také my – hlavně já – nežili v neustálém strachu, zařídil jsem, že budeš k Hanzelínovi

docházet každý týden do ordinace. Dejme tomu ve středu, ve čtvrtek – kdy se ti to bude nejlíp hodit. Ještě ti to vyjednám ve škole. Sebereš se – dejme tomu v jedenáct – a půjdeš k Hanzelínovi. Prohlédne tě a proklepe. Budeš mít aspoň jistotu a klid. Co tomu říkáš?”

Sklopil jsem oči. Nevěděl jsem, mám-li být rád, nebo se propadnouti hanbou.

13

Dora

O týden později jsem se plížil javorovým stromořadím na návsi s učením v podpaždí a se srdcem plným obav. Ještě mě pálily v zádech závistivé pohledy spolužáků, kteří neměli to štěstí jako já, aby mohli zmizeti ze školy před rámusivým zkoušením učitele zeměpisu. Nízká, šedivá obloha se dívala zachmuřeně na mé nejisté kroky.

Před Hanzelínovým domkem stála ramenatá ženská postava, opírající se o pometlo. Usmívala se a nespouštěla ze mne oči. Když jsem šel těsně kolem ní, uctivě se ukláněje, neřekla ani slova, ale tím více se zubila. Na dvoře se přede mnou rozprchlo hejno hus s hlasitým kejháním. Na prahu jsem rozšlápl jejich trus a dlouho a zarmouceně jsem si utíral boty. Za mými zády propukl krákoravý smích. Neodvážil jsem se ohlédnouti.

V sínce jsem zůstal nerozhodně stát, nevěda, na které dveře zaklepati. Naštěstí právě sestupovala se schodů pobledlá žena s temně fialovými kruhy pod očima. Nesla v ruce kbelík plný černé špíny, v níž ploval nabobtnalý hadr jako utopená krysa. „Vy jistě hledáte otcovu ordinaci?“ zeptala se mne vlídně. Postavila kbelík na zem a otevřela přede mnou dveře. „Jenomže, myslím, tatínek tam právě není!“ Děkoval jsem jí, zardělý až po uši.

Rozhlédl jsem se nesměle po místnosti. U jednoho z oken stála dívka v bílém lékařském plášti a zalévala květiny dětskou konvičkou. Obrátila se a lhostejně se na mne podívala. „To vy jste ten chlapec, který tak dlouho stonal a nyní sem bude docházet každý týden k prohlídce?“ Přikývl jsem. „Počkejte malou chvíli, tatínek tu bude co nevidět.“ Postavila koněvku na okno a otírala si ruce o plášť. Povšiml jsem si, jak je má spoléčnice hezká. Její přítomnost mě naplňovala čím dál tím větším zmatkem. Rozčileně jsem přešlapoval. Dívka široce zívla, usedla do otáčecí židle u psacího stolu a strčila si ruce do kapes. „Máte-li dlouhou chvíli,“

pravila rozmrzele, „můžete se podívat tamhle do stereoskopu! Jestli vás totiž ještě takové věci baví.“

Domníval jsem se, že je mou povinností nepohrdnouti zábavou, která mi byla nabídnuta. Vystoupil jsem na železnou plošinku. Přitiskl jsem čelo k papírovému stínidlu. Musil jsem se důkladně skloniti, neboť ta věc byla zřejmě pro menší, než jsem byl já. Na skalnatém pobřeží stál holý stromek a pod ním, kdesi velmi hluboko, se vinula řeka. Přes celý obrázek jako duha se klenul oblouk zbloudilého spektra. Sáhl jsem na kliku, ale pak jsem si to rozmyslel a nechal jsem toho. Rozpačitě jsem si povzdechl a zadíval jsem se k oknu. Zaujala mne zvětšená fotografie nebožky paní Hanzelínové. Vtom se dveře široce rozlétly. Polekal jsem se. Doktor měl plášť navlečen jen na jednom rameni a usilovně se snažil dostat i druhou paži do rukávu. Přiskočil jsem úslužně, abych mu pomohl.

Nepoděkoval mi za pozornost. Obešel mě velikým obloukem, jako bych byl nějaký zvláštní tvor, s kterým je nutno jednati velmi obezřele, pak se proti mně postavil čelem a založil si ruce za záda.

„Tak co, jak je? Co dělá píchání?“ Poulil na mne posměšně oči, ale v jeho hlase nebylo ani stínu zloby. Ulevilo se mi. Řekl jsem, že jsem v tomto týdnu neměl skoro žádné potíže. „Žádné potíže?“ opakoval po mně vrčivě. „A jaké bys chtěl mít potíže? Nadýmání? Záduchu? Hostec? Nejsi ještě tak starý, abys tím vším trpěl. Vidiš, a já to mám, a nedávám se prohlížet doktory. Tvůj otec si přeje, abych tě čas od času uklidňoval. Budu tě tedy uklidňovat, když hejtmanské děti potřebují býti uklidňovány.“ Svěsil jsem hlavu. „Nu, mohu tě konečně prohlédnout, když si tvoji rodiče myslí, že to bez toho nejde. Svlékni se!“

Zaváhal jsem. Náhle mi bylo zatěžko svlékati se před dámou. Pohlédl jsem na ni ztrápeně. Již nesesedla na židli, cosi kutila u police s léky. Zdálo se mi, jako by se trochu usmívala. „Dělej, dělej!“ nachmuřil se doktor, „nebo to sám neumíš? Svlékají a oblékají tě doma služky?“

Shodil jsem kabát a položil jsem jej na otáčecí židli. Doktor šel k oknu, sáhl po dýmce, která byla zapíchnuta v jednom květináči,

vytáhl z kapsy měchuřinu s tabákem a jal se dýmku nacípávat svým širokým, selským palcem. Rozepínal jsem si vestu. „Ach, ty nosíš v tomhle vedru také ještě vestu?“ podivil se Hanzelín. „A to ti není horko?“ Řekl jsem nesměle, že mi bývá horko, že si však máti přeje, abych se oblékal jako dospělí. Rozchechtal se. „Jako dospělí lidé, toť se ví! Aspoň se spíš zapotíš a přijdeš k nějakému tomu píchání. Pročpak ti doma neporučí, abys nosil ještě kožich?“ Zápasil jsem s límečkem, ruce se mi chvěly. „Ale poslouvej,“ ironizoval mě doktor, „ty jsi mi nějak nervózní! Člověče, už vidím, že s tebou musím jednat s většími ohledy. Jenomže já, holenu, nejsem zvyklý na pacienty, kteří vyžadují ohledů!“ Byl bych se nejraději dal do breku. Už jsem věděl, že se tomu muži nijak nezachovám. Ze všeho nejhorší bylo, že jsem byl tak ponižován před tou krasavicí, která nyní stála těsně u mne a pomáhala mi odkládati části oděvu.

Držel jsem si kalhoty oběma rukama, aby mi nespadly. Hanzelín postavil na okno nezapálenou dýmku a vytáhl z kapsy naslouchátko, obrovské jako přesýpací hodiny. „Dýchej zhluboka!“ velel mi, skláněje se a opíraje se jednou rukou o koleno. Dýchal jsem, jako bych hrudníkem zvedal metrákové balvany. Slyšel jsem za svými zády šustit dívku záhyby šatů.

Vzal mě za obě ramena a hnětl mi klíční kosti, rovnal mi lopatky, jako bych je měl křivé. Otočil mě k sobě zády jako vojáka pod mírou. Bušil mi kloubem do žeber jako do bubnu. Zpod víček jsem před sebou viděl červenou, na prsou vysoko vzdutou halenku pod rozepjatým pláštěm. Sálalo z ní vonné teplo. A opět jsem byl otočen. Tvrdou rukou jsem byl zlomen v kříži. Poněkud jsem se zapotácel, a než jsem se nadál, trčel můj týl bezpečně v prohlubíně mezi dívčinými řadry. Pozbyl jsem dechu. Horko mě polilo. Sladká mrákota mi šla hlavou. „Ty jsi ale pápěra,“ zlobil se doktor s uchem na mém boku. Nevadilo mi již, že se mi vysmívá. Pociťl jsem závratné blaho, jaké jsem v životě dosud nepoznal.

Když jsem byl vysvobozen z Hanzelínových spárů, kolísal jsem na nepevných nohou jako po těžké operaci. Neodvažoval jsem se

podívatí na měkkou a pružnou pohovku, v níž jsem prve vězel. Mé uši však živě cítily dotek dvou pohostinných opěradel.

„Nu ovšem,“ řekl Hanzelín s povzdechem, sahaje opět po dýmce, „ještě to tam chrastí. Ale takhle to bude chrastit třeba ještě rok.“ Zarachtal v ruce krabičkou zápalek. „Naštěstí – na tohle se neumírá.“ Byl bych nyní mohl s radostí konstatovat, že je konečně usmířen, že je vlídný, jak jsem ho poznal za své nemoci, ale již mi na tom nezáleželo. Šlo mi o něco docela jiného. Pohlédnouti do dvou temných očí za sebou! Myslil jsem, že tam spatřím něco zázračného. Neodolal jsem a ohlédl jsem se. Byly to dvě klidné oči, vzdálené jakéhokoli citu. Polkl jsem lítostivou slinu. Dívka mi líně podala košili. Vzal jsem ji od ní nábožně jako štolu od kněze při zpovědi.

„Tak, mládenče,“ dýmal Hanzelín spokojeně ze své dýmky, „můžeš jít klidně domů. A chceš-li dát na mé rady, zaměstnávej se všemožnými klukovinami, které sluší tvému věku, a pusť z hlavy obavy o své zdraví. To, co tam uvnitř máš polechtáno horečkami, spraví se samo sebou.“ Zašermoval dýmkou, jako by vzdával čest šavli. „Budeš sem tedy chodit hodně často. Nu, nevadí, aspoň se s tebou blíže poznáme. Možná že se ještě budeme mít jednou vespolek docela rádi. U nás uvidíš jiný život než doma. My se tuze neválíme po kanapi a nepěstujeme si pleť. Kdoví, snad ti to ani nebude na škodu, snad ti to bude jakýmsi druhem mravního léčení. U nás se totiž pracuje – pilně pracuje. Doporučuji ti, aby ses sprátelil s mými dcerami. Kdyby tě to zajímalo, pak tato slečna se jmenuje Dora!“

Neobratně jsem se uklonil a tváře mi znovu zaplanuly jako pochodně. Podala mi neúčastně ruku, kterou jsem ostýchavě stiskl.

Bylo po mé první prohlídce v Hanzelínově domku. Tápal jsem ze síně. Na prahu mě dostihla kostnatá žena, která mě před chvílí uvítala u vrat, a vtiskla mi do ruky veliký lívanec, namazaný povídky. Podíval jsem se na ni nechápavě. „Chcete mi snad dát košem?“ Zubila se na celé kolo. Poděkoval jsem. Připadal jsem si nesmírně směšný. Nesl jsem lívanec před sebou jako monstranci až

k pivovaru. Tam jsem jej teprve snědl jako pes ukradený kus masa. Shledal jsem, že je velmi chutný.

Uvědomil jsem si, že to vlastně nebude tak zlé, ty mé docházky k Hanzelínovi. A v témže okamžiku mi vytanula na mysli snědá tvář s temnými očima, zastíněnými dlouhými brvami, vysoká a pružná prsa, na nichž jsem bezděčně spočinul. Opřel jsem se o patník a díval jsem se toužebně směrem, odkud jsem přišel. Slyšel jsem v duchu Hanzelínův chraplavý hlas, jak mi praví: „Kdyby tě to zajímalo, pak tato slečna se jmenuje Dora.“

Bylo mi, jako by mě byl zaplavil sluneční jas. V prázdném pokojíku v mém nitru kdosi zpěvavě přecházel, zavíral zívající okna. Host, který se tam zařizoval po svém, byla – *žena*.

Zdomácněl jsem u Hanzelínů

Kdyby mi byl tenkrát, když jsem šel poprvé k lékařské prohlídce, někdo řekl, že se příští cesty na náves nebudu moci ani dočkat, byl bych mu sotva uvěřil. A přece tomu tak bylo. Čtvrtek, den mých návštěv u Hanzelínů, stal se mi svátečním dnem. Ne neděle, ale čtvrtek měl být v mém kapesním kalendáři označen červenou barvou! Celý týden jsem se dovedl dětinsky těšiti, že zas uvidím Doru.

Bohužel, Dořino chování ke mně nebylo toho druhu, abych jím byl v svém zápalu nějak zvlášť povzbuzován. Zatímco tři nejstarší Hanzelínovy dcery mě přijímaly neobyčejně přátelsky, Dora, jako navzdory mé vroucí touze, mé pokorné sympatii, neráčila si ani všimati mých naivních pokusů o navázání konverzace. Marně jsem se kolem ní točil, když žala trávu v sádku, marně jsem za ní dolézal do stáje, když donášela píci koníkovi; na mé zkroušené otázky odpovídala jednoslabičně nebo neodpovídala vůbec, a odcházela po své práci s krutě posměšným výrazem, nevěnujíc mi ani jediného vlídného pohledu. Dělal jsem všechno možné, abych se jí zavděčil, předbíhal jsem ji, abych jí otevřel dveře, když vynášela na dvorek hrnec plný odpadků nebo když šla do sklepa pro uhlí, byl jsem neustále ve střehu, abych jí podal zakutálené klubko nebo předmět, který právě hledala. Přijímala to všechno jako samozřejmé a povinné služby dámě, nanejvýš mi letmo poděkovala, ale nikdy mě neodměnila úsměvem nebo nějakou pozorností. Většinou se na mne jen utrhovala a prezírala mě téměř okázale. Snad jí má houževnatá snaha zalíbit se jí byla dokonce odporná. Působilo to na mne ovšem neblaze. Ztrácel jsem náladu, chodil jsem celý schlíplý. Doma jsem pak býval nemluvný, zakaboněný. A přece jsem zase na příští návštěvu spěchal s novými nadějemi.

Bažil jsem po Dořině společnosti jako žíznlivý po doušku vody. Odříkala mi ji způsobem, který mi vháněl slzy do očí. O společnost

Heleninu jsem nestál, a proto mi jí bylo dopřáno více, než jsem dovedl snášeti, Helena byla jako orkán, nevypočitatelná, nevybíravá ve výrazech a vždycky bláznivě horoucí. Ona to byla, která mi první začala tykat. Nezakládal jsem si na tom, jen co je pravda! Její přátelství mi bylo leckdy notně obtížné. Projevovala mi je při každé příležitosti. Potkala-li mě na ulici, mávala mi na pozdrav již z dálky svou lopatovitou dlaní, buchtovala mě laškovně do zad, halekala na mne z opačného konce náměstí. Bylo jí docela jedno, s kým jsem právě šel, s otcem, s kamarády nebo s upjatou matkou. Hoši se mi proto posmívali, matka hněvivě vraštila čelo. Styděl jsem se za Helenu. Vždyť byla tak stará a ošklivá! Podařilo-li se jí přiblížit se ke mně, aniž jsem ji spatřil, zacláněla mi oči dlaněmi a dávala mi hádat, kdo mě to lapil. Uhodl jsem vždycky! Střetla-li se se mnou cestou za svými kuchyňskými nákupy, popadla mě a vlekla mě s sebou od krámu ke krámu, ač jsem se vzpíral, tiskla mě pod paží a nepustila mě, dokud mi nestrčila do úst obrovský pouťový bonbón nebo dokud mi nevnutila něco dobrého k zakousnutí.

S Helenou bylo vždycky těžké pořízení. Při všem zájmu, který o mne měla, nikdy neposlouchala, co jí povídám. Její hovornost byla tak přemrštěná, že poslouchala vždycky vlastně jen samu sebe. Také s ní nebyla pražádná debata. Byla nesmírně paličatá a nepřipouštěla cizích názorů. Vždycky musila mít navrch, vždycky musila mít pravdu. Byla hrozně omezená, odsuzovala vášnivě a šmahem všechno, co se nepodobalo Hanzelínovu domácímu řádu. Právě tak, jako byla dobrosrdečná, uměla krutě a nesmířitelně nenávidět. Její svárlivost mě rozčilovala. Protivila se mi svým nedostatkem taktu.

Marie, již jsem se vždy poněkud ostýchal pro její chorobné vzezření, brala mě vážně, jako žádná jiná osoba v oné době, mimo naši starou Hátu. Podporovala mě ve všech mých projevech, chápala mě za každých okolností a chovala se ke mně vždy s nepostižitelnou jemností a s úžasným sebezapíráním. Jistě si byla velmi dobře vědoma, že uhýbám před jejími něžnostmi a že neúčastně odpovídám na její srdečné otázky. Přijímala mé drobné krutosti s dojemnou pokorou a byla mou věrnou patronkou

v Hanzelínově domě, kdykoliv došlo k nějakému malému střetnutí, ochraňovala mě – jak málo jsem jí za to byl vděčen! – i před výbuchy hněvu a posměšky rozmarné a necitelné Dory. Marie mi dnes připadá jako anděl strážný mých klackovských let. Jistě jím byla, a v duchu ji odprošuji za všechny nespravedlnosti, jichž se jí ode mne dostalo místo vděku. Žel, člověk se na svých cestách nemůže vracet a odčiňovati bezpráví, jež kdy spáchal. Snad se ani nedovede káti tak, jak by měl.

Marie byla pečlivá a nesmírně starostlivá. Utržený knoflík na kabátě, odchlíplá podšívka, poraněné koleno – všechno jí bylo výbornou záminkou k tomu, aby se o mne mohla nějak zasloužiti, aby se mohla pokusit o získání mého srdce. Naproti tomu Lída, která, jak jsem brzy poznal, byla neméně dobrosrdečná než ona, nikdy vůči mně nevyšla z hradeb své zdrženlivosti.

Och, mlčelivá, studená Lída, strašidlo rodiny, Bílá paní z pověsti, zjevující se vždy bez hluku a beze slova! O jejím chování ke mně je věru těžko říci, že by bylo vtíravě přátelské. Jak mohla tato chrastící kostra s nehybnou maskou tváře projevovati také nějaké city? Její úsměv byl vždycky jen konvulzívním škubnutím rtu, sotva postižitelným, věta jí vyslovená byla zkrácena na stenografickou značku. Tento ženský dříc, stroj na robotu, jsa neustále zapřažen, utopen v pracích, které si sám vyhledával, nenalézal ani příležitosti, aby si hovorem nebo zábavou zpestřil svou osudovou, nepřetržitou činnost.

Přesto, že se to zdá protismyslné, upevnilo se časem mezi mnou a jí jakési tajné spojenectví. Příčina vězela v tom, že se na ni v rodině hledělo s netajeným pohrdáním, což mě neobyčejně dráždilo, zvlášť když tou, od které Lída zakoušela nejvíce úštěpků, byla Helena. Snažil jsem se, seč jsem byl, abych vychrtlé dívce rytířsky vynahradil nedostatek přízně v rodině okázale projevovanou pozorností. Nikdy mi neřekla, že mi za to je vděčna, ale v jejích zádumčivých očích jsem někdy spatřil blesknouti takový plamen příchylnosti k sobě, že jsem musil polknouti slzavě bolnou slinu. Jen zřídka kdy mi opravila pěšinku ve vlasech, shodila mi s ramenou

uvízlou tam nitku nebo mi oprášila loket, zabílený od zdi; v jejím letmém doteku byla však úzkostlivě tajená něha. Nanejvýš se mi občas tiše postavila za záda, když jsem něco vyprávěl jejím sestrám, a naslouchala mým žvástům s pohledem upřeným do neurčita. Myslím, že mnoho slov, která jsem u Hanzelínů pronesl, bylo vyřčeno jen pro ni.

Lidmila byla ze všech Hanzelínových dcer nejspolehlivější. Byla ztělesněná věrnost a ztělesněné tajemství. Od ní se nikdo nikdy nedozvěděl, co si myslí a co cítí. A přece všichni musili vědět, že také myslí a cítí. Byla jako vánoční kapr. Jsa zařezáván, otvírá kruhovitá ústa, cuká žabrami, krev mu prýští z rány, ale on – nekřičí. Surovci se domnívají, že jej mohou bez výčitek svědomí trápit. Lída byla asi velmi silná, velmi moudrá a přitom ji nehyzdila žádná pýcha a žádné sobectví. Nikdy se nesnažila, aby byla pochopena a politována. Byla člověk, který je vždycky *sám*. Není věru divu, že všechny tyto vlastnosti v mém zeleném mozku probouzely jakousi podvědomou úctu k ní.

Vzpomínám-li nyní na první své návštěvy v Hanzelínově domku, připadá mi, jako by při nich nikdy nebyla Ema. Kde se stále toulala tato osůbka se světlými copy a s něžnou tvářičkou? Myslím, že jsem spíše jen nevnímal její přítomnost. Byl jsem pln Dory. Věděla Ema o mém bláhovém zaujetí? Uvědomovala si je s časně probuzenou hořkostí odmítnutých a zapomenutých?

Nastaly dni, kdy jsem se upřímně styděl za to, že se k tomuto dítěti kdy mohly upínati mé bláhové sny, že jsem mohl sedávat u vrátešské studánky v naději, že se s ní tam setkám. Právě tak, jako jsem se před nemocí těšil jen jejím obrazem, nyní jsem jej odmítal. Snažil jsem se jej vypuditi ze svého nitra. Proč? Byla mi příliš *malá*. Já vyrostl a ona jako by byla zakrněla. Připadala mi jako psík, který k domu přísluší jen právem jídla a spánku. Mazlili se s ní. Věděl jsem o tom, a tím více jsem jí pohrdal.

Při tom všem, myslím, měl jsem vůči ní velmi špatné svědomí. Kdykoli jsem ji přistihl kutiti něco v kuchyni, na dvoře, hrát si v sádku ve stínu jabloní, rychle jsem hledal nějakou záminku, abych

se ztratil. Zdálo se mi přímo nemožné zůstat s ní chvíli o samotě. Někdy jsem spatřil letmou, udivenou otázku v jejích očích. Snad se mi to jenom zdálo, ale kdoví? Možná že to bylo dokonce hlubší, než jsem si myslel, nedovedu to již dnes posoudit. Pamatuji si však, že po takovém neočekávaném setkání jsem měl obyčejně ohavný pocit, jako bych nějaký milý a vzácný předmět ztratil nebo rozbil. Jak bych však byl mohl já, který jsem se považoval za dospělého a vážného, jemuž se počal po mužsku měnit hlas a který objevil první chmýří na svém hořejším rtu, schýlit se k děvčátku, které si ještě vyrábělo panenky z jetele a z podbělových listů, které běhalo po lukách za svými hloupými kyticemi nebo chovalo na klíně kočku, uvazujíc jí kolem krku stuhu ze svých vlasů?

15

Mudřec a jeho žák

Za jedné z mých prvních návštěv u Hanzelínů, po skončené lékařské prohlídce, dala mi Helena několik kostek cukru a zavedla mě do stáje, že prý si také musím nějak naklonit jejich koníka. Při seznamování s koníkem jsem si však počínal velmi neapně. Podával jsem mu cukr ve špici prstů místo na dlani a bázklivě jsem ucukl, kdykoli se dotkl mé ruky vlhkými pysky. Helena mě povzbuzovala výkřiky, koník netrpělivě ržál. Přilákán hlukem, objevil se ve dveřích Hanzelín, který se právě chystal na dopolední návštěvy u městských nemocných. Zůstal jsem státi jako omráčen. Báł jsem se, že doktor spustí vádu pro ten cukr, který byl zřejmě ukraden z jeho kuchyně. Nezlobil se však, naopak, dobromyslně se pochechtával mé zbabělosti a neměl se k odchodu.

„Tak co,“ začal rozhovor, „myslím, že se ti u nás líbí?“ Způsobně jsem přikývl. „Jak vidím, Helena tě rozmazluje, dopřává ti radosti u nás neobvyklých. Jen si nemysli, že nevím o těch tlustě namazaných krajících, které ti tajně podstrkuje! Ty si asi nebudeš moci započísti do svého honoráře. Nechtěl by ses k nám nadobro přistěhovat? Když mohou mít kupci a řemeslníci učedníky, proč by je nemohli mít i doktoři? Ostatně, za starých časů je měli. Mohl bys být u mne takovým učněm. Ujišťuji tě, že bys u mne přišel k lepšímu poznání lékařských vědomostí, než jaké budeš mít příležitost nasbírat jednou na vysoké škole. Předpokládám totiž, že jako tvor, toužící po povolání opravdu vznešeném, nebudeš chtít být ničím jiným než lékařem?“

Rozpačitě jsem přisvědčil. Udeřil mě přátelsky do zad, pohrozil žertem Heleně svou sukovicí a pak teprve šel po svém, spokojeně se šklebě výbornému vtipu, který právě pronesl.

Zaznamenávám tuto celkem bezvýznamou příhodu jen proto, že tak dobře vyjadřuje poměr, který během času vznikl mezi mnou a starým doktorem. V jistém směru jsem se stal opravdu jeho

učněm. Hanzelín přede mnou nikdy nešetřil sarkasmy na společenský řád, na lidské předsudky, a ze všeho nejvíce na zpanštělé mravy vrstvy, k níž jsem patřil. Jsem přesvědčen, že četné přednášky, jimiž mě častoval, nebyly jen nahodilými výtrysky jedovatosti zneuznaného člověka. Se zřejmou záměrností se snažil vštípit mi odpor proti hlouposti a změkčilosti, kořistnictví a nadutosti. Chtěl mě obrátit na svou víru, a jeho podivná apoštolská činnost se dařila. Naslouchával jsem mu téměř nábožně a jeho kacírské výroky jsem si bral k srdci snad více, než mi bylo zdrávo.

Poněvadž jsem byl školákem, je pochopitelné, že valná část rozprav, které se mnou Hanzelín vedl, byla o škole. Smával se svým chraplavým, posupným smíchem a špičkoval o učitelích, školské výchově i vyučovacích předmětech. „Tak, copak jste zas dnes měli? Zeměpis? Dějepis?“ Rád a obsírně jsem mu odpovídal, podrobnosti ho bavily. Měl tak skvělou příležitost ke kritizování. Dějepis mu byl snůškou lží, šňůrou zkreslených událostí, seřazených podle příležitostného klíče, v zeměpise nacházel spoustu zbytečností, které je holým nesmyslem cpát dětem do lebek, když tak jako tak nebudou pravdou již za nějakých deset let; na tuhou disciplínu, již zavedl náš třídní, hleděl jako na drezúru cvičených psů, vedoucí k podlosti a patolízalství. Nejvíce najížděl proti přírodopisu, rozškatulkování zvířeny a květeny ho dopalovalo. „Co? Úzké či široké nosní přehrádky? Volné nebo srostlé tyčinky? Člověče, to není přírodopis, to je nějaká sbírka poštovních známek! Příroda, to je živý svět, útulek pro mudrce a básníky. Ti, kteří otrhávají lupínky a počítají pestíky, kteří se dívají ptáku do krku, aby viděli, čím zpívá, to jsou mi ti praví! Ten, který se podívá za krásného májového večera na měsíc, položí si prst doprostřed čela a řekne: ‚Tak co, je tam, či není tam vzduch?‘ Co to je u mne blbec, rozumíš?“

Z vlastních studií mu zůstala nenávisť k papírové výchově, to bylo jisté. Ostatně si to pořád pletl, oslovoval mě jako studenta, zatímco já jsem byl teprve žákem. Když jsem po takových výstředních přednáškách od něho odcházel, poklepával mi na

rameno a pitvorně se šklebil: „Tak, jen se pilně uč dál ze svých knížek, bifluj nazpaměť – máš kariéru zajištěnu, čím beznadějněji tě otupí a očesají tvé vzněty, s čím větší bravurou z tebe škola vykouzlí ziskuchtivou, bezcitnou figuru, tím lépe pro tebe. Nebudeš nešťasten. Výborně se vtěsnáš do toho jejich světa.“

Jejich svět, to byl nejen svět utvořený falešnými proroky a líknavými učiteli, ale hlavně klevetivý svět maloměstské smetánky, která jej, cestářova syna, nepřijala do svého středu ani s lékařským diplomem v kapse. „Nedej se mýlit tím, že jsou nažehljeni, že voní! Když se to tak vezme, dá se i mršina preparovati tak, že sladounce čpí a zamilovaně poulí skleněné oči. A přece jen nejsou ničím více než zahnívajícím organismem na bažině, svrabem na zemské kůře, havěti, již občas s rozkoší zamáčkne boží prst!“

Bůh! Hanzelín s oblibou užíval jeho jména. Tak trochu si s ním tykal, byli dobří známí, on, zápasník se smrtí, a vesmírná bytost, rozsévající ji k umožnění života. Náboženským člověkem však Hanzelín nebyl, naopak, byl spíše materialistou – nebo panteistou – nevím, kým z obou více. „Jen si nemysli, že je takový, jak ti ho popisuje tvůj katecheta! Představ si, bůh svíčkových bab, který by dal na vůni kadidla a na zlaté ornáty, hašteřivý bůh, který by chtěl, aby tvor, kterého stvořil k svému obrazu, ležel před ním na břiše na modlitbách a falšoval jeho hru zpovědí a jinými komediemi! Ba ne, tím mě nikdo nenapálí, můj bůh, jak já si ho představuji, je nekonečně vznešenější, vzdálen všech lidských měřítek. Je tvůrcem a věčným obnovovatelem, a ne vesnickým policajtem, starajícím se jen o to, aby se licoměrníkům vedlo dobře na zemi!“

Rozumí se, že tyto řeči mi zněly přece jen trochu rouhavě. Když jsem je vyslechl, často jsem pak dlouho do noci nemohl usnout. Byl jsem vychován v pokorné víře, má matka byla před božím trůnem jako zlomená lilie, můj otec měl od tohoto boha svého krále, který mu dal zlatou medaili a jistou moc na zemi. Jakmile by se zřítilo blankytné klenutí boží vlády, byli bychom zasaženi všichni, otec, matka i já, a byli bychom pak rovni nejnižším a nejbídnejším. Ostatně jsem tehdy ještě věřil, že právě tomuto měšťáckému,

shovívavému bohu, který si potrpí na protekci, vděčím za své uzdravení. Což kdyby byl z rozhořčení za to, že naslouchám bohopustým doktorovým řečem, vzal si zas mé zdraví zpátky a ponořil mě do hrůz nemoci strašlivější, než byla poslední? Naštěstí bylo podobných náboženských přednášek Hanzelínových celkem pořádku, většinou ve mně doktor přece jen respektoval školáka, který si nemůže dovolit tak buřičské názory. Raději se znovu a znovu vracel k městečku a jeho zaostalosti, tu s posměchem, tu s hořkostí téměř tragickou.

Nejvíce ho rozčilovaly dámy. Jednou mi pravil: „Lékařství, to je přece jen znamenité řemeslo! Nese s sebou aspoň kus zadostiučinění. Och, když je tak člověk vidí s duší na jazyku, rozčuchané a zpoceně horečkou, s páchnoucím dechem a hrůzou v očích! Vedle postele leží jejich falešné chrupy a mastičky na pleť a cucky z vlasů – a jejich krása visí jako oběšenec v almaře.“ Nemohl snést jejich úlisné švitoření, jejich kroucení v plné parádě, jejich lživé, přeslazené úsměvy. Nedělnímu korzu říkal s oblibou opičí klec. „Víš, ty domy jsou tam jen proto, aby zvěř se nemohla rozprchnouti a aby diváci měli z oken krásnou, neplacenou podívanou. Kdyby aspoň dovedly šplhat po kašně a skákat od sloupu k sloupu! Umějí toho tak málo, a přece jsou středem pozornosti. Rád bych je viděl s jejich hebkými ručinkami obracet seno nebo odnášet nočníky v nemocnici!“ Hanzelín byl ďábelsky pyšný na své selství, na svou hrubost a na svou chudobu.

Že mu občas uklouzlo slůvko, na které jsem nebyl zvyklý v našem hejtmanském slovníku, nemusím snad ani připomínati. Když jsem takové od něho poprvé zaslechl, podíval jsem se na něho tak zaraženě, že ihned postihl můj úlek. Zrudl – bylo-li to totiž vůbec možno při jeho brunátném obličejí – a hněvivě se na mne osopil: „Jen ze sebe, prosím tě, nedělej takového svatouška! Jsi opravdu ještě tak hloupý, že věříš v existenci takzvaných nemravných slov? Ach, ach – teď abych se ti ještě nakonec omluvil! Víš, jsou případy, kdy není radno hledat výrazy v rukavičkách. Naštěstí nejsem na rukavičky zvyklý, nikdy jsem je nenosil. Když je

zaměstnáním muže, jako jsem já, podívati se občas člověku do vnitřností, piplati se s tím, co právě vyvrhl, vytírá ti pinzetou hnis z pořádného boláku, nesmí být tuze útlocitný. K tvrdé práci patří tvrdé slovo. Vybrané chování nechť si pěstují ti, kteří k lidské bídě nepřijdou tak často jako já!“

Lidská bída – to bylo téma, které měl nejraději. Prožil uprostřed ní celý život, veškeré jeho lékařské umění pracovalo jen s ní, navykl si vidět svět jako chudí a žehrat, na ty nahoře jako oni. Jakmile našel příležitost, aby o ní hovořil, nebyl k zastavení. Ovládal tolik dokumentů, tolik podrobností, že tato látka pro něho byla nevyčerpatelná. Mířival na mne ukazováčkem a oslovoval mě jako soudce obviněného. Vykládal mi o nouzi, s jakou se shledává v shrbených chalupách, o nemocech, které tam jsou smrtelné jen proto, že není na léky a na léčení, vyčítal mi všechna čerstvá vajíčka, která jsem kdy snědl, a všechno mléko, které jsem kdy vypil, protože to vše bylo utrženo od úst dětem, které toho měly víc zapotřebí než já. Pustě se chechtal při pouhé představě, že by se karta obrátila, že by chudšas nabyl práva na plody své dřiny a boháč se octl na holičkách se svou neschopností vyrobit si chléb prací svých rukou.

Když jsem poprvé zažil takovou seanci, myslel jsem si, že mě nenávidí a že mi přeje to nejhorší, co jen lze člověku přát. To byl ovšem omyl. Hanzelín, obraceje se ke mně jako k zástupci své třídy, nemínil mi nikterak ublížiti. Byl to od něho pouhý řečnický trik. Neboť – za nějaký čas jsem již o tom nemohl pochybovati – Hanzelín ke mně přilnul. Nevím, jakými podivnými cestami k tomu došel, ale jistě mě považoval tak trochu za svého. Snad to bylo tím, že v mých očích vídal netajený obdiv k sobě a k svým revolučním zásadám, snad k tomu také přispěla okolnost, že ho osud obdařil jen samými dcerami.

Hanzelínova výchova nezůstala ovšem bez vlivu na mé vlastní myšlenky. Ač jsem je úzkostlivě tajil, přece jen se občas musily objeviti na povrchu mých rtů. Všechno se nedá trvale ukrývati. Člověk, zvláště chlapec, jako já tenkrát byl, dostává se hloub a hloub

do jiného prostředí a ani nepozoruje, že se odcizil původnímu stanovisku a že vyjádřil něco, co u solidního měšťanského stolu nezní právě dobře. Má ostražitá matka, vybavená neobyčejně jemným postřehem, brzy zaslechla první disharmonický tón a vzplanula – tady že je ten nežádoucí vliv doktora-hulváta. Jednoho dne se ukáže, že můj charakter je zprzněn a mé názory že jsou podobny názorům dělníka z hloubětínské papírny. Potom však bude již pozdě něco napravovat.

Myslím, že by byly mé návštěvy u Hanzelína brzy skončily, nebýti otcova nepochopitelného obdivu pro tohoto hrubozrnného lékaře. „Ach, ovšem, toť se ví, že to má od Hanzelína! V tom je celý on, nekompromisní, samorostlý člověk! Jen se neboj, však on to tak zle nemyslí. Jak si to vlastně představuješ? Skleníková bylinka si musí zvykat na drsné podnebí, než je přenesena do záhonu. Náš hoch nezůstane také pořád jen mezi námi. Jen ať u Hanzelína přičichne k tvrdšímu životu, než vedeme my, aspoň později nebude všet hlavu nad realitou tohoto světa.“ – A hřmotně, slavnostně se smál.

Jenomže realita – tvrdý život – to nebylo nic pro matku. Nepřela se, mlčela, ale hleděla na otce přezíravě přivřenými víčky a zlobně si hryzla spodní ret. Zřejmě byla přesvědčena, že jednou přijde den, kdy bude moci říci: „Já jsem měla pravdu.“

16

Strýc námořník

Konec školního roku pro mne znamenal rozloučení s měšťanskou školou. Po prázdninách jsem měl jít do třetí třídy sušické reálky. Zatím přede mnou ležely dva měsíce naprosté volnosti. Škola mě nevázala, mohl jsem Hanzelínův domek navštěvovat třeba každý den. Za dva měsíce však bude nadobro konec. Dora zmizí z mého života. Po celý rok ji nespatřím, leda náhodou o vánočních nebo velikonočních prázdninách. Raději jsem si to nechtěl ani představit, bylo to příliš bolestné pomyšlení.

V prvním červencovém týdnu nás navštívil strýc námořník, a – kdo by to byl řekl? – několika výstražnými, snad ani ne dosti uváženými slovy zhatil rázem všechny plány mých rodičů. Všechno pak dopadlo docela jinak, než jak si to v posledních týdnech ujednali.

Seděl v naší jídelně, rozvalen v rákosové lenošce. Kouřil tak tlustý doutník, jaký jsem co živ neviděl. Prsty měl jako uzenice, pod rozepjatou uniformou měl jen síťkovanou košili, jejímiž oky prorážely tvrdé ryšavé chlupy, lebku měl téměř holou a od uší mu visel dlouhý, řídký, do dvou proudů se roztékající plnovous. Když promluvil, zadunělo to v jeho mohutném hrudníku, jako by slova vycházela z hlubokého sklepa. S oblibou louskal prsty a znělo to vždycky, jako když vystřelí z flobertky. Na věšáku visela jeho modrá premovaná čepice a šavle se zlatým štěpcem. Byl lodním lékařem. Než se dal do služeb rakouské válečné námořní moci, zbrázdil Atlantický i Indický oceán, mnoho viděl a mnoho prožil.

Říkal jsem mu strýčku, ale byl vlastně jen matčiným bratrancem a zvláštní shodou okolností také mým kmotrem. Proto jsem nesl jeho jméno. Matka ho oslovovala: „Mílo“ (mne nenazvala nikdy tím sladkým jménem!) a byla celá u vytržení z té návštěvy. Nebyla ani k poznání, jak byla vlídná, švitořivá, koketní. Také otec byl jako

vyměněn, tvářil se vesele a bezstarostně; podléhal kouzlu matčiny nálady.

Ač mě nazýval „svým malým jmenovcem“, což mi bylo neskonalé protivné, účastnil jsem se ochotně rodinného holdování tomuto muži, jehož příběhy (a on jimi neskrblil) byly napínavé jako dobrodružné romány. Naslouchal jsem mu s otevřenými ústy a s nadšenými očima. Bětka přinášela z Hátiny temné kuchyně se zamřížovaným okénkem, kde se i ve dne musilo svítiti, mísu za mísou, pokrm za pokrmem, otec nestačil dolévatí piva, které mořskému vlku obzvlášť chutnalo.

Když bylo po obědě, přišla řeč také na mne a na nemoc, kterou jsem nedávno překonal. Strýc se divil, mžoural svýma šedýma očkami, zarostlýma tukem, v nadmutých tvářích zadržoval kouř, což znamenalo, že je znepokojen. „Tři zápaly, ovšem, ovšem, takový tenký kluk!“ – „Nebyl tak slabý, Mílo,“ vemlouvala se mu matka, „byl dřív buclatý a zdravý, červený, to teprve po nemoci vypadá tak bídně! Chodil k němu zdejší lékař,“ pohlédla nejistě na otce, „nevěřím příliš venkovským lékařům. – Mílo,“ dodala nesměle, „nechtěl by ses na něho podívat?“

Námořník byl hned samá ochota, vstal ze židle – obrovský a tučný v celé své výšce – ale bylo vidět, že vstává nerad. Ospalost mu tížila víčka. „Tak pojď sem, ty studente, ale, bože, říkali jste přece, že půjde po prázdninách do reálky? Proč jste ho nedali raději hned z obecné na gymnasium?“ Strýc byl asi téhož názoru jako starý Hanzelín, považoval lékařství za nejvznešenější povolání na světě, jenomže k tomu měl zas jiné důvody a dovedly ho k tomu jiné zkušenosti. „Bylo to tak těžké, Mílo,“ stěžovala si matka, „byl by musil z domu již před třemi lety, oddalovali jsme to, pokud to bylo možné.“ – „No ano,“ připouštěl doktor, „ale teď ho přece jen musíte dát, a jak vidím, v jeho nejhorším věku!“ Povážlivě kroutil hlavou.

Byl jsem již zvyklý na prohlídky. S řemeslnou zručností jsem si stáhl košili přes hlavu, dýchal jsem zhluboka, zadržoval jsem dech. Strýc mhouřil oči, hekal, jeho pozornost se soustřeďovala do úst, která se stočila v rourku, jako by obr mínil hvízdát. Také si opravdu

zahvízdal, když byl hotov, popotáhl si kalhoty na břicho, na němž nosil po námořnicku řemen místo šlí, pak těžkopádně usedl. Jeho pohvizdování značilo, že má vnitřní situace je nepěkná, že se mu výsledek bádání v mém hrudníku nelíbí. Otec bubnoval na stůl konečky prstů, matka měla ruce sepnuté v klíně.

„Nu, abych vám řekl pravdu,“ tvářil se lékař zkormouceně, „nezdá se mi to.“ Zapaloval si vyhaslý doutník, odlesk plamínku mu zatančil na tváři. „Totiž – zřejmě jen pozůstatky po nemoci, ale přesto bych nesouhlasil s tím, abyste ho dali hned po prázdninách na studie. Změna prostředí, dřepění při knihách a při úkolech, trochu stesku po domově, nespolehliví kamarádi – čertví, co všechno by se k tomu ještě mohlo přidat. U takových vychrtlých mladíků z toho koukají nakonec součotiny. Potřeboval by být ještě nějaký čas pod vaším dohledem. Matčina péče, vydatná strava, klid – co tomu říkáte?“

Matka nevěděla, co by řekla. Otec pronesl návrh nerad, po dlouhém rozmyšlení: „Co, abychom ho nechali ještě ten rok doma, aby se připravoval privátně, dejme tomu, ne do třetí, ale do čtvrté reálky? Měli jsme to beztoho v programu již od jara, mysleli jsme, že začne s francouzštinou po pololetí, ale ta nemoc nám plány zkřížila.“

„Nu, to se mi nezdá špatné,“ podotkl opatrně námořník. „Dokonce by z toho ani nekoukala ztráta roku!“

A tak to vzniklo. Tak to bylo upečeno. Večer po strýcově odjezdu k tomu přibýly ještě podrobnosti: prázdniny mi zůstanou, ale hned v září začnu chodit na francouzštinu k starému Fritzovi, profesoru na odpočinku. Stran ostatních předmětů si mě vezme do prádla můj bývalý třídní Matějka.

Nevěděl jsem, co si počít se svou radostí. Je po odjezdu! Celý dlouhý rok ještě v Starých Hradech! Žádná škola, jen priváty! Ráno jsem letěl k Hanzelínovým jako na perutích. První, koho jsem potkal, byla Lída. Vysypal jsem jí celé své blahé tajemství. Objímal jsem ji okolo jejího tenkého pasu, chytal jsem ji za dlouhé ruce. Dívala se na mne ze své výše jako ptačí samice z hnízda. Pomalu,

jako když se šíří puklina v ledu, roztál jí na rtech hubený a tichý úsměv.

Seděl jsem na prahu a nabízel jsem slepicím drobty, obracel jsem kapsy naruby – byl bych s radostí obdaroval celý svět. Dora nebyla doma, šla okopávat brambory, musil jsem čekat. Okouněl jsem u králíkárný, díval jsem se, jak králíci panáčkují a jak se dotýkají pazourky a čilými hubičkami drátěné sítě. Cítil jsem, že i oni jaksi patří k tomuto mému druhému domovu, který mi podivuhodným zázrakem zůstal. Každou chvíli vycházela za mnou na dvůr Máry a hladila mě něžně po vlasech. „Tak vida,“ říkala vroucně, „tak ty nám přece neujedeš! Emile, víš, že by se nám všem bylo stýskalo?“ Věřil jsem jí. Byl jsem pyšný. Usmíval jsem se.

V jedenáct vyšel Hanzelín s holí v ruce ze své ordinace. Postavil jsem se do pozoru jako voják. „Pane doktore,“ vyhrkl jsem, „nepůjdu ještě po prázdninách na studie.“ Zůstal přede mnou stát, ale díval se kamsi mimo mne, na holuby, probírající se v peři na střeše stodoly. Vyklopil jsem mu všechno, o návštěvě strýce námořníka, o jeho varovných slovech. Doktorova tvář se nachmužila. „Námořník! Světoběžník! Myslíš, že takoví jsou také doktoři?“ Dal se do chraplavého, nepříjemného smíchu. „Copak na tobě našel? Hubenost? Říkal souchotiny? Aha! Tak tedy jenom tlustí jsou zdraví.“ Odplivl si velikým obloukem. Něco zasyčel, jakousi nesrozumitelnou nadávkou. Pak na mne upřel bezbarvé oči. „Já jsem tě léčil, já vím, co v tobě je, mohl bys docela dobře ven. Bylo by pro tebe lépe, kdybys šel. Dál od tamtoho, hodně daleko. Jiný vzduch. Jiní lidé. Práce – ale ne u mamčiných sukní. Ale když oni myslí, jsou to přece tvoji rodiče, když myslí *přes mou hlavu!*“ Zesílil hlas. Pak sklopil oči. Rozmýšlel se. „Nu, ale také já jsem rád, že tě tu ještě celý rok budu vídat,“ dodal docela dobrácky. Pak odešel rázným krokem.

Helena v bílém plášti se mnou zatančila na dvoře divoký kankán, polekané slepice se rozletovaly na všechny strany. Sotva jsem popadal dech. Bylo mi ošklivo hledět do jejích otevřených úst, na její špatné zuby. Marie přinesla na zápraží talířek se sušenými

švestkami „Ber si,“ povídala, „mysli si, že je to na oslavu tvé dobré zprávy.“ Jako na zavalanou se přiběhl ke dveřím jednoruký Bušek a spustil na flašinet.

Dora se vrátila až v poledne. Zvonili na vavřínecké zvony, již kokrhala i miletínská kaplička. Měla šátek napakos, tváře uzardělé, rukávy vykasány, motyku přes rameno. Byli jsme smluveni, že jí tu zvěst nesdělíme najednou. Budeme dělat drahoty. „Doro,“ volala Helena jako naivní holčička, „něco víme a nepovíme – hádej, co to je?“ Doře se nechtělo hádat, hleděla na mne svrchu chladnými očima. Nevydržel jsem to. „Slečno Doro,“ koktal jsem a slzy se mi hrnuly pod víčka. Když jsem to vyslovil, stáhla pohrdavě rty. „Jsi hloupý! Jak jsi ale hloupý! Jít pryč odtud, pryč z téhle mizerné díry, pryč od rodičů, do širého světa! Co já bych za to dala!“ A s povzdechem zmizela ve dveřích.

Seděl jsem ještě chvíli na prahu jako hromádka neštěstí. Jako had, připlazivší se z trávy, jako pěnice, vyletěvší z houští, objevila se Ema. Dívala se na mne zpytavě a beze slova. Váhala. Hryzla si malíček. Viděl jsem ji zpod zamžených víček. Pak okolo mne postupních proklouzla, dala si záležet, aby o mne ani nezavadila. Šla tak lehounce, že nebylo slyšet ani ťukání jejích střevíčků.

Uvědomil jsem si, že jí jsme tu dobrou zprávu zapomněli říci.

Opojný večer a střízlivé ráno

Vrata do dvora byla široce otevřena, před stodolou stál Hanzelínův kočár. Lída odpřahala koníka. Ani větérek se nepohnul, bylo zřetelně slyšet šumění Bezovky dole pod strání. Ozval se rozšafný tepot kopyt, pak jej zdusila podestlaná podlaha stáje. Usínající ptáče zatíkalo v podstřeší.

Seděl jsem na lavičce vedle Marie. Helena stála opodál, opírala se rukama v bocích a dívala se k obloze. „Jéjé! Jéjé!“ křápl náhle její hlas do ticha, „jedna hvězda je pod srpkem měsíce. Někdo umře!“ Marie mlčela. Kopal jsem podpatkem o podpatek, bylo mi smutno. „Někdo umře, slyšíte? Hvězda je vedle měsíce!“ Heleniny bledé oči vypadaly téměř strašidelně pod rozčuchanými vlasy.

Marie napřáhla ruku směrem k pivovarským komínům: „Vidíš – Orion? A tamhle je Velký vůz. Kdepak je asi Severka?“

„Můj strýc námořník,“ pravil jsem nesměle, „viděl také Jižní kříž. Povídal, že není nic krásnějšího nad hvězdy zrcadlící se v moři. Vypadá to, jako by se loď vznášela v prostoru plném světél.“ Nikdo mě nevyrušoval, dodal jsem si odvahy: „Když nad mořem vycházelo slunce, bylo to, jako když se objeví vlasatice. Ohromný ohnivý chvost se táhl od východu až k samé přídi. Když byl vzduch ráno suchý a těžký, obyčejně přišla bouře. Bouře na moři, to není jen blýskavice a rachocení hromu, to je hlavně víchr. Rovina moře se pozvolna změnila v horstvo nebetyčných vln. Vlny jako hřbety utíkajících předpotopních zvířat. Vlny jako příšerné ruce se zakřivenými prsty, z každého stříká pěna. Brázdí je delfíni.“

Kdesi za mnou, nad mou hlavou, ozvalo se tlumené zakašlání. Zatajil jsem dech. „Jen povídej dál,“ pravila ústa v otevřeném okně. Dora! Srdce se mi blaženě rozbušilo. Zdráhal jsem se pokračovati. Styděl jsem se. „Pravím ti, povídej jen dál,“ hartusila dívka.

„Můj strýc námořník,“ začal jsem znovu rozechvělým hlasem, „byl v Zanzibaru, v Transvaalu i u vodopádu Konga. Na vlastní oči

viděl trpaslíky s tenkýma nohama a s obrovskými hlavami. Některé divošské kmeny mají místo úst zobáky jako ptáci. Přišel také mezi lidožrouty. Nabízeli mu výměnou za skleněné trety preparované lidské hlavy, navlečené na šňůře jako korále. Ty hlavy byly maličké jako hlavy loutek, měly zamhouřené oči, šklebily se, nebo se žalostně škmouřily. Když se v pralesích rozezvučí tamtamy, znamená to vždycky veliké vraždění. Tančí se válečný tanec...”

Umlkl jsem. Polkl jsem bázlivou slinu. Neodvažoval jsem se obrátiti. „Mluv dál,“ šeptala něžně Dora, „je to zajímavé!“ Ucítil jsem její ruku na své hlavě. Jaká úžasná slast! Bohužel, nic jsem si ze strýcova vyprávění nepamatoval přesně, musil jsem si vypomoci vlastní fantazií. „Krokodýlové na březích Konga. Podobají se zahrávajícím kládám, jsou zrovna tak sukovití a pokrytí chaluhami. Dovedou zabít člověka jedinou ranou svého ocasu. Žralok je však ještě mnohem horší než krokodýl. V hongkongském přístavu byl strýc svědkem toho, jak žralok ukousl ruku chudákovi, který se potápěl pro mince házené z lodi do vody. Strýc viděl mnoho. Byl také v Austrálii. Klokan je docela hezké zvíře, veliký zajíc s hlavou laně. Jeho vak na břiše je však ošklivý. V australské trávě se pasou lyrochvosti. Je na ně nádherná podívaná. Nejkrásnější ptáci jsou ale plameňáci. Jsou růžoví a zardělí jako červánky. A marabu se podobá zestárlému učenci. Chybějí mu jen brýle, má holou lebku, žilnatý krk a nahrbený hřbet.“

Mluvil jsem horečně, mluvil jsem o překot, páté přes deváté. O čínských opiových doupatech, o kávových plantážích na Borneu, o karavanách s velbloudy, o svaté řece Ganges. Báł jsem se, že kdybych umlkl, Dořina ruka by mi přestala čechrati vlasy. Přitom jsem dobře nevěděl, bdím-li opravdu, či se mi to všechno jen zdá. „Strýc měl také bahenní zimnici. Divže na ni neumřel v nemocnici v Port Elisabeth. Pět dní o sobě již nevěděl, bylo mu, jako by se potápěl hloub a hloub na tonoucí lodi. Anglický lékař se nad ním zastavil, zvedl mu jedno víčko, pak druhé, a řekl: ‚Je po něm.‘ Vtom ze strýcova oka vytryskla slza. ‚Pláče,‘ řekl ten doktor, ‚ještě je tedy naděje.‘ “

„Když člověk pláče, je vždycky ještě naděje,“ řekla temně Dora a hluboce si povzddechla. „Ale teď již jdi domů, nebo budeš od maminky bit.“ Suše se zasmála. „A příště vypravuj soustavněji. Tohle je, jako když naše Ema trhá květiny – každá z jiné louky, namátkou. Je vidět, že jsi ještě malý jako ona. Velcí chodí po cestách a pracují se skloněnou hlavou. Bože, bože,“ zalkala náhle hrozivě, „pracují se skloněnou hlavou!“

Sešoupl jsem se s lavičky. Mléčná dráha se mi rozlévala po žilách. V konečcích prstů mi žhnuly hvězdy. Plul jsem návsí jako ztišeným mořem. Cítil jsem teplo Dořiny dlaně ve svých vlasech. Byl jsem nezvykle lehký samým nadšením. Přece jen se mi ji podařilo upoutat, obrátit k sobě její zájem! Blahoslavený strýc Emil. Nikdy bych byl netušil, co dobrého mi jeho návštěva u nás vynese.

Nazítří přišla veliká bouře s větrem. Po bouři bylo vlaho, na západě se stále vzněcovala a zase uhasínala nějaká duha. Čmouhy na nebi ukazovaly na prudký liják kdesi v dálce. Sotva přestalo pršet, běžel jsem k Hanzelínovům. Dora chodila po sadě a sbírala jablka. Shýbala se a opět vstávala. Bože, bože – vzpomínal jsem si hořce – dospělí pracují se skloněnou hlavou! Bolelo mě to za Doru. Měla by sedět na zádi gondoly, ruku až po loket v černé vodě, usmívat se, bílé hrdlo rozevřené až do důlků mezi řadry, dlouhý, rudý sametový šat. Nebo odpočívat na hřbetě slona pod baldachýnem, podobným barokní vížce, s opánky na bosých nohou a s půlměsíci v uších!

Vzpřímila se a podívala se mi ostře do očí.

„Slečno Doro,“ usmíval jsem se nejapně, „jak jste se vyspala?“

Znechuceně se ušklíbala. Přitáhla si mě blíž za cíp kabátu. „Poslyš, ty malý povídálku, řekni mi, je tvůj strýc ženat?“

„Je vdovec,“ přiznával jsem zaraženě. „Má jednoookou hospodyní, která vychovává jeho dceru. Bydlí ve Vídni. Strýc má prázdniny jen tři týdny v roce. Jeho dcera je Němkyně, jako byla její matka. Chodí do oktávy gymnasia. Bude zubní lékařkou. A strýc má najatý pokoj v Terstu v hotelu.“

Dora se rozesmála, až jí jablka padala s klína. „Zubní lékařkou! Bude otáčet kolem a plombovat lidem zuby. Bude se po celý život dívat do otevřených úst, jako já se dívám na bolavé nohy a krtičnaté krky. Jak je tvá sestřenka hloupá! Proč nežije s otcem v Terstu? Proč s ním nejezdí po moři?“

„Po moři s otcem,“ přemítal jsem rozvážně, „to by snad ani nemohla. Strýc je na válečné lodi – a pak – ženy nesmějí mezi námořníky. Strýc říká, že námořníci jsou špatná společnost. Když přijdou do přístavu, opijí se. Rvou se pro ženy a utratí všechny své peníze v černošských krčmách. Žádná žena nechce mít muže námořníkem.“

„A já bych chtěla, věříš?“ chlubila se. Ohňostroj v jejím nitru byl v činnosti. Líce se jí rděly a střídavě bledly. „Musil by mě vzít ale s sebou na loď, třeba v přestrojení. Dělal bych plavčíka, šplhala bych v ráhnovi. Pila bych s ním v námořnických krčmách, a když by se díval po černoškách, vytáhla bych na něj nůž.“

„To není možné,“ řekl jsem rozhodně. „Námořnické ženy čekají celé měsíce v městech na své muže a obstarávají jim domácnost. Čekají celý týden, než jim o nich přinese dobrou nebo špatnou zprávu nějaká poštovní loď.“ Měl jsem starostlivou vrásku mezi očima.

Znovu se dala do nehorázného smíchu. „Jak jsi vážný! Jak jsi komický! Cožpak nechápeš, že si z tebe tropím šašky? Nikdy bych nechtěla za muže dobrodruha. Vdám se za střízlivého, slušného člověka a budu mít spořádanou rodinu. Můj muž bude kouřit dýmku a zastrkávat si ji do květináčů. V psacím stole bude mít přihrádku, od které nebudu mít klíč, a tam si bude ukládat našetřené peníze. Jednou za několik let ho pohnu svou líbezností, aby mi koupil nové šaty. Vidět něco a zkusit, to nic neznamená. Nikdo z vidění nezmoudří. Vše se točí dokola, dobrodruh má jednookou hospodyně a dceru, která chce být zubní lékařkou. Tak je to jediné správné. Divoká krev potřebuje klid.“

Přitiskla si k prsům zástěru plnou jablek, jako by hýčkala dítě, a kvapně odcházela domů. Běžel jsem zdrceně za ní. Kolem

Hanzelínových vrat přešel právě volným krokem učitel Pírko. Zvědavě otočil do dvora své bezlesklé, koňské oči. Dora k němu přiskočila jako gumová panenka, roztomile se uklonila. „Prosím, pane učiteli, vyberte si, mám jich plný klín. Jsou to sice jen samé padavky, snad tam ale přece jen nějaké pro sebe najdete. Ostatně – jsou ode mne!“ Koketně se na něho usmála, vycenila negrovské zuby, jako by chtěla hryzati. Vážně, s nekonečnou opatrností se učitel sklonil k její zástěře.

Zklamaně jsem se šoural podle nízkých domků. Omítky byly ještě mokré od nedávného lijáku. Nerozuměl jsem ničemu. V srdci jsem měl trýzeň. Včera byla tak milá. Proč si mě jen dobírala? Rezavý, chundelatý psík, vlekoucí za sebou utržený řetěz, mi dovádivě skočil do cesty. Chňapl mi po lýtku. Sehnul jsem se, abych ho pohladil. Přitom jsem se kradmo ohlédl. Za mnou kráčel důstojně učitel Pírko, žvýkal, listovitá ústa měl podivně zkřivena. V ruce držel nakousnuté jablko. Bylo asi pořádně kyselé.

18

Sny o dálkách

A přece bylo vytoužené přátelství navázáno.

Právě tak, jako si mne dříve Dora nevšímala, nyní mě chtěla mít neustále po svém boku. Když připravovala oběd, klečival jsem vedle ní na židli s bradou v dlaních, opíraje se o kuchyňský stůl, točil jsem se kolem ní, když metla, dvůr nebo rozhazovala zrní drůbeži, provázel jsem ji na pole jako věrný stín. Nebyla ke mně pořád jen vlídná, ne, to se nemůže říci. Někdy se mnou zacházela zle. Stálé změny v jejích náladách mi působily pravé utrpení. Po chvílích, kdy jsem byl v její společnosti dokonale šťasten, přicházely s krutou pravidelností jiné, v nichž jsem se domníval, že jsem její přízeň opět nadobro ztratil. Potácel jsem se z radosti v žalost, z naděje v apatii, přesto však bych byl nevyměnil toto zmítání za nedávný klid marného zbožňování.

Všechn můj nečekaný úspěch záležel v tom, že jsem ochotně vyhovoval jejím rozmarům, a když mi poručila: „Vypravuj!“, do omrzení jsem před ní rozvíjel v různých obměnách starý repertoár dobrodružných příhod, které jsem si zapamatoval ze strýcovy návštěvy. Doplněval jsem jej, pokud to šlo, svými školskými vědomostmi. Měla zájem o všechno, co jsem znal ze zeměpisu, z dějepisu, z přírodopisu, jenom když to trochu zavánělo cizími světy. Uchvacovaly ji pouště, moře, pralesy – krajiny, které byly co nejvíce vzdáleny od pokojného a tichého koutku země, kde se narodila a z kterého se dosud nevzdálila ani na krok.

Má klukovská četba mi byla v této úloze znamenitou oporou. Vyprávěl jsem jí obsahy indiánek, které jsem shltal bez vědomí rodičů, detektivek, laciných krváků. Splétal jsem příběhy strýce Emila s pirátskými historkami, cestoval jsem přes Kordillery s dětmi kapitána Granta, vyráběl jsem chaty z rohoží jako Robinsonův Pátek. Byla shovívavá i k sebevětším naivnostem, nechávala mě mluvit, dokud ji to jen trochu bavilo. Když poznala, že se příliš

opakují, peskovala mě: „Jsi špatný kolovrátek, klika ti vrže jako našemu stereoskopu. Kup si nové obrázky!“ Nebo se na mne utrhovala: „Nech již těch pitomých výmyslů! Již mě to unavuje. Proč vyprávíš o tanci stromu vrostlému do země? Jsi škodolibý, rozumíš? A jsi nadutý na to, že máš zajímavého strýce. Táhni pryč! Nechci tě již vidět!“

Stal jsem se Doříným důvěrníkem. Byl jsem vrbou, do které šeptala své stesky, svůj neklid, svá hoře. Věděla, že ji nezahlavím. Věděla to až příliš dobře. Nedbala, že jsem ještě chlapec, že jí nemohu zcela rozumět a že jí naslouchám jen z čiré oddanosti. Právě tak jako její otec, i ona přede mnou vyznávala své kacířské krédo bez ohledu na to, je-li v souhlase s tím, co mě doma učili ctít a chápat. Všechna její vášeň se soustřeďovala do popírání života omezeného čtyřmi úzkými stěnami, odkázaného na pokorné plnění malého úkolu. Horovala pro volnost, pro marnotratné rozdávání vlastní osobnosti, pro lehkomyšlné radosti a odvážné a romantické činy.

Za šera, když měla po denní práci, jsme spolu často chodívali k Bezovce. Klopýtala přede mnou mezi ploty, rychle uhýbala větvím, neohlížela se, stačím-li jí, či ne. Někdy jsem si myslel, že mi snad chce utéci. Zvolňoval jsem rozpačité krok. Tu obracela hlavu a volala na mne zlostně: „Proč se tak loudáš?“ Dal jsem se do klusu. Ničeho jsem se tak nebál jako jejího hněvu. A pak na mne nepromluvila třeba ani slova, ba nedovolila ani, abych sám promluvil. Házela kamení do tůně. Prozpěvovala si zavřenými ústy. Zahalovala si tvář šátkem a zarputile skláněla hlavu na prsa. Nevěděl jsem, co dělá, zda jen přemýšlí nebo pláče.

Častěji a častěji jsem ji zastihoval v sádce, jak se opírá o strom a zaclání si rukou oči proti slunci. Větvemi bylo vidět vráteňské a miletínské stráně, za nimi pohoří. Toužila. Hlava zvrácená vzad, vystouplá, mstivá brada, přes ramena přehozen květovaný šál. V takových chvílích ji bylo nebezpečno vyrušovati.

Pamatuji se živě na jeden takový večer. Kdesi nad Miletínem hořelo okno nějakého domku odleskem zapadajícího slunce. Rozmáchla se paží: „Vidíš – dálky? Mohl bys jít, neustále jít, bez

ohledu na hranice. Hranice nejsou přece ploty! Všude žijí lidé jinak, všude je jiná krajina. Bože, jak já se ráda dívám na ujíždějící vlak! To ty ani nevíš, že si úkradem občas zajdu na naši hornotýnskou zastávku, postavím se u závor a čekám, dokud nepřejede! Je to tak krásné, ty černé vozy a osvětlená okna, když se to tak všechno kolem mne míhá – prchá – vzdaluje se za dunění kol! Snažívám se zachytit v letu lidské tváře. Představuji si, jak tam sedí a hledí na nás, na nás, kteří trčíme na svých místech. Jistěže námi opovrhují. Jedou. Jedou. Zavírám oči a v duchu jedu s nimi. Kolikrát já jsem v životě jela vlakem? Na prstech jedné ruky bych to spočítala!“

Slovo *dálky* nad ní mělo uhrančivou moc. Slyšel jsem ji pronést je v nesčíslných obměnách, šeptat je, křičet je, drtit mezi zuby, něžně, jako by je hladila, zoufale, jako by je vzývala. Někdy jsem si myslel, že to, co mluví, nemůže ani myslit vážně, že jen žertuje nebo že blouzní. Jednou seděla vedle mne, s bradou na kolenou, rukama objímala holeně a vykládala mi, nespouštějíc ze mne oči: „Jak já bych se ráda pustila do světa! Jet nebo jít, všechno jedno. Změna každý den, každý den jiná hospoda, jiné jídlo, jiné okolí! Myslím, že je krásné být tulákem. Já vím, ženě je to těžké. Ale dovedu zpívat. Víš přece, že dovedu zpívat. Mohl bys jít se mnou. Představ si, já bych zpívala, a ty bys chodil s čepicí vybírat. Všechno, co bychom vydělali, večer bychom utratili. Nosil bys mi plášť. Černý plášť, pošitý hvězdami. Nebo ne, raději modrý plášť s bílým límcem a s bílým pásem. Tančila bych, bušila do bubínku a zpívala. Seděl bys na zemi, nohy křížem. Dávali by nám mince a koláče. Utečeme, chceš?“ A záhadně se usmívala.

Chtěj nechtěj přizpůsoboval jsem se její fantazii, opravdu jsem pak snil o tom, jak prchám s Dorou do světa, jak se vleču s pláštěm, posetým hvězdami, jak spolu ulamujeme z vyžebraného chleba v hospodě, kde po nás vrhají podezíravé pohledy. Spolu! Stále spolu! Bylo to krásné, být s ní spolčen v těchto dětinských a nebezpečných snech!

Je samozřejmé, že nás Hanzelín zastihl nejednou v důvěrném rozhovoru. Vždycky jsem se dotemna zarděl, koktal jsem, měl jsem

podvědomý pocit viny. Doktor však v našem věčném šušání neviděl nic špatného. Působilo mu švandu. Ovšem, on znal jen povrch tohoto přátelství, nikoli jeho rub. Dotýkal se nás špičkou hole, pochechtával se, natrásal se na tenkých nožkách. „Hledíme – spiklenci! Co vy dva si můžete spolu vypravovat? Baví tě naše Dora, nebo ty bavíš ji? Zdá se, že budeš k vstupu na střední školu dobře připraven! Nu, hochu, aspoň nebudeš takové dřivo, jaké já jsem byl, když jsem šel do své první taneční hodiny.“ Zřejmě ho těšilo, že se tak dobře spolu snášíme.

Když však kteréhosi dne bezděčně vyslechl náš rozhovor, přešly ho žerty a usmívání. Pořádně se na Doru rozkřičel. Bylo to na dvoře, v pravé poledne, když se vracel z městských návštěv. Seděli jsme na kladině žentouru obráceni k stodole, silný vítr harašil v šindelové střeše, nemohli jsme slyšeti doktorovy kroky, blížící se z opačné strany. Stál nad námi asi hezky dlouho, zatímco Dora, nic zlého netušíc, s hořkostí kritizovala domácí poměry, mluvila o sobě jako o vězni, který je řetězy přikován k své cele, a o svobodě, jediné touze každého otroka.

Naštěstí jsem jen pokyvoval hlavou, k uplatnění svého názoru jsem se již nedostal. Lekli jsme se oba, když Hanzelín neočekávaně spustil. „Hle – opět to staré bláznovství! Opět, Doro? A já myslil, že jsi již z toho venku.“ Kupodivu, nebyl překvapen tónem jejích stížností, znal je tedy již dávno. „Máš rozum pětiletého dítěte. Žiješ ještě v světě pohádek. Hloupé řeči! Neslýchané řeči. Zakazuji ti je jednou provždy, rozumělas? Nepůjde-li to po dobrém, musí to jít po zlém. Mám v ruce dobrý léčebný prostředek!“ A mával sukovicí. Pak se obrátil ke mně. Hleděl na mne nevraživě. „Zdá se, že ji pobožně posloucháš. Dokonce ji snad v tom podporuješ. Věříš jí, že je ubohým ptáčkem v kleci a já jejím žalárníkem? Pamatuj si, nemohu ani cítit, když se někdo neustále vznášá v oblacích, místo co by stál oběma nohama na zemi. Protiví se mi to. Realita, rozumíš, realita, to je jediné, čím je možno žít. Jen k ní je třeba vychovávat příští muže. Pro ty, kteří neustále touží po neuskutečnitelném, nemám prostě porozumění. Nechci, abyste se spolu opájeli iluzemi.

Nenávidím je. Člověk musí být praktický a střizlivý, chce-li být užitečným členem lidské společnosti!“

Nesl jsem těžce tuto lekci, bál jsem se však Dořina výsměchu a tvářil jsem se, jako by se mě to bylo vůbec nedotklo. Nevzal jsem si poučení z doktorova otcovského kárání. Přes svůj obdiv a úctu k Hanzelínovi byl jsem dalek toho, abych ho poslechl. Vzdáti se důvěrností s Dorou? Nikdy! Nikdy! Ani kdybych byl měl proto ztratit doktorovo přátelství!

Od oné příhody jsme byli jen opatrnější. Když jsme si šuškali, rozhlíželi jsme se jako spiklenci. Ano, jako spiklenci! On sám razil to slovo. Pro mne mělo zvláštní význam. Utužovalo naše společenství.

A opět jsem běhal za Dorou jako věrný psík, ochotně jsem vyhovoval všem jejím rozmarům, dával jsem se od ní peskovati s žalostnou tváří a ve vzácných chvílích jsem přijímal její ledabylé lichotky. Znovu a znovu jsem musil vyprávět o mořích, o pralesích, o žralocích a supech-mrchožroutech.

Takové byly mé prázdniny.

Vyučování francouzštině

Kopista a Cíza byli stejně oblečení do modrých pracovních šatů a měli stejně začerněné tváře. Jenda na mne volal již z dálky: „Konečně se nám toho dostalo! Rudův otec se přece jen dal pohnouti. Ale neřekl bys, co nám to dalo práce! Tvrdil, že nepotřebuje dvou učedníků, chtěl zaučit jen tuhle Rudu do svého řemesla. Až se do toho vložila má maminka. Škoda, že musíš jít na studie! Ze všech nás tři kamarádů mohli být jednou klempíři!“

„Už jsme také byli na střeše,“ chlubil se Ruda. „To ti je krásné, dívat se na svět z takové výšky! Musíš jít někdy s námi, necháme tě vylézt po žebříku. Doufám, že nebudeš mít strach?“

Chvíli jsem uvažoval o tom, neměl-li bych opravdu strach. Došel jsem k poznání, že bych jej asi docela jistě měl. A také jsem si myslel, že je v tom dojista jakýsi zvláštní a smělý půvab, chodit tak provokativně umouněný v modré blůze a lézt do výšek, kam se neodváží obyčejní smrtelníci.

A téhož dne při obědě řekl můj otec, míchaje zamyšleně lžičkou v šálku s černou kávou: „Víte-li pak, lidé, že je tomu dnes právě rok, co jsme se přistěhovali do Starých Hradů?“

Na okamžik jsem pocítil málem takovou závrať, jako bych byl vylezl za Janem Kopistou na střechu a rozhlížel se po krajině z okraje žlabu. Zdá se, že čas nespěje do dálky, nýbrž do výše. Možná také, že tomu tak je jen v dětství, poněvadž později jsem již nikdy toho pocitu neměl. Nebo se mi zatočila hlava jen proto, že uplynulý rok v sobě skrýval tolik vzrušujících událostí? Nejdřív poznávání nového okolí, pak nemoc, a nakonec vše, co se týkalo Hanzelína a jeho rodiny. Jako by celý ten okruh drobných i významných dějů byl hluboko pode mnou, podoben malému kulatému obzoru, a nejhluběji, na samém dně, jako by se proháněl pidimužík, hošík s buclatými, zardělými tvářemi, s dlouhými

vlnícími se vlasy, naivní a měkký, jemný a snivý, jímž jsem já již nebyl.

„Nuže, to byl tedy jeden rok,“ pravil melancholicky otec, otvíraje do šíře slavnostní a také trochu bolestnou propast pod mýma nohama, „kdepak asi budeme ode dneška za rok?“

Otec to nemyslel nijak sentimentálně. Věděl jsem dobře, co tím chtěl říci. Chtěl se vlastně zeptati: „Splní-li pak se do roka mé veliké přání býti přeložen do krajského města s větším služným, s vyšším titulem a s větší mocí?“ Teprve na tato slova matka zvedla obočí a podívala se na otce s porozuměním. Matce se nikdy v Starých Hradech nelíbilo. Zasel-li někdo do otcova srdce semínko ctižádosti a touhy po změně, byla to jen ona.

Za čtrnáct dní nato jsem usedl poprvé u starého Fritze se sešitem, tužkou a francouzskou učebnicí. Penzista měl jednu nohu přeloženu přes druhou a z nohavice mu visela tkanička rozvázaných spodků. Dlouho si mě pátravě prohlížel, pak si pohladil své dlouhé, prošedivělé kníry, popotáhl si stejně prokvetlou bradku, a nasliniv prst, rozevřel mou knihu na první stránce. Připadalo mi, jako by byl utrhl list z kalendáře a řekl: „Takto se počíná měsíc září.“ Přepjatě nosovým hlasem mi počal objasňovati tajemství francouzské výslovnosti.

Fritz byl trochu nahrbený, hubený, křehký a jeho obočí bylo neméně bujné než jeho kníry. Ty mu rostly i z nosu a nejspíš že mu tam nesmírně překážely, poněvadž v pauzách, kdy jsem odříkával naučená slovíčka a tvary, vytrhával si je a kladl je před sebe na listy mluvnice, kořínky pěkně dolů, takže před ním stály jako tenoučcí vojíci. Když jich měl již řadu, chvatně je přepočítal, dotýkaje se jich hubeným ukazovákem, načež trhal dále. Pozoroval jsem ho při tomto počínání s odporem, nedovedl jsem se však ubrániti zvědavosti, k jakému číslu chce v stavění natrhaných chlupů dojíti. Nedopátral jsem se toho nikdy. Když jsem se toho nejméně nadál, po způsobu nervózních a nestálých lidí, lidí hluboce marnotratných, smetl všechnu svou drobnou armádu jediným velkolepým gestem,

zabodl do mne své pichlavé oči, zvýšil hlas a jal se přednáseti, posunkuje jako na jevišti.

Kromě k Fritzovi chodil jsem též k svému starému známému, k učiteli Matějkovi, jeho hodiny však byly příliš korektní a jednotvárné, aby mě mohly něčím zaujmouti. Také mi z nich nekynula žádná sláva. Nikdo se mne nezeptal, čemu jsem se naučil ze starověkých dějin, k jakým záhadám jsem dospěl v rozkládání vět a v řešení rovnic o jedné neznámé, kdežto o francouzské hodiny se živě zajímal jak otec, který se rád blýskl zbytky svých středoškolských vědomostí, tak matka, v níž francouzština probouzela sladké vzpomínky z penzionátu. A ještě někdo o ně neočekávaně projevil zájem.

Chlubil jsem se u Hanzelínů, že vím, že doktor se řekne po francouzsku le docteur, nemocný le malade, dívka la fille a láska l'amour. Máry se mne s úsměvem vyptávala, vím-li snad také, jak se řekne podivín a jak stará panna. Dora k tomu všemu neříkala nic, jen se na mne podivně dívala, když jsem však odcházel, vyběhla za mnou na chodbu, vzala mne v podpaží a na dvorku se mne zeptala, nechtěl-li bych jí vykládat všechno, co jsem pochytil od starého Fritze. „Víš, Emile, mohli bychom se učit francouzsky spolu. Tobě by to neuškodilo, pěkně by sis látku zopakoval, a já bych poznala aspoň základy nějakého cizího jazyka. Umím sic trochu německy, ale jen docela málo. S tím bych se daleko nedostala.“ Hleděl jsem na ni u vytržení. V poslední době jsem s hrůzou pozoroval, že ji mé stále stejné dobrodružné a cizokrajné žvásty nadobro přestávají zajímat, a tu, hle, naskýtá se mezi námi nové pojítko. „Nechci zůstat hloupá,“ vysvětlovala mi, „a pro člověka, který ovládá cizí řeči, je celý svět otevřen. Nu, řekni, vid', že je to pravda, s francouzštinou je možno domluvit se v kterékoli zemi?“ Horlivě jsem přikyvoval. Tvrdil jsem, že francouzština je řečí diplomatů a všech vzdělaných lidí.

Jen jsem se ještě trochu obával, že ten nápad byl od Dory chvilkovým rozmarem, že se mi vysměje, až k ní přijdu a nabídnu jí první vyučovací hodinu. Táhl jsem se k Hanzelínům schlíple jako

zloděj, který ukradl peněženku, svůj poznámkový sešit jsem skrýval pod kabátem. Teď mi řekne, abych si to zas pěkně odnesl, myslil jsem si. Ale neřekla to. Vystihla mé tajemství z úzkostlivě uhýbajících očí, pokynula mi a zmizela se mnou v šeřícím se sádku. Začali jsme: „Voilà le mouchoir. Comment est le mouchoir? Le mouchoir est blanc; il est blanc.“ Ptal jsem se a ona odpovídala: „Comment est le crayon?“ – „Le crayon est noir.“ – „Comment est le sang?“ – „Le sang est rouge.“

Zpočátku jsem byl velmi nejistý a styděl jsem se. Dora byla mým prvním žákem, byl to první případ v mém životě, že jsem také někoho něčemu učil. Vycházela mi však vstříc s neuvěřitelnou trpělivostí a dodávala mi všemožně odvahy. Nikdy se mi nevysmívala, docela vážně opakovala všechno, co jsem jí uložil k opakování. Rozhodla se asi pevně, že se naučí francouzsky. Šlo jí to kupodivu snadno, bez zvláštní námahy se mnou držela krok v lekcích, které se mnou současně probíral penzista.

Utajit se to ovšem nedalo. Helena se toho dopátrala první a chtěla se, povykovala, kejhala jako husa, když ji zařezávají. Měla nádhernou příležitost Doru zesměšnit. Nikdy předtím jsem nebyl u Hanzelínů svědkem takového výstupu mezi sestrami jako tenkrát. Nebýt ostatních, byla by Dora obhájila své právo na sebevzdělání třeba pěstmi a nehty. Ale cožpak Helena! Horší bylo, že se to dověděl doktor Hanzelín.

Nu, tentokrát se to obešlo bez bouře. Upřel na mne své vodnaté oči a vrtěl hlavou, jako bych se byl dopustil nějaké nerozváženosti. „Ženskou učit cizímu jazyku! Jste oba pošetilí. Ona víc než ty. Ženská, to si pamatuj, patří do kuchyně a k domácím pracím. Všechny ty modernosti s ženským vzděláním jsou nesmysl. Aby ujídaly chléb mužům, ne? Nejdřív je zbaví míst stroje, a pak ještě ženy! Jednou na to svět zle doplatí. Naštěstí nemají ani dost veliký mozek. Dělají to jen proto, aby se mužům vyrovnaly. Husy! Stejně se nám nemohou vyrovnati. Jsou zapomnětlivé, nestálé, klevetivé, lehkovážné, dnes pro něco vzplanou, ale již zítra tím praští.“ Hanzelín byl opravdu nesmírně konzervativní. Měl jsem strach, že

nám pokračování v lekcích zakáže. Nezakázal. Ostatně se jeho předpověď nesplnila. Dora byla tvrdohlavá jako on a nepraštila tím.

V sádku již nebylo možné ve francouzských hodinách pokračovati, Helena po nás slídila. Chodili jsme dolů k Bezovce. Dora leživala na břiše, pěsti tiskla k uším, špičkami střevíčků kopala do trávy. Snažil jsem se zaujmout pózu učitele. Opřen jsa o kmen vrby, hleděl jsem do knihy se sklopenými víčky, ukazovák maje vztyčený.

Tak jsme jednoho říjnového odpůldne probírali časování. „Je suis heureux, tu es heureux, il est heureux, elle est heureuse. Slečno Doro, opakujte to po mně. Žena to řekne poněkud jinak, také se to jinak píše, je suis heureuse! Jsem šťastna.“ Zapálila se. Vybuchla: „Nikdy to neřeknu! Nikdy to neřeknu, když to není pravda.“ Nebyl to od ní planý žert, opravdu to nechtěla říci. Nevěděl jsem si rady a pokračoval jsem tiše: „Podmiňovací způsob, byla bych šťastna, zní: je serais heureuse, a futur, čas budoucí, je serai heureuse.“ – „Kdoví,“ pravila s očima utopenýma v tůni, „snad nebudu nikdy šťastna, neřeknu tedy raději nic. Ostatně jsem pověřivá, kdybych to řekla, jistě by se mi to nevyplnilo.“

Přemýšlel jsem. Srdce mi divoce tlouklo, soucit je svíral, strojilo se k odvaze. Konečně jsem se odhodlal a sklapl jsem knihu. „Slečno Doro,“ řekl jsem chvějícím se hlasem, „bolí mě to víc než vás, když vás něco trápí. Svěřte se mi, tak rád bych vás potěšil!“ Zlobně se na mne podívala, vycenila široké, bílé tesáky. „Och, nic nového, nic nového, ty hlupáku. Však ty víš, jak to tu vše nenávidím, jak ukrutně jsem tím jednotvárným životem zoufalá.“ Trhala trávu plnými hrstmi a házela ji do vody. „Ten blbý každodenní shon, lopocení na malém kousku země, ti špinaví mrzáci, kdákající slepice, ty protivné sestry, ta sprostá, klepavá čeládka v městě, och bože, je to pořád stejné. Věčně to bude stejné. Kdyby aspoň přišla nějaká změna! Dočkám se kdy nějaké změny?“

„Slečno Doro,“ pravil jsem skoro plačtivě, „já bych byl tak rád, tak hrozně bych byl rád, abyste se pořád jen smála!“

„Je ne suis pas heureuse!“ volala zběsile. „Je ne suis pas heureuse!“ Bál jsem se, že ji někdo uslyší, že se seběhnou lidé.

Tak našla Dora výraz svého zármutku ve francouzském záporu.

Nebezpečná chvála

Otec se vrátil domů rozjařen. Zatímco Bětka prostírala k večeři, chodil po jídelně s rukama za zády a tajemně si pohvizdoval. Seděl jsem u stolu s ubrouskem, uvázaným v týle (cítil jsem se vždy stísněn v tomto ohavném bílém chomoutu) a zvědavě jsem ho pozoroval. Občas se na mne poočku podíval, nepřestává se usmívat. „Prosím, jídlo je připraveno,“ upozornila ho suše matka.

Usedl do širokého rákosového křesla, chopil se jídelního náčiní a jal se hovořit mezi sousty: „Tak jsem se dnes zas jednou po dlouhé době sešel s doktorem Hanzelínem na podloubí. Obyčejně se mi vyhýbá, jako všem městským lidem, tentokrát šel však sám rovnou ke mně. Hned se mne začal vyptávat, jak jsem spokojen tuhle s Emilem. ‚Už je chlapík, pravda?‘ povídá mi. ‚Nezdá se vám, pane hejtmane, že vypadá už docela jinak než tenkrát, když ke mně přišel poprvé?‘ ‚Nu‘, odpověděl jsem mu, ‚však už od té doby také uplynulo několik měsíců. Měl již dosti příležitosti, aby se trochu spravil. Samozřejmě, tím nechci nikterak zlehčovat vaše zásluhy, vaše pečlivé sledování nemoci a vzácné lékařské rady.‘ Hanzelín se dal do smíchu. ‚Rady? Sledování nemoci? Chyba lávky, pane! Vy se snad domníváte, že lze pacienta uzdravit radami a prohlídkami? Ba ne, něco jiného mu pomohlo. Zapřáhli jsme ho tak trochu do práce a on zapomněl na své předtuchy a zanechal chorobného sebepozorování. Co, kluku? Ty nemáš co dělat? Tak si vezmi motýčku a pomoz okopávat záhony, sedni si na zadek a přebírej hrách. Ano, zaměstnat mládenečka, to byl nejlepší způsob, jak ho zbavit chmurných představ, a ne těšit ho a chlácholit.‘ “

Matka se na mne podívala tak chladně, že jsem se zachvěl, ale otec byl příliš zaujat svým vyprávěním, aby pozoroval, co se kolem něho děje.

„ ‚A nemyslete si,‘ povídal mi Hanzelín, ‚že to byl můj nápad. Vždyť já ani na něco takového nemám čas. Přišly na to mé dcery. Jak

to začalo, ani nevím. Když Helena potřebovala něco nutného v kuchyni, poslala si Emila. Když šla Máry na pole, vzala si ho s sebou. Ted' umí mnohé, co dříve neuměl: shrabovat posečenou travu, nakládat jetel na vůz, pást kozy, zametat chodník, nosit vodu, všet prádlo. Jen k žádnému vraždění se nehodí, při zabíjení drůbeže zavírá oči a utíká. Na to je příliš měkký. Mé dcery říkají: Věčná škoda, že jeho prázdniny skončily. Nemůže nám již tak účinně pomáhat jako dřív.' "

„Vodu nosil, záhony okopával, běhal po nákupech jako naše Háta. Hled'me, hled'me,“ pravila posměšně matka, hledíc mi do tváře s netajeným nepřátelstvím. Snažil jsem se prosebně zachytiti otcův pohled, ale on si toho nevšímal.

„Hanzelín tě, Emile, velice chválil,“ pravil otec, zvážněv; „Tvrdil, že jsi hodný hoch a že tě má rád. I jeho dcery tě prý mají velice rády. Jednu z nich prý dokonce přiučuješ francouzštině. Na to doktor trochu reptal, nemyslím však, že to myslel doopravdy. Ostatně má, jak známo, přemrštěné názory. Všichni víme, jaký je podivín. Mohu říci, že jsem velmi spokojen s tím, že si umíš dělat mezi lidmi přátele, člověk nežije na světě sám, musí se přizpůsobit ostatním. Jsem opravdu potěšen. Blahopřeji ti. Hanzelín tvrdí, že je tělesná práce mladému hochu prospěšná. Proč by to nebylo pravda? Práce nikoho nezahanbuje, naopak, ctí ho!“

A zase se matka vmísila, smějíc se suše, jako když z lomu padá drobné kamení. „Nevěděla jsem, že takový chlapec jako Emil, který se připravuje na střední školu, mohl by se hodit k domácímu zaměstnání. Když se to tak vezme, myslím si, že to je od nás zbytečný přepych, držet si dvě služby. Snad by nám stačila stará Háta. Alespoň letos, dokud je chlapec doma, mohl by obstarávat nákupy, prostírat k jídlu, pomáhat při vaření. Jistě by ho nezabilo, kdyby občas umyl podlahu anebo vypral prádlo. Je již důkladně vycvičen a je jistě neúsporné, když své praktické znalosti uplatňuje u cizích lidí místo doma.“

Teprve nyní postřehl otec matčinu ironii, a sousto, které si strkal do úst, zůstalo mu na vidličce. Poplašeně na mně utkvěl okem

a myslím, že se trochu začervenal. Bohužel, poněvadž byl přiveden z míry, zacházel do slepé uličky hlouběji a hlouběji: „ ‚Také vás musím upozornit,‘ povídal mi Hanzelín, když jsme se rozcházel, ‚že ho již delší dobu neprohližím. Doufám, že jste s tím srozuměn. Bylo by to totiž zhola zbytečné. Nebojte se, mám pečlivě zapsány všechny skutečné ordinace a nebudu vám účtovat ty, které neexistovaly.‘ Srdečně jsem mu poděkoval. Požádal jsem ho, aby mi co nejdříve poslal svůj účet. Mohu říci, že jej zaplatím s takovou ochotou, s jakou jsem dosud žádný jiný účet neplatil.“

Matčiny oči zaplanuly. V té chvíli byly jako dva žhavé uhlíky, plné pomstychtivosti a vítězoslávy. „Nu tak! Přece jen něco konkrétního! Emil je definitivně vyléčen. To jsem opravdu ráda. V tom případě by však bylo přímo směšné, aby k Hanzelínovi dále docházel. Nemáme věru práva krásti tomu pánovi jeho drahocenný čas. Od doktora to bylo hezké, že mu poskytl příležitost k všestrannému uplatnění, teď však s tím musí být konec. Nemůžeme obtěžovat cizí rodinu. Emile, slyšel jsi dobře? Od dnešního večera nemáš u Hanzelínů co dělat.“

„Ano,“ pravil jsem ponuře, „ano“. A hleděl jsem na otce jako zoufalec, s výčitkou, která se podobala výsměchu, s tvrdým rysem kolem úst, jímž jsem se bránil proti záchvatu pláče.

Otec se na mne dlouho a něžně díval, pak se mne zeptal: „Jak vidím, ty bys tam přece jen docházel rád dál?“

Nemohl jsem ani odpovědět, ani přikývnout. Měl jsem stažené hrdlo a rty se mi chvěly.

„Zdá se mi,“ pravil tiše otec, „že jsem neřekl svou věc dosti dobře. Nebylo mi správně rozuměno. Bude nutno, abych se vyslovil lépe.“

„Není třeba,“ řekla ostře matka, „věc je jasná a rozhodnutí je definitivní.“

Otec důstojně povstal a otřel si s rozvahou ubrouskem kníry. „Emile, přeji si, abys šel na chvíli ven z místnosti.“

Vyřítíl jsem se ze dveří. Klopýtal jsem po schodech. Zastavil jsem se až dole na náměstí. Opřel jsem hlavu o nejbližší pilíř podloubí.

S vynaložením všech sil jsem potlačoval vzlyky. Neviděl jsem a neslyšel. Považoval jsem svou věc za ztracenou. Znal jsem matku a věděl jsem, jak dovede uplatňovati něco, co si umínila. Nikdy tedy již nesmím vkročit do Hanzelínova domku. Přátelství s Dorou je konec. Co si počnu? Život přede mnou byl pustý jako vyhořelé stavení. Budu chodit do hodin k Matějkovi, k Fritzovi, neradostně budu vykonávat své povinnosti. Ale matka! Matka! Sevřel jsem pěsti. V té chvíli byla ta tam má láska k ní. Skoro jsem ji nenáviděl.

Nevím, jak dlouho jsem tam stál. Náhle mi někdo položil jemně ruku na rameno. Prudce jsem se obrátil. Byl to otec. „Proč to zoufalství?“ šeptal mi u ucha. „Proč ten smutek? Cožpak ve mne už nemáš ani za mák důvěry? Rozumím ti a cítím s tebou. Víím, že ses polekal matčina výbuchu. Teď však je již vše zařízeno. Budeš dále svobodně docházet k svým přátelům. Chápeš? Matčin zákaz je zrušen. Vše jsem jí vysvětlil a ona připustila mé důvody. Přiznávám se, že mi to dalo dosti práce. Žádám však od tebe, aby ses o dnešním večeru nikdy ani slůvkem nezmiňoval. Budeme se všichni chovati tak, jako by ho vůbec nebylo.“

„Nemysli si,“ utrhł jsem se hrubě, „že jsem ti nějak obzvlášť vděčen. Bylo přece tvou povinností, abys napravil, co jsi spáchal. Bylo tvou vinou, že se matka dověděla, co jsem dělával u Hanzelínů. Mohl sis snad představit, jak se na to ona bude dívat!“

Chvíli na mne starostlivě hleděl. „Když tedy myslíš,“ pravil smutně, „když myslíš, že jsem ti ublížil – vyvraceti ti to nebudu. Jsi však nespravedlivý. Myslil jsem to přece dobře. Ovšem – za těchto okolností nemohu na tobě ani žádat, abys mi za mou námahu poděkoval!“

Mlčel jsem. Otočil se a s povzdechem odešel domů.

Krok za krokem jsem šel pomalu podloubím. Aniž jsem si to uvědomil, mířil jsem k návsi. Byla již čirá tma. V uličkách kolem pivovaru blikala světla nárožních lamp. Obloha byla, jako by ji ověsil špinavými plachtami. Náves se podobala pláni, která se před námi objeví, když vyjdeme z lesa. Temné kontury domků. Šelestění v javorových korunách. Za každým mým krokem následovala

vzápětí ponurá ozvěna. Zastavil jsem se nedaleko Hanzelínových vrat. V kuchyni byla tma, dívky tedy šly již spát. Dora šla spát! Zato Hanzelín svítil dole v ordinaci. Snad dokončoval neodkladnou práci, hnětl kaučuk na sádrovém patře? Nebo chodil s dýmkou po světnici, zahalen oblaky kouře? Štít domku čněl odvážně k obloze, zeď, ohrazující dvůr, zesilovala dojem bezpečného útulku. Můj ráj, který divže nebyl ztracen! Zbývalo jen málo a můj slib, že sem už nikdy nevzkročím, byl by nabyl platnosti.

Něco tichého se ulouplo v koruně javoru nade mnou a snášelo se to zvolna kolem mého ucha ve váhavém tanci. Zavanul větřík, a vrásčitý, zežloutlý poutník se sunul po dláždění, poskakoval, vmísil se mezi ostatní mrtvé. Skoro již holá koruna se roztetelila a zašeptala mu něco na rozloučenou. Taková opuštěnost! Jen domek sálal svými šesti okénky do temna a důvěrně na mne mžoural. Zatajil jsem dech. Hle, nový ztracenec se snášel!

Listopad...

Tajemství Lídina kufru

Všechno zůstalo při starém. Docházel jsem do Hanzelínova domku jako dřív, pomáhal jsem doktorovým dcerám při domácích pracích, dělal jsem jim poslíčka, krmil jsem králíky, čistil lékařské nástroje v ordinaci. S Dorou jsme pilně pěstovali francouzštinu. Jenomže nastaly plískanice, mlhavé, chladné dni a znemožnily nám vyučovací hodiny v přírodě. Sháněli jsme se po nějakém vhodném útulku.

Poradila nám Ema, lhostejně, ledabyle, jako by chtěla zdůrazniti, že o tu věc sama nemá sebemenšího zájmu. „Když tedy nechcete snášet Heleniny pošklebky, mohli byste se snad učit v tatínkově pokoji?“ Nápad byl dobrý, neboť již od počátku podzimu byla komůrka v podkroví vytápěna a oheň v kamnech udržován od samého poledne, aby si Hanzelín měl kde po obědě odpočinout, bylo však třeba voliti takovou chvíli, kdy nehrozilo nebezpečí, že bychom mohli být doktorem překvapeni. Jeho soukromí bylo celou rodinou považováno za posvátné, a kromě Emy, která v pokojíku s otcem spala, neodvažovala se žádná ze sester prodlévat tam bez zvláštního důvodu. Nejlépe se nám hodila doba, kdy Hanzelín odpoledne ordinoval, od dvou do čtyř, a pak ony večery, kdy odcházel na pivo do Kozlovy hospody „Na dolince“.

Sedávali jsme na Emině posteli vedle sebe, sešit a knihu na kolenou. Co jsem se nahlédl na mořské panny, plouvoucí po roubení bílých kachlových kamen, zatímco Dora opakovala naučená slovíčka nebo překládala uložený úkol! Za litinovými dvířky příjemně hučely plameny, jejichž odlesk kmital po podlaze a pohrával si s vybledlými růžemi na odsunuté španělské stěně. Kukačka, podobná starostlivé strážkyni, se vykláněla ze svého domečku a upozorňovala nás na prchající čas. Ema dlela obyčejně v komůrce s námi. Zdálo se mi, že nás úmyslně nenechává o samotě. Choulívala se neúčastně na výstupku u okna, hlavu opřenu o pelest

otcovy postele, horlivě čtla nějaký román nebo si cosi tajemně kreslila do sešitu barevnými tužkami, vrhají po nás občas nejisté, ostražitě pohledy.

„Já vím dobře, kde jste byli, kde se přede mnou schováváte,“ vítávala nás dole v kuchyni rozhořčená Helena. „Kdyby to tatínek věděl! Však já mu to jednou povím!“ Dora se jen zpupně ušklíbala. Neměla obav, že by to Helena otci opravdu vyžvanila.

Navykl jsem si zastavovat se u Hanzelínů vždycky, kdykoli jsem šel z dopoledního privátu od učitele Matějky nebo z odpolední francouzské hodiny od starého Fritze. Dokud bylo léto a pěkné počasí, nebyly matce mé návštěvy na návsi nápadné, poněvadž jsem se tak jako tak celé dny toulal. Nyní jsem měl za moudřejší, spojovati povinné vycházky za vzděláním s touto sice trpěnou, ale přece jen nevítanou zábavou.

Jednoho prosincového odpoledne jsem zastihl v domku Emu samotnu. Byla ustrojena do svých nejlepších šatů a seděla za kuchyňským stolem důstojně jako domácí paní. Zůstal jsem stát překvapen u dveří s knihou a sešitem v ruce.

„Všichni odešli na hřbitov,“ vysvětlovala mi s vážnou tváří. „Dnes je totiž mamčin úmrtní den. Nechali mě doma, abych hlídala dům.“

„A proč právě tebe?“ divil jsem se.

Pokrčila rameny. „Myslím, že proto, že já jediná ze všech jsem maminku vůbec nepoznala. Ostatně, je tomu tak každý rok. Tatínek to nařídil.“

„Je mi jen divné,“ pravil jsem rozpačitě, „že mě ráno nikdo neupozornil, abych k vám odpoledne nechodil. A nikdo nic neříkal o úmrtním dnu. Obvykle se u vás o takových věcech mluví předem!“

Zpytavě se na mne podívala, pak řekla: „Vždyť se přece docela nic nestalo? Neodešli nadlouho, ještě se jich dočkáš.“

Váhavě jsem odložil své učení na lavici u kamen a postavil jsem se u okna. Díval jsem se upřeně na dvůr a rozmýšlel jsem se. Mám

zůstat, nebo odejít? Byl bych se rád dočkal Dory, co si tu však počnu s tou holčičkou, která si zamlouvala, že si bude hrát na velkou dámu?

Vyrušila mě z úvah: „Sedni si přece! Ujišťuji tě, že neprijdou ani o minutu dříve, budeš-li je toužebně z okna vyhlížet!“

Sedl jsem si tedy neobratně vedle ní, ale věru že jsem nevěděl, jak navázat zábavu. Ema se tvářila, jako by čtla, viděl jsem však dobře, že je stále na stejné stránce a že její oči bloudí po stole místo po řádcích. Náhle sklapla knihu a podívala se mi rozjasněle do tváře. „Kdyby ti snad byla dlouhá chvíle, mohli bychom si spolu zahrát nějakou hru, například mlýnek nebo dámu – nechceš?“ Zavrtěl jsem záporně hlavou. Hrál jsem sice dámu docela rád, připadalo mi však směšné hrát ji s Emou. „Chceš si tedy zatím něco číst? Mám nahoře nakolik knih, které by tě jistě zajímaly!“ čtení mi nabízela již méně nadšeně. Jenže já jsem naprosto nedůvěřoval knihám, které by mi ona mohla zapůjčiti. „Tak víš co?“ rozhodla se, vstávajíc od stolu, „pojď se mnou a já ti něco ukážu.“

Neměl jsem příčin jí odporovati. Vedla mě do sousedního pokoje, do ložnice svých sester. Najednou pozbyla své důstojnosti, stala se veselou, dětinskou, švitořivou. „Nevěřil bys, jak jsou k tobě hrozně neupřímné,“ pravila mi cestou, poskakujíc po jedné noze. „Mají mnoho věcí, které ti ještě nikdy neukázaly. Nevidím v tom docela nic zlého,“ dodala na svou omluvu, „prohlédneš-li si jejich poklady pod mým dozorem.“

Trochu jsem se zarazil. „Ty myslíš, abychom se podívali do jejich krámů? To se přece nesluší!“ – „Není řečeno, že se jim k tomu přiznáš, až se vrátí,“ namítla krotce. „Pane, to bych ti ani nedoporučovala. Oba bychom si to odnesli.“

Bohužel, má zvědavost byla tenkrát silnější než má ctnost. Tak například bych byl neskonale rád viděl, co skrývá Dořina květovaná truhla. Jenomže právě tato truhla byla pečlivě zamčena a klíč netrčel v zámku. „Jako vždycky,“ chlácholila mě Ema, „toť se ví! Ta má strach, aby si někdo nepřčetl její milostná psaníčka, která dostává od učitele Pírka!“ Popuzeně jsem na ni pohlédl. „Víš co,“ pravila mi

šibalsky, „popros ji někdy, aby před tebou svou truhlu otevřela. Tobě to jistě udělá k vůli!“

Do Dořiny skryše jsme se tedy nedostali, zato dvířka Helenina umyvadla byla pootevřena. Rozšířil jsem prstem škvíru a nahlédl dovnitř. „Tam ani nelez,“ varovalo mě děvčátko, „to je takové vraní hnízdo. A také tam nic zvláštního nemá!“ Opravdu, útroby umyvadla byly až po vrch nacpány vším možným bez ladu a skladu. Za barikádou sešlapaných střevíců bylo vidět haldy schumlaných punčoch, odložených blůz, prádla, a docela vzadu jakési záhadné lepenkové krabice. „Raději odtamtud nic nevytahuj, pak bychom to třeba nedostali dovnitř. To zde najdeme lepší kořist!“ Ema se již skláněla nad Mariiným košem.

Ačkoli bylo v místnosti tak chladno, že se mi u úst srážela pára, usadil jsem se na židli. „Podívej se, to je přece něco!“ jásala Ema. Položila mi na klín památník v červených sametových deskách, na nichž byl klihem zamazaný otisk dávno ztraceného čtyřlístku. Památník byl vyplněn veršíky, psanými dětským hranatým písmem a vylišovanými lučnými květinami. Sotva jsem v něm přelistoval několik stránek, již jsem měl na klíně odřený, poloprázdné album s fotografiemi, pak korálové náramečky, které nosívala Marie jako dítě, zlatý křížek s „matičkou“ a modlitební knížku, vázanou v kostěných deskách. Vypadlo z ní několik svatých obrázků, pro které se Ema spěšně shýbla. V albu jsem objevil podobiznu Hanzelína otce, doktorovu podobiznu svatební a také jakousi dávnou fotografii s dvěma malými dětmi. „Tenkrát jsem ještě nebyla ani na světě,“ řekla Ema s komickým povzdechem.

Byl bych se v té směsi probíral ještě dlouho, ale děvčátko bylo netrpělivé, již zas ode mne předmět po předmětu bralo a ukládalo zpět do koše. „Tatínek a sestry přijdou dřív, než se nadějeme, a to nejzajímavější teprve přijde,“ slibovala mi. Poslechl jsem ji, dokonce jsem jí i pomáhal při uklízení. Když jsme byli hotovi, zavřela koš a sedla si na něj. Klátila nožkami a dívala se mi rozmarňtě do tváře. Pak vyskočila a postavila se nad Lídiným kufrem. Posměšně sepjala ruce u brady. „Teď něco uvidíš!“ Prudce pozvedla víko. Zevnitř

vyrazil zápach kafru. Spatřil jsem jen samé prádlo, pečlivě urovnané a převázané růžovými stužkami – Lídinu marnou výbavu. Ema se v ní chvatně hrabala, dostávala se hloub a hloub. Až od samého dna vytáhla cosi zabaleného v hedvábném papíře. Vítězoslavně se vztyčila. „Tu je!“ Rozbalila papír. Bože, kde jen se tam vzala! Panenka s bezbarvou porculánovou tváří, oblečená do laciných barchetových hadříků, s nožkami navlečenýma do červených pletených punčošek.

Hleděl jsem na loutku s pocitem svatokrádce. Je to zcela běžný zjev u chlapců, jako jsem byl já, že milují bezbranná zvířata a věci více než lidi. Soucit se stárnoucí ženou, žárlivě střehoucí na dně kufru vzpomínku na prchlé dětství, mísil se ve mně s touhou vzítí panenku na klín a hýčkati ji. Neodolal jsem a vztáhl jsem po ní ruku.

„Ona si s ní také ještě někdy hraje,“ svěrovala mi Ema polohlasem, a já jsem nevěděl, je-li dojata, nebo tropí-li si ze mne šašky. Podíval jsem se jí nedůvěřivě do očí. Zlostně zadupala nožkou. „Ano, ano, však jsem ji viděla!“

„Lžeš,“ zasykl jsem nenávistně, uražen a pokořen za Lídu, za její ubohé, prozrazené tajemství, „to spíš ty si s ní hraješ, ne ona! Vidím ti to na nose!“

„Pff,“ odfrkla opovržlivě, „a co děláš teď ty? Nu, řekni? Nemáš snad chuti ji přestrojit? Nakrmit ji prázdnou lžicí? Kdyby tě tak viděla Dora!“

Při představě, že by mě Dora přistihla s panenkou v náručí, jsem se dotemna zarděl. Přesto jsem se zeptal s líčenou lhostejností: „A co by na tom bylo, kdyby mě viděla? Nedělám nic zlého, jenom si ji prohlížím.“

„Však ty víš dobře. Smála by se ti a nikdy by na to nezapomněla. Při každé příležitosti by se ti pošklebovala. Protože – protože Dora nemá vůbec žádný cit. Nemá srdce.“ Chvilku se rozmyšlela, pak ještě dodala: „Nikoho nemá ráda. A abys věděl, tebe také ne!“

Vzhlédl jsem, nelibě dotčen jejím tvrzením. „Někdo jde!“ vykřikla polekaně a sebrala mi loutku. V okamžiku byla skryta pod hromadou prádla a víko kufru přibouchnuto. Nešel však nikdo, byl

to omyl – nebo spíš lest? Chtěla mi tak zabránit, abych se domáhal objasnění jejího záhadného nařčení? „Stejně tu je hrozná zima,“ švitořila, snažíc se mě nepustit k slovu, „pojďme odtud! Podívej se, ztratili jsme jeden korálek z Mařčina náramečku, honem, seber jej, nebo by poznala, co jsme tu tropili. A pokrývka na stole je trochu shrnuta, to také nesmí být, nikdo nemusí vědět, že jsme tu vůbec byli!“

Asi za půl hodiny se vrátil Hanzelín s dcerami ze hřbitova v náladě jaksi slavnostně vážné a přinesli s sebou zvenčí v záhybech šatů mrazivý vzduch a sledy páleného parafínu. To jsme však již zas seděli s Emou u kuchyňského stolu. Popíjel jsem kávu, kterou mi vnutila – zřejmě se chtěla osvědčiti také jako pečlivá hospodyňka. Helena hekala, zouvajíc si své obrovské zabláčené boty, doktor mlčky dokuřoval doutník, přecházeje sem tam s kloboukem na hlavě. Dora mi třela tváře a uši ledovými dlaněmi: „Teď jsi zčervenál, ty bledničko, teď jsi konečně zčervenál,“ smála se, „oči ti svítí jako kocourovi. Jak jste se tady s Emou snášeli?“ Děvčátko se na mne dívalo významně přes okraj svého hrnečku.

22

Sníh

Dlouhou noc vytruboval starohradský ponocný na roh, který jako by byl ukradl z betléma. I huňatou čepici jako by tam byl ukradl a až po zem sahající kožich. Svíčku po svíče, opatrně, aby nezakapal voskem podlahu, rozsvěcoval otec vánoční stromek. Háta i Bětka měly židle přisunuty k společnému stolu, jídla však sotva okusily, ostýchaly se. Teprve po večeři svorně paběrkovaly v kuchyni v mísách a pekáčích, hovořily jedna přes druhou, Bětka s tvářemi hořícími vzrušením a Háta se smutečným cípem zástěry u očí. Vzpomínaly každá po svém.

Také my v salóne jsme vzpomínali, otec si spokojeně hladil kníry a kouřil doutník. Matka si pohrávala v klíně bílýma rukama a jako vždy, když byla trochu rozčilená, neopírala se o lenoch židle, nýbrž trčela v ní nepřírozeně vzpřímena, s prohnutými zády a s vypjatými prsy. Svíčky prskaly a zhasínaly, jehličí páchlo, stromek temněl. Prohlížel jsem si lhostejně své dary: vzduchovku s tuctem střel (každá měla střapeček jiné barvy), krátký zimníček s kožišinovým límcem, knihy.

Město Jeruzalém poprášené cukrem – to byly Staré Hrady. Brána ověšená náhrdelníkem střechýlů jako stará běhna, hradní bašta s obrovskou mlynářskou čepicí nakřivo, kašna – hrnec, v němž překypělo mléko. Hlavní ulicí od náměstí se to špatně jezdilo na sáňkách, poněvadž zatačky tam byly příliš ostré a jezdily tudy všechny povozy. Neustále, neustále tam zvonily rolničky saní, těžcí i lehčí koně hýřili trusem, který v mraze kouřil. Naštěstí bylo dosti jiných ulic, tichých a přímých, kde dobráci neposypávali jízdní dráhu popelem a kudy bylo lze dostat se dolů s opravdovým požitkem, bezpečně a jako po skluzavce.

Udupal jsem si sjezd středem Hanzelínova sádku. Helena mě chodila obhlížet, nesmírně jsouc zvědava, co to tam provádím, ale neřekl jsem jí to, dokud jsem si nepřivezl sánky. Dvorně jsem nabídl

Doře první jízdu. Odbyla mě se smíchem. Podíval jsem se na ni vyčítavě, když Helena s povykem usedla na příď mých sáněk. Vysoukala si sukni nad kolena – och, měla směšné, příčně pruhované punčochy! A již jsme to frčeli. Dole jsme najeli do plotu, který div Helena nepovalila vzpříčenýma nohama. Tahal jsem sánky do vršku. Helena mi strkala sních za límec, objímala mě hráběmi dlouhých paží, propadlé tváře jí hořely, vlasy pod huňatou doktorovou čepicí se jí rozlézaly po týle jako hadi. Když byla syta této zábavy, zavolala na Emu: „Pojď sem, ty maličká, je tu něco pro tebe! Vozte se, děti, spolu! Ale ať ji nevyklopíš, ty neotesanče!“ Štípala mě do tváře. Odběhla. Ema se na mne dívala zpytavě pomněnkovýma očima.

Sedla si způsobně na samý konec sáněk, ale při jízdě jsem ji ztratil. „Odpusť,“ omlouval jsem se jí vlídně, „nechtěl jsem to udělat. Snad bude lepší, sedneš-li si přede mne.“ Svíral jsem jí utlé boky koleny a vyhlížel jsem za jejími zády na jízdní dráhu před sebou. Byla tichá a do sebe ztajená jako polekaný pták.

Když jsme se již poněkolikáté vraceli do kopečka, řekla mi neočekávaně: „Vím dobře, že bys raději jezdil s Dorou. Ale Dora by zase jezdila raději s učitelem Pírkem.“ Zrudl jsem. Ze dvou hrotů té věty se mi zabodl do srdce jen ten druhý. „To není pravda,“ vyhrklo ze mne „Jistě ne s Pírkem! Nikdy by nejezdila s učitelem Pírkem, kterého nemůže ani vystát.“ Zastavila se, upřela na mne oči, jako by se nesmírně divila. „No né! No né! Jak můžeš být tak hloupý! Pírko je muž.“ Zakabonila se, pak dodala: „Vůbec nerozumíš ženám!“

Vůbec nerozumím ženám! Hlodalo to ve mně. Kdyby to byl řekl někdo jiný, ale taková „žena“ jako Ema! Zlobně jsem trhal šňůrou sáněk. Cestou dolů jsme se zvrátili. Byla tím vinna Ema, viděl jsem zřetelně, že se úmyslně nahnula na stranu, když jsem se vyhýbal stromu. Ostatně by nemohla být tak rychle na nohou, kdyby byla nevěděla, že se svalíme. Sotva se trochu zabořila do sněhu rukama a koleny, kdežto já měl moko až za košili. Huboval jsem. Kupodivu, ani se mi nesmála. Shýblá se, hnětla sněhovou kouli, nebránila se mým výčitkám. „Jako bys nevěděla,“ domlouval jsem jí,

„že bych mohl nastydnout, a to snad víš, že já si nyní ještě nemohu dopřát nějakou novou nemoc!“ – „Chudáčku, chudáčku,“ přikyvovala pokrytecky, „máš docela pravdu, nepopírám, že na sebe musíš být opatrný!“ – „Víš co,“ řekl jsem nakonec usmířeně, „nechám ti tu své sánky, voz se sama. Půjdu se ke kamnům trochu osušit.“ Když jsem loudavě odcházel, seděla na nich nad svahem kopce a hleděla za mnou, malíček mezi rty. Pak přilétla sněhová koule a rozplácla se mi za ušima. Leknutím jsem se až zapotácel. Ema seděla dál a dívala se na mne bez posměchu a bez jakékoli zloby. Bylo prostě neuvěřitelné, že to udělala ona!

Krásné, sněhem bohaté vánoce mýjely. Objevilo-li se někde vozidlo na kolech, zdálo se to protismyslné. Také Hanzelín při svých vyjíždkách za pacienty zaměnil kočárek za sáně! Byly to docela malé sáně, podobné lastuře, sotva se tam vešel se všemi čtyřmi dcerami. Dívka-kočí místo na kozlíku seděla vzadu na vypolštářované stoličce o třech železných, vysokých nohách. Loďka sání byla pruhem opratí rozdělena ve dvě stejné poloviny, sedící osoby se musily vyklánět na obě strany, chtěly-li se vyhnouti políčkům řemení. Kocábka se podobala vdolečku, rozříznutému nožem. Koník měl také rolničky, které zvonily jako Kašpárkova čepice. Dívky zpívaly do mrazu a větru stejně horlivě jako do jarního vzduchu, prozářeného sluncem a vůněmi, častokrát, když jsem je tak spatřil zardělé a již mlčící vraceti se z vyjížděk, vzpomněl jsem si na pohádkový roh barona Prášila. Až u teplých kamen otevrou ústa, zdalipak z nich nevyjdou všechny jejich zamrzlé písně?

V prvním lednovém týdnu se potácelo ulicemi několik umouněných trojic králů s pokladničkami z plechovek probitých hřebíkem a s doutnajícím dřevěným uhlím na miskách, zavěšených na provázcích. „Daleká jest cesta naše,“ parodoval po nich Hanzelín, šermuje dýmkou, „jsou z předměstí, z Miletína, nejdále z Vrátně. Slunce je žhavé kamení! Ho, Baltazar si je vykouznil na tváři papírkem s cikorie. Emile, je pravda, že před lety jsem právě tak chodil po městě s otcovou košilí, visící mi přes kalhoty

a s papírovou korunou na hlavě!“ Pochechtával se, vycházel sám na práh, on, který nebyl přítelem almužen, lovil v kapsách a podarovával je haléři.

K hromnicím se čas vlekl za neustálých chumelenic a třesutých mrazů. Pak náhle zavál vlahý vítr, obloha změkla, ustrnula se, sníh se slehl a byl tvárný jako těsto. „Teď by se nejspíše hodilo postavit si sněhuláka!“ navrhla Helena. „Holky,“ hulákala, „když se do něho všechny dáme, budeme jej mít za chvíli. Uděláme si Mikuláše s dlouhým plnovousem a s biskupskou čepicí na hlavě!“ Svlékl jsem si zimník a začal jsem válet sníh na pilíře. Když jsem se přilopotil s prvním, ukázalo se, že byl plán zatím změněn. Ema si vzpomněla, že si postaví boudu. Stavěli jsme tedy boudu.

Podařila se, byla hluboká a temná, strop byl pevný jako z betonu. „Ta něco vydrží,“ pochvalovala si Helena, poskakujíc po sněhu a dýchajíc si na zkřehlé prsty. Zašlo jí za nehty. Kradmo jsem se občas ohlížel po Doře. Měla na sobě přiléhavý svetr, v němž vynikaly její bujné tvary. Lída vybírala lopatou hlubokou cestičku k sluji. Rozhazovala zručně sníh na obě strany, pracovala v potu tváře, byla svědomitá při této hře. Ema byla již v díře a svítila odtamtud očima jako liška v doupěti. „Jdi tam za ní,“ radila mi dobromyslně Máry. Nejistě jsem se šoural k otvoru, sehnul jsem se na všechny čtyři. Zdálo se mi, že se postavička ve tmě poněkud uhnula. Zarazil jsem se. „Proč sem lezeš?“ šeptala mi vstříc. „Nestojíš o mne, proč sem tedy lezeš? Nech mne raději o samotě.“ Zdrčeně jsem se ohlédl, pln strachu, aby to nezaslechla Dora. Styděl jsem se za tak důvěrné výčitky nepochopitelného děvčete. Dora však již odcházela domů. Spatřil jsem její červenou sukni mezi holými stromy. Můj hněv vzkypěl. „Proč bych sem nešel? Stavěl jsem přinejmenším stejně pilně jako ty. Nemáš mi tu co poroučet.“ – „Mám! Mám!“ bránila se vzpurně, „bouda je moje! Byl to můj nápad, postavit si boudu ze sněhu!“ – „Poslyšte je, poslyšte,“ chechtala se venku Helena, „jsou jako manželé! Jen chvíli jsou spolu a už se hádají. Jen se shodněte, drahouškové, to je váš první společný byt!“ Spěšně jsem vylezl z boudy. Byl jsem uražen.

Manželé – já a ta maličká! Manželé! Podíval jsem se na Helenu s opovržením. Jak je sprostá! „Je ti zima, zmrzlíčku, vid’?“ vítala mě přívětivě Máry. „Víš co, pojď se raději ohřát do kuchyně!“

V kuchyni mi nalila kávu. Byla horká, foukal jsem horlivě, měl jsem žízeň. Ten červený hrneček, v němž mi ji podala, buclatý a bíle vroubený, jsem již považoval tak trochu za svůj. Dora seděla u kamen jako předoucí kočka. Lída pletla nekonečně dlouhou punčochu. Helena stírala s podlahy sněhové šlápoty. Hovořili jsme, na Emu v boudě jsme zapomněli. Přišla až za hodnou chvíli. Vsunula se dovnitř tichounce škvírou dveří. Měla prstíky zmodralé zimou a rtíky jako růžové lístky. Kráčela rovnou k Doře. Pohládila ji po tváři. Přítulně se k ní přivinula, objímajíc ji pažemi. Mně nevěnovala ani jediného pohledu. Helena vzala lopatku od sporáku, nahrnula na ni, co prve smetla s podlahy, a vyšla ze dveří. „Doro,“ vyhrklo děvčátko horoucně, „napadlo mě, kdyby tak bylo v boudě malé okénko, že byste si tam mohli někdy s Emilem opakovat francouzštinu. Co tomu říkáš?“ Dora se usmála, místo odpovědi políbila dítě doprostřed úst. Hleděl jsem na Emu s ustrnutím. Kdysi mi řekla, že nerozumím ženám. Zdá se mi – myslel jsem si – že nerozumím ani dětem.

Druhá tvář dobrodružství

Vytrvalé, kormutlivé deště, sníh, mráz a opět sníh. Bujely rýmy, kašle, chřipky, angíny. Hanzelín měl plné ruce práce. Lavice u kuchyňských dveří bývala obsazena do posledního místečka. Staříci hekali, kašlali a bloudili unaveně očima po stropě, ženy s prožloutlými, zmučenými obličejí se snažily uhýčkat svá neklidná nemluvnata, děti s obvázanými krky nebo ušima se k sobě nesměle tiskly, snažice se zaujmouti co nejméně místa. Kaluž rozbředlého sněhu a bláta se rozlévala po podlaze, hadry chudých páchly bídou, kojenci vřeštěli. Všechny ty tváře, mladé i staré, trpící i usměvavé, mi dávno a dávno vymizely z paměti, ale na tvář ženy, která navštívila Hanzelína na sklonku oné zimy, nezapomenu, co živ budu.

Táhlo již na dvanáctou, když přišla se svým mužem v lijáku, za burácivého větru, který lomcoval okny a kvílel v komíně, droboucká, vetchá, s hlavou omotanou vlněnou šálou a tak pečlivě zakrytou plachetkou, že jí nebylo vidět ani oči. Dovlekla se k lavici a těžce dosedla vedle nevrlého dědy, posledního z řady Hanzelínových pacientů, který tu ještě čekal na prohlídku. Muž, přibližně čtyřicátník, vychrtlý chudák s šátkem na krku a s červenými nátepníčky na zkřehlých, prací zčernalých rukou, oblečený do chatrného zimníčku, zůstal stát nesměle u dveří, mačkaje v rukou svůj promočený klobouk.

Žena si nesvlékla rukavice a neuvolnila své zakuklení. Chvěla se tak silně, že jí občas hlava křečovitě poskočila. Děda po jejím boku si ji nedůvěřivě prohlížel a zlobně si pobroukával. Helena, která měla tehdy kuchyňskou službu, se domnívala, že se ubožačka třese horečkou. Donesla jí horký čaj v nakráplém hrnečku, který měla na lavičce u kamen připraven k podobným účelům. Muž se zdvořile uklonil, poděkoval, žena k hrnečku chvějivě vztáhla ruce, ne však aby se napila, nýbrž aby se ohřála.

„Musíte to vypít horké,“ domlouvala jí Helena, „vychladlý čaj nemá prazádný význam.“ Žena neodpověděla, jenom se skrčila, jako by byla pokárána. Muž – zdálo se mi – sklopil hlavu a výmluvně pohlédl na nepokojného dědu. Helenu přemohla zvědavost. Zahrnula podivnou dvojici otázkami. Žena mlčela, ale muž se rozhovořil, rozvážně, zevrubně. Přicházejí z Čihařské Harty, která leží až na sušické dráze. S ženou tak nemocnou jim ovšem trvala cesta přes tři hodiny. Jsou rádi, že se jim podařilo pana doktora zastihnout ještě doma. Proč se vydali na cestu právě dnes, v tom psím počasí? Nu, měli k tomu jisté důvody, sousedé v jejich vesničce jsou velmi klevetiví, zlomyslní – zkrátka nechtěli, aby se to tuze rozkřiklo. Helena chtěla vědět, proč si aspoň nezjednali nějakého sedláka, který by churavou dovezl. Muž se krotce usmál. To by pak ovšem byla jejich tajná výprava dána na buben, a kromě toho jsou příliš chudí. Mají sice svou vlastní chaloupku, ale žádné živobytí k ní, jen louku, kozu a králíky. Se svou jedinou dcerou v zimě dřevaří, v létě pracují na panském. „A proč jste si vybrali lékaře tak vzdáleného, když bydlíte u dráhy a v Sušicích byste byli za malou chvíli?“ Na tuto otázku muž jen pokrčil rameny, ale neodpověděl.

Seděl jsem u kuchyňského stolu s Marií a pomáhal jsem jí s vlnou. Ona zručně navíjela klubko za klubkem, já jsem pomalu kroužil předpaženými rukama, jako bych čaroval. Chování mužovo mi připadalo velmi záhadné a také se mi zdálo, jako by od zachumlané ženy vycházel jakýsi zvláštní, odporný zápach. Krčil jsem nos a byl jsem roztržitý; kdyby mě byla Máry nepožádala o tuto službu, byl bych ze všeho nejraději odešel domů. Lída kdesi v podkroví cosi horlivě drhla, bylo slyšet šplíchání vody a rány kartáčem o dřevo.

Konečně se ozvaly na síni hlasy a kroky, návštěva, která tak dlouho u lékaře prodlévala, odcházela. Dora v bílém plášti otevřela dveře a lhostejným hlasem vyzvala starce, aby šel do ordinace. Jakmile se děda odšoural ze světnice, žena si odhrnula plachetku, odmotala šálu a dychtivě se schýlila nad hrnečkem. Och, toho

ohromení, och, toho strašlivého pohledu! Helena na chvíli zapomněla, že se jí na plotně škvíří máslo, Máry přestala navíjet a mé ruce ochably a padly do klína, jako by mě do nich někdo silně udeřil. Bílá, jako pomoučená pokožka ženiny tváře byla pokryta šupinatou vyrážkou, oči byly zasazeny v krvavých důlcích, z nosu zbývala obnažená chrupavka, trčící z hnisavých děr, a bezzubá ústa bez rtů, zhyzděná strupy, se podobala trhlině v napjatém plátně. Teď jsme již všichni věděli, proč se prve žena ostýchala pítí, styděla se za svou ohyzdnost před starcem, který nevypadal právě vlídně. Nás se již neostýchala, jako se nebude ostýchatí lékaře – podle ní jsme patřili k jeho rodině a byli jsme povinni nésti s ním nepřijemnosti jeho řemesla.

Máry pomalu položila na stůl klubko vlny a neslyšně zmizela za dveřmi. Za malou chvíli se vrátila – s Hanzelínem.

Přiběhl brunátný, rozvzteklý, plášť za ním vlál. Spustil burácivě už u dveří: „Tohle není prážádná nemoc, kterou bych mohl léčit.“ Vzrušeně sípal. „Zbytečně jste se sem táhli z takové dálky. Co vás to jen napadlo? Kolik jste s tím už obešli doktorů? Marně ovšem. Ani já vám nemohu pomoci. Jsou nemoci, na které ještě neznáme léků. To vám ještě nikdo neřekl?“

„My – my...“ koktal pokorně muž, „nepřišli jsme sem proto, abychom žádali na panu doktorovi nějaký lék – totiž...“ úzkostlivě se kolem sebe rozhlížel, potom, vida nezbytí, vyslovil, co mu bylo těžké vysloviti před svědky – „nějaký lék pro *uzdravení* – spíše, spíše bychom chtěli...“ Zvýšil vroucně hlas: „Pane doktore, prosím vás, vyslechněte mě! Trvá to už tuze dlouho – více než dva roky – k životu to není, k žádnému konci to nevede – mnou sousedé opovrhují, ženy se štítí – vyhýbají se nám – ani žebrák u nás nezaklepe, nevzal by od nás kousek chleba – a ona, žena, dělá opravdu co může – chtěla by umřít. Je to marné, žádná nemoc se jí nechytne, chodila bosa ve sněhu, ale nenastydla, pokoušela se hladověti, ale chuť k jídlu ji znovu přemohla, svezla se se žebříku, ale nepolámala si údy. Shodli jsme se v té věci již dávno, ona souhlasí se vším, nechce již žít, ale také by nechtěla odejít ze světa

takovým způsobem, aby lidé řekli, že se sama zabila. Jistěže chápete, ve vsi je takový dům, kde někdo sešel sebevraždou, jako prokletý. Teď má naše dospělá dcera konečně jakousi známost, hodného chasníka – jenomže máme strach, že z toho nic nebude – dokud je ona tady. Kdyby nebyla, snad by se zapomnělo. A ona by ráda umřela počestně jako jiní lidé, nějakou nemocí, proto jsme k vám přišli, proto jsme měli tu odvahu... slyšeli jsme o vás... domnívali jsme se..." Viděli jsme zřetelně, ano, viděli jsme, jak při mužových slovech žena horlivě přikyvuje, dávala tak najevo, že je ochotna k oběti, že je ochotna uprázdnit své místo na zemi. Jala mě hrůza, čelo se mi orosilo studeným potem, srdce mi tlouklo tak rychle a tak silně, že jsem si mimoděk přitiskl obě ruce na prsa.

„Domnívali jste se,“ pravil Hanzelín trpce, ale již bez hněvu, „že já nemám předsudků, že jsem v krajním případě – za plat nebo bezplatně – ochoten i k nenápadné vraždě. Slyšeli jste o mně, že jsem takový vyvrhel lidské společnosti, že mi není zatěžko provádět třeba věci nezákonné. Bohužel, mýlíte se, příteli, jsem právě takový šosácký doktor jako ostatní, mám léky jen pro nemocné, léky, které namnoze nepomáhají, ale neprodávám léků pro smrt. Ani takové nejsou,“ dodal na usmířenou, „ujišťuji vás. Nedovedu způsobit ani zápal plic, ani rakovinu.“ Pak opět zpřísněl. Obrátil se k ženě. „Ale řekněte mi vy – jak jste k tomu přišla?“

Hleděla na něho svýma strašnýma, krvavýma očima, ale odpověď dal opět muž. Kajícně vyprávěl, jak před dvaceti lety, když v jejich kraji stavěli dráhu, byl právě mladým manželem a ona hezkou mladou ženou. Měli maličké – holčičku – ale žena byla do světa, plakávala pro neustálou bídu a dřinu. Tenkrát byl na stavbě dráhy zaměstnán mladý veselý dozorce nad dělníky, flamendr, holkař, zpěvák, ženě se zalíbil. „Nic jsem nevěděl, nic jsem netušil, jednoho dne byli oba pryč. Dvanáct let jsem o ní neslyšel. Pak mi vypravoval jeden chlapec z naší vsi, který v Praze studoval, že ji spatřil. To byla již v těch místech – však víte. A předloni se mi vrátila. Ano, pane, takhle se mi vrátila.“

Hanzelín chodil po světnici s rukama za zády. Náhle se zastavil: „Teď jděte domů. Jděte domů. Lituji – velmi lituji,“ řekl s kamennou tváří, „nemohu pro vás nic udělati.“ Žena vratce vstala, poslušně jako stroj si zavinula tvář vlněným šátkem, urovnala plachetku. Když vycházeli ze dveří, zadržel doktor muže za cíp kabátu. Zaslechl jsem jasně, co mu řekl. „Buďte trpělivý,“ pravil mu, „ještě krátký čas buďte trpělivý. Již to dlouho nemůže trvat. Je možné, že se nedočká ani žní.“

Vrata bouchla, vítr zahučel v síni, Hanzelín se vrátil do ordinace. Máry vzala opatrně hrneček, z kterého žena pila, do kusu papíru a vynesla jej ven. Uslyšel jsem ránu a řinkot střepů. Vlna lítosti mě zaplavila – ne pro ženu, již jsem si ošklivil, ne pro muže, jehož žádost mě pobouřila, ale pro hrneček, pro ubohý, sotva se pohromadě držící hrneček, který přece měl právo ještě nějaký čas žítí...

Po chvíli vyprovodil doktor z ordinace svého posledního pacienta, zlobivého dědu, a přišel mezi nás.

Opět začal neklidně přecházeti z místa na místo s rukama za zády.

„Tak – tak...“ bručel si do vousů, „s takovou si na mne vzpomněli. Co jsem lékařem, stalo se mi to poprvé. Já vím, slýchal jsem lidi naříkat – kéž bych mohl raději umřít! – ale s takovou jistotou, s takovým klidem si přijít vyprosit trochu jedu – a s takovou dětskou důvěrou, kterou jsem musil zklamat! Och, měli pravdu, měli zatracenou pravdu. Blbý, neslýchané blbý svět, který bídou ubíjí chudáky, kteří by chtěli žít, ničí souchotinami mladíky, z nichž by mohli být dokonalí lékaři, básníci, vynálezci, spasitelé lidstva, a na druhé straně zabraňuje dát vytouženou a zaslouženou smrt trosce člověka, která nemá již význam ani pro své okolí, ani pro vlastní rodinu, ani pro sebe samu. A cožpak války? Cožpak války, můj ty bože. Ovšem, vraždění v zájmu státu, to je něco jiného. A já jsem je téměř vyhodil. Ano, vyhodil jsem je bez pomoci, ač se mé srdce vzpíralo, našeptal jsem jim jen malou šalebnou útěchu...“

Vstoupila Dora a hleděla překvapeně na gestikulujícího otce, na své mlčící sestry, na mne.

Tu znovu vybuchl.

„Doro! To bylo něco pro tebe. Věčná škoda, že jsi ji nespatriila. Měla jsi viděti její tvář. Tak vypadá dobrodružství narub. Rozumíš, ty, která jsi věčně nespokojena, která stále jen toužíš po nějakých nadzemských krásách, po nějakém plnějším životě. Ta, co tu byla, také měla podobné vrtochy a na konec ulekla se zhýralým chlapem, a svět, po kterém bažila, se jí šeredně odměnil. Ha,“ chechtal se, „pěkně ji poznamenal, navždy ji poznamenal.“

Dora se zarděla, vzpurně vystrčila bradu. U Hanzelínů se zřídkakdy někdo odhodlal k otevřené vzpouře proti otci, ale ona se tentokrát odhodlala. „To není žádný důkaz, nevidím v tom žádnou logiku, širý svět není proto špatný, že se z něho někdo vrátí zničen. Když drvoštěpa zabije strom, mravokárci obyčejně neříkají, že výsledkem každé poctivé práce je smrt!“

„Mlč!“ rozkřikl se doktor. „Mlč! Užíváš podobenství, z nichž se mi obrací žaludek. Jedno vedle druhého není vždy totéž. To je právě nejhorší u tebe a u tobě podobných, že netřídí správně. Kladou cenné vedle bezcenného. Pak si ovšem neváží toho, co jediné stojí za úctu. Nechápeš, blázne, že jen tím dodáš ceny svému životu, budeš-li mít v úctě své vlastní činy? Protože nikdo jiný ti ceny nepřidá.“

Hádka se vlekla, a já – přiznám se – neposlouchal jsem ji tuze. Sotva tak jedním uchem. Myslil jsem na cosi jiného. Myslil jsem na – malomocné. Byl jsem přesvědčen, že nemoc ženy, která prve seděla za stolem pacientů, bylo malomocenství. Tak jsem si je představoval. A snil jsem o Ježíši Kristu, který vztáhl ruku nad chudákem, podobným této ženě, a hle – jeho vředy se zajizvily, pleť omládlá, oči nabyly lesku. Snad poprvé jsem pochopil krásu zázraku. Konati zázraky! Bylo to něco mnohem lepšího než léčiti. Měla snad má pobožná matka více pravdy než starý Hanzelín, když hledala své štěstí ve víře, jež hory přenáší, mrtvé křísí a nemocné uzdravuje pouhým vztažením ruky?

24

Pomlázka

Po polních stezkách bublaly drobné slapy, korále žabích vajíček zrály v příkopech, louky byly jediným obrovským močálem. Ema si přinášela domů celé náruče řeřich a blatouchů. Všechny skleničky, všechny bezuché hrnečky u Hanzelínů byly plné květín. Páchlo to tam vadnutím jako na hřbitově. Doktorův kočár opět jezdil silnicí, rozhazuje štědře loukotěmi bláto jako marnotratník své špinavé mince. Honosné omítky domů na náměstí mokvaly vlhkými skvrnami, podobnými lišejí. Kluci hráli na návsi v kuličky divoce, hazardně, v přemíře životní radosti prali se, okrádali se, kamení pršelo.

Na Smrtnou neděli vyšel z Miletína průvod povykujících dětí s hadrovou loutkou na žerdi. Utopily ji, chudinku, v Bezovce v hluboké tůni pod vrbami. Stál jsem tam odpoledne s botami obalenými blátem a díval jsem se, jak tam bezmocně po proudu krouží mezi spadlými jehnědami a listy promočená, nasáklá, zbavená obličejů. A tenkrát jsem právě počal přemýšlet o tom, hodí-li se na mne ještě, abych šel o velikonocích k Hanzelínovým jako koledník s pomlázkou v ruce. Helena mě brzy zbavila mých nejistot. „Zkrátka přijdeš, rozumíš? Vykrákala bych tě za vlasy, kdybys nepřišel. Ledaže bys byl skrblík a chtěl se vyvléknouti z povinnosti koupit nám každé o miletínské jarní pouti kornout cukroví!“

Rudolf Cíza mi upletl binovačku z vrbových prutů. Nebyla krásná, podobala se spíš nepodařené vánočce, měla však tu výhodu, že byla krátká a dala se dobře skrýti pod kabátem. Důmyslně jsem ji schoval před matkou za haldami svých knih a denně jsem se vracel z privátů s bušícím srdcem, pln obav, nebyla-li snad přece objevena jí nebo všetečnou a nespolehlivou Bětkou.

O velikonočním Pondělí, když matka odešla do kostela, vytratil jsem se z domu a upaloval jsem k návsi.

Doktor stál na prahu a zlomyslně se pochechtával. Neodvažoval jsem se vytasit před ním se svou pomlázkou. „Jen si nemysli, že dostaneš nějaká vejce, jestli nám nenabiješ!“ křičela mi vstříc Helena. Zrudl jsem jako krocan. „Tak se s ní tedy pochlub,“ radil mi shovívavě Hanzelín, „však vím dobře, kde ji máš zastrčenu. Chytráku, už teď se stydíš dělat něco, čeho se ti chce, aby se ti lidé nesmáli? Neuč se býti pokrytcem. Pro mne za mne, dej jim toho tolik, kolik zasluhují. Ať toho užijí, když tě vyzývaly, mne však, prosím tě, vynech, mne blechy neštípají, mám jedovatou krev!“ Hanzelín se mýlil, naprosto se mi nechtělo hrát si na koledníka, byl jsem, jak známo, k té roli přinucen.

Rozpřáhl jsem se na Helenu, jako bych zápolil s medvědem. Zaječela, aniž byla udeřena. Vytáhla ze své bezedné kapsy dvě vejce, jedno tmavohnědé, obarvené kávou, druhé žluté, vyloužené v cibulových slupkách. Byl to vhodný dar pro syna okresního hejtmána, ta dvě vejce v barvách rakouské státní vlajky! Od Marie jsem dostal tabulku čokolády a od Lídy jablko, krásné, červené, dlouho pečlivě schovávané, pravý div v tomto měsíci. „Eva dala Adamovi, a on jedl,“ blábolila Helena. Byla rozdováděná jako divoká kobyla, neviděla si do úst. Snad na ni působilo jaro. Lída jí neodpověděla ani pohledem, odešla k oknu. Jak tam stála, hubená postava, upjatá do huňaté kazajky, byla proti světlu obkreslena zářivým lemem paprsků. Jen proto si tak dobře pamatuji, že onoho dne krásně svítilo slunce.

Šel jsem za Dorou. Byla sama v doktorově ordinaci, měla na sobě známý bílý plášť a na hlavě uvázaný červený šátek. Otírala prach. Když jsem vstoupil nejspíše do dveří s binovačkou v ruce, tázavě se na mne zahleděla. Potom pochopila. Opovržlivý úsměšek jí zkrivil rty. „Snad mi nejdeš našlohat tím svým pitomým prutem?“ Byla zřejmě ve špatné náladě. Koktal jsem. „Nebyl bych přišel, slečno Doro, ale slečna Helena si to přála.“ Kapsa se mi nadouvala vejci a Lídiným jablkem. „Jak vidím, neodejdeš s prázdnou. Děťátko již pomlázku dostalo. Bohužel, ode mne nedostaneš nic. Udělá-li ti to radost, můžeš mi trochu nadouci.“ Ovšemže jsem to neudělal. Lezl

jsem odtamtud pozpátku jako přislápnutý brouk. Nikdy bych byl nevěřil, že budu tak nešťasten jen proto, že mi Dora nedala velikonoční vajíčko. Od ní bych si byl vážil sebenepatrnějšího dárku tak nesmírně, nad veškeré pomyšlení!

Nerozhodně jsem se motal mezi ordinací a kuchyní. Nevěděl jsem, zda se sluší, abych se nyní jen tak zticha ztratil se svým zbytečným lupem. V temnu síně jsem spatřil lesknouti se pár pomněnkových očí. Ema seděla na schodech a upřeně mě pozorovala. Kolíbal jsem se k domovním dveřím.

„Emile!“ Tiché a sladké zašeptnutí. Ovšem, pouhý soucit. Ten jsem mohl nyní tak potřebovat! Jistěže všechno věděla! Slyšela, jak se mi vedlo v ordinaci. Asi slídila. Zmocnil se mne vzdor, ale dal jsem si říci a vrátil jsem se. „Emile, ode mne nechceš kraslici?“ Sklopil jsem hlavu. Nevěděl jsem, co si o tom myslet. Vyskočila, vzala mě za ruku. Táhla mě s sebou do schodů. Otevřela přede mnou dveře do Hanzelínovy komůrky. Sehnula se pod postel a vytáhla odtamtud rozbitou lepenkovou krabici. To, co mi podávala, podobalo se celkem věrně živému kuřátku. Mělo to tenké nožičky z drátu, omotaného červeným papírem, otevřený papírový zobáček a peří z blatouchových lupínků, pracně nalepených jeden těsně vedle druhého. „Není to k jídlu,“ omlouvala se chvatně, „vajíčko je syrové, nechtěla jsem je však vařit před sestrami. A mohu-li ti radit, raději se s tím nikomu nechlub.“ Mumlal jsem slova díky. Rozčileně jsem přešlapoval. „Copak,“ usmívala se povýšeně, „to tě to tak dojalo, že ze sebe nedovedeš vypravit kloudného slova, nebo se ti snad nelíbí? Emile, mrzelo by mě, kdyby se ti nelíbilo!“ Podíval jsem se jí do očí – neposmívala se mi. Vypadal jsem jako hloupý Honza. Nemohl jsem jinak, také já jsem se musil usmáti. Zamyšleně, jako by jej chtěla udržeti, aby se nerozplynul, obkreslila mi můj úsměv na tváři špičkou tenkého prstíku.

Na konci návsi jsem vší silou praštil o patník Eminým kuřátkem. Nevím, co mě vlastně pohnulo k tomu, abych udělal něco tak nenapravitelného. Zoufalý smutek z Dořina odmítnutí? Zklamání?

Drátěný košíček s nožkami se přede mnou kutálel jako trup bez hlavy. Roztrísknuté vajíčko se podobalo zavražděnému ptáčku, z něhož prýštila hustá žlutá krev. Vítr províval osiřelé blatouchové lupínky. Projela mnou bolest tak prudká, že mi vyhrkly slzy. Pádil jsem domů. Zamkl jsem se v svém pokojíku. Prosil jsem úpěnlivě Boha, aby mi ulevil.

Po velikonocích počaly nekonečné lijáky. Připadalo mi, jako by se byla na mne nebesa doopravdy rozhněvala. Proč by se byly mraky jinak ploužily tak výhruzně nízko při zemi a nakukovaly potměšile do mých oken? Proč by byl vítr tak usedavě plakal? Ponuré bubnování na okenní tabulky znělo stále a stále. Krčil jsem se nad svými knihami, díval jsem se zpod čela k obloze pln obav, že náhle vysvitne sirnatý, slídívý sluneční paprsek, aby usvědčil skrytého viníka. Emě jsem se vyhýbal více než kdy předtím. Myslil jsem si, že dojista ví, co jsem provedl s jejím kuřátkem. Báł jsem se, že by se mne mohla zeptati, proč jsem to učinil. Dora byla zase stejná jako dříve, vlídná, účelivá. Ani nevěděla, že mě zarmoutila. Bože, jak jen to mohla nevěděti?

V oněch chladných dnech zarachotila náhle záhadná, předčasná jarní bouřka. Držel jsem se u Hanzelínů stolu, abych měl sílu. Kéž bych byl dostal opravdu velikou sílu! Domníval jsem se, že pak bych se teprve stal pravým mužem v Dořiných očích. „Teď, po bouřce,“ slibovala nám zjasněle Marie, „udělá se jistojistě krásně!“ Mýlila se. Lilo ještě více než předtím a ještě notněji se ochladilo.

A tu jednoho dne, když jsem šel z hodiny od starého Fritze, spatřil jsem projížděti městskou branou podivný vůz. Byla to šedá bedna na kolech, na jejímž kozlíku seděl vychrtlý muž s ohrnutým límcem vetchého svrchníku a vedle něho titěrná, do šály se zimomřivě choulící žena. Muž měl v jedné ruce bičičště, sentimentálně visící k zemi, a v druhé ruce svíral volné, unavené otěže. Nad kozlíkem byla plechová ochranná stříška, ta však asi pramálo chránila před deštěm, poněvadž oba cizinci byli promoklí jen což. A koník, který ten zvláštní kočárek táhl, byl spíše vzrostlou kočkou než opravdovým koníkem, byl úžasně huňatý a nesl na

hřbetě červené sedlo, olemované rolničkami, které tenounce zvonily. Co skrývala tato kára v svých útrobách? Dvě okénka po stranách, zakrytá žaluziemi, byla nejvýše tajemná, ale na zádi bylo viděti veliký, nebeskou modří namalovaný nápis: Adalbert Balda, salónní kouzelník. A pod jménem odvážný, bledě modrý škrť.

Druhý den se na nárožích městečka objevily plakáty.

Salónní kouzelník

Hotel „U slunce“ na náměstí měl taneční sál, ale chybělo mu jeviště. Tam se konaly všechny městské nóbl bály, kdežto podřadnější zábavy, jako hasičský věneček a řemeslnické taneční hodiny, nalézaly útulek v hospodě „Na dolince“ pod náměstím, nedaleko školy.

„Na dolince“ byl rozlehlý sál s jevištěm, na němž starohradský ochotnický spolek sehrál v zimní sezóně vždy dvě, nanejvýš tři představení jen proto, aby prokázal, že ještě žije, představení nudná, protažená nekonečnými přestávkami, jichž návštěva byla trpkou společenskou a kulturní povinností lepších vrstev. Na oponě byla vyobrazena neumělou rukou malíře pokojů silueta Starých Hradů při západu slunce, které se nápadně podobalo mrkvi a zapadalo nad městečkem v místech, v nichž ve skutečnosti nikdy nezapadá. Valného přepychu v sále nebylo. Prkna podlahy byla zčernalá zašlou špínou, stěny vybíleny vápnem, nízký strop ve čtyřech rozích začouzen od petrolejových luceren, podobných nárožním lampám. V pozadí trčela dřevěná galerie se zeleně natřeným zábradlím, na niž se stoupalo po vrzavých schodech, strmých jak žebřík.

V hospodě „Na dolince“ měli také hostinské pokoje, ale těchto pokojů používali jen někteří chudší obchodní cestující a oni kočovníci, kteří měli na čas najat sál s jevištěm. Bydlíval zde taneční mistr, bydlívali zde loutkáři, někdy i potulní herci (kteří v Starých Hradech obyčejně zplakali nad výdělkem), a zde se také usídlil Adalbert Balda, salónní kouzelník, a jeho žena. Ve stáji na dvoře skláněl nad žlabem hlavu jeho koník, a jeho podivná archa odpočívala v kůlně – neboť hospoda „Na dolince“ byla hospodou zájezdní.

Kouzelníkovy plakáty byly velkolepé a neobyčejně poutavé. Dábelsky vypadající muž ve fraku a v bílých rukavičkách mával černokněžnickou hůlkou nad cylindrem, z kterého šlehaly sírově

žluté plameny, a opodál dva páni, rovněž ve fracích, rozřezávali pilou na dvě poloviny spící dámu v bílé říze. Na všechnu tu hrůzu se z hořeniho rohu posupně dívala umrlčí hlava a otvírala bezmasá ústa k pitvornému úšklebku. Obdivoval jsem se jedné z těchto znamenitých reklam na nároží Pivovarské ulice s rukama v kapsách a se zatajeným dechem. Trvalo mi drahnou chvíli, než jsem dostatečně nakrmil svou fantazii. Teprve když jsem se obrátil k odchodu, shledal jsem, že za mnou stojí a kriticky si mě prohlíží Ema Hanzelínová.

„Půjdeš?“ zeptal jsem se jí přes rameno spíš z povinnosti než z opravdového zájmu. „Ach ne,“ řekla omrzele, „ani by se mi nechtělo.“ Ovšemže jsem se velmi podivil. „A proč by se ti nechtělo? Myslím, že to bude strašně zajímavé. Jenom si pozorně přečti, co je na programu: divotvorný klobouk, šermíř a karty, hořící zlato, čtení myšlenek...“ Podívala se na mne chladně a s netajeným opovržením. „To jsou všechno samé švindly. Mne švindly ani dost málo nebaví.“

Rozešli jsme se. Večer jsem si na chvíli odskočil k Hanzelínovým. Sotva jsem vstoupil do dveří, Máry na mne volala s tvářmi zjasnělou potěšením: „Tak co, máš už také lístek na zítřejší kouzelnické představení?“ Pyšně jsem přisvědčil. Řekl jsem, že tam se mnou půjde otec, který má neobyčejně rád zábavy toho druhu. – „Vidíš,“ pravila Vesele Marie, „náš tatínek nemá čarování ani trochu rád, a přece s námi také půjde. Považ, půjdeme všechny, kromě chudáka Heleny, která má zrovna kuchyňskou službu a musí doma hlídat. To Ema si to na otci vymodlila. Och, té on nedovede nikdy nic odepřít!“

Pohlédl jsem překvapeně na Emu. Něco si u okna šila spěšnými, odvážnými stehy a ani ke mně neráčila zvednout oči, jako by to, co se stalo, se rozumělo samo sebou. Vida – řekl jsem si – tropila si ze mne ráno švandu. Vždyť jsem si to mohl myslet. Ale počkej, to ti nedaruji! Dora si na stole žehlila blůzu a polohlasem si propěvovala. Připadala mi také jakási záhadná. Kolem úst měla nakreslen úsměv plný nezbednosti.

Když jsem se strojil k odchodu, položila Ema šití a odběhla do síně. Z toho, jak na mne vrhla výmluvný a chvatný pohled, jsem usoudil, že mi asi chce něco mezi čtyřma očima říci. Nemýlil jsem se, skutečně na mne v síni čekala. „Mrzelo by mě,“ šeptala mi, aby nás nikdo neslyšel, „kdyby sis o mně myslel něco špatného. Nelhala jsem ti, opravdu nemám zájem o čarodějnické kousky. Dora však hrozně toužila, aby to mohla vidět. Ona je celá pryč do podobných produkcí. Všechny hlouposti ji baví. Naříkala, že jí život utíká a že nic neužije. Proto jsem jí slíbila, že tatínka poprosím – rozumíš?“ Dívala se mi upřeně do očí. „Nikomu to však nesmíš říci. Je to záležitost mezi Dorou a mnou – a teď také mezi tebou a mnou. Slibuješ?“

Tak se stalo, že v hospodě „Na dolince“, hned v první řadě, kterou jedinou tvořily židle (ostatní místa byla pouhými lavicemi a poslední dokonce jen prkny, položenými na zednických kozách), usedl několik minut před započetím onoho památného kouzelnického představení doktor Hanzelín se čtyřmi svými dcerami.

Doktor, jak viděti, dovedl být za určitých okolností také notně utrácivý. Zakoupil si nejdražší místa v prostředku, hned vedle bohatého sládka Prokopa a městského rady pekaře Kmínka, jenž tu seděl i se svým pihovatým Ferdou a umoučenou pekařkou, kdežto my s otcem jsme se tísnili až na samém konci první řady. Musil jsem se důkladně vykláněti, chtěl-li jsem vidět na Doru, která si k této slavnostní příležitosti navlékla své nejlepší šaty, bledě modré, andělské šaty, příliš dlouhé a vyšlé z módy, pramálo se hodící k jejím kvetoucím tvářím a černým kadeřím. Chudinka, moc se jimi zrovna neblýskla na tomto čelném místě, na očích všech mnohem lépe ustrojených slečen a paní. Byla si aspoň vědoma, že je souzena a pomlouvána, že se dámy za ní k sobě naklánějí a šeptají si a že jejich ústa křiví jízlivé úšklebky? Och, věděla to zcela jistě, však měla, panebože, uši, proto tak úzkostlivě tiskla Mariinu ruku a hleděla strnule před sebe – bála se prostě ohlédnouti.

Hanzelín seděl rozkročmo, krátké nohy nataženy až k samému jevišti, oči přivřeny, jako by klímal, bradu opřenu o hůl. Té ohavné sukovice si asi hrozně vážil, když ji odepřel svěřiti vdově Honcové, myčce a poklízečce z hospody, která se toho dne stala šatnářkou, ovšem šatnářkou jen pro panstvo, které ví, co se sluší a patří. Ti ostatní, pouhá chamradina, přehodili si totiž své kabáty a své šály přes kolena, nebo si je dokonce podložili pod sebe a seděli pak pěkně na měkkém a lépe viděli na jeviště. K pravé paži Hanzelínově se tulila něžná vosková figurka Ema a vedle Emy trčela jako zapomenutý smeták Lída. Běda, tato truchlivá postava přímo rušila svým žalostným zjevem okouzlené publikum, nehodila se se svým přísným obličejem do tohoto nedočkavého ovzduší, plného šumu, pokašlávání, šoupání podrážek, křiku a pískotu netrpělivých uličníků z galerie.

Policajt, stojící u vchodu do sálu a představující zde ozbrojenou moc, chlapík s nohama do x a s mohutnými mušketýrskými kníry, starostlivě mžoural po petrolejkách, svěřených jeho péči. V lampách petrolej skomíral, páchl, čadil, prskal. Možná že se k nastávajícímu představení právě hodilo toto matné světlo a trochu toho čmoudu, pálícího v očích. Obecenstvo bylo tak blíže představě záhrobí a pekla, z kterýchžto dvou pojmů vznikla vlastně všechna čarodějnická sláva tohoto světa.

Zajímavá, milá opona se siluetou Starých Hradů nebyla dnes vůbec spuštěna. Uprostřed scény, představující oblíbený růžový rytířský pokoj plný brnění a zbraní (ty byly ovšem jen na kulisách namalovány), stál nevzhledný žlutý stolek bez jakékoli pokrývky a na něm objemný vak z teletiny, pečlivě uzavřený, dokonale tajemný. K tomuto vaku se upíraly zraky všech přítomných kluků, kteří nedovedli zakrýti žádost svého očekávání, zvláště těch, kteří viseli až u stropu, na galerii, othránků, kteří věnovali svůj haléř v naději, že se jim podaří odkrýt kouzelníkovy čáry ze své ptačí perspektivy. Jak se kasali, ti hlupáčci, domnívajíce se, že čaroděj bude provádět svá kouzla za stolem, ukryt očím obecenstva zdola, ale dokonale viditelný opovrhovačům z galerie!

Konečně se ozvala rána na gong. Byl to skutečně gong, nebo jen nástroj, improvizovaný starým plechovým hrncem a polínkem, omotaným hadrem? Tak či onak, úder na gong byl zdařilým efektem. V Starých Hradech bylo obecnstvo zvyklé jen na štědrovečerní hlásek ochotnického zvonku. Gong zněl temně, výhruzně, tesklivě zvučel a dozníval. Hlasy se rázem ztišily, šoupání podrážek ustalo, kluci na galerii se přestali hádat. Ještě jedno melodické zalkání něžného hrnce, a na jeviště vstoupil upjat do bezvadného fraku, ověnčen sněhobílým límečkem a malým černým motýlkem, chlapík s ultramarínovými zvlněnými vlasy, pružný, štíhlý, cikánsky snědý, s nosem poněkud orlím a huňatým obočím, s uhrančivýma očima. Nebylo ani víře podobno, že je to tentýž muž, který seděl předevcírem na kozlíku své bedny na kolech v záplatovaném a promoklém zimníku a melancholicky sál užmolenou cigaretu!

Měl bílé a hbité ruce a jeho první kroky po jevišti se podobaly figurám jakéhosi cizího, nebezpečného tance. V prstech držel kouzelnickou hůlku, obtočenou spirálami, takže hůlka vypadala, jako by se po ní vinuli tenouncí hádci. A poněvadž kouzelník svůj čarodějný nástroj nenechával ani na vteřinu v klidu, hádci se po něm plazili stále výš a výš, jako by jich tisíce a tisíce vystupovalo po holi a mizelo neviditelně v šeru nad mistrovou hlavou.

Bílí holoubci

Sáček, který si každý mohl prohlédnout, byl prázdný, kouzelníkovy rukávy byly také bezelstně prázdné, vždyť si je vysoukal až k loktům, a kdo chtěl, mohl si promakat jeho kapsy! Sešel za tím účelem do hlediště a protlačil se až k posledním místům, aby ti vzadu nemohli říci, že byli o něco ošizeni. A přece jen o chvíli později, když se dal do divokého a nesmírně směšného kvokání, z jeho rukou se do sáčku sypala vejce, nejdřív docela malinká, pak větší, ještě větší, vejce labutí, pštrosí, vejce kobylí a kdoví jaká ještě. Obecenstvo bylo nadšeno, obecenstvo se smálo – kouzelník si tímto prvním číslem zajistil jeho sympatie.

To všechno ovšem celkem nic nebylo, to byl jen žertovný úvod. Po legračním musilo přijít d'ábelské. Kouzelník vytáhl z kapsy karty, obyčejné hrací karty, a hle, v jeho prstech rostly do úžasných rozměrů; hladil je, a ony se scvrkovaly, byly maličké, tak maličké, že se mu vešly do dlaně. A potom to byly najednou zas obyčejné hrací karty a kouzelníkovi tryskaly z ruky nádherným, spojitým proudem a kupily se na stole v dokonalou hromádku. Tak byly karty představeny, nic víc než představeny.

Nyní vzal kouzelník celý obsáhlý vějíř karet a chodil před první řadou sedadel – jak jinak by bylo možno odůvodniti předraženost těchto míst, kdyby ze všech čísel měli míti ti zadní stejný požitek? – a nabízel: „Vytáhněte si kteroukoli a zapamatujte si ji. Dobře si ji zapamatujte!“ Směli pak tuto myšlenou kartu strčiti kamkoli mezi ostatní, které byly neustále přemílány a vířeny zázračnými prsty. Kartu si vytáhl pekař Kmínek, a zase ji rozvážně zastrčil, i můj otec si s úsměvem vybral svou kartu a po něm soudce Piškot, ten, co se tak nápadně podobal Bismarkovi, a potom ještě doktor Hanzelín a naposledy Dora. Když si Dora vybírala, její rty, donedávna ještě zarmoucené, se nadšeně usmívaly, jako by sahala do proudu zlatonosné řeky, odkud bylo možno vyloviti nejkrásnější klenot na

světě. A kouzelník se jí díval do očí vmlouvavým pohledem zpod černých řas, až jsem se musil vyklonit daleko ze své židle, bodnut do srdce jedovatým žihadlem. Obraz pěti karet byl vtištěn v pěti myslích, a potom skočil kouzelník za kulisy dravčím skokem, vrátil se s obnaženým palašem, zamával jím nad hlavou, palaš se zablýskl modře jako měsíční paprsek. Kouzelník vyhodil karty do výše, zaútočil zbraní – lehký výkřik úžasu – a hle, všech pět karet, pekařova, otcova, soudcova, Hanzelínova i Dořina, se tráslo na palaši, probodeno právě uprostřed.

Nyní již nebylo v celém sále nikoho, kdo by byl chtěl podezíravě a škarohlídsky odhalovati čáry, každý byl unesen a toužil jen po tom, aby se mu doslalo ještě většího a nervy ještě více drásajícího překvapení. Pekařův pihovatý synek byl pozván na jeviště. Kouzelník připevnil na jeho záda osm karet jedné barvy jediným zručným pohybem. Výrostek stál obrácen zády k publiku a kouzelník se vypravil do hlediště. Nyní se mohli opět účastnit hry i lidé ze zadních lavic a kluci z galerie. Ten či onen byl kouzelníkem vyzván, aby pojmenoval kteroukoli z osmi karet, přibodnutých na pekaříčkových zádech. „Spodek!“ Hop – jen to bylo řečeno, spodek povyskočil mezi ostatními. „Sedma! Eso! Král!“ Skákaly jedna za druhou a smích nebylo konce. Jak by ne, když mladý Kmínek ani nevěděl, co se děje, a udiveně se ohlížel, žalostně poule své telecí oči.

Ten žertík trval jen malou chvilku. Pekaříček usedl pyšně vedle svého otce a hned potom si vdova Hátlová kostnatou rukou vybrala jednu kartu, ale když ji kouzelník od ní žádal zpátky, karta byla pryč, vdova se mohla uhledati, dokonce jí něčí účinnivé ruce škrtaly sirkami pod sukněmi, až policajt od vchodu se nespokojeně mračil. „Nu, vždyť se nestalo žádné neštěstí,“ dobromyslně ji utěšoval kouzelník. Vytáhl z kapsy bambitku – bác! – a ztracená karta visela pěkně na zadní kulise, výsměšná a nepoškozená. Útlocitnější si ještě dlouho po výstřelu zacpávali uši.

Několik různobarevných šátečků bylo namačkáno do obyčejné železné roury, která předtím putovala v hledišti z ruky do ruky, avšak – věc nevídaná! – z roury si nakonec vytáhla kostelníkova

neteř místo šátečků nádherný jarní slunečník, hýřící barvami. A opět byl pozván na jeviště pekařův synek, který se prve tak osvědčil při té švandě s kartami. Kouzelník vytáhl blahovolně z kapsy zlatý peníz (opravdový zlatý peníz!) a slíbil mládenečkovi, že peníz bude jeho, udrží-li tři minuty v ruce malou ocelovou kouli. Piškot-Bismark se vybatolil ze svého místa a postavil se pod jednu z petrolejek s hodinkami v ruce, aby byl soudcem tohoto zajímavého pokusu. Hoch hleděl chamtivě na zlatý peníz na stole a ždímal v ruce kouli. Soudce pokynul, kouzelník zašermoval hůlkou a pekaříček začal prováděti s koulí na jevišti podivný tanec, přehazoval ji z ruky do ruky, plival na ni, zoufale poskakoval, škmouřil se, ale mnohem dřív, než neúplatná ručička oběhla třikrát malý závodní kruh na Piškotových hodinkách, koule vypadla z mladíkových rukou a zakutálela se pod mou lavici. Sáhl jsem po ní – byla žhavá jako tisíc čertů.

Div následoval za divem, zlaté mince přšely z kouzelníkových rukou do talíře, vršily se, vršily, talíř jimi skoro přetékal, a tu zase zahřměla rána z bambitky a z talíře vysoko vyšlehlý modré plameny a po zlatě zůstal jen popel a zápach spáleného papíru. Dva muži z obecenstva drželi úporně za oba konce kouzelnickou hůlku, na níž byl navlečen sládkův pečetní prsten, ale když šátek, který prsten zahaloval, byl shrnut, nebylo na hůlce prstenu, ale klátil se tam pletenec vuřtů k ohromné radosti obecenstva. A sládkův pečetní prsten našla na klíně překvapená a rdící se Jiřinka lékárníková. Tento vtip byl obzvlášť pikantní, poněvadž bylo všeobecně známo, že hřmotný mládenec Prokop již přes tři roky chodí s oblibou po podloubí kolem lékárnických oken.

Zázrak z Káně Galilejské byl zde zopakován názorně a možno říci, že mnohem divotvorněji, než je popsán v bibli, čtyři sklenice s vodou se staly postupně vínem bílým, vínem červeným i vínem šumivým a v čtvrté sklenici vznikl dokonce z vody koňak, o čemž se pan rada Souček přesvědčil a dotvrdil to všemu obecenstvu s horlivým kroucením své lysé hlavy. Mýlil se však přísný pan rada, nebo snad byl kouzelníkem podplacen? Když byla jeho sklenice

podána k dobrozdání pekařovi, byla v ní opět jen obyčejná voda, dokonce voda nedobrá a vlažná. Kmínek ji vyprskl mocným obloukem, komicky křivě ústa.

„A nyní, velevážení,“ hlásil slavnostně kouzelník, „přicházíme k poslednímu číslu před přestávkou a k tomu bych nutně potřeboval některou z krásných dam z obecnstva.“ Několik bláhových žen, které snad dobře neslyšely, se horlivě hlásilo, ale čaroděj měl již svou dámu vybránu, byla to Dora Hanzelínová, přiblížil se k ní kočičím krokem a žádal Hanzelína o dovolení nejpůsobnějším ze svých černých úsměvů. Dora stoupala váhavě po schůdkách na jeviště, trochu se rděla a opatrně nadzvedávala štipcem prstů lem svých dlouhých šatů.

A nyní byl konečně otevřen záhadný žlutý vak z teletiny. Kouzelník z něho vytáhl skládací nízkou stoličku (jak jen se tam mohla vtěsnat!), nabídl ji Doře, a ona se na ni posadila, šaty kolem ní dělaly bledě modrý, řasnatý zvon. Dívala se zadumaně do obecnstva – hleděl jsem na ni s otevřenými ústy a s krutou žárlivostí v srdci, nezdálo se mi však, že by pozorovala můj zbožňující pohled. Kouzelník otočil otevřený vak k divákům, proklepal jej svou hůlkou – byl prázdný. Prázdný? Kdo to mohl říci? Než jsem se nadál, začal v něm čaroděj lovit, a hle – vytáhl mísu čerstvě nařezaného salámu, malé pohoštění pro tak vzácnou návštěvu na jevišti. Avšak, není-liž pravda, pro krásku není salám právě vhodný, spíše květiny – a z vaku byla vytažena kytice papírových růží (na první pohled vypadaly jako růže živé). A ve vaku bylo ještě dosti místa pro cizokrajné ovoce, byl ho plný podnos (ovoce bylo z papírové hmoty právě tak jako salám), ve vaku byla také všechna ona čarodějná vejce a kromě nich také vajíčka velikonoční, hrající všemi barvami, byl tam i rozkošný budíček, který se hned rozcinkal stříbrným hláskem, byla tam spousta cukroví a dvě láhve vína, a potom ještě dvě skleněné vázy. Kouzelník je postavil po obou stranách Dory, mávl hůlkou a hle – vyrostly z nich vějíře pavích per. A nyní začal kouzelník chvatně sahati do vaku, vytahoval kovové šipy a zručně je házel kolem

Dořiných nohou do kruhu, všechny se zabodly, a kde padly, rozevřel se květinový chvost. Dora seděla jako Šípková Růženka mezi samými květinami.

„Vzácná slečno,“ lísal se k ní kouzelník, „všechno toto pohoštění je pro vás, všechny ty květiny jsou pro vás natrhány, ujišťuji vás, tak vás nikdy neuctí ani váš nejvášnivější obdivovatel.“ (Učitel Pírko zvedl nos z třetí řady a vyšpulil svá listová ústa k domýšlivému úsměvu.) „Ale já si myslím, že pohoštění by nebylo úplné, kdybych vám v této chvíli nemohl nabídnouti také teplou večeři. Rozhodl jsem se totiž vyčastovati vás holoubátky. Jistěže souhlasíte a nemusíte věru mít strach, že kuchtění dlouho potrvá. Račte být jen trpělivá!“ Vytáhl z vaku poslední předmět, stříbrně se lesknoucí mísu a železný stojánek, podobný nožkám od rendlíku, postavil svůj divotvorný pekáč na nožky, zakroužil nad ním hůlkou, zvedl poklop – a z mísy vyletěly dva páry bílých holubů, malých, běloučkých holoubků. Než se Dora nadála, sedli si dva na její ramena a dva na její oblá kolena.

To byl údiv! To bylo okouzlení! Holoubci zavrkali, kroužili něžnými hlavičkami, růžové dráčky se zatínaly do nebesky modrých šatů, Dora seděla bez hnutí, tvář jí zářila úsměvem tak dojatým, tak sladkým, jaký jsem u ní nikdy neviděl. To nebyla Šípková Růženka mezi růžemi, ale Popelka z pohádky, chudá Popelka, vyznamenaná svým princem, a v obecenstvu nebylo v té chvíli nikoho, kdo by nebyl očarován hloubkou jejích sametových očí. A do této scény zaplálo náhle z pozadí bengálské světlo, červené, modré, zelené i sírově žluté, a budíček, který prve jen zvonil, spustil nyní jemnou zvonkovou hru.

Jasnovidka

Gong zazněl poprvé – muži a ženy, kteří se byli zchladiti na čerstvém vzduchu před hospodou, se hrnuli v houfu na svá sedadla. Kdesi poskočilo a bouchlo prkno, někdo v úprku povalil židli, tři nebo čtyři se vzadu hádali o místa a tahali se o svrchníky, které se octly pod cizím zadkem – druhá rána na gong – a již jen policajt harašil ploskými tlapami na hrbolaté podlaze, poněvadž ještě nedokončil svou práci, povytažení knotů v petrolejkách. Nastalo veliké utišení. Kouzelník vystupoval na jeviště, ruce obepjaty bílými rukavičkami, kouzelnickou hůlku zanechal za kulisami. Za ním přicházela jeho žena.

Opět, můj ty bože, jaká to zázračná proměna! Místo chudinky, oděné v hadrech, útlá paní v purpurových, splývavých sametových šatech s hlubokým výstřihem. Ó, toho necudného výstřihu! Žel, hrud' pod ním byla plochá, neměla prsů, a tenoučké paže, oddělené od vyvstalých klíčních kostí jen sametovými stuhami, podobaly se dvěma hůlkám ze slonové kosti. Veliké oči, inkoustové skvrny, byly podkresleny fialovými kruhy, a nucený úsměv, o který se ústa pokoušela, byl spíše bolestný.

„Velectění,“ hlaholil kouzelník, „to, co budu nyní předváděti se svou ženou, je již něčím více než pouhým uměním, než pouhou zručností prstů. Zajisté jste již mnoho slyšeli o čtení myšlenek, o jasnoviectví. Mnoho jste o tom slyšeli, ale někteří z vás neměli ještě v životě to potěšení, aby se s podobným divem setkali tváří v tvář. Miss Aga – tímto vás seznamuji se svou věrnou pomocnicí – je nadána nadpřirozeným darem, který nadělal tolik starostí učencům a materialistům všech století. Jasnoviectví je věda, datující se již z dob před Kristem, je to věda starých mágů, indických fakirů a zázračných rabínů. Jí se není možno naučiti jako čachrům s kartami a kouzelnými vajíčky. Nuže, zde uvidíte ukázkou toho, co se vymyká běžným přírodním zákonům. Má žena bude

seděti vzdálena vás všech na této židli uprostřed jeviště.“ (Nebyl tam již ohavný žlutý stoleček, ale obyčejná hospodská židle – všechny zraky se na ni soustředily.) „Budu se mezi vámi procházeti a každý z vás si připraví nějaký předmět co možná nejzvláštnější a nejobtížnější k uhodnutí, který se vám zlíbí nalézt ve svých kapsách, a má žena, která bude mít zavázané oči a bude k vám obrácena zády, pojmenuje tento předmět, ba co více, přečte letopočet na vašem prstenu, popíše fotografii, kterou mi ukážete, sdělí vám datum i místo vašeho narození. Kdo mi nevěří, bude co nejdříve poučen o tom, že i prostý člověk se může před moudrými pochlubit něčím, co je mimo mez jejich chápavosti. Kdo pochybuje, bude brzy překonán, kdo není zvyklý připouštět nadpřirozené, bude zdrcen mým důkazem na nejvyšší míru, a každý, odcházejе odtud, pozná, že za svůj malý peníz obdržel mnohem více, než očekával. Miss Ago, usedněte na své místo. Hledá se vážný a zručný pán z obecnstva, který je ochoten uvázatí dámě šátek kolem očí!“

Po dlouhém váhání sám soudce Piškot vylezl na jeviště, a prozkoumav černý šátek, který mu byl kouzelníkem podán, prohlédnuv jej proti světlu petrolejky, není-li příliš průsvitný, upevnil jej kolem očí tenoučké jasnovídky. Když zadrhoval uzel, dáma se tlumeně zakuckala a na chvíli skryla obličej v dlaních, vypjevši ostré lopatky, jako by chtěla násilím ztlumiti kašel, který jí zmítal nitrem.

Čaroděj Balda sešel krokem šelmy mezi obecnstvo. Nejdřív šlo podávání předmětů váhavě, nesměle, potom se však lidé rozehráli a tempo zajímavé hry se podstatně zrychlilo. Každý se chtěl něčím zúčastniti, a sto rukou se nabízelo s peněženkami, kapesníky, tabatěrkami a hodinkami.

„Tedy prosím, řekněte, médium, co je toto?“ Byl to stříbrný řetízek pekaře Kmínka. Jasnovídka jej pojmenovala bez otálení tenkým hláskem. „Jaký se houpá, médium, přívěsek na tomto řetízku?“ – „Kančí zub, zasazený do stříbra,“ hlásila loutka na židli. – „Proč se zdráháte, médium, říci, jaký je tento předmět?“ Médium se však nezdráhalo, jak se snad kouzelník domníval, rychle

rozpoznalo, že třímá v ruce krabičku zápalek, a kouzelník byl přesný, zkoumal chvíli krabičku a pak se zeptal. Médium mu odpovědělo, že v ní je šestnáct sirek zdravých a jedna s ulomenou hlavičkou. Hostinský Kozel, majitel sálu i jeviště, se vytasil s vývrtkou, ale nebylo mu pranic platno, že se chytrácky usmíval, jasnovidka bystře označila vývrtku a dodala, že její rukověť je dřevěná. „A jakou má barvu?“ ostražitě se zeptal kouzelník. Jasnovidka věděla i to – rukověť vývrtky byla jen špinavá, barvy na ní nebylo. (Smích.) Rada Souček stáhl snubní prsten s tlustého prstu a dozvěděl se, co již pravděpodobně sám zapomněl, že jeho svatba se konala sedmého srpna 1885 a že jeho žena se jmenuje Cecílie. Zázrak nad zázrak, jasnovidka uhodla všechno, ničím se nedala překvapiti, ani nahou dívkou na policajtově tabatěrce. Poznala, že karta, kterou třímá v ruce sedlář Vaněček, je kulová devítka, a maličký předmět, s kterým se přihlásil kovář Nývlt, není nic jiného než obyčejná železná pilina. Kouzelník se naklonil ke kovářově uchu, a když se ho byl důkladně vyptal, jasnovidka hlásila radostně na celý sál, že se kovář narodil v Netolicích a že je mu jednapadesát let.

Do této chvíle šlo vše skvěle, znamenitě, obecnstvo se bavilo a nedýchalo dychtivostí, šuškal si a vytahovalo z kapes a příručních taštiček předměty v šílené horlivosti, aby konečně dáma se zavázanýma očima byla přemožena. Och, tato horlivost měla věru přinést ovoce, královna v purpuru měla být přemožena více, než si velectěné obecnstvo přálo. „Nyní zase, prosím, označte, médium, tento záhadný předmět!“ Byla to kudla budoucího klempíře Rudolfa Cízy, mého kamaráda, ale jasnovidka neodpověděla hned, naklonila se v židli a přitiskla oba lokte k hubeným prsům. Ozvalo se těžké a dušené zakašlání. „Nyní, prosím, označte, médium, tento záhadný předmět,“ nevrle opakoval otázku kouzelník. Žena vykřikla: „Kudla!“ v novém záchvatu rdousivého kašle. – „Ona je poněkud nachlazená,“ vysvětloval krotce kouzelník do lavice panstva, „musíme jí to prominouti!“ A zase byly vytahovány předměty a jasnovidka přesně odpovídala –

jenže se zřejmým přemáháním. Byla vytažena na světlo boží fotografie kupcovy dcery – jasnovidka ji popsala jako slabou dívku s bledýma očima. Byl poznán krajkový šáteček paní lékárníkové a přečten na něm monogram. Jiřinka se vytasila s medailónkem, dříve však z něho vytáhla podobiznu, již hrála na svých nadrech. Nyní se žena se zavázanýma očima otočila do obecnstva, z tváře jí však byl vidět jen nepatrný kousek, sotva tak žalostná, zoufalá vráska na jejím čele. „Nu, tak to přece ještě chvíli vydrž,“ káral ji kouzelník, „nejsme ještě hotovi, ještě mnozí páni a mnohé slečny si přejí poznat tvé umění!“ A zeptal se na dřevěného špačka, který se mu octl v rukou z kapsy kteréhosi kluka. „Špaček,“ vydechla jasnovidka. „Zpěvavý?“ zeptal se se smíchem kouzelník. „Dře –,“ vyhrkla žena, ale „...věný“ již nedořekla, prudkým pohybem si strhla s očí šátek, černý čarodějný šátek, jímž byly obvázány, a přitiskla si jej k ústům. „Co tohle zas má znamenat?“ rozhněval se kouzelník a obočí se mu zlověstně nakrabilo. Než mohl říci více, jasnovidka vstala potácivě s židle, zatančila na místě jako střelený pták a spíše vyletěla než sešla z jeviště za jednu z rytířských kulis.

Kouzelník tlumeně zaklel, několika skoky byl na jevišti a odběhl za ní. Kdosi nespokojeně zareptal, ale pak se hlediště ztišilo. Dusný klid, předzvěst bouře, se rozprostřel v sále. Minula minuta – druhá – ale za kulisami bylo slyšet jen tlumené šeptání, nikdo se na scénu nevracel. Co se stalo jasnovidce? Co tam spolu mají? Krky se otáčely zvědavostí, hlavy se zvedaly do výše. Ozvalo se rozčilené šoupání podrážkami.

Když se konečně kouzelník vrátil na jeviště, byl jeho obličej nepřírozeně bledý a tvář nejevila ani stopy hněvu, který jím před chvílí lomcoval. V ruce držel černý šátek své ženy, a ti, kteří měli dobré oči nebo kteří byli blízko jeviště (jako já nebo rodina Hanzelínova), mohli pozorovati, že jeho bílé rukavičky jsou potřísněny krví!

Kouzelník stál několik vteřin bezradně na jevišti, dívaje se pátravě a provinile z jedné tváře do druhé, a potom se zeptal tichým hlasem, tak nepodobným onomu, jímž pronášel své proslavy a jímž

vykřikoval své otázky: „Není, prosím, mezi velectěným obecnstvem přítomen lékař?“

Ještě okamžik hlubokého ticha a pak se náhle zvedl starý Hanzelín, omrzele, nerad narovnal své prosezené tělo, zakymácel se na tenkých nožkách, opřel se o hůl a jal se těžkopádně vystupovati po schůdkách na jeviště.

Dořin záchvat vzteku

Lidé se shlukovali, rozčileně debatovali, všichni chtěli slyšet podesáté, podvacáté, co se zběhlo za kulisami. Hanzelína div neumačkali. Oháněl se rukama, jako by se bránil roji včel, nadával na nemravnou lidskou zvědavost, stejně hrubě odbýval chudáky i pány. Lidé si podávali doktorovy výroky, které mu uklouzly mezi kletbami, jako zedníci cihly. „Cože říká?“ – „Ach ano, chrlení krve! Kouzelníkova žena byla přepadena chrlením krve!“ – „Cože? Už umřela?“ – „Ale kdepak, chrlení krve neznamená ještě smrt!“ – „Nu, smrt to sice ještě není, ale jsou to souchotiny!“ – Nejvíce rojukících se tísnilo v průjezdu hospody. To byli ti, kteří se rozhodli počkat, až přijdou muži s nosítky a odnesou nemocnou do špitálu.

Kráčel jsem tiše vedle otce, křečovitě zarýváje prsty do jeho předloktí. Zapomněl jsem na bílé holoubky na Dořiných ramenou. Krvavé skvrny na kouzelníkových rukavičkách mi tančily před očima. „Ty jsi ale poděšen,“ domlouval mi otec, „myslil jsem si, že jsi přece jen větší hrdina. To z tebe bude špatný voják, až vyrosteš!“

Ráno od osmi hodin jsem měl vyučování francouzštině u starého Fritze. Penzista netrpělivě poklepával špičkou boty o trnož stolu, byl se mnou nespokojen. Zoufale jsem se snažil vyloviti z paměti názvy měsíců, živou mocí jsem se nedovedl na učení soustřediti. „Il y a douze mois dans l'année: le premier s'appelle janvier, le second s'appelle février, le troisième s'appelle...“ Před mým duševním zrakem putoval obraz hubené ženy s bolestnými očima, oděné v červeném sametu, s bílou labutěnkou kolem hlubokého výstřihu. „La quatrième s'appelle avril, le cinquième...“ Představoval jsem si, že krev jí chlístala z úst asi tak, jako když prádlena po prádle vytáhne z necek klín. „Le sixième s'appelle juillet.“ – „Encore une fois! Répétez cela!“ durdil se Fritz.

Konečně jsem byl vysvobozen. Utíkal jsem s učením v podpaží k návsí, jako by mi hlavu zapálil. Kde jinde než u Hanzelínů se

dovím, jak se dnes vede jasnovidce? Dokonce jsem se zapomněl zastavit doma pro přesnídávku. Ema seděla na lavičce před domem a dívala se do slunce začerněným sklem. Této tajemnůstkářské dívenky se mi nechtělo vyptávat. Zeptal jsem se jí po Marii. Ukázala mi mlčky k oknu ordinace. Nahlédl jsem tam. Uvnitř seděl na nízké stoličce obecní poslíček Mareš, kalhoty vysoukány nad kolena, na jeho holých lýtkách byly obrovské zauzliny křečových žil. Doktor si je zamračeně prohlížel. Marie stála za ním a svinovala zručnými prsty nepříteli čistý obvaz. Škoda, že byla zaměstnána. Ta by mi byla zevrubně odpověděla na mou otázku.

Je-li Máry v ordinaci, uvažoval jsem, má kuchyňskou službu Dora. Šel jsem za Dorou. V domovních dveřích jsem narazil na Helenu. Zouvala si na prahu střevice, obalené blátem, a navlékala si prošlapané domácí trepky. „Prosím tě, koukej na cestu! Divže ses přese mne nenatáhl!“ Byla zřejmě v špatné náladě. Přesto jsem se vedle ní opřel o zeď a vyzvídal na ní, jak se daří kouzelníkově ženě. „Ach bože,“ povzdechla si rozmrzele, „tak ty také nemáš dnes v hlavě nic jiného než to? Myslíš snad, že jsi první, kdo se mne na tu ženštinu ptá? Človče, tady jich už bylo! Od soudců si poslali služku již dvakrát, pekařka tu byla dokonce sama. To je hluku pro jednoho pacienta! A pro jakého pacienta, pro komediantku, pro tulačku. Ráda bych věděla, jestli by si vůbec kdo povšiml, kdybych já ležela na marách. A jsem snad já horší než ona?“

Mlčel jsem. Znal jsem ji až příliš dobře. Věděl jsem, že se dnes od ní nic nedozvím. Byla přeplněna svou podivnou závistí. Srovnal jsem si pod paží knihy, které se hrozily rozsypati, a líně jsem se šoural do síně. „To máš pravdu,“ volala za mnou posměšně Helena, „jdi si do kuchyně k Doře, je tam zrovna sama. Můžeš si s ní nerušeně porozprávět o včerejším představení. Ta je zrovna taková jako ty. Je toho plná. Dobře se spolu shodnete!“

„Slečno Doro,“ vcházel jsem s nejsladším svým úsměvem, „jak se vám to včera líbilo?“ Obrátila se od plotny a podívala se mi do tváře tak lhostejně, že mne zamrazilo. Rázem mě přešla valná část mé chlapecké zvědavosti. „Slečno Doro,“ řekl jsem tiše a nejistě, „bylo

to tak krásné, když jste seděla na jevišti a ti holoubci vám vrkali na ramenou!“ – „Tak?“ řekla jizlivě. „A proč mi to vlastně přicházíš říci? Kdopak tě sem poslal? Helena nebo Lída?“

Koktal jsem, pokorně jsem ji ujišťoval, že jsem přišel z vlastní vůle, nikdo mě nenavedl. A proč by mě byl také navedl? „Já jsem si myslela,“ řekla zamračeně. „Nic jsem jim neudělala, jen jsem horovala o tom, jaké to bylo pěkné. A všechny byly proti mně, i ta malá žába. Tvrdily, že jsem byla směšná. Hlupačky! Záviděly mi, rozumíš? Ach bože, a nyní se zas už peču v kuchyňské páře. Zítra budu obrývat jabloně. Pak přijde služba v stáji. Po stáji nemocenský plášť. Jako když se točí kolo. Také se opravdu točí to papírové kolo v tatínkově ordinaci.“ Náhle si na mne vyjela: „Nevidíš, že jsem zaměstnána? Nemohl bys mě nechat na pokoji?“

„Slečno Doro,“ kňoural jsem pln pokory, snaže se zachránit pro sebe tuto chvíli, „já jsem vás nechtěl pohněvat, já jsem si myslel, že budete včerejším večerem stejně nadšena jako jsem já, že si o tom budeme moci pohovořit.“

„Ach tak, ty sis se mnou přišel pohovořit,“ parodovala mě, „a co, prosím tě, my dva bychom spolu mohli důležitého mluvit? Och ty, hošíčku! Chceš snad, abych ti otevřela své srdce? Raději si to nepřej, zatočila by se ti hlava. Upaloval bys zděšeně k mamince s vykulenýma očima. Dora Hanzelínová se domnívala, že zahlédla cípeček štěstí. Po celý život je neviděla, a nyní se jí ukázalo. Komedie jí byla vhod. Hrozně ráda by pokračovala v ubohé, lživé komedii. Chtěla by třeba denně sedět pro švandu obecenstva mezi pavími péry a papírovými růžemi. Zdá se jí to zajímavější než vznešená a ustavičná práce bez východiska. Ale ubohé Doře musí stačit rýč, pometlo a dřeváky do stáje. Vata plná hnisu je krásnější a počestnost je záslušnější. Ty nešťastníku! Přišel jsi právě ve chvíli, kdy se mi chce stýskat si a žalovat. Nepovídám to tobě, nemysli si, mluvím k svým hrncům a pokličkám. Těm hrncům a hrnečkům říkám – už dost jsem se kolem vás natancovala, už mám všeho po krk. Juch! Svět je tak široký! Pamatuješ, jak jsi mi vyprávěl o širokém světě svého šosáckého strýce námořníka? On by mohl a nechce, já

bych chtěla a nemohu. Jsem tu přibita jako šindel na střeše. Budu tu žít dlouho, dokud neshniju zaživa.“

Díval jsem se na ni vzrušeně a krotce. Hrud' se mi rozehřívala blahem. Již dlouho se mnou nemluvila tak důvěrně a tak odvážně! A jak byla krásná s tou pohněvanou tváří, s těmi žhnoucími zraky a divoce se zvedající hrudí! Hltal jsem ji očima.

„Za nějakých pět let se už nebudu bouřit,“ šeptala smutně. „Budu jako naše Máry, pokorná a věčně usměvavá, nebo jako Lída, tichá a zamyšlená, nebudu snít, nebudu toužit, budu jako hodiny, které se natáhnou a jdou. Nejkrásnějším denním zážitkem mi bude vyjížd'ka za pacienty, nejjistším zapomenutím kydání hnoje. Co na mne tak vyjeveně koukáš?“

„Och,“ osmělil jsem se říci, „já vás – tolik chápu!“

„On mě chápe!“ smála se hystericky. „Můj bože, přece jen mě někdo chápe! A je to mladý pán z náměstí, pocítil se mnou laskavý soucit. Že se nestydíš, ty hlupáku, urážet dámu soucitě! Ale to je to, ty ani nevíš, že jsem také dáma.“

Svěsil jsem hlavu. Červ zármutku se mi znova zaryl do srdce. Nedorozumění se kupilo na nedorozumění. Udělal jsem chybu, když jsem jí řekl, že ji chápu. Není možno to nějak napravit? Podíval jsem se na ni prosebně a řekl jsem se vší možnou pravdivostí v hlase: „Já jsem se, slečno Doro, neodvažoval mít s vámi soucit. Mám však upřímný soucit s kouzelníkovou ženou, která tak náhle onemocněla chrlením krve. Přišel jsem k vám hlavně proto, abych se vás zeptal, jak se jí daří. Prosím vás, povězte mi to a já půjdu domů. Vidím, že máte mnoho práce, nebudu vás déle zdržovat.“

To jsem si ale dal! Se špatnou jsem se potázel. Jenom jsem nalil oleje do ohně. „Ach tak,“ rozkatila se, „ty jsi přišel vyzvídat, jak je s miss Agou? Že jsem na to nepřišla hned! Ó ty pitomé, neslýchaně pitomé káče! O tu směšnou chudinku ti šlo, o tu kostřičku, vyzývavě navlečenou v červeném sametu, doklepávající ve špitále? Holenku, s tou je zle, náramně zle! Ta čeká jen na svou poslední hodinku. Zeptej se otce, ten ti to potvrdí. Hleďme ho, kdo by to byl řekl?“

Pohled na tu nestoudnou křehotinku mu rozdrásal jeho soucitné srdce! Na ošklivou, nemocnou koketu! Tak já ti něco řeknu, zapiš si to za své oslí uši: o tu já se nezajímám ani co by se za nehet vešlo. Na té mi nezáleží. Takových, jako je ona, již dokašlalo! A víš co, ty pokrytče, který jsi mi lhal, který ses ke mně lísal s otázkami, které ti nešly od srdce? Klid' se mi odtud!" Zrudla, celá se vztekem třásla. „Klid' se mi odtud, pitomý panský kluku!" A když jsem ještě váhal, hodila po mně sběračkou plnou vřelé vody, divže mě nezasáhla.

Běžel jsem od Hanzelínů mnohem rychleji, než jsem pospíchal k nim. V hlavě se mi rojily zmatené a palčivé myšlenky. Co jsem vlastně provedl? Čím jsem si vysloužil takový hněv? Poznání nad jiné trpké mě skličovalo: Dora mluvila o nemocné s neslýchanou krutostí. Použila výrazů, které mě pobouřily. Dora je – zlá.

29

Umírající

Měl jsem za ložnicí rodičů vlastní pokojíček, jehož jediné okno ústilo do dvora. Ráno mě obyčejně probouzelo vyklepávání koberců. Buch-buch-buch – do poschodí to nebylo tak vysoko, aby mi do chřípí nevnikal zápach prachu. Nebo některá ze služek prala na dvoře prádlo a valcha hudovala, až drnčely okenní tabulky. Pak tu bylo ještě ranní štípání dříví, chvatné, rozhořčené třískání sekerou do špalku. A v neděli, když dům spal déle než ve všední den, vrkali aspoň hrůzostrašně holubi v podstřeší.

Vyklonil-li jsem se z okna, viděl jsem pod sebou kosodélník dvora, obehnaný dřevníky a prořatý otevřenou struhou kanálu. Vpravo i vlevo byly stejně dlážděné a páchnoucí dvorky s řídkou trávou mezi kameny a s dřevníky, obrostlými psím vínem, které právě tak jako náš zdánlivě visely nad strží. Pod nimi se táhly kruhem staré městské šance. Tak byl přesně ohraničen můj nejbližší obzor, podobný prvnímu stupni krajiny. Druhý stupeň byl svah městečka pod šancemi. Třetí byl za posledními střechami domů – luka a políčka, rozbíhající se až k miletínským lesům.

Jeden veliký žlutý dům pod šancemi vynikal mezi ostatními, měl břidlicovou střechu, která se po dešti leskla jako hladina rybníka, čtyři komíny a spoustu oken, jedno vedle druhého. Mezi ním a jeho sousedy se rozkládala prostorná zahrada s keři a lavičkami. Na těchto lavičkách jsem vídal za slunných dnů vyhřívati se drobné lidičky v modrobílých pruhovaných pláštích. Belhali se po cestíčkách, svítili svými obvazy, veslovali berlami. Žlutý dům, podobající se továrně, byla starohradská nemocnice.

Nikdy tam nestonali zámožní lidé z městečka. Uchylovali se tam jen chudáci, kteří neměli, kdo by je ošetřil, a kteří neměli na lékaře. A i ti tam šli jen v případě krajní nouze. Jak by ne! To místo nevypadalo vábně. Spíše je bylo lze slučovati s umíráním než s uzdravováním. Špinavé, chmurné zdi, podepřené pilíři, proražené

věžeňskými vraty s oprýskanou barvou, nad vchodem masívní nápis z písmen kdysi zlatých, nyní téměř černých: ŠPITÁL. Mezi zestárlými žebráky a dohasínajícími tuláky ležela bledá kouzelníková žena, miss Aga s darem zázračného vnitřního vidění, pytlíky ledu na prsou jí zmírňovaly horečky a zabráňovaly novému krvácení z bolavých plic.

Když jsem usedl u okna, domníval jsem se, že vdechuji zápach karbolky. Myslival jsem na tvář, bílou jako papír, zapadlou v poduškách. Je sama. Její rty se pohybují. Odřikává v horečce monotónně a poslušně odpovědi na otázky svého neúprosného patrona: „Medailón – prsten – hodinky...” Neustále! Neustále! Skloní-li se nad ní lékař, čte mu z očí jeho myšlenky. Není jí tajno, že je odsouzena k smrti. Vyhublými prsty probírá růženec svého života. Hle, cestování od jedné vsi k druhé, klímání na kozlíku truchlivého vozu, až přijde plápolavý uzlík na šňůře, ohňostroj slávy, nahý palaš kreslí čarodějné kruhy v dýmu fajfek a papírové květiny vykvétají z poplivané podlahy.

Každého rána, sotva se rozednilo, stával kouzelník před Hanzelínovým domkem a trpělivě čekal, až některá z Helmadon odsune závoru ve vratech. Byl vždy prvním Hanzelínovým návštěvníkem. Musil se přece nějak dozvědět, jak je jeho ženě! Neměl času vysedávati u lůžka nemocné, musil shánět živobytí. Helena zle zehrala na jeho mravy: „Krejcaru od něho neuvidíme, a přece si nás dovoluje burcovat již od časného rána! Tatínek kvůli němu vstává o hodinu dřív a chodí k vratům jen v spodkách a v županu.“ Jakmile jsem to uslyšel, začal jsem také časně vstávati. S knihou v ruce jsem se potloukal po tiché ještě návsi mezi javory. Tvrdil jsem rodičům, že mi tak jde učení mnohem lépe do hlavy.

Několikrát se mi podařilo vyslechnout Hanzelínův rozhovor se zkroušeným kouzelníkem. Doktor se čepýřil, nevrlostí zakrýval svůj soucit. „Co? Jak jinak by se jí mohlo dařit než zle? Má v prsou kaverny jako dětské pěsti. Pot ji zeslabuje. Jaro je zhoubné pro souchotináře. Máte dost peněz, abyste ji poslal do Švýcar nebo na Riviéru? Nemáte? To je škoda, tam by mohla mít ještě nějaké naděje.

Pamatujte si, nejlepším lékařem je napěchovaná nedobytná pokladna.“

Kouzelník tesklivě přešlapoval, žmolil v ruce kostkovanou čepici, vítr mu províval jeho husté černé vlasy. „Je to věčně stejná komedie,“ horlil Hanzelín, „nejdříve se nechá nemoc pěkně vyzrát, a pak, když pacient má už duši na jazyku, je pozván lékař, aby to spravil. Bylo by třeba sešít děravé plíce, napumpovat je kyslíkem, přinutit žaludek, aby lépe trávil. Vaše žena se měla narodit o několik desítek let později. Potom snad budou lékaři umět, co my dnes ještě nedovedeme. Nebo aspoň neměla tak často hladovět. Ne, nemusíte mi nic vysvětlovat. Nejste jediný, málem nahý majitel nemocné ženy. Přinutit lakomé lidi k milosrdenství! Pane, to by byl div, hodný vašeho řemesla!“

Jakmile získal čaroděj zprávy o průběhu nemoci miss Agy, vrátil se do hospody „Na dolince“, chvatně zapřáhl koníka do šaškovského postroje a zvoně rolničkami a švihaje bičem rozjížděl se se svou károu do okolních vsí. Dopoledne klepal na dveře starostenských úřadů, vylepoval plakáty, hrdloval se s hostinskými o cenu sálu a světla. Odpoledne prodával lístky, zdobil jeviště, připravoval své kousky. Svěřil se Hanzelínovým děvčatům se svými potížemi. Ona čísla programu, která vyžadovala pomoc ze zákulisí, musil vynechat. Jasnovidecké produkce odpadly nadobro. Se zoufalým úsilím se snažil udivovati nedůvěřivé chalupníky a zvědavé venkovské tetky troskami svého umění.

Helena mluvívala o čaroději a jeho strastech s oním despektem, s nímž se na jeho povolání dívala hned od počátku. „Cha – milý pan Adalbert, vlastně Vojtěch, jenže to by už tak vznešeně neznělo – neumí nic jiného než to své čarování. Kdyby se dal v některém statku najmout k polním pracím, vydělal by si mnohem víc. Toť se ví, brambory by nemohl okopávat v bílých rukavičkách!“ Dora jí hleděla posměšně do tváře, svítit očima jako divoká kočka. Divil jsem se, že nikdy neproněsla ani jediné věty na chudřasovu obranu.

Ach, Dora! Byl bych se jí rád zeptal, proč nechává Helenu tak rádit v tomto ustavičném odsuzování, ale cožpak jsem mohl? Od onoho výstupu po kouzelnickém představení byl mezi námi konec všem důvěrnostem. Opravdu, nadobro konec! Byla pořád jaksi v sebe ponořená. Utrhovala se i na Emu, a to již bylo co říci. A když jsem k ní jednou přišel pokorně s francouzskou učebnicí a nabízel se jí, že jí vyložím některá nepravdivá slovesa, zhurta mě odbyla. „Už jste mnoho zanedbala,“ vyčítal jsem jí s očima v podlaze. – „Eh co, francouzština,“ mávla opovržlivě rukou, „ta mě teď už nebaví.“ To byla pro mne rána! Nejdřív jsem si myslel, že je to u ní jen chvilkový rozmar, ale nebyl. Opravdu nechtěla již o francouzštině ani slyšet. Že prý ji stejně nikdy nebude potřebovat. Raději se věnuje něčemu praktičtějšímu a zajímavějšímu. Nevěděl jsem, co by to mohlo býti, a také jsem o tom nepřemýšlel. Pro mne bylo důležité jen to, že poslední pouto, které mě s ní pojilo, bylo přetřato. Trápil jsem se, kudy jsem chodil. Byla dosud tak účelivá, tak pilná, časem tak vlídná! Co jí to jen vlezlo do hlavy?

Jednou do týdne si dopřával kouzelník jakési neděle. Jeho koník odpočíval v stáji, žvýkaje hubenou píci, archa stála nečinně v kůlně a on sám seděl ve špitále u lože jasnovidky. „Nemocná má zakázáno mluvit,“ vyprávěla mi Máry, „utrousí jen sem tam nějaké slovíčko. Muž ji drží za ruku a ona na něho hledí s takovou úpěnlivou prosbou za odpuštění! Je si vědoma toho, jaké trampoty mu působí svou chorobou. Má strach, aby se na ni proto nezlobil.“ Všechno, co se týkalo tulácké dvojice, mě hluboce dojímal. Snad to bylo tím, že jsem nedávno viděl muže i ženu v plném lesku jejich výstupu. Byl jsem velmi precitlivělý, kontrasty na mne působily senzačně. Pak tu bylo ještě cosi jiného, co mě pudilo obírat se jasnovidčíným osudem: domníval jsem se, že jsem nedávno trpěl podobnou nemocí jako ona. Také můj hrudník byl zasažen zhoubným procesem, také já jsem kašlal krev! Avšak neustálým porovnáváním se mi vrátila stará hypochondrie. Sledoval jsem svůj tep, každé píchnutí v boku mi vyhánělo červeň z tváří, děsil jsem se, kdy se začnu ráno potit

studeným souchotinářským potem. Náhodou jsem byl zrovna poněkud nastydlý a pokášlal jsem.

Svěřil jsem se otci se svými úzkostmi. Vysmál se mi, ale přece požádal Hanzelína, aby mě zas jednou důkladně prohlédl. Proklepával mě, jako by ve mně utloukal můj strach, hleděl mi ironicky do očí. „Mládenečkovi se zachtělo zahrát si na pacienta? Jak chceš vlastně vyrůst v muže, ty bolestine, budeš-li se pořád jen obírat svými příznaky? Pravým důvodem tvých chorobných myšlenek je bezměrné sobectví.“ Byla při tom jen Lída, nestydlý jsem se.

Negativní výsledek prohlídky mě vzpružil, ne však nadlouho. V nitru mě nepřestávaly trýznit černé představy. Jako by přítomnost nemocné ženy v starohradském špitále, kam jsem tak dobře viděl ze svého okna, byla přítomností nakažlivé smrti!

Zatím se chýlil květen ke konci, kouzelník sjezdil všechny nejbližší vesnice a musil nyní zabírat hlouběji do okresu. Stávalo se, že z městečka mizel na dva nebo na více dní, poněvadž mu bylo nemožné na noc se vraceti. Když se pak po krátkém vzdálení znovu objevil, zdál se ošumelejší, vychrtlejší a zamračenější než dříve. Jeho vjezd do městečka nikdy nebyl nenápadný. Zvonění rolníček ho zrazovalo. Ve Starých Hradech ho již tak trochu považovali za svého. Stal se známou figurkou díky svému tajemnému vozu, červené čabrace svého koníka a zajímavosti svého osudu. Uličníci ohlašovali jeho návrat dříve, než se octl pod obloukem městské brány. Hokyně z náměstí si zacláněly oči, zastavovaly ho a poptávaly se, jak se mu vedlo na výpravě za chlebem.

O miss Agu nebyl již v městečku tak živý zájem jako na začátku, přece jen se o ní však ještě hodně mluvilo na ulicích, u kašny, v krámcích na podloubí. Počátkem června proskočily pověsti, že to je s její nemocí přece jen už trochu lepší, že se prý kupodivu sbírá, že již není nebezpečí nového krvácení z plic. Brzy prý začne přecházet po nemocniční zahradě. Abych řekl pravdu, bál jsem se na to zeptati u Hanzelínů jen proto, aby mi tuto dobrou zvěst nevyvrátili. Vyhlížíval jsem z okna, snaže se mezi modrobílými plášti na

lavičkách rozeznati její drobnou, zuboženou postavičku. Od té doby, co Dora bez jakýchkoli zjevných příčin pohrdla mou věrnou oddaností, soustředil se všecken můj zrazený cit do snů o této záhadné a tragické bytosti.

30

Boží tělo

Nad Boží tělo nebylo v Starých Hradech většího svátku. Při něm vyrukovala všechna městská paráda, ostrostřelci, kapucíni, stejnokroje, kutny, císařské kabáty, medaile, toalety, šperky a květiny. Snad jen jediný den mohl Božímu tělu trochu konkurovati, velikonoční slavnost Vzkříšení, avšak ta se málokterým rokem vydařila, bylo většinou ještě příliš chladno a scházelo tu to pravé osvětlení, zářivá tvář vítězného slunce. Podvečerní Vzkříšení byl svátek spíše melancholický, kdežto Boží tělo bylo jediným velikým projevem životní radosti.

Vyzváněli všemi zvony. Rána za ranou v ztřeštěné změti, jako by se bořila nebesa, jako by do sebe v prostoru bili železní rytíři centovými kladivy, kvil poražených a jásot přemožitelů, splývající ozvěny, celé svazky tónů, které se jako poštovní holubi rozlétali do čtyř světových stran, až z toho všeho brněla hlava a oči se přivíraly malátností. V široce otevřených hlavních dveřích kostela se objevily první maličké družičky, celé bílé, dvě a dvě v řadě, jako průvod oveček. Již na prvním stupni začaly marnotratně rozhazovati své rozcupované kopretiny a pivoňky.

Seděli jsme u otevřeného okna na našich křeslech, potažených rudým plyšem, já, vytáhlý, smutný princ, a má matka, krásná zámecká paní, a dívali jsme se do náměstí jako z královské lóže na scénu divadla, ozářenou reflektory. Matka měla na sobě své nejlepší hedvábné šaty, na krku zlatý křížek, ruce ponořeny do rukavic až po lokty. Já jsem byl černý od hlavy až k patě, slavnostně černý. Ruce jsem měl způsobně sepjaty v klíně, a když se matka pokřížovala, pokřížoval jsem se také, když sklonila čelo, sesunul jsem kolena k mírnému pokleku.

Slunce hořelo vlídně. Obláčky putovaly pomalu oblohou od východu k západu jako chuchvalce vznášející se vaty. Lidi snad nějaký násilník neurvale napěchoval mezi pilíře podloubí, k holým

klášterním zdem, do ústí ulic, bylo neuvěřitelné, že by se tam sami od sebe byli ukázněně stísnil! Jejich hlasitý hovor zněl jako sněmování kavek. Vlnilo se to jako makové pole, klobouky, šátky, vlasy plavé i tmavé.

Vedle klášterních vrat stál první oltář, před lékárnou druhý. První představoval svatého Františka, kázajícího ptákům, druhý Pannu Marii, stojící na zeměkouli, ovinuté hadem. Oba obrazy měly široké rámce z chvojí, před oběma byly improvizovány stoly z narovnaných beden, pokrytých bělostnými, nažehlenými ubrusy. Na nich skomíraly svíce ve vycíděných svícnech ospalými plamínky. Po stranách oltářů konali nehybnou, zamračenou stráž granátníci s medvědími čákami a s nasazenými bodly, tenkými jako jehly.

Z kašny chlístala voda všemi chrliči. Jaká záplava vody! Vystřikovala skákavým pramínkem z hrsti nahého chlapce, padala z nemocných úst vousatého vodníka, ryby ji vyvrhovaly okrouhlými hubami, kašna jí byla plna až po okraj, divže nepřetékala. Vedle Husova balvanu stála vyšňořena stříkačka a na ní zkamenělý komíník s lesknoucími se nárameníky a s bílým baretem na hlavě.

Když prošla chrámovými dveřmi blankytná nebesa a pod nimi kněz, nahrbený pod tíhou zlatého ornátu, s paprskovitou monstrancí ve vztažených rukou, zablesklo se na protějším kopci z pěti moždířových hlavní a slavnostní rachot zahřměl náměstím. Viděl jsem, jak něco šedého se rozprasklo vysoko v modru nad černou čepicí mariánského sloupu a tetelivě, v chumáčcích se to snášelo na skloněné, lysé hlavy městských radních. Z klášterních vrat vyšlo tajemně, tichošlápsky vstříc monstranci stádo hnědých mnichů, přepásaných bílými provazy. Bylo slyšet klapot jejich sandálů na dláždění.

Na nejpřednějším místě za baldachýnem jsem poznal otce. Měl na hlavě rohatou, chocholatou čáku, na prsou se mu rděl řád a v ruce držel jílec kordu jako upejpavá slečinka záhyb své vlečky. Byl větší než dlouhý krejčí Bartoš, třímající jednu z kostelních korouhví, větší než pekař Kmínek s nafouklým břichem a se zamoučenýma rukama,

větší než velitel medvědí gardy, sládek Prokop. Pýcha se mi nadmula v hrudi jako bublina. Odstálé uši se mi rozhořely.

Náhle bylo vše v jediném, neuspořádaném chumlu kolem oltáře se svatým Františkem. Odkudsi z hlubin davu byly vyzdvíženy k nebesům zlatě zářící trouby, černé tužky klarinetů. Plechový tuš zahrál Bohu první dostaveníčko. Zavířily bubny, třískly činely. Když vše doznělo, nastalo ticho. Kněz cosi dlouho vyzpěvoval stařeckým, škrceným hlasem. Potom šum, jako když se vítr opře do lesa. Vše poklekalo. Matka se spěšně poznamenala křížem, jako by si přetřela obličej pudřenkou. Podíval jsem se na ni provinile. Zdála se bledá, kající, téměř svatá. Ani jsem nepostřehl, že tam dole suše pleskly řemeny granátníků. Krátký kmit povelu a zazněla bubnová salva, jako když se sype hrách. Plechy opět jásavě zaječely. Vzduch voněl kadidlem. Družičky rozsypávaly roztržitě poslední zásoby svých košíčků. Průvod se hnul, aby navštívil usměvavou Pannu Marii, stojící na zeměkouli. Na kopci opět zaburácely moždíře.

Odpoledne jsem musil jít s rodiči na procházku. Příroda byla plna božitélové nálady. Slunce svítilo jako veliká, žhavá monstrance, obloha se věrně podobala baldachýnu, dorůstající osení připomínalo armádu granátníků s nasazenými bodly. Šel jsem líně, s nechutí, odvykl jsem již povinným vycházkám, otravovaly mě. Sotva jsme se vrátili domů, vytratil jsem se k Hanzelínovům, abych si vše vynahradil.

Doktor byl v hospodě. Helena pletla dlouhou punčochu, Máry přebírala čočku na zítřejší oběd, Lída cídila kliky nějakou nesmírně páchnoucí pastou. Poněvadž byl svátek, neodvážily se Helmadony těžších prací; posedět však v klidu, bez jakéhokoli zaměstnání, již ani nedovedly. Ema měla na stole rozloženy kostky domina. Řadila je jednu za druhou jako vojáky, a když byly všechny postaveny, ťukla do poslední. Kostka se kácela na kostku, pokládaly se s třeskotem na stůl v neporušené řadě jako opravdoví vojáci, skosení nepřátelskou palbou.

Usedl jsem vedle Máry a opřel se lokty o stůl. Hleděl jsem útrpně na Eminu zábavu. Bylo to přece jen už také dosti veliké děvče

a chovala se pořád jako malé dítě. „Tak co,“ zeptala se mne s úsměvem Marie, „jak jsi strávil dnešní den? Od rána jsme tě tu neviděli!“ Ovinula mi paži kolem krku. „Chudáčku, jsi dnes nějaký zasmušilý!“ Znechuceně jsem se od ní odtáhl. Nebyl jsem ani dost málo naladěn k něžnostem.

„Kdyby to byla udělala Dora,“ poznamenala Ema s nevinnou tváří, „dal by si to ochotně líbit.“

Podíval jsem se na ni rozlíceně. Kdyby to udělala Dora! Tu jsem si však uvědomil, že Dora není doma. Kde je vlastně Dora? Vyslovil jsem svou otázku nahlas.

„Kde je?“ Ema se na mne dívala velikýma, výmluvnýma očima. „To my ovšem nevíme. Žádná z nás to neví. Lído, víš snad ty, kde je Dora? Máry, nevíš, kam odešla a kdy se vrátí?“ Nevěděl jsem, dávali tyto horlivé otázky sestrám, aby se mi zavděčila, nebo aby mě zesměšnila.

„Dora se teď pořád jen toulá,“ zabručela Helena, nezvedajíc oči od svého pletení.

Rozhostilo se rozpačité ticho, přerušované jen zvoněním drátů, kvičením kliky pod tlakem Lídina hadru a bubnováním čochy na dno plechového hrnce. Ze všech těchto mísících se zvuků i z pokojného a výstražného tikání hodin na zdi a z šera, vkrádajícího se do místnosti, padal na mne neurčitý zármutek. Dora se pořád jen toulá – překusoval jsem trpce Helenina slova. Byla to pravda. Stávalo se mi teď velmi často, že jsem ji nezastihl, když jsem přišel k Hanzelínovým. Co to asi má znamenat? Francouzštině se neučí, na mne se už pořádne ani nepodívá – je v tom snad Pírko? Krutá, chlapecká žárlivost mi sevřela srdce.

Náhle se pod okny ozvaly spěšné kroky, dveře se rozlétly, otevřeny energickou rukou. Ta, na niž jsme všichni právě mysli, vstoupila do světnice. Tvář měla rozjásanou, oči jí svítily. Protáhla se rozkošnický jako kočka na výsluní. „Ach bože, to je tam krásně!“ Voněla svěžestí, voněla jarem. „A co vy tu sedíte tak zaraženě jako sedm drahých let?“

„Myslím,“ řekla mrazivě Helena, „že jsi přišla právě tak včas. Tatínek tu bude co nevidět. Ten by se podivil, kdyby tě ještě nenašel doma.“

Jindy by se byla dopálila, dnes však to nepokazilo její dobrou náladu. „Eh co, tatínek! Tatínek už je starý. Ten hubuje leckdy pro nic za nic.“ Sedla si mezi nás a zmocnila se Eminých kostek. Chvatně se jala stavěti jakousi vysokou stavbu. Kladla opatrně a bezpečně patro na patro. Hleděl jsem s úzkostí, kdy se její vratký dům zboří. Také Marie sledovala se zájmem Dořinu stavbu. Čocka přestala padati do hrnce. „Máš pevnou ruku,“ podotkla s odstínem závisti. Dora se samolibě usmívala a tlumeně si propěvovala.

„Dnes odpoledne přijel do města kouzelník. Viděla jsem ho,“ pravila nenadále zcela nelogicky Ema. Zdálo se mi, že přitom pohlédla pátravě na Doru.

Poslední dvě kostky, kladené na vrchol babylónské věže, vyklouzly z Dořiných rukou a celá pyšná stavba se zřítila na stůl a na podlahu. Rázem byla Ema na zemi a sbírala roztroušené kostky.

„To ty jsi zavinila,“ zlobila se žertem Dora, „foukla jsi mi do toho – naschvál! Já tě zbiji!“ A lehčeji bušila do zad. „Ale nevadí! Začnu znova. Podruhé se mi to podaří.“

Když jsem šel od Hanzelínů, odklízeli na náměstí božítělové oltáře. Policajt stál rozkročen, s rukama za zády, a díval se, jak dva muži na žebřících buší kladivy do dřevěné konstrukce. Třetí muž jim k tomu svítil. Na chodníku před lékárnou bylo plno roztroušeného chvojí.

Opět si mne vůbec nevšíkala – přemýšlel jsem tesklivě o Doře. Jako bych tam byl ani nebyl! Věděla, že tam jsem, nebo to vůbec nevěděla? Co jsem jí jen udělal? A kde vlastně byla celé odpoledne až do večera? Tajemství jejich záhadných vycházek mi nešlo z hlavy.

Dvě postavy v temnu

Byl sobotní večer, osleplé, uplakané slunce zapadalo v parách, na střechách toužebně hvízdali kosové. Od pivovaru se valil černý mrak dýmu a lehal na dláždění. Hokyně nařikaly, že se neděle opět nevydaří, že vzduch je příliš těžký – pivovarský kouř byl jejich barometrem. Včera přšelo, předevcírem přšelo, má snad pršet zas? Buclaté zlaté ručičky na radniční věžičce poskočily a cvakly, kladívko chvatně sedmkrát udeřilo na zvon – a v téže chvíli vjížděl na náměstí kouzelník Balda, zádumčivé pošvihávaje bičem hubené boky svého koníka. Kola jeho káry byla obalena blátem, koník se vlekl z posledních sil a smutně zvonil rolničkami, chlapík na kozlíku měl bradu černou dávno neholeným vousem a byl tak ošumělý, že vzbuzoval strach. Byl vzdálen téměř týden a nyní přijížděl, aby neděli strávil se ženou. V tomto vjezdu unaveného člověka a vychrtlého zvířete bylo cosi dojemného; dobrodušní lidé si vzdychli a v duchu cítili zadostiučinění z veliké čarodějovy lásky.

Po večeři jsem si vyšel na náměstí, dokusuje svůj krajíc. Vzduch byl nehybný jako před bouřkou, na obloze mrkaly první hvězdy jakoby za tylovou záclonou, valem se tmělo, blížila se noc bezměsíčná, dusná, neklidná, pravá loupežnická noc. Od Bezovky bylo slyšet hlučné kvákání žab, a netopýři létali tak nízko, že si ženské s pokřikem chránily vlasy. Šel jsem co noha nohu mine, nevěda kam. U pivovaru jsem se vnořil do hustého kouře, který štípal do očí a dráždil v krku. Nějaká děvečka kvikla v stínu staré bašty a hluboký bas jí domlouval. Polekaně jsem zrychlil krok. Na hoření konci návsí jsem se zastavil a hleděl do údolí. Formanský povoz se pomalu plazil silničkou od Miletína, bylo vidět, jak se maličké světélko lucerny klátí na oji. Lidé rozmlovali na prazích domků, jako by šuměla voda v polorozpadlé kašně. Občas vyštěkl nespokojený pes. Koruny javorů byly strnulé, vypadalo to, jako by se byl zastavil čas.

Těsně za mnou skřípl střevíc o kámen, šeptl něčí zrychlený dech. Ohlédl jsem se. Tenoučká, drobná postavička mě chtěla nepozorovaně minouti, pak mě však poznala, lehce vzkřikla a dotkla se mého ramene. „To jsi ty, Emo?“ podivil jsem se. Viděl jsem, že se dívčiny rty chvěly nepochopitelným vzrušením. Jako by se mne bála! „Kam jdeš?“ zeptala se mne tiše. Místo odpovědi jsem na ni překvapeně civěl. „Kam jdeš?“ opakovala tvrdošíjně otázku. Řekl jsem jí, že doma bylo temno a nevlídně, že jsem se šel tudíž ochladit a osvěžit na čerstvém vzduchu. „Nebo jsi šel spíše k nám?“ vyhrkla podezíravě. „Šel jsi asi za Dorou!“ Znělo to posměšně. Znělo to záštiplně. „Ne,“ pravil jsem pokojně, „ani mi to nenapadlo. Proč se tak divně ptáš?“ – „Dora,“ řekla váhavě, „Dora opět není doma. Nenašel bys ji, kdybys ji hledal.“

„Co na tom?“ zabručel jsem pobouřeně, „nehledám ji.“ Myslil jsem si, že bude nejlépe, když půjdeme každý svou cestou. Così mě v Emině zjevu a chování znepokojovalo. Nechtěl jsem s ní nic mít. Zpozorovala mou snahu po útěku a sevřela mé rameno pevněji. „Ty – ty –,“ drmolila horečně, „něco bych ti pověděla, kdybych věděla, že dovedeš mlčet. Kdybych si tak byla docela jista, že dovedeš mlčet!“

„Jak je vidět,“ řekl jsem rozšafně, „ty něco víš a nedovedeš mlčet.“

„Emile,“ pravila naléhavě, „to, co vím, také by tě zajímalo. Netušíš ani, jak velice by tě to zajímalo. A pověděla bych ti to – jenom tobě – nebo bych ti to ukázala – kdybys mi odpřisáhl, že to nikdy nikomu nepovíš.“

Bylo to příliš vášnivé zavazování, aby nevzbudilo mou nedůvěru. Byl jsem na rozpacích. Na jedné straně jsem hořel zvědavostí, na druhé jsem se bál, zdali si ze mne děvčátko netropí jen pustou švandu. Podšité bylo na to dost.

„Budeš přísahat?“ dotírala na mne. „Podej mi ruku a slib, že o tom nikomu neřekneš. Ale spěš si! Chceš-li spatřit to, co bych ti mohla ukázati, nesmíme ztrácet čas!“ Mluvila tak opravdově, s hrdlem zimničně staženým, že jsem přece jen neodolal a vzdal se jí

na milost a nemilost. Stiskl jsem ručku. Slíbil jsem. Pak již ani nehlesla a táhla mě za sebou. Svírala mé prsty zvlhlou dlaní. Odbočili jsme z návsi, dali jsme se strmou stezičkou mezi sádky, kterou jsem tak dobře znal. Jenže bylo tma a zem byla rozblácená, klouzali jsme po ní a klopýtali po kamenech, blíž k rozteskněné Bezovce, blíž k něžnému kuňkání žab, blíž k chladu, vanoucímu od vody. Několikrát jsem se již ošklivě smekl a zachránil jsem se před pádem jen tím, že jsem se v poslední chvíli zachytil jabloňové větve nebo plotu. Jak budou asi ráno vypadat mé boty? Dovedl jsem si živě představit rozhořčenou tvář Bětčinu, která je bude cítit. Bylo také docela možné, že mi bude vyslechnouti přísné matčino kázání a dotazy, na něž budu těžko odpovídati. Čím dál tím víc ve mně vzrůstala pochybnost, zda tím, co tam dole spatřím, bude dostatečně zapláceno za mé příští strasti.

Když jsme se konečně bez úrazu dostali k potůčku, pochybnosti nade mnou nabyly vrchu. Snad mě sem to děvče zavléklo jen proto, abych si důkladně obalil boty blátem, a teď, když jsem dostatečně napjat a rozhořčen, mě s výsměchem opustí. Litoval jsem již, že jsem podlehl jejímu naléhání a dal se svést zvědavostí. Co by mi také mohla ukázati ta bláhová, těkavá osůbka? Jaká byla dosud její tajemství? Králičí nora v lese, vosí báh na mezi, křepelčí hnízdo v obilí. Nepochybně jsem se stal obětí její výstřední zlomyslnosti.

Zastavil jsem se a otevřel ústa, abych projevil svou nedůvěru a své námitky nahlas, postřehla však, že chci promluvit, a zacpala mi dlaní ústa. „Mlč! Mlč!“ šeptala mi u ucha, „teď se musíme chovat tiše. Mohli by nás uslyšeti!“ Shýbla se a já se shýbl také, vedla mě za ruku vysokou trávou podle Bezovky. Kradli jsme se od stromu k stromu, od křoviny ke křovině jako zloději. Žáby přestávaly skřehotati a vrhaly se se žbluňkáním do potoka. Z miletínské stráně táhle zahoukala sova. Již ani jediná hvězda nesvítla na obloze. Bez dechu jsme se krčili za pnem rozložené olše. Ema chvějivě před sebe ukázala tenoučkou paží.

V zátočině Bezovky, nedaleko tůně, u níž jsem loni poprvé poznal libé hřání jarního slunce na své pokožce, stály dvě postavy ponořeny v tichý a důvěrný rozhovor. Srdce mi přestalo bít. Ti dva, to byla Dora Hanzelínová a kouzelník.

Kouzelník se ani zdaleka nepodobal onomu skleslému muži, budícímu odpor a soucit, který kvečeru vjížděl do městečka na kozlíku svého vozu. To nebyl ten zchátralý tulák, trpící neduhem bolesti, vracející se k smrtelně nemocné ženě, byl to muž s pódia, chlapík stojící tváří v tvář obecenstvu, držící jednou rukou jilec blýsknavého meče, odhodlaný v mžiku vytáhnouti z tajné kapsy svého srdce papírové květiny, falešné zlato, omamné stuhy nepravé lásky. A Dora! Kolikrát jsem ji viděl snící proti západu slunce, unylou, bezmocnou, roztouženou, s týmž květovaným šálem na ramenou, který nyní držela v ruce za jediný cíp jako prapor minulosti, již je třeba odhoditi. Nemohl jsem viděti její oči, mohl jsem však pozorovati z celého jejího postoje, že se právě chystá vyřknouti poslední kouzelné slovo, jímž rozkveté v temnu bezhvězdné noci její zlatý životní sen. To nebyla již malátná, v nic nedoufající žena, která ví, že nedojde před západem slunce! Černá země okolo ní, to byla její vlastní, dobytá země, šíje byla pyšná, tělo připraveno ke skoku, ňadra vypjatá a výhrůžně trčící proti muži, vítězná a nabízející se.

Od Bezovky stoupala zima v mlžných závojích, zachvěl jsem se, cítil jsem, jak mi po zádech běží mráz. Bolest v boku, tentokráte opravdu živá a drásavá, pocházela od srdce. Vrací se nemoc, nebo se nevrací – nyní mi to už bylo docela jedno. Plaše jsem se ohlédl jako člověk, který se stydí, že je pozorován v nejintimnější chvíli svého života. Mé podezření mě neklamalo. Emíny oči se upíraly lačně, kriticky jen na mne, jako by tu ani nebylo objeveného, tragického páru milenců. Studovala mě, prohlížela si mě, obnažovala mě do ledví. Měl jsem na tváři bolestnou grimasu, již jsem nedovedl živou mocí smazati. Byla jako křeč, silnější než já. Nepochyboval jsem o tom, že děvče se nemůže nabažiti pohledu na mé zklamání. Sklopil jsem oči, nechtěl jsem se déle dívati. Ale ještě zlomkem

pohledu jsem spatřil, jak dva stíny přede mnou proti sobě pokročily, jako by se chtěly prolnouti, jak se ženiny paže vymrštily jako chapadla, zmocnily se mužova krku a jak ústa narazila na ústa v divokém a nestoudném polibku.

Prasklý soudek sirobu

Rozstonala se naše stará Háta, která nikdy nestonala. Tvrdila, že se jí zapálily žíly, poněvadž prala na dvorku prádlo za slunečního žáru. Kašlala až běda a motala se po domě jako opilá moucha. To byla rána pro mou matku! Nejraději by ji byla poslala do špitálu, ale Háta se špitálu bála jako umrlčí komory a otec se postavil na její stranu. Tak zůstala doma. Nechtěla ulehnout, ale musila. Její staré nohy ji nechtěly nésti. Nebyl to zápal žil, jak se Háta domnívala, ale chřipka. Naše domácnost byla jako rozviklána. Byla příliš obřadná a složitá, aby na ni stačila jediná služka. Bětko se točila jako v kole od rána do večera, z jedné práce běhala do druhé, zle bručela. Kdo měl obsluhovat nemocnou Hátu? Kdo měl donášet na stůl, poklízet a chodit po nákupech? Přece snad ne paní hejtmanová sama? Tak jsem byl proti dobrému tónu velikého domu zapřažen do posílek. Nemohu říci, že by mě to bylo nějak mrzelo. A Hátě bylo den ode dne hůř; můj otec, dobrák, rozhodl se dopřáti staré služce přepych lékařského ošetření. Jednoho dne jsem byl poslán pro Hanzelína.

Nebyl jsem tam již týden, vystříhal jsem se vstupu do doktorova domku, bál jsem se svědectví svých očí, které tehdy večer tak bolestně viděly dva splynulé stíny nad Bezovkou. Blížil jsem se k návsi, jako bych se prokousával kaší. Každý krok mě stál přemáhání. Každým okamžikem mi srdce zběsileji a zoufaleji tlouklo.

A ke všemu měla Dora službu v ordinaci. Byla tam sama.

Seděla u okna a psala cosi spěšně na klíně, olizujíc špičku tužky jako děvčátko, které si kreslí. Pohlédla na mne zlobně zpod čela. Viděl jsem na ní, jak je nespokojena, že byla vyrušena. „Copak tu chceš?“ zeptala se mne pohoršeně. A hned nato, ještě zlověstněji: „Zase tě někde píchá? Chceš se dát prohlédnout? Tatínek tu není, je nahoře. Raději ho nerozčiluj, je dnes nějaký mrzutý.“

„Já...“ hlas jsem měl slabý jako vrnící nemluvně, jazyk se mi lepil na patro, „já nejdu kvůli sobě... byl jsem poslán tatínkem...“ To byla ona, tatáž žena, nyní tak cizí, nyní tak znesvěcená! Doteky kouzelníkových prstů na jejích ramenou. Otisky jeho polibků na jejích rtech. Milenka ženatého člověka! Líbána a objímána mužem nemocné ženy. Jako by byla špinavá! Cítil jsem bolest, tak kňučivou a ďábelskou bolest! – „Naše Háta nám stůně!“ vyrazil jsem ze sebe. „Přišel jsem poprosit pana doktora, aby se na ni přišel podívat.“ Ani jsem si nebyl vědom, jistě jsem si toho nebyl vědom, že mé oči byly vlhké. Perlilo se mi v koutcích bezděčnými slzami.

Pohlédla na mne bystřeji, ale nestala se méně kousavou. „Hleďme, ty brečíš pro vaši Hátu! Je jí snad tak zle? Kdo by to byl řekl, že máš také cit pro chudáky? Od kdy máš cit pro chudáky?“

Zavrtěl jsem hlavou, zalitý svou neprekonatelnou lítostí, náhle oněmělý dvojí křivdou, křivdou jejího poklesku a jejích urážek.

Zpozorněla. Něco jí v mém chování připadalo podezřelé. Strčila svůj papír i tužku do kapsy a vstala. Přistoupila ke mně. „Když tedy nepláčeš pro služku, proč pláčeš?“ Ptala se vážně, pátravě. „Honem, honem, řekni mi to, chci to vědět, tatínek tu bude co nevidět. Něco se ti snad přihodilo?“

Nebyl jsem mocen slova, nebyl jsem mocen souvislé myšlenky. Tak jsem byl odzbrojen. Jakou inkvizitorskou sílu měla, jakou nesmírnou sílu pohledu a otázky v očích! Věděl jsem – nemohu jí lháti. Jsem její. Může si se mnou dělat co chce.

„Promluvíš nebo nepromluvíš?“ Mračila se. „Kdo ti co udělal?“

Nemohl jsem se přemoci. Byl jsem toho pln, přetévalo to ze mne. Byl jsem jako rozeschlý soudek, dělej co dělej, neudržíš jej pohromadě. Dosud to z něho prýští jen tenkými pramínky, ale již hned, vzápětí, dužiny se rozšklebí a jeho obsah se rozleje v kaluž slizké tekutiny. „Vy – vy,“ koktal jsem uboze, „vy, slečno Doro!“

„Co je?“ vyslýchala mě břitce. „To, co jsem ti řekla, tě urazilo?“

„Ne-e!“ Již jsem nebyl hochem, hrajícím si na dospělého, ale bláhovým dítětem, které chtělo, aby neodčinitelné bylo odčiněno, aby se stal zázrak zapomenutí. Jaký div se však ještě mohl státi?

Jaký kouzelnický trik se mohl podařit? Byl jsem ochoten přijmouti každé vysvětlení, chtěl jsem ji mít zase takovou, jakou jsem ji dříve znal.

„Já jsem vás viděl!“

Neřekl jsem nic víc než to, a přece pochopila. Hleděl jsem na ni vyčítavě a oddaně zároveň a ten pohled mluvil za všechna nevyřčená slova. Náhle se zapálila. Byla tak červená, jak jsem ji ještě nikdy neviděl. Oči jí svítily jako šelmě, hněvem nebo studem. Hněvem nebo studem – jak jsem to mohl rozeznati?

„Tys mě viděl?“ drtila mezi zuby, chvatně a krutě, bezděky tlumíc hlas. „Kdy a kde?“

„Tam – dole u potoka – večer, před týdnem – stála jste tam s ním!“

„Kdo tam byl ještě?“ Byla žensky bystrá, chtěla zevrubně znáti míru svého prozrazení. A já jsem si vzpomněl na ruku, kterou jsem slavnostně tiskl, a na slova, jimiž jsem se zapřísáhl, a dokázal jsem zachránit alespoň část svého závazku jedinou možnou lží. Alespoň to jsem dokázal udělati: „Nikdo – jen já sám!“

„Nu – a co – co? Mluv přece!“ Držela mě za cíp kabátu a lomcovala mnou. „Co jsi viděl?“ Sežehovala mi tvář svým horkým dechem.

„Stáli jste tam spolu – vy dva – on a vy – a pak...“ Slova mi nechtěla z úst. Pomohla mi novým rázným zacloumáním. „Co potom?“ – „Líbalí jste se!“ A v té chvíli praskl soudeček sirobu. V té chvíli se svět kolem mne zbortil v špinavou změť trosek. Bučel jsem, otíral jsem si oči klouby rukou, teklo mi z nosu i z úst – byl jsem již jen odporný a topil jsem se ve své domnělé ničemnosti. Již mi bylo všechno jedno. Věděl jsem, jak nesmírně mnou opovrhuje, jak mnou musí opovrhovati, mnou, křivopřísežníkem, ač nemohla vědět, že jsem křivě přísahal, mnou, usmrkaným klukem, dusícím se pláčem a lítostí.

„To není pravda!“ křičela jako zběsilá. „To není pravda, ty hlupáku! To byl někdo jiný, jak můžeš něco takového tvrdit! V noci jsi mě viděl? Jak mi to můžeš říci do očí, že se nestydíš!“

Nyní jsem hájil již jen svůj bol. Chtěl jsem býti překonán, ale ne takhle. Mohla to učinit jinak – ale jak, to jsem nevěděl. Nyní jsem se bil také za svou žárlivost. „Jak bych se byl mohl zmýlit! Měla jste svůj květovaný šál. Viděl jsem všechno. Díval jsem se. Slyšel jsem každé slovo, které jste promluvili. On vás objímal. A bylo vám docela jedno, že je to tak – nečestné! I místo vám mohu ukázat, kde jste stáli.“ Také já jsem v svém hoři křičel jako zběsilý. Přikryla mi rukou ústa. „Mlč přece! Mlč přece, zrádný kluku“. Tiskla mi tváře tak drsně, až jsem se zajíkal bolestí. Skrz její prsty jsem blekotal: „Ano! Ano! Líbali jste se a já jsem to viděl!“

Prskala vztekem. „Už vím, jen proto jsi přišel, ne kvůli vaší Hátě, nýbrž abys mě mohl usvědčiti. Udavači! Ovšem, čeho jiného jsem se od tebe mohla nadíti? Ale to ti povídám, jestli cekneš, jestliže to někomu povíš, kosti ti zpřerážím!“ Vtom se otevřely dveře a vešel Hanzelín.

Díval se vyjeveně na Doru a na mne. Bože! Nikdy předtím jsem nepoznal tak podlé sebeovládání! Nikdy předtím a snad ani nikdy potom. Ta zatvrzelá, vražedná tvář byla náhle jediným vlídným úsměvem. Ruka, která mi tiskla chřtán, až mi oči vylézaly z důlků, mě vlídně hladila po tváři. Její hlas byl klidný a povýšený, oči jí plály jiskřivou veselostí. Vytáhla nepozorovaně z kapsy šáteček a otírala mi slzy.

„Vid', že bys to byl do toho hocha nikdy neřekl, tatínku! On je dokonce malý, hloupý dobráček!“ Sevřela mi hlavu kleštěmi něžnosti. „Přišel za tebou celý bez sebe strachem. Jejich Háta se rozstonala, máš k nim přijíti. On ji má tak rád! Nu, řekni, tatínku, není to od něho vlastně hezké? Brečí mi tu již hezkou chvílí!“

„Hysterie, nic než hysterie,“ pobručoval si Hanzelín a hleděl mi vyčítavě do očí. „Nejdřív hypochondrie a nyní hysterie. Takoví jsou ti nahoře. Taková je celá ta jejich zjemnělá kasta.“ A dobromyslně se pochechtával. Hleděl jsem vytřeštěnýma očima na Doru. Nevěděl jsem, kde začíná lež a kde je pravda. To byla lekce! To bylo umění!

„Nu tak, už nebreč,“ utěšoval mě Hanzelín, „vždyť já se k vám přijdu podívat, chceš-li, půjdu k vám třeba hned!“

Pak jsem přispěl také já k záchraně situace. Snažně jsem prosil doktora, aby neprozradil mým rodičům, že jsem se choval tak bláhově.

Čáry nad ošatkou bramborů

Druhý den ráno, když jsem odcházel z francouzské hodiny, narazil jsem před Fritzovým domem na Emu. Opírala se o zeď, dívala se s pootevřenými ústy k obloze a hrála si s kamínky známou hru: Vrána letí – kolik dětí? Dveře za mnou zakvílely, dívka po mně šlehla okem, kamínek minul nastavenou dlaň a padl k mým nohám. Jak se pro něj shýbala, řekla mi polohlasem a se zdánlivou lhostejností: „Máš přijít k Doře, čeká na tebe!“

Utíkal jsem, co mi nohy stačily, nechtěl jsem na sebe omeškáním uvalit nový Dořin hněv. Uvnitř jsem kolísal mezi strachem a nadějí. Byla Ema poslem míru nebo poslem bouře? Zadýchal jsem se, kolena se mi chvěla. Dora seděla pokojně na prahu domku a škrabala brambory.

Pohlédla na mne, neřekla nic, hodila do hrnce s vodou oškrabaný brambor, vytáhla z ošatky nový. Rty měla našpuleny důležitostí. Opět se na mne poočku podívala a udělala mi vedle sebe místo. „Pomůžeš mi, rytíři?“ Byla rozmarná, byla v dobré náladě. Hodil jsem učení na práh a usedl na ně. Kdybychom byli spolu seděli na břehu rozvodněné řeky a ona mi poručila: „Můj rytíři, skoč tam dolů,“ byl bych skočil. Ochotně jsem se chopil nože, který mi podávala. Kdyby mi byla řekla: „Vraz si jej do srdce!“ – snad bych to byl také udělal.

Otáčela brambor před očima, jako by byla sluncem a ozařovala zemi. Na mne dosud nepadl ani jediný milostivý paprsek, ale tušil jsem, že se také dočkám. Tu se usmála. „To, co jsem ti вчера říkala, byla ode mne jen taková lest. Chtělo se mi tropit si z tebe žerty. Musíš zapomenout, že jsem na tebe křičela.“ Mluvila jakoby mimochodem, lehce, laskavě, posměšně. Trhala věty i slova, jako by jí naprosto nezáleželo na tom, jak se k tomu tvářím. Opět se laškovně usmála a stříkla po mně zlatou září koutkem oka. „Ty by sis však mohl myslet bůhvíco. Jsi malý hlupáček. Já – a líbat se

s takovým tulákem, s takovým poběhlíkem jen tak pro nic za nic? Fuj!“ (Slovo „líbat“ jako by ani nebylo žádným ožehavým slovem, nýbrž obvyklým slůvkem jejího slovníku.) „Jsi vlastně hodný chlapec. Tak dlouho a poctivě jsi mě učil francouzštině! Nyní tě zase já něčemu naučím!“

Drhl jsem svůj brambor se svraštělým čelem, bál jsem se pohnouti, bál jsem si nahlas vzdychnouti. „Ta má schůzka s kouzelníkem u Bezovky, to byl jen obchod. Obchod, obchůdek, obchůdeček, Emile! Myslím, že jsem dobře pochodila. Považ! Za ty hubičky, které jsem mu dala, odkoupila jsem od něho tajemství jasnozření. A nyní ti je svěřím. Ale nikomu je neprozrad!“

Opět tajemství. A tentokrát spojené s vytouženým popřením, s očekávaným lživým vysvětlením! Rychle jsem zatarasil šraňky cestičku rozumu. Jen žádné uvažování, žádné pochybnosti! Chtěl jsem věřit. V Dořině klíně ležel složený půlarch papíru, popsáný drobným ženským písmem. Úmyslně jej nechávala napospas mým očím. Náhle trhla koleno, papír povyskočil. Ulekl jsem se, spěšně jsem odvrátil zrak. Zasmála se hrdelným smíchem. Byl to vítězný smích.

„Tak vidíš, a včera by sis mě byl málem troufal peskovati. Teď hoříš zvědavostí. Ano, ovšem, zde jsou napsány všechny ty vědomosti. Nu tak, jen se podívej, neboj se, neucuknu ti. Co tam vidíš? Slova, jedno za druhým a u každého z nich číslo. Lilie, loď, lano, lampa, lyra, les, lebka, lev, láhev... jejich sto, těch slov. Sto, pamatuj si! Musíš je umět nazpaměť, chceš-li být jasnovidcem jako miss Aga. Jmenují se stereotypy.“ Hleděl jsem jí do klína v plachém a studeném údivu.

„Ovšem, ty ses domníval jako všichni, že ta křehotinka je obdařena nějakým zázračným šestým smyslem. A zatím je to všechno jen věcí paměti. Jestlipak aspoň chápeš, že tím, že ti to vše svěřuji, projevuji ti neslýchanou důvěru? Aspoň vidíš, jak velice na tebe spoléhám. Jsem jista, že to nikomu nepovíš. A nejen to. Víím, že mi od nynějška již nikdy nepřipomeneš cenu, jíž jsem zaplatila tento špinavý papír. Neboť ty jsi přece kavalír. Poslyš, co bys tomu tak

řekl, kdybychom *my dva* se naučili této zajímavé hře a omračovali jí důvěřivé hlupáky? Nu, jak se ti to líbí – *my dva*? Znamená to ovšem také, že bychom pak byli těmi nejvěrnějšími kamarády!“

Musil jsem se usilovně brániti, aby mi opět nevstoupily slzy do očí. Tentokrát slzy štěstí. A přece jsem věděl, že obchod, obchůdek, obchůdeček Dořin začíná vlastně teprve v této chvíli, že je to moje mlčení, které je takto kupováno, cítil jsem bolestnou tíseň a současně jsem se rozplýval blahem.

„Nemysli si, že to je tak těžké, jak se na první pohled zdá. Vychází se z malých vědomostí a dochází se k velikým. Aby ses snadno naučil stereotypy, musíš nejdříve ovládati jasnovideckou abecedu.“ Ukázala prstem na první dva řádky na papíře, podobné dvojverší. Stálo tam:

l, z, ž = 0; d, t = 1; n = 2; m, c, č = 3; r, ř = 4;
s, š = 5; b, p = 6; v, f = 7; j, h, ch = 8; k, g = 9.

„Jak vidíš, platí v slovech jen souhlásky, samohlásek netřeba si všímat. První dvě souhlásky stereotypů určují číslo. Tak například: lano sestává z „l“ a „n“, to jest z číslic 0 a 2, značí tudíž číslo dvě. Tenorista, „t“ a „n“ jest dvanáct. Chápeš? Och, jistěže chápeš. Ale to jsme teprve na začátku. Až se naučíš nazpaměť stereotypům, budeš si musit zapamatovat všechna možná jména věcí, rozdělená do jednotlivých skupin. Na to se pak jde již jen pomocí fantazie.“

Hleděl jsem s bolestným úsměvem, jak se její růžový jazyk míhá mezi bělostnými zuby. Byl jsem jako omámen. Usilovně jsem se snažil zapamatovat si každé slovo, které pronesla, jako by na tom bylo závislé všechno blaho mého života.

„Fantazie! Fantazie!“ Triumfovala, pohazujíc oškrabaným bramborem. „Kouzelník si vytvořil soustavu dvaatřiceti skupin. V první skupině jsou předměty zlaté a stříbrné, v druhé kuřácké potřeby, v třetí věci z papíru a psací náčiní, pak přijdou potraviny, barvy, rostliny, zvířata, ptáci, kameny, stolní náčiní – och, sám uvidíš, co tam všechno je, až si to důkladně přečteš. Každý předmět

má v skupině své číslo a zapamatování ti usnadní stereotypy. Dejme tomu stereotyp loď, číslo jedna. V první skupině značí hodinky, v druhé tabatěrku, v třetí papír. Loď pluje po moři a kapitán se naklání nad kompasem, který se podobá obrovským hodinkám. Loď je vlastně plující tabatěrkou, právě tak dutou a plnou prachu, je to válečná loď, chystající se pálit z děl. Má plachty z papíru, nebo plachty bílé jako papír. Číslo dvě je lano. V první skupině znamená řetízek, v druhé doutník. Mysli si třeba, že Pancír ze Žampachu byl pověšen místo na laně na zlatém řetězu a provazolezec že chodí po laně a kouří doutník. Tři – lampa: prsten, zápalka, pero. Jsi Hárún ar Rašíd, majitel pohádkových pokladů, tvá lampa má cylindr zasazen v zlatém kruhu, posázeném rubíny, nebo jsi pilný student a učíš se do noci a tvé pero škrtá po papíře. Čtyři – lyra: jehlice do kravaty. Je to jehlice hudebníková, má podobu lyry. A pět – les: v první skupině křížek. Je to tak snadné, les a v něm místo, kde někoho zabili, označené křížem. Lebka, číslo šest, brýle, nebo jízdní lístek, směšná představa, vid’? Lidská lebka s brýlemi – jízda, nebezpečná jízda, cesta k smrti, na lístku lebka a zkřížené hnáty. Sedm...”

Hodila mi svůj papír do klína. „Vezmi si jej, opsala jsem to pro tebe podle lístků, které jsem dostala od kouzelníka.“ Šeptal jsem si pro sebe slova, jak jsem je viděl před sebou, bez ladu a skladu: „Náramek, brož, náhrdelník – kalamář, tužka – sklenice, vývrtka, mýdlo – síťka na motýly – zouvák – chléb...”

„Nikdy se nespleteš, jestli se tomu dobře naučíš,“ vychloubala se Dora. „Je tu všechno, na nic nebylo zapomenuto. A nyní ti musím ještě vysvětlit, jak tazatel formuluje své otázky. Pamatuj si, slovo ‚médiu‘ je ve větě tečkou, ty se zajímáš jen o první písmena slov, vyřčených před ním. Tak například: ‚Teď mi řekněte, médium, co je toto?‘ Vlastně jsi řekl v narážkách: t, m, ř, čili první skupina, čtyřiatřicáté slovo – stereotyp máry – odpověď: ‚Zlaté srdečko!‘ Zlaté dívčí srdečko, zemřelé hořem, ležící na márách, rozumíš? Nebo: ‚Prosím, spěšně, médium, řekněte, jaký to je předmět?‘ Šestá skupina, páté slovo, skupina rostlin, stereotyp les: ‚Konvalinka!‘ Konvalinky rostou přece v lese. ‚Musíte nyní rychle, médium, říci,

co to je! Skupina třetí, čtyřiačtyřicáté slovo – Nero – císař Nero nebo Nero pes – hrají v karty. „Je to karta!“ A hned následuje otázka: „Která, médium, karta?“ „K“, jak známo, je devět, devátá v skupině karet je zelená sedmička. Stejně jednoduché je rozluštit monogram na kapesníku, datum na prstýnku, jméno rodné obce. Kouzelník a jeho médium důkladně probrali zeměpisný atlas. Každé místo zanesli pod nějaké číslo. To je skupina jednatřicátá, jména měst, a skupina dvaatřicátá – jména vsí. Ostatně jim napomáhají jejich cestovní zkušenosti. Všude byli, všude čarovali, všude hladověli. Dovedeš si představit jejich pestrý život? Co je tu příhod, na něž možno vzpomínati, co je tu hlupáků, jimž je možno se smáti! Co vypoulených očí, otevřených úst! Emile! Nejenže už ovládám stereotypy a obstojně na ně dovedu navlékati předměty různých skupin, vím již také, jak se vykouzlí plný talíř vajíček z tajné kapsy v kabátě a jak se výstřelem z pistole změní hromada zlata v popel a prach. Nabodnout pět myšlených karet na palaš, to vlastně docela nic není, a k tomu, aby se ztracený prsten octl v cizím klíně, je třeba jen trochu zručnosti...” Seděl jsem vedle Dory tichý jako myška, nespouštěl jsem očí z jejich rtů, tváře mi hořely, darovaný papír mi ležel na kolenou.

Když jsem toho večera usínal, před zavřenými víčky se mi míhala sta předmětů, připínajících se jeden k druhému v bláznivém tanci. Zlatá kotva visela na řetízku od hodinek, tenorista otvíral žabí ústa a měl místo knoflíků pomeranče, hrál přitom na harmoniku a měl na hlavě košík místo cylindru. Kalamář byl sestaven z trámů a podobal se šibenici, ale nebyla to šibenice, nýbrž šachta, z níž vylézali temní uhlíři s důlními kahanci. Stereotypy byly démantovými hřeby, na každém viselo dvaatřicet roztodivných slov, číslo dvacet devět bylo právě tak kloboukem jako dopisnicí, vycpaným papouškem i školní brašnou, a bylo závislé na pojmu *nákyp*. Spojitost protichůdných představ mě uchvacovala. Slučoval jsem zdánlivě neslučitelné a žasl jsem nad snadností, jak bota může patřit k růži a párátko na zuby k ciferníku. Předměty se mi kupily před očima a spojovaly se v zázračné růžence, každému vévodilo jedno číslo. A nad vši tou

podivnou veteší seděla Dora s bradou podepřenou pěstí, uhrančivé oči hleděly kamsi do dálky a záhadně se usmívaly, modrý hrnec od bramborů ležel převržen vedle ní, voda z něho vytekla a brambory se kutálely mezi slepičím trusem. Průlinou rtů drtila mezi zuby v bláhovém nadšení jediné slovo: „Fantazie! Fantazie!“

34

Pohřeb

Stará Háta, která stonala v celém svém životě poprvé, se domnívala, že ulehla jen proto, aby umřela. Ale Háta nezemřela, bylo jí souzeno, že ještě častěji ulehne a opět vstane v svém stáří, než bude opravdu lidem na obtíž a než ji pochovají na nějakém zapomenutém hřbitově na konci světa. A přece se jednoho dne rozklínal umíráček na vavřínecké věži a klínal tenounce a zmučeně, zatímco drobný, mlhavý déšť padal na dláždění.

Lidé s deštníky nad hlavami se zastavovali. Komupak to vyzvánějí? Kdo to umřel? A jako vítr šla překvapující zvěst od jednoho hokynářského stánku k druhému, od úst k ústům, lidé rokovali, křižovali se, žasli. Je to pravda? Tedy přece! Kdo by to byl řekl? Umřela miss Aga, kouzelníková žena.

„Ale, můj ty bože, jak to je možné? Vždyť přece se ještě včera vyhrívala na sluníčku v nemocniční zahradě!“ Bába Houžvičková, která má ve špitále ochrnutého strýce, ji tam viděla na vlastní oči. Ovšem, byla bledá jako kus vosku – jako kus vosku! A oči zapadlé v temných jamkách jako bezinky zašlápnuté v jílu! Snad jsem ji viděl i já ze svého okna mezi dvaceti mátožnými, pruhovanými loutkami tam dole pod šancemi! A kde je její muž, kouzelník? Kdo mu podá zprávu?

Ukázalo se, že doktor Hanzelín zná adresu čarodějovu. Dostal ji snad od Dory? Poštmistr věděl dobře, kdo podával u okénka truchlivý telegram. Byla to Ema. Třela si nožku o nožku a opisovala adresu do telegrafního blanketu z papírku v dlani, modřic si rtíky inkoustovou tužkou.

Nejzvědavější ze starohradských klepen stály před špitálem, lačny zpráv. Vyslouzilec Nývlt, který byl nemocničním sluhou, umývačem mrtvých, kulhavý stařík s nažloutlým kanonýrským knírem, byl středem pozornosti. Belhal se od hloučku k hloučku a naparoval se. „Měla moc slabé srdce. Leckdy spala tak dlouho, že

jsme se divili, jak se ještě mohla vůbec probudit. Doktor to věděl, že v takovém spánku jednou zůstane. Dnes ráno pootevřela oči, podívala se kolem sebe takovým zvláštním, smutným pohledem, vydechla, zvrátila hlavu nazad – a bylo po ní. Byla to tichá smrt. Pánbůh jí dej lehké odpočinutí!“

Nyní ležela v umrlčí komoře, patřící k špitálu. Neobléknu ji do červených sametových šatů, obkroužených labutěnkou, propadlá hrud' nebude odhalena neslušným výstřihem. Nikdo jí už nikdy nezaváže oči černým šátkem a nebude se jí vyptávat složitými větami na předměty tahané z kapes. Tam, kde je nyní, není již jasnozření, není papírových květin, není sádrových salámů a pavích per, krotkých holubů a stříbrných mis, v nichž se vaří divotvorná večeře. Kdysi byla malá a její slova, vykřikovaná do prostranství sálu, zněla břitce; nyní je dlouhá a tichá jako sen, který jí tíží víčka. Její muž, čaroděj, není z těch čarodějů, kteří mají moc křísiti mrtvé. Kde je čaroděj?

Ještě téhož večera přihrčel branou jeho koník, ověšený rolničkami a osedlaný červenou čabakou. Zvědavci tam na něho čekali celé odpoledne, a nyní tedy konečně přijel. Kouzelník neměl černý flór na rukávě a koník neměl nic smutečného ve svém šaškovském postroji. Jen hubenost obou byla truchlivá, muž byl černý a vychrtlý jako ohořelá louč a na zvířeti vyvstávala žebra jako pružiny z proleželé pohovky; podobalo se kostře koně, táhnoucího umrlčí káru. Prázdné místo na kozlíku bylo osiřelé jako výklenek, z něhož vítr smetl dřevěnou sošku světce. Tulácká dvojice byla rozdělena navždy.

„Na dolince“ zbavil kouzelník koníka otěží, zavezl vůz do kolny a běžel do špitálu. Nespatřili ho, až před samou nocí u večeře. Neusedl jako jindy mezi vozky a fiakristy, našel si opuštěný stůl a tam skláněl hlavu nad talířem němý, zakaboněný, nesdílný. Nikdo ho neoslovil. Tam, kde si zasedlo neštěstí, nepřisedávají lidé. Černé oči mu hleděly ponuře zpod chlupatého obrví, jeho lžice zvonila tesklivě při hubeném jídle. Ta, která ležela v umrlčí komoře,

zahalena v laciném rubáši, nebude s ním již nikdy sdílet jeho hlad, ani jeho haléřovou slávu.

Jasnovidka umřela v pátek, pohřeb měla v pondělí. Bohatí, kterým se podařilo zemřít v pátek, si mohli dělat nárok na nedělní pohřeb. Pro chudé a pro tuláky není neděle pro pohřeb vhodným dnem. Ostatně, jakýpak pohřeb? V laciné, hrubě sbité rakvi putovalo tělo do kostela, zvoneček se ještě jednou rozklínal. Kdo šel za rakví? Ošumělý a shrbený kouzelník, invalida ze špitálu, který mrtvé zatlačil oči, několik žebráků, zvědavci ze středního stavu. Panstvo se nezahodilo, aby se účastnilo komediantčina pohřbu. Dívali se naň jen z oken, tlumíce svůj zájem, zapírajíce svůj soucit. Na konci průvodu kráčel Hanzelín s Helenou. Proč právě s Helenou? Helena měla službu v ordinaci, bylo na ní, aby provázela otce. Proč šel Hanzelín? Byl přítelem nemocné? Ne, byl jen jejím lékařem. Byl jejím posledním věřitelem. Asistoval při jejím dlouhém umírání, považoval za svou povinnost být i při posledním jednání. Lékaři vždycky ze slušnosti doprovázejí své mrtvé jako obchodníci s mrtvolami, majitelé pohřebních ústavů.

Kluci, i když patří k honoraci, mají privilegium někdy ji zapřít. Nebylo mi bráněno, abych se připojil k omladině, předbíhající ministranta s křížkem, strkající se do silničních příkopů a metající kozelce za roztroušeným průvodem, vzdálené všeho pořádku, vzdálené všeho truchlení. Pohřební vůz drkotal po dláždění, smuteční chocholy koní vlály ve větru, jediný ubohý věnec s papírovými stuhami ležel na rakvi. Krátký, černý, článkovaný hádek s třpytivou korunou na hlavě se provlekl branou, táhl se kousek cesty v prachu podle Bezovky, pak se zatočil vzhůru do zelené stráně, kde dva andělé s uraženými rukama střeží vchod do zchátralé zahrady mrtvých. Rzivá brána byla otevřena, z prostředka vítal hosty umučený Kristus s pažemi rozepjatými na kříži. Kolem a kolem sad skleněných koulí, pomníků s polosmazanými jmény, náhrobků s uvadlými květinami v otlučených, bezuchých hrnečcích. Zvláštní, sladký a ostrý pach tlení. Tady však ještě není připraven poslední útulek pro potulnou kouzelnici. Podél zdi je dosti místa

pro hroby, které mají být co nejdřív zapomenuty a srovnány se zemí. Křížek s praporcem z černého flóru nás vedl. Hle, tu je otevřená, zívající jáma, obroubená zablácenými prkny! Rozhlížel jsem se udiveně, poplašeně, zoufale. Dora tu nebyla. Proč tu nebyla také Dora?

Kněz chvátal, otvíraje svůj breviář, kde mezi listy ležel papírek s krátkou pohřební řečí. Bylo mu málo zaplacen. Četl tlumeně a omrzele. Nikdo ho neposlouchal, nikdo nechtěl býti dojat. Hlas se tratil mezi hroby, pestré koule zkreslovaly tváře přítomných. Rakev ležela na popruzích. Někdo přidal pláč zdarma, protože se to slušelo. Kněz zamával kropenkou, tímto předmětem poslední pompy. Proč nezasvitlo bengálské světlo, proč nevzlétli k obloze krotcí bílí holubi, proč hodinový strojek nezahrál tenounkou píseň? Knězova latina byla málem stejně nesrozumitelná jako kouzelníkovy šifrované otázky. Mrtvá – šeptal jsem si a četl jsem v číslicích – m, to je tři, r čtyři, t jedna, v sedm; mrtvá je 3417. Mrtvý – patnácté slovo v dvacáté třetí skupině – stereotyp deska – mrtvý ležící na desce! Kouzelník je mohl potřebovat, jelikož mu mohli podstrčiti mrtvou myš nebo mrtvého ptáka. Povězte nyní, médium, co je toto? Což kdyby se jí byl nyní zeptal svým velitelským hlasem, svým věčně nespokojeným, mrzutým mužským hlasem? Je možno uvěřiti, že, by se nevztyčila v rakvi, nezakašlala dutě a neřekla z hloubi svého utrpení: „Toto – jest – kudla?“ Lidské divadlo končí tak všedně. Pochováváme stejně obyčejné lidi jako kouzelníky. Kdyby se aspoň pestrá duha vyhoupla nad hřbitovní zeď! Kdyby na hrobech zatančila světélka mrtvých duší v truchlivém tanci! Nic. Rakev se sune na popruzích do hlubiny. Dora zde opravdu není. Kouzelník se sklání nad jámou a první do ní hází větévkou zeleného chvojí. On, který měl v moci vějíře z pavích per a květiny, jaké rostou leda na hvězdách, dovedl vyčastovati svou družku jen větévkou obyčejného chvojí!

Lidé se váhavě rozcházelí a on ještě stál nad otevřeným hrobem jako přízrak. Ten člověk byl mnohem více opuštěn než jiní pozůstalí. Muž, žena a kůň – jaká to malá společnost! Ze tří jeden uprchl do

kouzelných krajů nad oblaky. Koník sklání hlavu nad prázdným žlabem. Kdyby měl na sobě postroj s rolníčkami, zvonil by jimi jako umíráčkem.

Když jsem běžel ze hřbitova, narazil jsem na Hanzelína. Přímou jsem mu vletěl do náruče. „Hleďme, toť Emil! Odkdypak ty chodíš po funusech?“ Helena se zlobně usmívala, ale mlčela. Myslil jsem si, že mě začne peskovat, že si počne stěžovati na můj neslušný zájem, který jsem měl o nebožku; její brada se zlobně chvěla, ale Helena mlčela. „Odkdypak ty chodíš po funusech?“ dotěrně opakoval Hanzelín otázku. Řekl jsem, že se mne jasnovidčina smrt velmi dotkla, poněvadž umřela tak mladá. Také mě to neobyčejně překvapilo. Věřil jsem, že se přece jen uzdraví. Doktor potřásl hlavou: „Umírající se neuzdravují, umírající umírají.“ Cukalo mi to ústy, abych se ho zeptal: „A vy jste se uzdravil? Také jste chrtil krev. Vím to! Vím to!“ Neodvážil jsem se. Kráčet jsem, dívaje se do země. Domníval jsem se, že je mou povinností doprovodit Hanzelínovy až k jejich obydlí. Více než kdy jindy se mi zdálo, že patřím k rodině.

„Synu,“ pravil mrzutě doktor, „je již věru na čase, abys nechal toho ležáckého života v městečku. Jako tvůj přítel shledávám s uspokojením, že se blíží prázdniny a po prázdninách že ti začne škola. Jsi jako svíčková bába, jako všechny zdejší klepny, jako celá zdejší ztrouchnivělá obec. Tvůj otec neučinil dobře, že dal na rady vousatého námořníka. Již ses naškrabal dosti našich bramborů, natahal ses dosti vody od pumpy pro naši kuchyň. Student není služka, patří na studie. Tvé navštěvování funusů se mi obzvlášť nelíbí, čpí to romantikou.“

Když jsme se přiblížili k doktorovu domku, spatřil jsem ve vratech ženskou postavu. Přidržovala si šátek na ústech, jako by ji bolely zuby. Byla to Dora. Dívala se jen na mne, připadalo mi, jako by se útrpně usmívala. Nevydržel jsem to. Vytrhl jsem se Hanzelínovi a běžel jsem domů.

Toho večera seděl kouzelník opět sám u večeře a skončil své hody několika půllitry piva. Pil mlčky dlouho do noci, zatímco hospodský kolem něho nedůvěřivě obcházel, jsa zvědav, čím zaplatí. Zaplatil pravými mincemi, nikoli papírovým zlatem. Na dovršení svého hýření si poručil sklenku hořké bylinné kořalky. Vypil ji jedním douškem. Druhého dne časně ráno odjel z městečka.

Romantika hřbitova

Doktor Hanzelín měl pravdu, když u mne stanovil diagnózu romantičnosti. Jak jen mohl mít tak morkem pronikající pohled? Jak mohl čísti předem v mé duši? Byl snad více jasnovidcem než ta chuděrka, kterou nedávno pochovali? Sedlo to na mne jako moucha na sýr. Nedovedl jsem odolati bláhovému nutkání, musil jsem chodit na hřbitov. Musil jsem tajně prchat z domu a toulati se kolem hrobu miss Agy.

Nešel mi z mysli protiklad mezi nevšedním životem a bezvýznamnou smrtí. Když zemřel obyčejný člověk z městečka, bylo to něco jiného. Připadalo mi docela samozřejmé, že všichni ti, kteří chodili se svými drobnými starostmi po dlažbě Starých Hradů, kteří se belhali uličkami a průjezdy, staří mladí, veselí i znavení, dříve či později dojdou na konec svých osudů. Ale taková průzračná, z pavučin utkaná bytost, křehké zjevení z jiného světa! Smrt miss Agy mi připadala nejvýš pobuřující, nejvýš dojemná. Je všeobecně známo, že mládí se rádo věší na paty tragédiím. Výstřední hoši se snadno rozněžňují nad obrazy věhlasných hereček, s oblibou zkoušejí své city, nutíce se do sladkobolných závrátí u hrobek opředených slávou. Nikdy jsem se dosud nesetkal s větším uměleckým zážitkem, než byla produkce kouzelnické dvojice. Mohl jsem své romantické mince sbírat jen tam, kde jsem je nacházel.

Možná také, že to všechno nebylo v základě ničím jiným než oním známým, vrtošivým tušením zmaru, který často překonává malé děti a pudí je k tomu, aby si v hrbolku písku zahrabaly nějaké tajemství, krabičku od zápalek s několika utrženými podběly, se stuhou z panenččiných šatů nebo s mrtvolkou zašlápnutého broučka. Dovedou pak nad touto skřýší prosníti celé hodiny a nepřítetně se těší na onu slavnostní chvíli, kdy svůj důlek znovu vyhrabou, a současně se předem děsí pohledu na to, co tam potom spatří.

Navštěvoval jsem opuštěný hrob, který se pomalu nížil a na němž nebyla ještě veselá tráva, a snil jsem: tady pode mnou leží. Tady pode mnou leží! Mrazívalo mě strašidelnými představami. Byl jsem opilý touto hrůzou. Choditi na hřbitov bylo tajemstvím. Nikdo o mých spádech nesměl zvědět. Kdyby se toho byla dopátrala matka! I dobrák otec by se byl zarazil, byl by na mne hleděl se smutným údivem!

Nevím již kde, snad v nějakém obrázkovém časopise jsem kdysi viděl kresbu ženy, sedící na hrobě. Pod postavou v černých splývavých šatech, přikládající si k očím kapesník, pod plačící dámou byl průřez zemí, bylo vidět kořínky trávy a květin, jak se hadovitě vinou pod povrchem; hroudy hlíny, zpočátku hrubé, čím dále do hloubky se stávaly kompaktní hmotou, vytečkovanou jako inženýrské schéma, a v propasti jámy ležela rakev, v níž bylo lze spatřiti nebožtíka s rukama zkříženýma na hrudi, s propadlýma očima a s vysedlou sanicí. Tento obrázek mě vždycky vzrušoval. Představa toho, že něco jiného se děje na povrchu a cosi mnohem temnějšího a chmurnějšího pod povrchem, rozbušovala mé srdce. Po jasnovidčině smrti jsem si tento obraz přizpůsobil své fantazii. Byl jsem to já, který seděl s kapesníkem na očích na propadajícím se hrobě, zatímco miss Aga tiskla v hloubi země hubené ruky na mrtvou hrud'.

Tak byl můj život v oněch pohnutých týdnech rozložen na světlo a tmu, na den a noc. Dnem mi bylo každodenní biflování slovíček, procházky s rodiči, návštěvy u Hanzelínů. Pilně jsme s Dorou studovali jasnovidectví, zkoušeli se z otázek a odpovědí, předstihovali se v zručnosti drobných eskamotáží. Nocí byla pochůzka na hřbitov, oddávání se hrůze a sentimentálním představám. Mé jinošství jako by se bylo nějaký čas nedovedlo rozhodnout mezi dvěma směry, mezi jemnou a děsivě útlou mrtvou a nedosažitelnou, kyprou a vábivou živou. Jako by mě tehdy přetahovaly každá na svou stranu dvě protilehlé síly, život a smrt. Naděje a beznadějnost. Obojí bylo stejně zakázaným ovocem, obojí bylo stejně silné. Jasnovidka mě zaměstnávala sněním na hrobě, sváděla mě k samotářství, rozněcovala mou fantazii. Dora byla jako

pádící kůň s černou hřívou, pekelně palčivé a krví páchnoucí ženství, horečka smyslů, touha, která ještě neměla pevné formy a známého jména.

Musil jsem si přehrátí všechno, co se dalo, na klaviatuře hrůzy a smutku. Počátkem července se rozjížděly některé městské úřednické rodiny k prázdninovým návštěvám u příbuzných a známých. Módou ve Starých Hradech bylo pořádati za takových příležitostí večírky na rozloučenou, které se protahovaly dlouho do noci. Moji rodiče byli téměř vždy pozváni a nikdy nemohli odmítnout. Zůstával jsem doma sám se služkami. Nedbaje nebezpečí možného prozrazení, vykrádal jsem se ze svého pokojíku a chodil na hřbitov za měsíčných nocí. Zažíval jsem mnohé drásavé chvíle, naslouchaje všem podezřelým zvukům noci, naskakovala mi husí kůže při vzdáleném vytí psů, při houkání sov; sotva jsem dýchal napětím, jsa skrčen na hrobě sám se svým stínem, zatímco mrtvolný měsíc ozařoval okolní rovy studeným světlem. Tenkrát bych si byl snad přál spatřit duše zemřelých planouti jako bludičky na čerstvě zasypaných hrobech, setkat se tváří v tvář s nebožtíky v rubáších, se zoufalou odvahou pohlédnout do prázdných důlků jejich očí. Chtělo se mi nadzvednouti bělostný fěrtouch divadelní smrti.

Není snad třeba podotýkati, že jsem s sebou v kapsách nosil zbytky svíček, které jsem ukradl Hátě, a že jsem je se vší pompou zapaloval na jasnovidčině hrobě. Pak jsem se díval zpovzdálí, jak vítr zmítá čadivým plamínkem, jak se vosk roztává a roztéká po hroudách, jak plamínek olizuje zem a opět se vztyčuje jako kajcíník, hroutící se před hněvem božím. Byli-li na hřbitově lidé, procházel jsem se po stezičkách s rukama v kapsách, snaže se dělati dojem toho, jenž s blikavým světélkem nemá nic společného. Bloumal jsem mezi náhrobky, pískal jsem si, a abych si dodal co nejbezstarostnějšího vzezření, šklebil jsem se do skleněných koulí a vyplazoval jazyk na vlastní šišatý obraz. Tuto hru však provozoval jen povrch mého vědomí. Uvnitř jsem byl hluboce vážný a rozechvělý nebezpečím svých podniků.

Jak vidět, neměly mé výpravy na hřbitov žádný praktický cíl, byly jen výsledkem sentimentálního, pubertálního rozpoložení, složeného z usilovného odolávání bázni a ze smutku neopětované přichylnosti – a přece – přinesly mi ovoce, jehož jsem se nenadál a po němž jsem netoužil. Jednoho večera – rodiče byli právě mimo dům – propířil jsem se na hřbitov železnými vraty, která nikdy nebyla na noc zavírána, s kusem svíčky v kapse, a blížil jsem se ostražitě k jasnovidčinu koutu, chtěje tam zažehnouti svůj oharek. Když jsem byl od hrobu vzdálen již sotva několik kroků, spatřil jsem tam státi temnou postavu. (Noc byla mlhavá a měsíc byl právě skryt za mraky.) Popadla mě zvědavost, smíšená s podivnou žárlivostí. Který vetřelec to zaujal mé místo? Měl jsem vztek. K tomu, abych na hrobě mohl rozsvítit svíčku, musil jsem čekat, až neznámý odejde. Skryl jsem se za nejbližší pomník a v duchu jsem netrpělivě počítal prchající vteřiny. Náhle měsíc prorazil mrakem, na okamžik se poněkud rozsvětlo a současně muž, snad ovlivněn mým pohledem, zabodnutým mu v zádech, se ohlédl. Ohlédl se jen napolo a neúčastně, ale ihned jsem ho poznal. Byl to kouzelník.

Kouzelník! Jak to jen bylo možné! Několik týdnů minulo od té doby, co naposled odjížděl z městečka! Vždyť nepřihřel na svém vozíku, jeho koník nezacinkal rolničkami v průjezdu městské brány! Ovšem, jinak na tom nebylo nic zvláštního. Měl snad někdo větší právo navštěvovati hrob než sám manžel mrtvé ženy? Podivuhodné objevy této noci však neměly tím býti ještě skončeny. Počalo se mi zdát, že slyším šepot tichého rozhovoru. Vida, kouzelník mluví s nebožkou pod zemí! Jaký vzrušující melodram! Natáhl jsem uši, toužil jsem postihnout slova. Prosí ji za odpuštění nebo jí vyčítá? Žaluje ji na svůj osud nebo se zpovídá? Ani to, ani ono. Náhle zašustěl šat. Druhá postava, dosud skrytá mým zrakům, se vzpřímila v matném svitu měsíce. Snad dosud seděla na hrobě, jako jsem tam sedával já. Můj úžas byl doprovoben bolestným bodnutím u srdce. Ta lhářka! Ta nestoudnice! Ta žena podlá, podlá, podlá!

U jasnovidčina hrobu měla Dora Hanzelínová schůzku s kouzelníkem Baldou.

Ze zármutku blaženost

Zapamatoval jsem si dobře každé z těch slov, jimiž mě Dora chlácholila při škrabání bramborů. A nyní se s tím poběhlíkem tajně schází! Podvedla mě. Byl jsem velmi roztrpčen, musil jsem ji usvědčiti, byť mi to i mělo vynést novy její hněv. Zjistil jsem si, kdy na ni připadne kuchyňská služba. Tři starší Helmadony a Ema odjedou odpoledne s Hanzelínem na návštěvy venkovských pacientů. Chtěl-li jsem ulehčiti svému srdci, nemohl jsem najíti vhodnější příležitost.

Vplížil jsem se do síně jako zloděj. Dveře do kuchyně byly otevřeny. Dora potírala zrezivělé pláty sporáku havraním stříbrem. Věděl jsem, že okolkováním bych ztratil svou těžce nabytou odvalu. Řekl jsem vše jedním dechem již na prahu, sotva ke mně otočila překvapený obličej: „Slečno Doro, předevčírem v noci jste stála s kouzelníkem u jasnoviďčina hrobu. Byl jsem také na hřbitově, jenže vy jste mě neviděli.“

Odhodila zaječí nožku tak prudce, že spadla za kamna do narovnaného dříví. Zasyčela jako přišlápnutý had: „Aha – špehuješ, tichošlápku! Jak se mě opovažuješ špehovat?“

„Nešpehuji,“ odpověděl jsem s ponurým klidem. „Netušil jsem, že vás tam přistihnu. Chodím tam totiž velmi často.“ Dívala se mi nenávistně do očí, ale snesl jsem ten pohled. Nebyl jsem již tím sklíčeným kloučkem, oním roztřeseným uzlíčkem neštěstí, který onehda jen čekal na příležitost, aby mohl svůj náklad slz vyklopiti v zrádném ženském klíně. Bud' mě tak otužila trpká zkušenost, že jsem ustavičně přezírán, nebo škola hřbitovních hrůz. „Vy jste mě přelhalo. Není to pravda, že jste si za hubičky koupila tajemství jasnozření. Včera jste neměla od kouzelníka co kupovat, a přece jste se zase líbali. Vy dva jste – milenci, vím to!“

„A kdyby, co je tobě do toho, ty usmrkanče?“ zaječela vztekla. „Odpovídám snad tobě za své jednání? Troufáš si, jen co je pravda!“

„Vy se zlobíte, slečno Doro,“ řekl jsem pokorně, „hubujete mě, a já jsem vám přece nic neudělal. Vždyť to říkám jen vám a nikomu jinému.“

Dora se shýbla a dlouho, jaksi zbytečně dlouho hledala v dříví zapadlou zaječí nožičku. Když se zas vztyčila, byla její tvář plná úlisnosti. „Emile, jakou ty vlastně jíš nejraději čokoládu? Jen se nestyd’ a přiznej se, jakou máš nejraději. Takoví hoši jako ty ještě smějí být mlsní. Víš, já bych nechtěla, abys to na mne prozradil.“

„Nemusíte mi dávat žádnou čokoládu, slečno Doro,“ bránil jsem se, zardělý až po uši. „Budu zticha o vašich schůzkách, i když mi nedáte čokoládu. Hrozně mě mrzí, že jste mi vůbec nějakou nabízela.“

Dívala se na mne pozorně, zdálo se, že o něčem usilovně přemýšlí. Hryzla si malíček a pořád se na mne tak divně, zpytavě dívala. „A kdybych ti přece jen tu čokoládu dala, dejme tomu z čirého přátelství, já přece vím, že jsi čestný hoch a že nejsi schopen udavačství, kdybych ti tak jen chtěla dokázat, že tě mám ráda – vzal bys ji?“

„Nevzal, slečno Doro. Protože by mi připadalo, že mě tím podplácíte. Ach bože,“ vzdychl jsem v úzkostech, pozbýváje svého umělého klidu, „vy říkáte, že jsem čestný hoch a podobné věci, a přitom si myslíte, že by bylo přece jen lepší něčím si mé zavázati!“

„Co tedy ode mne chceš?“ zeptala se opět podrážděně. Podíval jsem se jí prosebně do očí a řekl jsem tiše: „Nechci od vás nic. Docela nic od vás nechci.“

„Tak proč jsi mi přišel říci, že jsi nás viděl? Mělo by to nějaký smysl, chodit sem s tím a nežádat nic za své mlčení? Ach – já už vím! Ty jsi mi přišel dát najevo, že mě máš od nynějška v hrsti. Myslíš, žeš na mne vyzrál. Styd’ se! Nevěděla jsem, že dovedeš být tak vypočítavý!“

„Mýlíte se, slečno Doro,“ koktal jsem, nadobro zmaten, „já – já jsem jen chtěl dosáhnout, abyste se už ke mně nechovala jako k dítěti. Vždyť já jsem vlastně nikdy docela té vaší lsti o koupeném

tajemství jasnozření nevěřil. Kdybyste tak ke mně chtěla mít důvěru! Kdybyste ve mne měla opravdovou důvěru!“

Svitlo jí v tváři. „Důvěru?“ Měřila si mne od paty k hlavě, jako by mě viděla poprvé. „A ty si myslíš, že jsi hoden této důvěry?“ Nespouštěla ze mne oči.

„Copak vás nikdy nenapadlo, že bych jí mohl být hoden?“ vykřikl jsem toužebně. „Tak rád bych vás přesvědčil, že bych si raději ukousl jazyk, než bych vás přivedl do nějakých nesnází. Vždyť já bych pro vás udělal všechno na světě!“

Ještě chvíli otálela, pak se náhle rozhodla. Usmála se, ale byl to úsměv podivný, téměř krutý. „Tak dobře, máš ji tedy mít, tu důvěru.“ Opírala se zády o plotnu a hovořila spěšně: „Jsi už opravdu příliš veliký chlapec, abys mě kryl za pouhou čokoládu.“ (Opět ten zlý úsměv.) „Ale to ti zrovna říkám, ta pravda, kterou ode mne chceš slyšet, není právě vhodná pro tvé uši. Možná že jednou pochopíš, jak jsem to s tebou dobře myslela, když jsem tě chránila své důvěry. Konečně – když si to přeješ, vyhovím ti. Jen abys na mne později nenaříkal!“

Objala mě hebkou paží okolo, ramen a jala se se mnou procházeti po kuchyni. Dusil jsem se nepoznaným dosud blahem. „Ano, je to přesně tak, jak jsi sám řekl, já a kouzelník jsme milenci.“ (Mluvila tak horečně!) „Miluji nesmírně toho člověka. Dovedeš ty si vůbec představit, co to je někoho milovat? Nevadí, víš či nevíš, nebudu už na tebe mít ohled. Já ho miluji a on miluje mne. Již dlouho, mnohem dříve, než umřela jeho žena. Já se za to nestydím, a ty považ, že jsi ještě příliš nezkušený, abys měl právo souditi. Toť se ví, že kdyby to slyšel otec nebo sestry, zle bych si to odnesla. Ale tatínek je starý a sestry hloupé a nechápavé, nikdy nepoznaly pravou lásku. Já jsem ji poznala a nedám se okrást o své právo milovati, koho se mi zachce. Nikdo mi nemůže zabránit, abych se v těchto věcech rozhodovala jen podle svého. Nerozumíš? Nevadí. Lekáš se? Přinutil jsi mě k tomu, abych ti řekla pravdu, teď poznej, jak je hořká. Píšeme si s kouzelníkem. Občas přichází do Starých Hradů a pak se tajně scházíme. Jak to všechno skončí, nevím. On je potulný

komediant a já jsem vlastně slečna z dobré rodiny. Ostatně, v této lásce je přimíšen krásný kus dobrodružství. Mám neobyčejně vyvinutý smysl pro dobrodružství!“

Aniž jsem si toho byl vědom, chvěl jsem se rozčilením po celém těle. Zastavili jsme se uprostřed místnosti. Nepouštěla ruku s mého ramene, dívala se mi do očí s pyšným úsměvem: „Nu tak, vidíš teď, jakou mám v tebe důvěru. Řekla jsem ti toho tolik, že by ti to vyneslo chválu z mnoha stran, kdybys to na mne prozradil! Ještě ti připadá, že před tebou něco tajím?“ Zavrtěl jsem záporně hlavou. Mluvit mi činilo obtíže, měl jsem hrdlo stažené.

„Ještě bych ti ráda dala jednu otázku, ale nejsem si jista, jestli bys ji dobře pochopil,“ pravila opatrně.

„Jen se zeptejte,“ řekl jsem vyschlými rty, „jistě vás pochopím dobře.“

„V té věci, ve věci lásky, na čí jsi straně, na mé – nebo na jejich? Víš, myslím městečko, klepny, takzvanou mravnost, rodinu – na čí jsi straně?“

Sebral jsem všechnu svou sílu, ač se o mne pokoušely mrákoty: „Já – v kterékoli věci – za každých okolností – byl bych vždycky s vámi, slečno Doro!“

Mimoděk nebo úmyslně – jak jsem to mohl vědět? – přitáhla mě k sobě blíž. Ucítil jsem na tváři její horký dech. Pozvedl jsem k ní toužebně obličej. Pochopila a křečovitě se zasmála: „Vida ho, chlapečka, jaký je!“ Lehce mě od sebe odstrčila.

„Slečno Doro,“ blábolil jsem těžkým jazykem, „chtěl bych vám být pořád blízko, býti vám nějak užitečný...“

„Tak? Užitečný? Chtěl bys mi být opravdu užitečný?“ Již zase zněl její smích nepřijemně, vítězoslavně. „To bys ovšem mohl, kdybys chtěl!“

„Ano,“ přiznával jsem se jásavě, „já bych chtěl!“

„Pojď!“ Vzala mě za ruku a vlekla mě za sebou ze dveří. Pospíchali jsme dvorkem. Běželi jsme sádkem po stráni. Zastavila se až dole, u samé Bezovky. Ukázala mi na jednu z jabloní, jejíž tlustá,

stará větev se natahovala daleko přes plot. „Vylez tam!“ velela krotce a udýchaně.

Vyšplhal jsem se do koruny, nedbaje nebezpečí, že bych si mohl roztrhnouti kalhoty.

„Sáhni až na samý konec – neboj se – hloub – ano, – tam – co jsi nahmátl v té dutině?“

„Papír!“ řekl jsem rozechvěně.

„Tak, abys věděl, to je můj dopis kouzelníkovi, před chvílí jsem jej tam dala. Nemůžeme si dopisovati poštou, zradil by nás poštovník nebo listonoš. Tahle dutina je naší poštovní schránkou. Denně sem přicházím a hledám v ní. Jakmile zmizí mé psaní, je tam na jeho místě dopis od kouzelníka. Chtěl bys ten úkol vykonávat za mne? U takového chlapce to není nic divného, leze-li po stromech, u mne je to spojeno s nebezpečím, že by mě mohl někdo vysлідit. Ovšem že bys ta psaní nesměl čísti! Musil bys být všestranně opatrný a odevzdávat mi dopisy jen tehdy, kdy bychom nemohli být překvapeni. Slez zase dolů!“

Poslušně jsem slezl.

„Jsi ochoten to dělati?“

Horlivě jsem přikyvoval, oprašuje si s šatů kůru a mech.

„Víš-li pak, že se tím tak trochu budeš za mne dávat v sázku? Kdybys byl dopaden, odnesl by sis to se mnou. Chápeš? Možná že by sis to odnesl více než já. Můj otec tě má rád. Potom by tě asi nechtěl už ani vidět. Prohřešoval by ses proti němu – je ti to jedno?“

„Ano,“ přisvědčoval jsem nadšeně.

„Dobrá.“ Vzala mě za ruku a přitiskla si ji na srdce. Cítil jsem, jak bušilo, snad neméně prudce než mé. Pod rukou byla pevná a pružná ňadra. Byl jsem jistě v té chvíli bledý jako křída. „Tím ses mi zavázal,“ řekla tiše.

Mohla si mnou býti jista. Byl jsem ochoten vycediti za ni krev.

Postilión lásky

Můj úkol byl celkem snadný – psaní, která si ti dva poslali, byla by se dala spočítati na prstech. Někoho jiného by byla omrzela romantika, tak chudá na výsledky – mne nikoli.

Vzácnost úlovků mě činila tím horlivějším. Za nic bych byl nezdržel výměnu korespondence o jediný den! Cožpak jsem nesložil slavný slib? Neměl jsem konečně Dořinu důvěru? Již jsem zapomněl na prozíravé úvahy předchozích zklamání. Vášnivá zpověď dívčina mě nadobro zaslepila. Prohřešiti se na ní ledabylostí? Raději jsem trochu přepínal.

Dvakrát denně, někdy i častěji jsem se kradl podle plotů starohradských sádků, rozhlížeje se na všechny strany, nepozoruje-li mě nepovolané oko. Zjistil-li jsem něco podezřelého, zalézal jsem do křoví u Bezovky. Teprve když byl vzduch čistý, přehoupl jsem se přes Hanzelínův plot, vydrápal se do koruny známé jabloně, lovil v útrobách duté větve. Nikdy jsem se nestal svědkem výměny dopisů – pravděpodobně se dala v noci nebo za časného rána. Někdy ležel Dořin list ve větvi tři až čtyři dny, konečně však přece jen zmizel a místo něho tam bylo pačulí navoněné psaníčko kouzelníkovy. S jakou radostí a pýchou jsem je tiskl na prsa! Ostražitě jsem se plížil podle Bezovky zpátky k městečku. S lhostejnou a pořouchlou tváří jsem vstupoval do Hanzelínova domku. Okouněl jsem v kuchyni, na dvoře, na prahu stáje tak dlouho, až se mi podařilo nenápadně podstrčiti psaníčko Doře. S jakou vítězoslávou jsem se díval po ostatních, které jsem právě oklamal, když mi Dora mrknutím oka dala na srozuměnou, že je se mnou spokojena!

V onom období jsem byl tak opojen svou důležitostí, že jsem zapomněl na jasnovidčin hrob. Nadobro mě přešly mé truchlivé sny a těžkomyslné vzdechy, byl jsem všecek soustředěn v jediný úmysl: dobře Doře sloužiti. Kdysi sama vyřkla slovo *panoš*. Stal jsem se

panošem své dámy. Vycházeli jsme spolu nyní mnohem lépe než kdy dříve. Chovala se ke mně vlídně a laskavě. Společné tajemství ji vůči mně zavazovalo. Usmívala se na mne, i když jí snad nebylo právě milo, že se jako štěně lepím k jejímu sukním, že se s ní dorozumívám nejapnými spikleneckými pohledy a že před ní rozpřádám stále stejné téma o své jedinečné opatrnosti ve věci dopisů. V Hanzelínově rodině naše vzájemná důvěrnost byla jen pro smích. I doktor si jí už povšiml. Helena si o mne s oblibou brousila svůj hrubý vtip: „Vida, vida, tak se přece jen vážně ucházíš o ruku naší Dory? Slíbila ti, že si na tebe počká? Čímpak vlastně budeš? Ona není z nejskromnějších. Měl by ses dřív zeptat maminky, bude-li srozuměna se snachou!“ Ema se na mne dívala s údivem a s tichou zvědavostí. Vlastně mě ani Heleniny žerty nezarmucovaly. Naslouchával jsem jim dokonce s jistou rozkoší. Hloupé narážky utužovaly naše pouto. I když byla míra žertů překročena a já jsem měl právo se kaboniti, utěšoval jsem se myšlenkou, že trpím pro Doru. Připadalo mi dokonce povznášející být zesměšňován pro ni!

V podivném, důvěřivém opojení prchal měsíc červenec; den mé zkoušky do reálky se rychle blížil. Učitel Matějka byl se mnou spokojen a holedbal se před otcem svými jistotami: „Och, cožpak ten! Žádná starost! Určitě to dokáže. Umí mnohem víc než hoši, kteří vyšli z tercie. Záleží vlastně už jen na francouzštině. Může vám dát starý Fritz stejně uspokojivou odpověď jako já?“ Fritz stríhal mrožími kníry jako tykadly. „Francouzština? Nechci se vychloubat, ale připravil jsem ho dobře. Nedostane-li při zkoušce trému, nestane-li se něco nepředvídaného, není sebemenšího nebezpečí, že by snad propadl.“ Penzista byl v slibech přece jen opatrnější než Matějka. Připouštěl vlivy, o nichž onen nechtěl nic vědět.

Nebýti Dory a mého zajímavého úřadu u ní, byl bych se asi přece jen trochu strachoval věcí příštích. Takto mi na obavy nezbývalo ani času. Právě tak mi nezbývalo času, abych přemýšlel o tom, co se zatím dělo doma. A přece jen se tam kuly plány, jimž bych byl měl věnovati větší pozornost.

Rodiče spolu rozmlouvali živěji než jindy, často jsem je přistihl v tlumeném a důvěrném rozhovoru. Otcovy tváře byly růžovější, jelito císařského vousu vznešenější, postava se jaksi více nadnášela, obličej zářil. I matka bývala v podivné, vzrušené náladě, plné napjatého očekávání. Dokonce si někdy při vstávání prozpěvovala, jako by jí nový den měl něco vytouženého přinést! Nemohla se dočkat otce, až se v poledne vrátí z kanceláře. Dozvědět se pravou příčinu těchto zjevů nebylo věru těžké, stačilo jen trochu nastavovat uši. Otec si na matčinu radu zažádal o přeložení. Matce bylo zapadlé městečko příliš těsné, její životní plány mířily výše. Podle zpráv, které otce docházely od jeho přátel, bylo vše na nejlepší cestě.

Nepřikládal jsem valné důležitosti tajemnému šuškáni svých rodičů. Nebylo to poprvé, co otec hleděl vstříc budoucnosti jako hráč, který vsadil na veliký los. Jako v každé úřednické rodině, žilo se i u nás často nadějami. Po celou řadu let si otec, komisař na hejtmanský, činil zálusk na místo okresního hejtmána. Bylo již v slohu podobných nadějí, že bylo třeba se jimi delší dobu opájet, než byly uskutečněny. Tak tomu mohlo být i s tímto krásným snem, být přeložen ze Starých Hradů.

Častěji a častěji se otec ke mně obracel s otázkami: „Co bys tomu tak řekl, kdybychom se dostali do většího města, kde je například střední škola? To by bylo něco, nemyslíš? Nemusil bys bydlet u cizích lidí, měli bychom tě doma. Ale ty, jak se zdá, nemáš pro něco takového pochopení? Alespoň nevidím na tvém obličej, že by tě to také těšilo!“ Jak jsem mohl mít pochopení pro takové větrné zámky, když tu byla mnohem bližší a zajímavější skutečnost Dořina psaní, ležícího již pátý den ve větvi jabloně, pro které nikdo nepřicházel, aby si je vybral? Možná že zrovna dnes, až budu vysvobozen z klepet učitele francouzštiny, objevím v přírodní schránce touženou změnu.

Matka chodívala po pokojích se založenýma rukama, s malíčkem na bradě a přemýšlela. V duchu již přemísťovala kusy nábytku do nového, prostornějšího bytu. Vyřadřovala, co podle jejího názoru se nemohlo hodit do příštího působiště. Přesídlení ji uchvacovalo.

Byla již jednou nohou venku ze Starých Hradů. Zřícení této naděje by jí bylo způsobilo nesmírné zklamání. Jak docela jinak jsem smýšlel já! Záchrana rodinného kruhu, oddálená nutnost bydlet u cizích lidí – to všechno mi bylo pramalou náplastí na ránu, odejít *navždy* z městečka, kde žila Dora. Ani jsem si nechtěl představit, že plány rodičů by se přece jen mohly stát skutkem, že plamen sametových očí by pro mne přestal zářit, že by byl navždy konec sladkým nepokojům, letným dotekům jejích hebkých paží, milostným úsměvům jejích kyprých rtů!

Odejít na studie bylo také vzdálením, ale jen dočasným. S tím jsem se již, puzen nutností, poněkud smířil. Byla tu přece jen naděje na návraty, téměř romantická naděje. Po dvou třech měsících života na poušti spěchati vstříc Dořinu otevřenému náručí! Kdežto navždy – navždy – příšerné slovo! Byl jsem tak pošetilý, že jsem ani nepřipouštěl možnost tak velikého neštěstí. Tak pošetilý, jak jen dovedou býti lidé zakousnutí do svého pomíjějícího blaha, kteří si neuvědomují přes patrné příznaky na nebi dosud bezmračném, že se blíží bouře.

Temno před bouří

Stojí za povšimnutí, že v tomto kritickém měsíci červenci, který v sobě skrýval tolik připravovaných rozuzlení, učitel Pírko jako by se byl konečně rozhodl, obléhal Hanzelínův domek více než kdy předtím. Snad ho zachvátila psychóza lidí, nad jejichž hlavami se stahují mračna, jimž hlas podvědomí naznačil, že na ostří nejbližšího okamžiku se bude rozhodovati o jejich osudu. Jako všichni váhavci, měl i on být spravedlivou Prozřetelností vytrénován, a aby jeho zklamání bylo později tím větší, zářivé léto napumpovalo do jeho žil cit, který předtím přemáhala jeho ziskuchtivost. Učitel po měsících kolísání ztratil hlavu jen proto, aby si později tím trpčeji vyčítal, že včasným zákrokem mohl získati cenu, která se mu dříve cenou ani nezdála a která mu bude navždy tančiti před očima v celém svém marném lesku.

Avšak Dora! Jestli ho dříve jen zřídka trpěla, nyní mu okatě dávala najevo, jak jí je protivný. Muži jsou podivní tvorové. Opovržení Dořino se hluboce dotklo učitelovy samolibosti a láska vzplála tím bolestněji. Pírkovy listové rty se již neusmívaly. Nestál-li u vytržení pod doktorovými okny, procházel se aspoň po návsi se svěřenou hlavou a točil za zády zamyšleně holí. Byl tu pořád, jako by se sem byl přestěhoval se svým zmučeným obličejem, ztrhaným milostnou trýzní. Muž, který byl znám jako domýšlivý chlapík, roztrušující o sobě po městečku, že své mládenectví lacino neprodá, náhle pozbyl posledních sledů své pýchy, nezáleželo mu již na tom, že je k smíchu. Vydal se pokorně, se svázanýma rukama zlým jazykům starohradských klepen.

„Jen se na něho podívejte, jak se potácí! Inu, láska! Už mu prý ani pivo nechutná. Sedává v hospodě v koutě sám a kouří, není mu do řeči. A už zas běží za svou vyvolenou, která o něho nestojí. Zapomněl snad, ten nadutec, že Hanzelínova pokladna je prázdná? A ta holka – hraje si s ním jen proto, aby ho tím jistěji spoutala, nebo

je tak hloupá, že čeká na lepší partii, která nikdy nepřijde?“ Učitel neviděl, neslyšel, ač musil slyšeti a tušiti, co se o něm mluví. Dal si ušít nové šaty s krátkým kabátkem a širokými nohavicemi, na hlavu si posadil jeden z těch roztodivných klobouků, které byly tehdy vrcholem módy, tvrdý černý klobouk tvaru slaměňáku – klobouk, který prožil na mužských hlavách jedinou sezónu, aby se stal za rok pouhou veteší, černý klobouček na Pírkově hlavě, pepicky nasazený na uchu, byl skvělou pastvou pro oči Helmadon. I hubená a nemluvná Lída se pousmála, když spatřila tento podivuhodný kryt hlavy plouti poprvé kolem oken ordinace. Helena byla jako posedlá čertem, plácala se do stehů, její hrubé vtipy neměly konce.

Pírkovo nadbíhání Doře však nebylo u Hanzelínů vždycky jen pro švandu. Vrtkavé, bláhové, staropanenské sestry jí často zazlívaly, že se chová k učiteli tak odmítavě. Jak by ne! Měly snad ony kdy v životě takové štěstí jako Dora? Měly snad ony tak věrného nápadníka? Oh, nikdy ne! A jak ona s nadějí na sňatek hazarduje! „Ty si asi myslíš, že si pro tebe přijde princ se zlatou hvězdou na čele, ty huso! Měj přece rozum, smíř se s jeho krátkou postavou, s jeho odulými pysky, s jeho křivýma nohama dřív, než bude pozdě. Drž ho, pokud hoří. Možná že tato příležitost je tvá poslední. Nedůvěřuj příliš své kráse, ta prchne, však uvidíš! Podívej se na nás! Totéž čeká také jednou tebe. Vrásky, vyhaslé oči, hluboké kruhy zklamání pod nimi, vychrtlé paže, vystouplé klouby, vpadlá prsa. Pírko by bral – chyť ho a nepusť! Je to přece jen muž, ať je jaký je, a zapomněl jaksí, že nemáš bohatého věna.“ Urážival jsem se za Doru. Byl jsem smuten pro tyto řeči, jež jí bylo strpěti. Jako by ona, nejžádoucnější z žen, musila čekat na shovívavé a milostivé pozvání Pírkovo k společné cestě životem! Proč by pro ni jednou nepřišel třeba princ z pohádky, jak ony říkají? Podle mého názoru byla dobrá i pro něho.

Jednoho sentimentálního večera – měsíc visel nad návsí jako obrovský lampión – blížil jsem se k Hanzelínovu domku, a tu mi dolehlo v sluch nařikání, ženský pláč, podobající se vrískání nemluvněte. Přikročil jsem si, zatajiv dech. Vklouzl jsem do vrat

jako stín. Seděly na stupních do dvora všechny pěkně nad sebou jako slepice v kurníku. Nejvýše Dora, vtělená pýcha, hlavu vztyčenu, opřena o veřeje, oči planoucí; u jejích nohou skrčená Ema. Marie svírala pažemi kolena, Lída měla hlavu v dlaních. Pláč vycházel z kostnaté hrudi Heleniny. Podobala se šakalu, vyjícímu na měsíc, po tvářích jí tekly slzy jako hrachy. Bylo to pro mne něco nevidaného a neslýchaného.

„Můj ty bože,“ vyčítala Helena Doře, „jaká ty jsi! Jaká jsi sobecká! My tři máme už život docela za sebou. Ani já, ani Lída, ani Marie se nikdy nedočkáme toho štěstí, abychom slavily vlastní veselku. Ale cožpak svatba – muž – to jsme již dávno oželely. Kašleme na to! Jsme však přece jen ještě v hloubi duší ženami. Já bych například ráda – jak nesmírně bych ráda – chovala na klíně nemluvnátko! Svě dítě již nikdy nepochovám a také ne Lídino ani Mariino, ale mohlo by to být tvé dítě, Doro! Chápeš? Tvé dítě, které bys porodila pro nás všechny, abychom měly na světě také jiné radosti než obvazování boláků, kuchtění a nádeničení. Je to vlastně tvá povinnost, rozumíš, abys nám je dala, když nám ostatním je život odepřel!“

Dora mohla mít aspoň tolik ohledů, aby na tuto srdcervoucí řeč odpověděla vlídně. Ale kdežpak Dora! Byla zlá, necitelná, věděl jsem to. Vyhrkla uraženě, rozhořčeně, byla červená zlostí jako kokeš: „To víte, vy hloupé, ošklivé staré panny! Abyste měly nějakou hračku pro stáří, já zahodím svou mladost. Jak hnusné máš nápady, Heleno! Pírkovo dítě! Usmolené, hlavaté, pitvorné Pírkovo dítě! Dovedu si je živě představit, jak otvírá pyskatá ropuší ústa, jakou má šiřatou, rezavou hlavu! A jeho nejapný otec jak se nad ním sklání! Heleno, mé dítě, budu-li kdy nějaké mít, musí být krásné jako láska sama. Musí vonět šeríkem a oči musí mít hluboké jako dálky! Nebude uvařené v naší černé kuchyni, bude mít nebe nad hlavou místo povalového stropu, stromy mu budou zpívat ukolébavky, každý nový den mu bude novým vzrušením. Budu-li mít kdy nějaké dítě, bude to kučeravé, temnovlasé, cikánské dítě! Jak já nenávidím stojatou vodu klidného života! Hnijící společnost

paniček, výstavu lesklých střepů v salónech městských dam, manželskou postel, podobnou pelechu! Můj život..." Byla by asi dále bájila o svých šílených nadějích, kdyby se byly do ní nepustily všechny najednou, křiklavě, vzníceně – dokonce i Lída! Jen Ema jediná byla při Doře. Pociťl jsem k ní opět přichylnost.

„Dora má pravdu, smýšlím stejně jako ona. Nikdy nechci být stará. Než bych zestárla, raději bych umřela.“

Na Emu si nikdo netroufal. Helena se na ni usmála mezi slzami, utřela si pěstmi zamokřenou tvář. „Vidíš, a my jsme zestárly – a neumřely jsme,“ řekla smutně dítěti. Nebezpečí rodinné vády bylo zažehnáno. Když se vrátil Hanzelín z hospody, vládl nad domkem melancholický mír. Ema si prozpěvovala v síni s rukama založenýma na prsou, jako by v nich hýčkala neviditelné dítě. Helena zuřivě, se sebezapomněním drhla v kuchyni vál. Marie drnčela ve velkém pokoji na šicím stroji a Lída chodila po dvoře s pometlem jako strašidlo, nehlasně šoupajíc pantoflemi.

Já, v kterém dozníval ohlas strastiplných Heleniných vět, seděl jsem na opuštěném prahu a kreslil si v klíně dřívkem obrisy hlavy s mrožími kníry – obraz svého profesora francouzštiny. S odevzdanou lhostejností mrkaly na nebi hvězdy. Bylo temno, ani větřík se nepohnul. Dole pod strání bublala Bezovka. Jako by stříbrné vlny Mléčné dráhy padaly do tůně času.

Kočovné kino

Kdy přijelo, nedalo se zjistit – snad někdy v noci. Jako by byl spadl z nebe, stál ráno před hospodou „Na dolince“ podivný vůz. Po hodině francouzštiny jsem u něho stál v hloučku mládeže s učením v podpaží. Vousatý chlapík v modrém pracovním obleku se rýpal v jeho vnitřnostech, usmolený klučina mu podával nástroje. Od vozu vedla spleť drátů do síně hospody. Náhle vousáč stiskl jakousi páku, a veliké kolo opatřené řemenem se začalo roztáčet. Dunělo to, hučelo, až vůz poskakoval. Buch-buch-buch-buch. „To je dynamo,“ poučoval mě Rudolf Cíza. Muž v modrém obleku zmizel kolébavým krokem v síni. Cíza mě vzal za ruku: „Pojď!“ Vešli jsme do sálu. Opona byla zakryta bílým plátnem, napjatým v rámu. Okna byla zastřena. Podle stěn blikalo slaboučké světlo několika žárovek. Elektrina! Na galerii stál projekční přístroj, schovaný za černou plechovou zástěnou, v níž bylo vyříznuto obdélníkové okénko. Náhle světlo žárovek zintenzívnělo a současně vyšlehl z obdélníku v zástěně snop žlutého jasu. Na plátně se objevil matný, nezaostřený obraz velkoměstské ulice. „Pakujte se mi odtud, páni kluci!“ zahřměl na nás hlas vousáče odkudsi z galerie. „Na shledanou až o představení!“

Pak jsme s Cízou stáli před návěštím. Světelné divadlo slibovalo pobýt si v městečku celý týden. Každý den bude jiný, pestrý program. Dnes večer deset filmů. Před přestávkou: „Magická kostka“ (kolorované!), „Zločin ve vile“ (nejvýš napínavé!); „Kdo jinému jámu kopá“ (společenská hra), „Malý Bosko“ (kolorované – zázrak filmové techniky!), „Černý kníže“ (nejdramatičtější film večera). Po přestávce dalších pět filmů, dva vzrušující, dvě veselohry a na rozloučenou ještě jeden kolorovaný div filmové techniky.

Toho dne jsem opravdu dobře nevěděl, co vlastně máme k obědu. Uši mi při jídle hořely dychtivostí. Nikdy jsem ještě neviděl

kinematografické představení! Bylo to asi něco ještě mnohem znamenitějšího než Baldova kouzla. Otec se usmíval. Nespouštěl jsem z něho žádostivé a toužící oči. Položil lžici a sáhl po novinách s předstíranou lhostejností. Zklamaně jsem si povzdechl. Tu se ustrnul. „Ty bys, myslím, rád šel na tu novou komedii?“ Melancholicky jsem přikývl. „Jen jestli je program pro tebe vhodný?“ Tu jsem ovšem již věděl, že jen žertuje. I matka se shovívavě usmívala. „Nu, dobrá, dobrá,“ utěšoval mě, „půjdeme tedy večer spolu.“ Zálibně si hladil císařský vous. Těšil se asi neméně než já.

Po obědě jsem upaloval rovnou k Hanzelínovým. První jsem spatřil Marii. „Víte už?“ – „Ó ano, ano, toť se rozumí, že víme. Dokonce také půjdeme!“ – „Kdo půjde?“ – „Nu, Ema, Lída, Helena a já. Tatínek také.“ Opět to byla maličká Ema, která si to vyškemrala. Tentokrát však nebyla strůjcem plánu Dora. Dora dokonce – nechtěl jsem ani věřit svému sluchu – Dora, ač měla jít, odmítla. „Považ, kuchyňskou službu má vlastně Helena, ale Dora se vzdala svého práva v její prospěch. Prý by Helena, chudák, již podruhé byla zkrácena.“

Neslýchaná oběť od Dory! Běžel jsem za ní. Chodila bezcílně po sádce s rukama založenýma za zády. Hlavu měla sklopenou, jako by o něčem usilovně přemýšlela. „Slyšel jsem,“ volal jsem na ni už z dálky, „že nepůjdete do kina, ač jste mohla jít!“

Obrátila se. „Ne, nepůjdu tam,“ řekla úsečně. „Nechce se mi.“

„To přece není možné,“ divil jsem se. „Já jsem si myslel...“

„Ty sis myslel,“ řekla se svráštělým čelem, „ale já jsem se rozhodla jinak. Nepůjdu.“ Dívala se na mne pronikavě. Pak, jako by si to rozmyslila, řekla o něco mírněji: „Snad může zas jednou jít do zábavy Helena, nezdá se ti?“

Krůček – a ještě jeden nejistý krůček – a stál jsem těsně u ní. Hleděl jsem jí do obličeje s netajenou zvědavostí. Proč je ke mně taková strohá, jaká již dlouho nebyla? Tu jsem si vzpomněl. Začervenal jsem se. „Slečno Doro,“ šeptal jsem pokorně, „odpusťte

mi, prosím, dnes jsem se ani nepodíval, je-li ve větvi nějaký vzkaz. Způsobil to příjezd kinematografu.“

„Ani se nemusíš dívat,“ řekla ostře. „Vylezla jsem si tam sama – nic tam není. – A víš co?“ dodala po chvíli váhavě. „Rozhodla jsem se, že tě tvé povinnosti zprostím. Od nynějška jsi volný. Nemusíš už pro mé zájmy zanedbávat své učení a hry.“

Polkl jsem naprázdno. Oči mi zamžikaly. Nyní to bylo již jisté – rozhněvala se na mne. Žebronil jsem: „Jen ještě tentokrát mi to odpusťte, slečno Doro – naposledy! Nikdy již nevynechám, uvidíte! Uvažte přece, dosud nikdy jsem nezapomněl!“

Pousmála se. „Ale ne, nezlobím se, opravdu ne,“ ujišťovala mě vlídně. „Má nálada má docela jiné příčiny, než si myslíš. Nepřemýšlej o nich.“ Nyní jsem však zase mermomocí chtěl vědět, co ji tak rozladilo. Když jsem nepřestával na ni naléhati, posílala mě domů. „Nebo nechce-li se ti domů, jdi si k Marii nebo k Heleně – víš, ráda bych byla chvíli sama. Uvažuji o čemsi.“ Zamnula si rukou čelo. Něco ji doopravdy trápilo.

Udělal jsem několik kroků, ale zase jsem se zastavil. Z jakýchsi podvědomých příčin mi připadalo nesmírně těžké nyní Doru opustiti. Utrhl jsem z jedné jabloně zakroucený list. Byla v něm skryta čilá zelená housenka. Položil jsem ji na zem a zašlápl ji. Ohlédl jsem se vyčítavě po Doře. Naše oči se setkaly. Snad pochopila mou trýzeň, snad se jí samotné přičilo nechat mě takto od sebe odejít. Laškovně na mne zakývala prstem. V tom mžiku jsem byl u ní.

„Nu tak,“ řekla měkkým, nalomeným hlasem a opakovala několikrát za sebou: „Nu tak!“ Položila mi obě ruce na ramena a zahleděla se mi do obličeje. Možná že jsem se mýlil, ale zdálo se mi, jako by se v jejích očích zaleskla vláha. Poděsilo mě to. Pak mě pohladila po vlasech na obě strany, jako by mi upravovala pěšinku. Mlčela.

„Potkalo vás něco nepříjemného?“ zeptal jsem se jí jemně. „Zarmoutil vás někdo nebo urazil? Hrozně rád bych vás nějak potěšil, jenomže nevím jak!“

„Ne – nic nepříjemného se mi nestalo, nikdo mi nic zlého neudělal,“ řekla rychle s úsměvem téměř bolestným, „opravdu ne. A ty – ty jsi hodný hoch. Jsi velmi hodný hoch. Nejednala jsem s tebou vždycky tak, jak sis zasloužil. Myslím, že jsem ti dokonce často ubližovala. Musíš mi to odpustit.“

„Slečno Doro,“ koktal jsem, „slečno Doro...“,“ chtěl jsem jí říci, že její slova mi připadají nesmírně smutná a její chvála že zní tak, jako by se se mnou loučila, nedala mi však domluvit. Vzala mě za ramena a prudce mě otočila zády k sobě. Pravila laskavě: „Nu, a teď už jdi. Slyšel jsi? Teď jdi!“ A lehce mě postrčila.

Šel jsem. Vzdaloval jsem se neochotně. Měl jsem na jazyku celou řadu nevyslovených otázek. Proč byla taková divná? Taková mateřská, jakou jsem ji ještě nikdy nepoznal? Cosi mi svíralo hrud'. Usedl jsem na prahu Hanzelínova domku. To tam bylo mé těšení na večerní představení. Dora sestupovala sádkem k Bezovce. Viděl jsem její ramena, na něž se sesunul červený šátek s hlavy, pak již jen černou hřívu vlasů – a pak už nic. Ani jednou se neohlédla.

Kolem mne přešla Lída a zpytavě se mi podívala do tváře. Naladil jsem zoufale jarý úsměv. Zakousl jsem se do rtů, abych přemohl své dojetí. Co mě to jen tak roztesknilo? Snad to byla předtucha.

Útěk milenců

Černý kníže prchal před svými pronásledovateli a gramofon ochraptěle zpíval stále touž posměšnou písničku: „Pikolo, pikolo...“ Přízračná kopyta koní mi bušila do mozku, potrhané filmové pásmo se sunulo s mučivou vytrvalostí, místy v něm zajiskřila trhлина, podobná hvězdě. A náhle tu byl místo džungle dvůr osamělé vily, maskovaní lupiči zvonili u vrat. Než se naděješ, neklidný spáči, bude zardoušena překvapená služka, a paní, jejíž manžel byl odlákán, zabarikáduje se v ložnici se svými dětmi. Nepopsatelně trýznivá chvíle, paní má však v pokoji telefon, manželova vyděšená tvář na druhém konci drátu, dva policisté sedají na kola. „Pikolo, pikolo...“ laškovně šveholí gramofon. Barikáda ze stolu a židlí se řítí, současně však dopadá těžká ruka na lupičovo rameno. To neznamená, že se dostavila úleva. Muž a dívka se líbají na zahradě, něčí nenávistné oči svítí v křoví. Polední přestávka v práci je u konce. Muž, který líbal, vstupuje do okovu a jeho sok ho spouští do hluboké studně, toče rumpálem. Tam dole, v temnu, se okov zastavil nad hlubinou a muž nahoře s ďábelským úšklebkem vytahuje z kapsy nůž, aby lano přeřízl. Trávou na dvorku provívá mírný vítr, je vidět, jak se stébla chvějí, slepice pokojně hrabou, klofají, kdákají. Film je ovšem němý, ale tyto slepice kdákají hlasitě. Nebo to snad ani nejsou slepice? Je opravdu již ráno a dole na dvoře hovoří služky? Jak vzrušeně si cosi vypravují! Ještě jsem však nedovedl postřehnouti slova, měl jsem oči slepeny, pálily mě po včerejší únavě a také mě trochu bolela hlava. A rumpál – to ovšem není rumpál z filmu, to jen jedna z žen chvatně čerpá vodu ze staré, zrezivělé pumpy. Jak to vlastně bylo dál? Okov se skutečně řítí do hlubiny, voda vystřikuje, postava v temnu se zoufale zmítá na černé hladině, zachycuje se šťastně výstupku v bednění... Ale o čem to, můj ty bože, služky tak rozčileně hovoří? Přímo křičí jako hejna

vran! Převalil jsem se na lůžku a malounko jsem nazvedl hlavu. Násilím jsem pootevřel oči. Proud světla mě oslnil.

„No tohle! Kdo by to byl řekl?“ diví se pisklavý hlas dole, „to musilo být pro doktora Hanzelína překvapení! Nikde nikdo a na stole dopis. Od ní. A holka pryč. Propánakrále, to musilo být překvapení!“

V té chvíli jsem měl nohy viset z postele. Konec divokému filmovému snění! Ještě jsem dosti dobře nechápal, ale srdce se mi rozbušilo ponurými, temnými údery.

„Co bylo v tom dopise?“ – „To nikdo neví. On jej strčil do kapsy.“ – „Ježíšmarjá, to je událost! Slečna doktorova uteče s tulákem!“ Hlas se zlomil nadšením. Současně se ozvalo nespokojené mručení – to byla naše Háta: „Mohli si to aspoň nechat pro sebe a neroztrubovat to po městě. Není s čím se chlubit.“ A protivný, ječivý hlas: „Jakpak by bylo, ach, jakpak by bylo! Jenomže ta nejstarší neměla nic jiného na práci, než roznášet to od časného rána po návsi dům od domu!“

Nemohl jsem nalézt punčochy. Kam jsem jen, proboha, dal večer punčochy? Pak se ovšem ukázalo, že punčochy jsou na místě, ale dostati se do kalhot bylo holé žonglérství. Byl to akrobatický tanec. Kolena se mi třásla a také ruce se mi třáslly, před očima se mi dělaly mžitky. Dora – nemohlo být o tom pochybnosti – Dora a kouzelník! Prchli. V noci, když ostatní byli v kinu. Včerejší odpoledne! Dořina obětavost, ochota zůstat doma, zádumčivost, všechno mi bylo jasné. Slyšel jsem za stěnou pokojné oddechování otcovo. Ovšem, bylo ještě časně. Nechť si tedy spí, spí, já však nemohu čekat! Řítil jsem se po schodech dolů do Hátiny kuchyně. Byla již doma, nalévala líh do vaříče, chystala se připravit kávu. „Háto,“ prosil jsem úpěnlivě, „řekněte mi, je to pravda?“ – „Když o tom mluví celé město,“ odpověděla Háta rozšafně, „je to asi pravda.“

Prostovlasý jsem vyběhl na náměstí. Svět se jistě změnil, smyla jej potopa, domy i vrchy se zřítily, sírová láva teče od vrátešské studánky. Musil jsem všechnu tu zkázu vidět na vlastní oči. Kupodivu! Náměstí vypadalo jako jindy. Hokynářka zametala

chodník před svým stánkem, řídký drdůlek jí trčel v týle. Pod podloubím se ozvaly loudavé kroky. Skryl jsem se za pilířem. „Tak co tomu říkáte?“ zeptal se podomek od „Slunce“. Koště přestalo mésti. „Prý si s sebou celkem nic nevzala. Jen trochu prádla, však ho asi mnoho neměla, a ty šaty, co měla na sobě.“ Mohl jsem si myslit, že budou mluvit jen o té věci, o čempak jiném by také mluvili?

Zřetelněji a zřetelněji se mi vybavovalo v mysli: Dora je pryč a již se nevrátí. Nikdy ji už neuvidím. V beznaději, stále rostoucí: nikdy ji už neuvidím! Kolena se mi podlamovala.

Potácel jsem se kolem pekařova krámku. Pekařka stála na stupních s rukama opřenýma v bocích a naslouchala vyprávění hloupé služky s kachním nosem. „Starý Hanzelín odešel před chvílí z domu. Šel asi na četnickou stanici. Panečku! Kam mohla utéci s tím komediantem? Daleko nebudou.“ – „Jen aby,“ mínila pekařka, „holka je plnoletá, tak lehce to nepůjde s těmi četníky!“

Jako když ustavičně prší do potoka, voda se kalí, ale zdánlivě jí nepřibývá, tak mi bylo uvnitř. Stále tytéž zprávy, doplňující se zprávy, neustále tatáž malá kola rozplývající se na hladině – zoufalství v mém srdci – nekonečná únava. Co se stalo, je naprosto nenapravitelné. Ta tam je všechna má radost ze života. Nikde nic, čeho bych se mohl zachytiti! Tonul jsem, padal jsem hloub a hloub. Slunce již pro mne nesvítilo, svěží větřík z blízkých luk pro mne nevoněl. Chtělo se mi křičeti, přivinouti se k někomu, zaplakati. Byl jsem tak osamělý v tom sirobném ránu!

A tu jsem si vzpomněl na ženu z čihařské Harty, která byla v zimě se svým mužem u Hanzelína. Představil jsem si její obličej – ústa jediná hnisavá rána – krvavé oči – páchnoucí dech. Druhá tvář dobrodružství! Také utekla do světa s milencem. Jala mě hrůza. Tamta žena – a Dora... Vráti-li se kdy, vrátí se také taková! A já jsem vlastníma rukama doručoval psaní, která ji nabádala k šílenému podniku! Byl jsem přímo vinen jejím neštěstím, neboť jsem jí pomáhal k útěku!

Blížil jsem se k návsí. Nohy mě tam samy nesly. Byla to krušná cesta. U pivovaru jsem potkal učitele Pírka. Měl svůj pepický

klobouk naražen do očí, čelo svažité. Pozdravil jsem ho – neodpověděl. Snad mě ani neviděl. U staré hlásky se nerozhodně zastavil, opět se vrátil. Slyšel jsem jeho váhavé kroky za sebou. Nemohl se od náměstíčka odtrhnouti. Procházel se mezi javory, zklamaný milenec, a já jsem šel vratce před ním, druhý opuštěný milenec, naše kroky klapaly po dláždění. V korunách stromů bezstarostně zpívali ptáci.

Před Hanzelínovým domkem kdosi seděl na lavičce, bílá schoulená postava. Měl jsem vlčí mlhu, nerozpoznával jsem dobře. Když jsem přišel blíže, zjistil jsem, že to je Ema.

Seděla jaksi podivně, jednu nohu měla na lavičce, druhá jí visela jako zlomená, byla ode mne odvrácena, neviděl jsem jí do obličeje. Zastavil jsem se před ní. Bezradně jsem se rozhlížel. Pírko kolem nás přešel jako hladový, toulavý pes. Usedl jsem vedle Emy na lavičku, jen na krajíček, nesměle, nerozhodně. Tu se na mne pronikavě podívala. Zakoktal jsem něco. Neodpověděla. Uvelebil jsem se pohodlněji. Mlčeli jsme oba. „Tatínek,“ zabrebtal jsem po chvíli těžkým jazykem, „tatínek se ještě nevrátil?“

Zavrtěla hlavou.

„Lidé si vyprávějí, že šel pro četníky,“ pravil jsem, dívaje se do země. „Je to pravda?“

Opět zavrtěla hlavou, tentokrát rozhodněji.

„Kam tedy šel?“

„Šel se jen trochu projít,“ zašeptala temně.

Oddech jsem si. „A co říkal? Co bude dělat? Co budete všichni dělat?“ Cítil jsem, jak mi jektají zuby. Co učiní nyní doktor Hanzelín? Nedovedl jsem si představit, jak tuto záležitost rozřeší. Hrozně jsem se bál, co mi děvčátko odpoví.

Neodpovědělo mi vůbec. Náhle se sesunulo s lavice a prosmýklo se vrátky. Šel jsem za ním. Marně jsem se po něm rozhlížel po dvoře. Jako by se byla po něm slehla země.

Bojácně jsem vstoupil do síně. Všude ticho. Zaklepal jsem na kuchyňské dveře – žádná odpověď. Otevřel jsem. Vstříc mi zavoněla káva, pára stoupala z bublajícího hrnku ke stropu. Nikdo

tam nebyl. Opatrně jsem zas zavřel. Dům byl jako očarovaný. Bezradně jsem vyšel. Stál jsem na prahu.

Na schodech zaduněly kroky. Ustoupil jsem ke zdi. Kolem mne přešla Lída, tichá jako strašidlo. Nevšimla si mne. Neodvážil jsem se ji osloviti. Zmizela v stáji. Co tady? Rozhodl jsem se, že půjdu domů.

V brance jsem se srazil s Marií.

Chytila mě za rameno a dívala se mi do očí smutným, laskavým pohledem. Sklopil jsem hlavu. „Dora nám odešla,” pravila tiše. „Nikdo z nás nic netušil. Odešla nám.”

„Já vím,” řekl jsem s krajním úsilím. A v té chvíli mnou zalomcoval pláč. Schoulil jsem se do jejího náručí. Vzlykal jsem drásavě, srdcelomně.

„Nu, dobře, dobře,” hladila mě něžně. „Dobře, jen plač. Uleví se ti, až se vypláčeš.”

Turnus je zachráněn

Když se Hanzelínovi vrátili v noci z kina, dlouho a marně tloukli na vrata, kroutíce hlavami nad neuvěřitelně tvrdým spánkem Dořiným. Konečně Lída, osvětlena myšlenkou, sáhla do výstupku ve zdi pod lavičkou, kde visíval klíč v oněch řídkých případech, kdy celá rodina dlela mimo dům. Kupodivu – byl tam! Vstoupili mlčky do kuchyně, jati zlým tušením. Podlaha byla pečlivě umetena, stůl poklizen, hrnečky v polici srovnány. Po Doře však nebylo ani památky. Na stole leželo psaní.

Nedávaje ani mrknutím oka najevo své vzrušení, četl Hanzelín pomalu hustě popsaný list při světle svíčky. Když dočetl, opatrně jej složil a strčil do kapsy. Otočil se na dcery, sledující bez dechu jeho počínání, přelétl je všechny kalným, vypouleným očima. Byl brunátnější než jindy, strnulejší než jindy. Ústa se zvolna otvírala, jako by zápasila s pocitem ošklivosti po požití něčeho nesmírně trpkého.

„Dora nám oznamuje,“ pravil chraptivě, klada důraz na každé slovo, „že náš dům navždy opustila. Provádá se za salonního kouzelníka, který tu byl zjara a jemuž tu umřela žena. Nic od nás nežádá a nikoho neprosí za odpuštění. Naučila se dokonale mnemotechnice a vyzná se v eskamotážích; doufá, že bude svému muži dobrou pomocnicí. Nemohla nám dříve prozradit nic o svých plánech, poněvadž se bála, že bychom jí byli zbraňovali. Život ve městě jí byl proti mysli a služeb domácnosti a v ordinaci měla až po krk. Já jsem k ní nebyl dostatečně vlídný a vy jste k ní nebyly nikdy upřímné. Tvrdí, že šla za svým štěstím a že, bohdá, nikdy nepocítí touhu po návratu.“

Úsměšek mu zkřivil rty, rudé boule mu vyskočily na tvářích jako dva knedlíky. „Ani já, ani vy, nemůžeme ji přesvědčiti, že to, co nazývá svým štěstím, štěstím není a nebude. Přeje si, abychom se o ni dále nestarali. Myslím, že bude nejmoudřejší, když jí

vyhovíme.“ Zamlčel se, ještě jednou se rozhlédl. „Já se ovšem cítím *uražen*.“ Odkáshal hřmotně, modré žíly mu vystoupily na skráních. „A proto se o té věci u nás od této chvíle nebude mluvit.“ Usedl na židli u dveří, sehnul se, a námahou hekaje, zul si nejdříve jedno perko, pak druhé a postavil je opatrně vedle sporáku. Potom jen v punčochách vyšel na chodbu a stoupal po schodech k svému pokoji. Ani za sebou nepráskl dveřmi.

Ema, která byla přece jen pouhé dítě, dala se do pláče. Helena počala nepřítomné divoce a hrubě spílati. Lída chodila po světnici napřímená, tichá, s rukama založenýma za zády. Té noci spala ze všech jediná Ema, která se později přece jen ukonejšila v loktech Mariiných.

Jen to bylo u Hanzelína neobvyklé, že ráno tak časně vstal a šel na procházku. „A kam tedy vlastně šel?“ ptal jsem se Marie, která mi to vše klidným, jen trochu smutným hlasem vyprávěla. Pořád jsem ještě jaksi nedůvěřoval záhadnému Hanzelínovu výletu, o kterém po městečku kolovaly tak poplašné zvěsti.

„To sice nevím, ale tím jsem si zcela jista, že nešel pátrati po Doře,“ krivě se usmála Marie. „Když řekl, že se o ni nebude více starat, pak to jistě také dodrží. Náš tatínek je hrozně tvrdý. A je jistě všecek nešťasten, ač se tváří, jako by nebyl. Kdyby se někdy Dora vrátila, nevím, co by všechno musila dělat, aby jí odpustil.“

„Snad si to jen myslíte, slečno Marie,“ řekl jsem s ubohým pokusem o útěchu, „má ji přece rád a nenechal by ji na holičkách, kdyby se jí vedlo špatně.“

„Jenže k něčemu podobnému ani nikdy nemůže dojít,“ spěšně podotkla Marie. „Dora je stejně neústupná jako tatínek. Když se již jednou k něčemu podobnému odhodlala, nikdy by nepřiznala ani sobě, ani komukoli jinému, že se zmýlila.“

Marie měla pravdu. Věřiti v Dořin návrat bylo naprosto zbytečné. Musil jsem polykati slinu za slinou. Hořkost slz, které jsem prve vypil, mě pálila v hrdle. Hleděl jsem zasmušile do země. Když jsem po chvíli opět pozvedl oči, strnul jsem nepopsatelným leknutím. Jako by vyrostl z dlažby, přede mnou stál doktor Hanzelín.

Díval se na mne ostře, pronikavě, jako by ve mně měřil hloubku mých synovských citů. Zdálo se mi, jako by mi dával výstrahu: „Nedopust' se nikdy podobné zrady, jaké se dopustilo mé dítě!“ Jako by mi vtloukal do hlavy čtvrté přikázání. Rděl jsem se až po kořínky vlasů. Zachrčel, zakýval hlavou, otřel si pečlivě obuv před prahem a vstoupil do síně.

Mlčky a poslušně jsme ho s Marií následovali. Široce rozhodil dveře do ordinace a nezavřel za sebou. Pošoupl klobouk do týla a postavil se před zdí, na níž visel kalendář. Bylo zřejmé, že to, co dělal, dělal pro obecnost. Chvilí se šacoval, jako by nemohl nalézt, co hledal. Konečně trčela tužka v jeho prstech. Naslinil ji, jako to činí děti, naklonil se nad vnitřním papírovým kruhem a mocnými čarami dvakrát, přeškrtl slabiku „Do“, značku Dořina jména. Pak stejně tvrdě a s pevně skousnutými čelistmi napsal nad „Do“ písmenu „E“. Tímto okamžikem se stala Ema součástí neúprosného turnu.

To byla ta věc, v níž se Hanzelín utvrzoval na své ranní procházce!

Ema, otcův miláček, dosud volná jako ptáče, nebude již běhati po svých svobodných cestách. Neduživé dítě, o jehož zdraví pochyboval každý, kdo je znal, bude přisluhovati nemocným, pracovati v kuchyni, na zahradě, v stáji, v polích. Konec útěkům k sladké přítelkyni na vráteňské stráni, konec vití věnečků z polního kvítí, rozhovorům s větrem a s ptáky. Oblékne se do bílého lékařského pláště, na drobné nožky obuje zčernalé dřeváky, na hlavu si nasadí nestvůrný slaměný klobouk a na loket si zavěsí bachratou nákupní tašku. Takto opatřena ponurými symboly práce, začne svůj osud Helmadony, žijící jen svým povinností den ke dni.

Kdo se bude opíratí o otcovo rámě na projížděčkách, až ona bude připoutána k svým hrncům, až jí budou prstíky černati od bramborových slupek a až se bude sklánět nad velikým prádlem? Jednou za čtyři dny bude Hanzelín na zadním sedadle kočárku sedati sám.

„Ale to není možná!“ vykřikla Marie, když se Hanzelín obrátil, jako by se chtěl pochlubit svým dílem. „Ona je tak útlá, tak mladá – nezvyklá na tak těžké úkoly!“ Doktor se na ni podíval tak přísně, jak se jen může sám Bůh Otec podívat ze skrytu svého božského trojúhelníku, ale neodpověděl. Čím mu byly námitky? Co tu byl platen jakýkoliv vzdor? Není otcem proto, aby se přel se svými dcerami!

Hanzelínův čin byl ovšem veskrz pochopitelný. Jak sám řekl, byl hluboce uražen. Výsledkem velikého rozhněvání je zpravidla trest. Vinice však prchla. Hanzelín potrestal – sám sebe. Přemohl v sobě příchýlnost k nejmladší dceři. Na čí hlavu padnou následky tohoto rozhodnutí? Na hlavu Dořinu, ovšem! Kdo je příčinou toho, že se Emino jméno octlo v katanském kruhu? Dora. Odešla-li, zbavila-li se svých povinností, musí je někdo zastati. To ona navlékla Emě, děvčátku s pomněnkovými očima, na krk chomout roboty. Hanzelín se bude se zaťatými zuby a s nemžikajícíma očima dívat na to křehké stvoření, klopýtající s loktuší jetele na zádech, bude je sledovati, jak zbroceno potem drhne staré selské schody, jak z posledních sil obrací rýčem těžkou zemi. Krvavá, neprojevená lítost bude ho utvrzovati v hněvu na nezdárnou Doru.

Dora zběhla od praporu. Myslila jen na sebe, zapomněla, že druhý bude za ni trpět. Porušení logický závěr jejího zločinu znamenalo by ulehčiti jí její břímě. Jen ať se smaží v svém smrtelném hříchu! Dořino svědomí, aniž o tom dívka ví – bude den ode dne černější. Hanzelín ji šetřiti nebude. Jen ať si zatím jásá v svých vytoužených dálkách, ať si omračuje vesnické ťulpasy prázdnými triky! Hanzelín je člověk bohabojný. Jednou se sejde se svou dcerou za rachotu hromu a v bouři nebeských trub a pak na ni ukáže prstem a řekne: „Vidíš ten strašlivý ranec své viny, který ti narostl tak, že pro tebe není slitování, zatímco tvé milostné paže objímaly marně kouzelníka?“

Opuštěný otec Hanzelín bude vydán napospas utrhačným jazykům klepen celého městečka. Bude však choditi se vztyčenou hlavou, třebaš mu budou posměšná slova vnikat v sluch

v tisícerých obměnách. Pohany, dopadající na jeho hlavu, budou rovněž dílem Dořiným. Nadme pyšně tváře, zapne svůj kabát na jediný knoflík nad vypouklým břichem a bude slavnostně bítí holí o dlažbu, jako by zatloukal hřebíky do vlastní rakve. Dora bude ukracovati dny jeho života. Tak to má být.

Tak nechť to zůstane. Jednoho dne doje k účtování. Hanzelín se ho dočká na tomto nebo na onom světě.

Co všechno mohla Ema, děvčátko volné a šťastné, jednou prožít! Mládí, jaké neměla žádná z jejích sester. První okouzlení samé sebou v opravdu pěkných dívčích šatech, první taneční, první lásku, radostné sny, sny houstnoucí a sny vítězné. Nyní musí pustit z hlavy všechny naděje. Může se poděkovati Doře. Snad ji jednou bude nenávidět. Semínko je zasazeno. Poroste. A on? Hanzelín? Je snad on vinen tím, že nemohl splnit, k čemu se kdysi v svém srdci zavázal? Řetěz následků se povleče donekonečna jako zlý, jedovatý had. Zadrhne se jednou Doře okolo hrdla. Okolo jejího krásného, snědého hrdla!

Vytrhl jsem se Marii a běžel jsem do sadu. Proč právě do sadu? Známa věc – nutkání, totéž nutkání, které dovedlo Jidáše pod patu Kalvárie, které ho svedlo chvějícím listím osiky.

Seděl jsem skrčen pod jabloní, jejíž větev natahovala přes plot prokletou, dutou paži. Zajíkal jsem se hrůzou. Nejen Dora, ale také já! Také já to všechno ponesu na svém hřbetě. Také mé svědomí se bude nadouvatí den ke dni, bude černější a černější. Ona je vinna, ale já jsem vinen spolu. Nepromluvil jsem, když jsem měl promluvit. Všechno mohlo dopadnout jinak, kdybych byl nepodlehl svodu sladkého hlasu. Kéž bych se byl nyní mohl rozeštkat! Ale já jsem byl již na hony vzdálen jakékoli možnosti pláče. Díval jsem se na nahnutý strom, jako by v jeho kůře byly vepsány runy mého ortele.

Bylo ve mně takové strašlivé ticho, že jsem se domníval, že mi již ani srdce nebije.

Slunce nade mnou stoupalo výš a výš a páliło jako pekelné plameny.

Dětství v troskách

Něco se ve mně rozbilo. Ztratil jsem zájem o vše, co mě dosud bavilo, cítil jsem v sobě nepochopitelnou prázdnotu, zamýšlel jsem se nad ničím, vzdychal jsem bez příčiny – sám jsem si nerozuměl.

Seděl jsem v svém pokojíku a opakoval si dějepis. Oknem přilétla vosa a lítala rozčileně bzučíc podle kraje záclony, jako by ji obšívala. Přibližovala se k ní a opět se vzdalovala; již byla uprostřed volného modrého čtverce, a zase ji něco zlávalo, aby se vrátila a zamotala se do tylového mřížoví. Hryzl jsem si nehty, zapomněl jsem, že mám před sebou knihu. Byl jsem zaujat jen jediným – vyletí vosy, či nevyletí? Neuslyšel jsem vrznouti dveře. Náhle mě obklopila vůně. Vůně! Sál jsem tuto vůni rozšířeným chřípím, přivíral jsem oči, hrud' se mi plnila blažeností. Cítil jsem: Dora! Náhle na mne promluvila. Ovšem, byl to jen chladný, výsměšný matčin hlas. Ulekl jsem se, až mi na čele vystoupily krůpějky studeného potu, jako bych byl přistižen při zlému. „Proč jsi sebou tak trhl?“ zeptala se mne matka. „Proč tak strnule hledíš oknem?“ Pocítil jsem mravenčení v zádech, zarděl jsem se, jako jsem prve zbledl, tentokrát hlubokým zklamáním.

Vlekl jsem se po podloubí z francouzské hodiny, nesl jsem pod paží knihy a sešity tak ledabyly, že mi div nevypadly. Nemyslíl jsem na nic. Horký srpnový den mi ležel na mozku jako kámen. Údy jsem měl malátné. Kdysi jsem byl mlsný, nepřešel jsem okolo krámků hokynářek, aniž bych aspoň očima nepřelétl nahromaděné tam sladkosti. Nyní jsem mohl choditi kolem seberafovanějších výkladů, nevzrušily mě, na nic jsem neměl chuť. Zatuchlá vůně ovoce, spojená s vlhkem sklepního stínu, vanoucího z průjezdů, mi spíše obracela žaludek. Těšil jsem se jen na jediné: doplížiti se domů, lehnouti si na pohovku a zavřít oči. V polodřímotě jsem nalézal jakési osvobození. Náhle se někdo dotkl mého ramene. Zajíkl jsem se připomínkou čehosi dávného a sladkého. Dora se vrátila –

našeptávalo mi srdce, zmítající se ve mně mroucími údery. Neodvažoval jsem se ohlédnout. Zavrával jsem v nepochopitelné závratí. „Copak, copak,“ skřehotal za mými zády Hátin hlas, „udělalo se ti snad špatně?“ Mohl jsem si to myslet. Kdepak – Dora! Ta je daleko, daleko odtud. Uvažoval jsem: kde je asi Dora? Stařena mnou zalomcovala: „Proč neodpovídáš? Co tu stojíš jako přibitý do země?“ Tu jsem se jí vytrhl a dal jsem se na zběsilý útěk. Sbírala za mnou roztroušené knihy a sešity.

Při večeři mi otec hleděl pátravě do očí, ale neptal se. Matka se trochu mračila. Jedl jsem málo. Sotva jsem požil několik soust, položil jsem vidličku. „To je zas něco nového,“ zlobila se matka, „přestává ti chutnat. Přejedl ses něčím? Nebo chceš zeslábnout a onemocnět? Teď, když se ti blíží zkouška?“ Neodpovídal jsem, ale ona na mne dotírala, až jsem to nakonec již nedovedl snášet. Odešel jsem od stolu. Převalil jsem se vedle v salóne na pohovku. Slyšel jsem, jak mezi sebou rodiče rozmlouvají. Chtělo se mi zacpat si uši, abych nic neslyšel, ale byl jsem nesmírně malátný. „Pozoruji to již několik dní,“ pravil otec polohlasem, „je všecek nesvůj, střídavě se rdí a bledne. Rozumíš mu? Já mu nerozumím.“ – „Snad se bojí zkoušky,“ mínila matka, „nebo je přepracován. Je veliké vedro. Neměl by se učit v takovém horku.“ – „Nemá již pražádné kamarády. Možná že mu schází společnost. Je zádumčivý.“ Pak přišli oba za mnou. Viděli, že se lenošně válím, ale tentokrát mě nechali na pokoji. Matka se usadila v mých nohách. Vztáhla ruku, rozepjala mi knoflík od košile, položila dlaň na mou holou hrud'. Mým srdcem projela tak ostrá bolest, že jsem vykřikl. Abych to zakryl, rozšklebil jsem tvář v zoufalou grimasu. Matka se urazila, myslila, že se jí posmívám.

Příštího dne si mě vzal otec stranou. „Nechtěl by ses dnes se mnou trochu projít?“ ptal se nejistě. „Vzal jsem si na odpoledne volno a matka nemá chuť k procházce. Kdybys nešel se mnou, musil bych jít sám.“ Netoužil jsem ani trochu po otcově společnosti, ale byl ke mně tak vlídný, bylo těžko mu odříci. Vedl mě za ruku, jako mě vodíval, když jsem byl ještě malý chlapec. Krácel se mnou po

náměstí vzhůru. Měl jsem hlavu sklopenou. Náhle se před námi otevřela náves. Stromořadí javorů, starobylá kašna uprostřed, v řadě domků jeden s bílým štítem a s lavičkou pod okny. Vytřeštil jsem oči. Jak dlouho jsem zde již nebyl! Od onoho památného rána, kdy Hanzelín změnil svůj turnus. Připadalo mi, jako by od té doby uteklo nejmíň sto let. Zbledl jsem. Otec mi hleděl zkoumavě do tváře. Nehýbal jsem se z místa. „Ty nechceš jít v tuto stranu?“ zeptal se otec tiše. Prudce jsem zavrtěl hlavou. „Proto se přece nemusíš tvářit tak vyděšeně. Půjdem jinam!“ Pokusil se o úsměv.

Vrátili jsme se. Prošli jsme branou. Otec mluvil, mluvil o domech, které jsme míjeli, o známých, které jsme potkávali, neustále se snažil udržovati se mnou spojení. Když jsme se octli na miletínské silnici, zvolnil krok. Pohladil své jemné licousy. Začal vážně a tiše. Že prý se mu již delší dobu nelíbím. Nemohl bych se svěřiti jemu, otci, se vším, co mě trápí? Potkalo mě snad něco nemilého, mám na srdci nějaký poklesek, za který se stydím? Ujišťuje mě, že bude shovívavý k mému přiznání. Na světě nejsou takové hříchy, které by nemohly být odpuštěny. Mlčel jsem zarputile. Zastavil se. Pozvedl mi prstem bradu a zadíval se mi hluboce do očí. „Nu, promluv přece, nebo ke mně již nemáš důvěru?“ Násilím jsem otočil hlavu stranou. „Vidím již,“ pravil otec hořce, „zapomněl jsi, jak jsem se trápil žalem za tvé nemoci. Pamatuješ?“ Přikývl jsem, ale podotkl jsem chladně, že jsem nic neprovedl a že mě nic nermoutí. Kráčeli jsme dále. Otec vrtěl hlavou. „Ale tvé zvláštní nálady nejsou přece samy od sebe! Přemýšlej trochu, buď mi aspoň nápomocen, když tě toho chci zbaviti!“ Vtom se ozval za našimi zády dusot kopyt. Blížil se k nám lehký kočárek. Slyšel jsem, jak štěrk odletuje od kol. Uskočil jsem do příkopu. Dal jsem se úprkem přes louku. Nebyl to však Hanzelín s dcerami, byla to vesnická košatinka a na kozlíku seděla nesmírně tlustá žena, v kocábce místo osob ležel zamoučený pytel.

Otec mě dostihl nejbližší pěšinou. „Proč ses polekal? Řekni mi, proč? Ach – již vím! Již vím, co v tom všem věží! Tvé zblednutí, když jsi před sebou uzřel doktorův domek! Nyní strach, že přijíždí

doktor Hanzelín. Něco nepříjemného se ti u nich přihodilo. Marně bys dále zapíral. Nuže, vyklop to! Vidíš přece, že jsi přistižen!“

„Ne,“ řekl jsem temně, „nic jsem tam nikomu neudělal. Docela nic jsem tam neprovedl.“ Lež mě rdousila v hrdle – a přece jsem vlastně nelhal.

„Dobrá,“ řekl otec studeně, „nechceš-li to říci ty, zeptám se přímo doktora, ten mi to poví. Není sice mým zvykem vyzvídati po straně, mám rád otevřenost, ale co mi zbývá? Zatajuješ něco. Schází ti mužný charakter, který jsem u tebe předpokládal. Stín mého dotazu padne na tebe, ne na mne.“

„Tatínku, prosím tě, tatínku,“ žebronic jsem úpěnlivě, „nedělej to! Jsi na omylu! Doktor Hanzelín ti nemůže nic říci.“ Představoval jsem si, s jakým úžasem by asi hleděl malý brunátný lékař na velkého, zdvořile a zdráhavě se vyptávajícího otce. Snad by si mě nakonec sám vzal na paškál. Ani sám již dnes nevím, proč jsem tehdy tak usiloval o to, aby otec zanechal tohoto marného podniku.

„Musíš mi odpustit,“ pravil otec úředně, „ale nezbývá mi, než předložit ti nepříjemné ultimatum. Buď mi ihned vysvětlíš, v čem záleží tvé nepochopitelné nálady, nebo provedu zítra svou, ať se ti to líbí či nelíbí.“

„Dobře, povím ti to tedy, tatínku,“ rozhodl jsem se v tísní, „mně je totiž nyní nemožné k Hanzelínovým docházet. Od té doby, co odešla slečna Dora, není to tam již takové, jaké to bývalo. Všichni se trápí a mně je z toho úzko. A bojím se někoho z nich potkat, aby mě nezvali. To je to celé, a nic jiného. Proto jsem také takový divný. Je mi smutno po Dořině odchodu. Měl jsem ji z Hanzelínových děvčat nejraději.“

Otec švihal zamyšleně holí do pampelišek. Nevěděl, má věřit, či nemá? Je to celá pravda, nebo jen její část? Snad již tenkrát začal něco tušit. Chvillemi kroutil hlavou, ale mlčel. Již se o té záležitosti ani slůvkem nezmínil. Když jsme se obrátili k domovu, žádal jsem ho váhavě, aby o tom neříkal matce. Podivil se mému přání, ale slíbil, že mi vyhoví.

43

Sen

V oné době jsem míval podivné sny. Zdávalo se mi, že létám. Několik nocí za sebou, stále totéž! Stačilo mi jen se trochu nadnésti, zašermovati rukama, a hle – silou vůle jsem se vznášel, jak jsem chtěl. Výš a výše do prostoru! S podivuhodnou jistotou a bezpečností! Dole se hemžili lidé a divili se mému umění. Pokoušeli se o to, ale nedovedli to. A přece to bylo tak snadné!

Ve dne mi z těchto snů bývalo smutno. Proč to, co je v noci tak jednoduché, je v bdění naprosto neproveditelné? Jednou jsem byl dokonce tak pošetilý, že jsem na pasece pod miletínskou strání, kde mě nikdo neviděl, šermoval zběsile rukama, nadskakoval, pokoušeje se vznésti. Vracel jsem se pak domů zkrušen, sám sebou pohrdaje.

Snad jsem byl tehdy poněkud pomatený bezvýchodností svého hoře. Sny o létání mi vězely v hlavě. Proč se mi zdá o takových neskutečných věcech, místo aby se mi zjevovala Dora se sametovými očima, s kyprými rudými rty, s broskvově snědou tváří? Byl jsem dvojnásobně opuštěn, když ke mně nepřicházela ani v noci. Nesmírně jsem toužil, aby se mi o ní něco krásného zdálo. Konečně se mi to přece jen vyplnilo.

Zdálo se mi, jak lidé v modrém obleku, vousáči, podobní tomu, který onehdy před hospodou „Na dolince“ manipuloval s dynamem, snímali z vavříneckého chrámu kovovou bář. Součástky vrcholu věže ležely rozházeny po náměstí. Měděné pláty se podobaly rozebranému krunýři nějakého obra, hrot báře se zdál být železným obeliskem, kohout, opřený o podloubí u lékárny, dosahoval výše prvního patra a leskl se zlatem. Po náměstí se procházeli podivní ptáci, obrovští holubi ve výši člověka, černí i popelaví holubi, chodící vzpřímeně jako lidé. Ze vzrušených řečí diváků jsem vyrozuměl, že tito ptáci sídlili ve stržené věži, která se svými holými trámy vypadala jako po vyhoření, a že nyní bezradně bloudí po městečku, připraveni o přístřeší. Přišel jsem až těsně

k jednomu z nich a ten byl, kupodivu, docela bílý. Vzal jsem velikého ptáka do náruče, a hle, byl lehoučký, jako by byl z vaty. Choval jsem ho v loktech, zpíval mu jakousi smutnou píseň a on se ke mně něžně tulil, kladl mi těžký, vlhký zobák na prsa. Donesl jsem si ho domů. Položil jsem ho v salóнку na pohovku. Tu jsem se zhrozil: pták se na mne díval temnýma, bolestnýma očima. Proboha, byl to ještě vůbec pták? Ne, nebyl to již pták, jakousi kouzelnou mocí se změnil v ženu. Žena ležela na pohovce celá bílá, bílá – a to, co bylo předtím jen křídly, byl průsvitný, tenký plášť, rozhalený na prsou, a jím se dívala vysoká, pevná řadra. Stál jsem v koutě a nemohl jsem od ní odtrhnout oči, pln úzkosti jsem prosil Boha o pomoc, neboť jsem se nesmírně styděl. Neměl jsem tehdy ještě pravé představy o ženském těle, a proto tento pták – nyní již zcela určitě Dora – rozkochaná, hříšná – měla prsy podobné kachním zobákům, celé její tělo bylo měkké a připomínalo beztvaré podušky z prachového peří. Nejvíce mě vzrušovala její pokora a její mlčení.

Tu po mně vztáhla paži. Byla to paže tenká a dlouhá jako had, dosáhla mě až v mém koutě, a nyní mě k sobě přinášela jako sloní chobot. Zvedala mě k svým ústům, jako by mě chtěla sníst, ale její krutá, kyprá ústa se neotvírala, nýbrž přilnula k mým polibkem tak vášnivým, tak sladkým, že jsem ztrácel vědomí jsoucna. Tvrdá řadra se neprohýbala pod mou tíhou, cítil jsem, jak mě hroty probíjejí jako hřeby; projela mnou neskonale rozkoš, bolestná rozkoš, až jsem se probudil.

V mém pokoji bylo světlo. Otec stál nade mnou a pozoroval mě. Ležel jsem na prachové pokrývce napolo nahý, ještě jsem v sobě pociťoval doznívání neznámého mi dosud pocitu. Přesto, že jsem viděl, jak napjatě mě otec pozoruje, nedovedl jsem se ovládnouti, dosud jsa v zajetí magického snu, a šeptal jsem horce a smyslně: „Doro – ach, Doro!“

Otec ke mně přikročil a jemně mě přikryl. Přikryl mě, jsa si plně vědom toho, co se mi stalo, a já jsem hořel studem a současně jsem se usmíval slastí. Tu mě pohladil. Slzy se mi spustily proudem. Usedl vedle mne na kraj lůžka. Ruka se mu chvěla. „Vidíš,“ šeptal,

„vidíš, teď jsi už veliký hoch. Přišel jsem k tobě, poněvadž jsi sténal. Domníval jsem se, že máš horečku. Matka o ničem neví.“ A náhle se sklonil blíže k mému uchu a řekl: „Čím ti vlastně byla Dora Hanzelínová?“

Nedovedl jsem to pochopiti, cítil jsem se tak dokonale bezbranný, tak otevřený jako kniha, v níž je snadno čísti. Nebylo mi možno nic zapíráti. Připadalo mi, jako by otec všechno tak jako tak věděl bez mého přičinění, jako bych jen činil povinné přiznání, proti němuž již nebylo možno se zpěčovati. „Já ji měl, tatínku, tak rád!“ A vyprávěl jsem mu rozechvělými rty, jak těžce jsem k ní přilnul, jak mě vábila její ženská vůně, její ztepilost, tajemství jejího mladého těla. Otec se ptal krátkými otázkami vyšetřujícího soudce a já se mu přiznal ke všemu. Jak jsem ji přistihl s kouzelníkem u Bezovky, jak mě to rmoutilo, svěřil jsem se mu se svými útekami na hřbitov, se svým bolestným poznáním, že se tam se svým milencem schází, a nakonec jsem mu řekl, jak si ze mne učinila poslíčka lásky, když věděla, že znám její tajemství. Zpovídal jsem se hořce. To, co se stalo u Hanzelínů, je vlastně mou vinou. Kdyby nebylo mého mlčení, nebylo by došlo k útěku, turnus by nebyl býval změněn, malá Ema by nebyla napsána na papírovém kotouči. Otec počal přecházeti po pokoji. Kupodivu – usmíval se. Nezlobil se, měkce se na mne usmíval, dokonce trochu šelmovsky. Měl hlavu vztyčenou, byl šťasten, zatímco já se rozplýval v slzách.

„Tak,“ pravil nakonec jasným hlasem, „zaplať Pánbůh! Zaplať Pánbůh!“ A objímal mě vřelým pohledem. „Ani nevíš, hochu, jak jsem rád, že jsem této noci měl tak špatné spaní. Nebýti toho, snad bych se byl nikdy nedověděl pravou příčinu tvého trápení. Nyní ti mohu pomoci. Slyšíš, mohu ti pomoci!“

Pak zvažněl. „Milý Emile, nemohu ti říci, zachoval-li ses špatně či dobře. Tady je těžké rozhodovati. Tvé mlčení o cizím tajemství bylo svým způsobem čestné, ale výsledek, jak vidíš, je pro tebe krušný. Chceš se zachovat podle mých rad? Chceš mi důvěřovati?“ Otočil se ke mně s otázkou v očích. Váhavě jsem přikývl. „Bude k tomu z tvé strany zapotřebí trochu statečnosti. Je na tobě, aby ses osvědčil. Ale

ta krutá zkouška bude pro tebe očištěním. Nezbývá ti nic jiného, než přiznati se upřímně doktoru Hanzelínovi.“

Strnul jsem hrůzou. „Nu, nelekej se! Buď mužný! Pochop, že není možné uhýbati svým povinnostem. Až to budeš mít za sebou, budeš zas takový, jako jsi býval. Rozumíš? Ujistiťuji tě: budeš zas takový, jako jsi býval.“

„Ale, tatínku,“ bránil jsem se, „on se na mne nadosmrti rozhněvá! Nikdy mi to neodpustí. Míval mne rád, důvěřoval mi, teď pozbudu jeho důvěry i lásky!“

„Záleží snad na důvěře a lásce, která spočívá na klamných základech?“ vážně se na mne zadíval otec. „To, co máš neprávem, je právě takové, jako bys to ukradl. Ostatně – doktor Hanzelín je podivín, ale rozumný muž. Možná že se ani nerozhněvá. Nechci v tobě však vzněcovati zbytečné naděje. A kdyby sis předem byl jist tím, že odpustí, pak by k tvému kroku věru nebylo potřebí velikého hrdinství. Nu tak! Slib mi rukou dáním, že to zítra učiníš. Je to jediný lék pro tvou nemocnou duši – o jiném nevím.“

Tak jsem mu to tedy slíbil. To tam bylo mé omámení. Zítřejší strašlivý úkol mě odvedl daleko od milostného snu. Té noci jsem se převaloval bez spánku. Otec seděl u mne, čekal, až se uklidním. Nedočkal se. Tak nás oba, zcuchané a pobledlé, zastihlo nové letní ráno.

Zpověď hříšníka

Když jsem sahal na kliku Hanzelínovy ordinace, měl jsem podobný pocit, jako bych se měl podrobit nějaké bolestné operaci. Avšak ne – to není tak docela pravda – kdyby mi byl v oné chvíli někdo nabídl, chtěl-li bych si vyměnit duševní trýzeň za tělesnou, byl bych ochotně přijal, ač jsem nebyl pražádný hrdina: plombování zubů mi bylo neslýchanou mukou a převaz sebenepatrnější ranky jsem nesnášel bez sykání a ucukávání poraněného údu.

V ordinaci byla s doktorem Lída. Ji jedinou bych byl docela dobře snesl při své zpovědi, ale měl jsem již první, naučenou větu takřka v ústech, když jsem vstupoval do dveří, a nyní jsem nevěděl, co bych jiného řekl. Poprosil jsem Hanzelína, zajímá se, aby mi dopřál malé chvíle zcela o samotě, že bych mu rád něco důležitého řekl.

„Ty – a něco důležitého?“ divil se, upíraje na mne překvapené oči. „Copak tě to napadlo? Ty že mi přicházíš s něčím důležitým? A jestli ti dobře rozumím, nemá při tom být ani Lída?“

Horlivě jsem přikývl a současně jsem ze sebe vypravil druhou větu, která z první organicky vyplývala: „Je to důležité, alespoň pro mne – a tatínek o mé návštěvě ví a schválil ji.“

Lída na otcovo rozhodnutí nečekala. Vstala od police, kde dosud čistila lékařské nástroje, a nenápadně vyšla ze dveří.

Doktor se mne zeptal, jakouže to závažnou věc mu míním sdělit, o níž je dokonce můj vážený pan otec informován. „Takoví hoši, jako jsi ty, nemívají obyčejně na srdci tajnosti, jež by nemohl slyšeti někdo třetí.“

„Pane doktore,“ vyrazil jsem ze sebe s nesmírným přemáháním, „já vás přišel poprosit, abyste mi odpustil, čím jsem se na vás provinil. Možná že mi třeba neodpustíte, ale já stejně nemohu smlčet, co mě již tak dlouho tíží. Věděl jsem dávno,“ spolkl jsem dusivý knedlík slin, „dávno jsem věděl, že se slečna Dora schází s tím – kouzelníkem –, dokonce jsem je i dvakrát přistihl, ale neřekl

jsem vám to. A to, prosím, není ještě všechno," dodal jsem spěšně v zoufalé odvaze, když jsem spatřil, že Hanzelín chce něco odmítavého říci, „oni si spolu dopisovali a já jsem byl zasvěcen do jejich tajemství, dokonce jsem doručoval jejich psaní, která si navzájem schovávali do vaší staré jabloně, do té, která přesahuje plot u Bezovky.“

„Ach tak," řekl doktor. „Ach tak!" Nezdál se rozzlobený, spíše mírný. Nepřemýšlel jsem o jeho náladě. Jen když to bylo šťastně venku! Stál jsem se sklopenou hlavou a čekal na rozsudek. Hanzelín se procházel po ordinaci, ruce měl v kapsách kalhot, bílé šosy pláště mu splývaly vzadu v dlouhý, bílý, kývající se chvost.

Náhle se přede mnou zastavil a díval se mi do tváře s přísností, z níž se mi před očima dělala kola. „A proč jsi mi tedy o tom neřekl, když jsi to věděl? Řekni mi pravdu – proč?“

„Neřekl jsem vám to proto," pravil jsem, krvavě se zardívaje, „že jsem měl slečnu Doru rád. Byl bych s největší radostí udělal všechno, co by si byla ode mne přála.“

Doktor se zachechtal. Zachechtal se jako ďábel, jemuž se konečně podaří přistihnouti spravedlivého při hříchu. Nakonec se rozkašlal. „To je dobré," pravil drsně, „to je náramně dobré, byl bys pro ni udělal, cokoliv by ti nařídila. Chceš tím snad říci, žeš byl do naší Dory zamilován?“

„Ano," řekl jsem vážně a pohlédl jsem mu zdrceně do očí. Nedovedl jsem si představit, že by se má pohana mohla ještě stupňovati, a nabyl jsem naprosté lhostejnosti k tomu, co mělo ještě přijíti. Ať si je ke mně nyní Hanzelín hrubý, ať se na mne jak chce sápe, mně je to už docela jedno.

„A víš, ty hloupý kluku, vůbec, co mluvíš?" rozkřikl se na mne. „Pověděl jsi i o tom svému otci?“

„Řekl jsem mu to," odpověděl jsem apaticky, „a on mě poslal k vám, abych se vám svěřil.“

„To byla pro tebe ovšem těžká zkouška,“ podotkl Hanzelín již o něco mírněji.

Mlčel jsem. Domníval jsem se, že na to není co odpovídati.

„Hochu, hochu,“ pravil doktor najednou docela měkce, „ty ses tedy ke mně vypravil, jak ti uložil tvůj otec, který je vzorem úřednické čestnosti (kradmé pousmání), a nyní tu stojíš a čekáš na svůj ortel. Víš ovšem, že takové hříchy vůbec nejsou k odpuštění?“

Zmateně jsem přikývl.

„A tvůj otec ovšem věděl dobře, že tě posílá přímo do jámy lvové! Nebo ti snad napověděl, že ti možná za tvé odvážné přiznání tvou zradu prominu? Nu, mluv! Nebo ti naznačil, že ti to možná tak lehce neprojde?“

Nevěděl jsem, kam Hanzelín míří, byl jsem však vzdálen jakékoli vychytralosti, věřil jsem, že se musím vyjadřovati jen po pravdě. Přiznal jsem se, že mě otec utěšoval, že možná dosáhnu milosti, ale že mi to nijak nezaručil.

„A co soudíš, ty hloupý, dívkou zaujatý chlapče,“ pouličil na mne Hanzelín své nemilosrdné bledé oči, „kdybys mi byl o Doře prozradil, co jsi věděl, byla by utekla i pak, nebo by byla neutekla?“

Odpověděl jsem zmateně, že nevím. Opravdu jsem si tou věcí nebyl zcela jist.

„Tak ty to nevíš, ale já to vím,“ řekl rozčileně Hanzelín, „a povím ti to. Byla by od nás odešla tak jako tak. Ano, jsem o tom naprosto přesvědčen. Když si naše Dora umínila, že půjde za svým kouzelníkem, byla by utekla přes všechny překážky, přes mé hrozby a zákroky. Rozumíš?“

Nyní jsem přikývl mnohem ochotněji. Tvář se mi počala rozjasňovati.

„A když by tedy byla utekla tak jako tak, s tvou zradou i bez ní, jaká, myslíš, že je tvoje vina? Jaká – nu, řekni?“

„Žádná!“ vyhrkl jsem radostně.

„Pitomče!“ odplivl si rozmrzele Hanzelín. „Ech, jsi jenom hloupý, nestydatý kluk. Ty že nemáš žádnou vinu? Máš ji, jak bys ji neměl! Zklamal jsi mou důvěru – to je za první. A potom: v patnácti letech

ses zakoukal do děvčete staršího o řadu let! Považ, takový usmrkaný klouček – a žena! Za její prolhaný úsměv bys byl provedl kdovíjaké nerozvážnosti. To, myslíš, že je charakter? Neusmívej se tak nejapně! Jak chceš obstát ve světě, máš-li v sobě tak málo pevnosti?”

Stál jsem jako strnulý. To hromobití nyní, v této chvíli, když jsem si již myslil, že jsem z nejhoršího venku, mi dodalo. Tvářil jsem se jako hromádka neštěstí.

„Tak hled', abychom tou věcí nemařili zbytečně čas, tady máš můj soud: zachoval ses hanebně. Zatraceně hanebně, ať se na to koukám z té či oné strany.“

„Ale já,“ dovolil jsem si ho přerušit, „já jsem přece nemohl zradit cizí tajemství! Tatínek...”

„Ach tak, cizí tajemství,“ opět se zařehotal doktor, „a tatínek ti řekl, že to bylo od tebe správné? Nu, to mu je podobné! Ale podle mne – je to blbost, rozumíš?“ Již zase křičel, hůře než prve, a tvář měl červenou jako krocan. „Takovému chytráctví já nerozumím. Jsem jen obyčejný vesnický chlap a nedoporučoval bych ti, aby sis někdy přistě takhle mátl pojmy. Věděl jsi, že se kuje něco proti mé vůli, to jsi věděl dobře, či ne? A neřekl jsi mi to. Řeceno v tvém slohu: neudal jsi to, ale tak bychom se nikdy nedohodli. Musíš už jednou vědět, že v životě ti bude častěji se rozhodovati mezi dvěma stranami, že leckdy budeš na vahách, máš-li něco smlčet nebo prozradit. Potom v tvém rozhodování musí platit jen jedno stanovisko: kdo ze dvou ti je milejší, ten nebo onen. V tomto případě ses rozhodl pro Doru. Pro krutou dívku, která z tebe neměla prazádné svědomí, která vědomě podporovala tvůj cit, ač jí nebylo tajno, jaká to je nebezpečná hra. Rozhodl ses pro nezdárnou dceru, která se rozcházela se svou rodinou. Tím ses ovšem postavil proti této rodině. Chápeš již – nebo nechápeš?”

Mžikal jsem očima. Mlčel jsem.

Postavil se těsně u mne. „V tomto ohledu jsi mě zklamal, neboť jsi věděl, že tě mám rád a že v tebe mám důvěru. Jiná otázka je, jestli ti to odpouštím. Nuže, ano, odpouštím ti to, poněvadž jsi ještě

mládě, nezkušený, hloupý hoch. Muži bych něco podobného neodpustil. Tobě to odpouštím, poněvadž tě přes tvé pochybení mám dále rád. Ale pamatuj si jednou provždy,“ zvýšil hlas a mluvil až u mé tváře, „podléhati ženskému mámení je hrozně ubohé. Výmluvy, že jsme to či ono učinili pro ženu, jsou naprosto bezcenné. A proto ti radím: od ženské vždycky na sto honů! Jsou nespolehlivé, zrádné, sobecké – všechny. Dovedou leda zmásti muže a svést ho z jeho dobré cesty. Nebo ho zotročí. Často ho docela zničí.“ Mávl rukou. Rozběhl se zas po pokoji. „Ale to je věcí tvého otce, aby tě o tom důkladně poučil. Jen na něco bych tě ještě chtěl upozornit. Hrál sis na páže, na trubadúra – zkrátka, přemohla tě romantičnost. Již delší dobu jsem tě z ní podezíral. Ukázalo se, že mé tušení bylo správné. Teď jsi poznal, kam to vede, nestát oběma nohama pevně na zemi. Buď vždy střízlivý, reelní – život je právě takový a ne jiný.“ Mluvil do mne ještě chvíli v tomto duchu. Pak se přede mnou náhle opět rozlíceně zastavil. Dupal, pokašlával. Konečně vybuchl: „A teď mi pojd’ ukázat, kde si to vlastně Dora schovávala ta svá psaní!“

Klopýtal jsem ze dveří napřed. Doktor otevřel dveře do kuchyně a houkl tam: „Heleno! Pojd’ s námi! A vezmi si s sebou krátkou pilu!“ Upaloval jsem do sádku. Běžel za mnou, šosy mu vlály. Zastavil se před známou jabloní zasmušile, nevraživě. S kopce se k nám řítila Helena, mávajíc pilkou jako divá žena. Hanzelín ukázal na převislou větev: „Uřízni ji!“ Pohlédla na něho nechápavě. „Ale ovšem, pilou ji uřízni, a to hned!“ Vztekal se. Helena se již neptala. Dala se do práce.

Stál jsem s otevřenými ústy. Slyšel jsem skřípavé zvuky, bylo mi, jako by se ocelové zuby zařezávaly do mého vlastního těla. Díval jsem se, jak se větev naklání, jak se láme, jak padá. Udeřila o zchátralý plot a pak se převážila na druhou stranu – k Bezovce.

„Tak,“ odlehčil si Hanzelín spokojeně. „Tak to je dobře. Běda tomu, z čeho pochází pohoršení.“ Několik ptáků rozčileně pípalo v koruně sousedního stromu. Poskakovali, kroutili hlavičkami. Jak asi rozuměli v svém ptačím mozku této zběsilé popravě? Já jsem

cítil: ta větev je obětí za mne. Místo, co by si mne odřízl od srdce, pomstil se větvi. Za vinného nevinný. Hrud' se mi svírala.

Jak tu tak stál, podoben vítěznému generálu po krvavé bitvě, byl to zas ten známý, starý Hanzelín, pošetilý, nevyzpytatelný, laskavý i tvrdý.

Helena se přihloupě usmívala.

45

Otcův doslov

Při obědě se na mne otec díval zářivým pohledem. Matka se chmuřila. Byla nespokojena, že my dva spolu máme něco, o čem nebyla informována. Snažil jsem se jí její rozmrzelost vynahradit pokornými a prosebnými úsměvy.

Po jídle mě otec vyzval, abych s ním šel do sousedního pokoje.

Chtěl zvědět i dopodrobna všechno, co mi říkal Hanzelín. Mluvil jsem, snažil jsem se být věrným vypravěčem. Kupodivu – již mě to nevzrušovalo. Dojmy, které mi dopoledne byly vrcholem hrůzy a studu, zanechávaly mě lhostejným. Snad to bylo tím, že kulminační bod mé strážně byl překročen. Byl jsem tím vším již poněkud unaven. Otec se na některé Hanzelínovy výroky ptal několikrát a rozvažoval je. Pokyvoval hlavou. Podle všeho byl jeho konečný dojem příznivý. Hladil si knír a usmíval se. „Nu tak, jsi spokojen?“ Pokrčil jsem rameny. Nebylo mu vhod, že se nerozplyvám blažeností. „Ještě tě něco rmoutí? To by opravdu nemusilo. Považ přec, hlavní věc je, že to máš za sebou. Možná říci – šťastně za sebou!“

Nevěděl jsem, mohu-li přisvědčiti tak zcela bez výhrady.

„Tak, a teď,“ pravil otec jaře, „teď mému malému hříšníku musíme dát také nějakou náhradu za jeho utrpení.“ Díval se mi slavnostně do tváře. Tetelil jsem se obavami, co asi přijde. Byl bych docela dobře obstál bez jakékoli odměny. „Za to, že jsi mi tak svědomitě vylíčil svůj rozhovor s doktorem Hanzelínem, také já ti něco povím. Něco velmi zajímavého. Mně a matce je ta věc známa již několik dní, ale tobě jsme ji úmyslně zatajili. Domnívali jsme se, že v náladě, v níž jsi byl, neměl bys z ní patřičnou radost. Nejspíš bys byl její dosah ani nepochopil.“

Nyní mi byl již otcův úvod zcela průzračný. Nemusil opravdu již nic dodávat, věděl jsem, na čem jsem. Rozpomněl jsem se na důvěrné šepky rodičů a na otcovy časté narážky před oním

neblahým dnem, kdy Dora utekla s kouzelníkem. Ano, otec asi dostal dekret o svém vytouženém přeložení z městečka. Sklopil jsem hlavu, aby mi nebylo vidět do tváře. Nebyl jsem rozčilen, přece jsem však cítil, jak mi na víčka sedá podezřelá tíha. Báł jsem se, aby mě otec nepřistihl, že se mi při jeho znamenité zvěsti kalí oči slzami.

„Nyní ti, doufám, tu zprávu již mohu říci, tvé chmury jsou ty tam, nebo se ti aspoň v nejbližší době jejich zbytky vykourí z hlavy. Dovedeš již zas rozumně uvažovat, jako jsi uměl dříve. Nuže, naše plány o přesídlení ze Starých Hradů se konečně uskuteční. Ano,“ udeřil se pyšně na náprsní kapsu, „tady to mám černé na bílém. Už nemůže dojít k nepříjemnému rozčarování. Od prvního října jsem jmenován okresním hejtmánem v Jičíně.“

Umlkl, aby se popásl na mém překvapení. Nezbylo mi nic jiného, musil jsem hrát obšťastněného. Zvedl jsem oči a široce je rozevřel. Naladil jsem tvář co nejužasleji.

„V Jičíně je několik středních škol. Je tam reálka, gymnasium, učitelský ústav. Ty ovšem půjdeš do reálky, o tom nemůže být pochybností, říkám ti to všechno jen proto, abys pochopil, jak široce je tam asi založen studentský život. Znáám Jičín, byl jsem tam několikrát. Je to krásné město na samém prahu Českého ráje. Do Prachovských skal je nedaleko. Je tam rybník, naučíš se v něm plovat. Tam nebudeme bydlit v stinném, páchnoucím domě s černou kuchyní, kde se musí po celý den svítit, v domě s vrzavými schody a s dvorečkem plným krys. Matka bude tentokrát zcela spokojena. A pro mne to znamená postup, finanční zlepšení.“

Přikyvoval jsem, snaže se tvářiti se co nejbezstarostněji.

„Nejdůležitější ze všeho je ovšem to, co jsem ti již kdysi naznačil (neměl jsi pro to tehdy pochopení), odpadá nám ošklivá starost: nebudeš musít na studiích bydlit u cizích lidí. Dokonce jsme již s matkou všechno promyslili. Vy dva a Bětka pojedete do Jičina již koncem tohoto měsíce – řekněme za týden, za deset dní. Zatím budete ubytováni v hotelu. Háta tu se mnou ještě nějaký čas zůstane, bude mi hospodařit tak dlouho, dokud matka neopatří vhodný byt. Pak pošlu Hátu za vámi s nábytkem. Odbudeš si

zkoušku – jsem pevně přesvědčen, že dobře dopadne – a začneš chodit do školy. Než se nadějete, bude tu první říjen, a já se objevím mezi vámi. Možná, podaří-li se mi předati službu dříve, ještě před prvním říjnem. Nu, a pak nám nastane opět starý, dobrý rodinný život. Mohu říci bez nadsázky, že lepší život, neboť matčina spokojenost bude znamenat i pro nás radostnější dny. A ty budeš studentem. Uvidíš, jak se ti to bude líbit. Nu tak,“ pravil, zřejmě velice dojat, „rád bych od tebe nyní uslyšel nějaké vyjádření. Jsi rád? Chápeš výhodu nového domova, kde nebude již řeči o rozloučení?“

„Ano, jakpak by ne,“ koktal jsem, snaže se představovati chlapce, který je samou radostí všecek bez sebe, „je to však, tatínku, tak náhlé! Opravdu, maminka bude jistě šťastnější v tvém novém působišti – já vím, že se jí tady nikdy nelíbilo – a já – zůstanu mezi vámi. Je to mnohem více, než se dalo očekávat. Může se říci – že tvé jmenování právě nyní je úžasná náhoda!“

„Žádná náhoda,“ řekl nedůtklivě otec, „žádná náhoda, nýbrž pečlivě promyšlený plán, který se podařil. Dalo to ovšem mnoho práce, musil jsem nasadit všechny páky!“ Již se zase chvástal a pyšně se usmíval. „Když má člověk jisté známosti, dobré přátele a také prvotřídní kvalifikaci...“

Přešlapoval jsem, jako bych po té oblažující zprávě neměl stání. Zatím mi v nitru pořád jaksi nesvítalo. Říkal jsem si, abych se vyburcoval z nepochopitelné lhostejnosti: věc je hotova, postěhujeme se. Postěhujeme se! Ale něco ve mně zůstávalo v tupém spánku, neprobouzelo se. Připomínal jsem si nejdrásavější skutečnosti: možná že se Dora přece jen vrátí, ale já tu nebudu. Pro mne je navždy ztracena. Nyní ji opravdu již nikdy, nikdy neuvidím! Ale ten zlořečený spáček uvnitř, srdce, usmýkané tolikerym kolísáním, ani na tuto výzvu nepočalo bít uděšenými, patetickými údery. Bože – jaké to je ve mně ticho! Cožpak jsem již tak zhlouplý, že mě již ani tato věc nedovede dojmout? Vidíš – dotýkal jsem se svých obolených nervů jako citlivých strun – již jen tak krátký čas! Nějaký týden, a bude to. Rozloučíme se s městečkem. Potom již nikdy neuslyším zvonit klekání z miletínské kapličky, již nikdy nebudu

chodit s rukama za zády podle zákrutů Bezovky, hejna hus a slepic se nebudou rozprchávat před mými kroky jako dřív, když jsem vstoupil na náves, když jsem se procházel pod švelícími javory! S Hanzelínovými je konec. Marie, Helena, doktor...

Nerozuměl jsem si. Nejenže mě to nechávalo bez hořkosti, ještě mi cosi z nitra vzdorovitě odpovídalo: „A co by sis tu vlastně počal? Jakýpak doktor, jakápak děvčata Hanzelínova? Dora tu není... A Hanzelín, ač tvrdil, že ti odpouští, možná... Není to vlastně to nejlepší, co se mohlo stát? To nejnádhernější, co se mohlo přihodit? Odejít – a zapomenout. Odejít a navždy zapomenout!“

Jako stroj jsem přikročil k otci a políbil mu ruku. Bylo to dovršení mého neupřímného chování, nebo snad spíše výraz vděku za to, že se přičinil, aby všechno mé trápení vzalo tak najednou nečekaný obrat?

46

Loučení

Týden utekl rychle uprostřed zmatků a starostí s odjezdem. Nechodil jsem už více do hodin, a přece jsem za celý ten čas ani jednou nebyl u Hanzelínů. Nechtělo se mi tam. Toulal jsem se po lesích a po polích, poněvadž doma nebylo prostě k vydržení. Matka byla předrážděná a nedůtklivá. Měla již uzamčen a řemením převázán malý kožený vak, ale veliký vak dosud zíval otevřen v ložnici, neustále byl přehazován a doplňován. Pak tu bylo ještě mé příruční zavazadlo a Bětčin kufr. Všechny židle byly pokryty prádlem a šaty, kamkoli člověk vkročil, všude zakopával o vybrakované krabice a roztříděnou obuv. Bětka chodila po pokojích jako mátoha s očima opuchlýma pláčem. Byla z této krajiny a bylo jí těžké odejít z míst, která jí byla domovem.

Otec nalézal při návratech z kanceláře domácnost obrácenou naruby, a v důsledku toho pozbyl valné části své vítězné nálady. Jeho úřednická přesnost trpěla, když odbývané obědy byly na stůl přinášeny s opožděním, nebo když matka vstávala od talíře a náhle odbíhala, aby připravila k zabalení nějakou novou drobnost, na niž se právě rozpomněla.

Konečně přišel poslední den našeho pobytu v Starých Hradech. Při snídani mi otec připomněl, skrýváje v dobromyslném úsměvu své pohnutí: „Je na čase, aby ses rozloučil se svými známými! Pokud se týká tvých kamarádů, je ovšem tvou věcí, s kým si chceš ještě naposledy pohovořit, ale nezbytně musíš vykonat návštěvu u obou svých učitelů a u doktora Hanzelína. Těmto lidem jsi povinen vyjádřit svou vděčnost.“

„Také Hanzelínovi?“ zeptala se protáhle matka, opovržlivě ohruňjíc rty.

„Ano,“ odpověděl jí otec, poněkud se mrače, „zajisté že také Hanzelínovi. Nejenže mu byl po dva roky otcovským přítelem, ale jemu je na prvním místě zavázán za své uzdravení!“

Musil jsem se obléknout do svých nejlepších šatů, do zcela nových šatů, které jsem dosud neměl na sobě. Vzpomínám si, že jsem měl na krku vysoký límeček s černou vázankou, že jsem byl navlečen do modrého kabátu s dvěma řadami lesklých knoflíků a na lýtkách mi plandaly bílé, jemně proužkované kalhoty. Vypadal jsem spíše jako nepodařená kopie svého strýce námořníka než jako kandidát kvarty. Matka mi navlhčila vlasy svou voňavkou a vlastní rukou mi učesala na straně bezvadnou pěšinku. V kapse jsem měl bílé rukavičky a v ruce jsem držel kulatý slaměňáček.

Rozumí se, že jsem si připadal notně směšný, když jsem v tomto úboru vstoupil do dílny, v níž pracovali dva umounění kráječní plechu, Jan Kopista a Rudolf Gíza. Tvářili se poněkud schlíple, když mě vyváděli ze dvorka. A ani mně nebylo právě do smíchu. Dlouho jsem jim oběma tiskl tvrdé, krvavými šrámy zohavené ruce. Odcházel jsem naplněn jistotou, že jejich pomačkané pracovní obleky jsou nekonečně lepší než má rafinovaná paráda. U učitele Matějky ovšem právě tato paráda došla patřičného ocenění. Dokonce mě požádal, abych se několikrát obrátil, aby si mě mohl důkladně prohlédnout zpředu i zezadu. Byl oslněn mým panským zevnějškem a pokládal zřejmě za mnohem důležitější to, jak vypadám, než že odjíždím. Slova mých díky přijal s pošetilou samolibostí. Právě tak jako moji kamarádi vyprovodil mě až na práh domovních dveří, neskvrble přemrštěnou chválou a neustále se vrací k žádosti, abych mnohokrát, mnohokrát pozdravoval svého velectěného pana otce.

Starý Fritz byl mnou mnohem méně okouzlen a nijak se nesnažil zavděčiti hejtmanskému věhlasu mého otce. Přesto ani on neopominul zavrčeti, že vypadám znamenitě. K projevu mé vděčnosti se choval s povýšeností, která naznačovala, že to tak nalézá v pořádku, že s touto vděčností také počítá. Nakonec se odhodlal k patosu, nad nímž jsem užasl. „Bon vent – bonne mer,“ volal za mnou, kynu mi kostnatou rukou. Pochopil jsem, že má za věc správného stylu, aby učitel francouzštiny se se svým žákem rozloučil francouzsky.

K Hanzelínovům jsem se dostal až odpoledne. Šel jsem brzy po obědě, abych doktora stihl dříve, než si odejde zdřímnout do svého pokoje. Nepodařilo se mi to. Když jsem vešel, byl již lékař nahoře a nezbylo mi tudíž, než se pozdržeti déle, než jsem chtěl. S úžasem jsem shledal, že jsem byl očekáván. Sestry byly ustrojeny do svátečních šatů, kuchyň byla již čistě poklizena a na stole stála laciná vázička s několika jirínami. Nebylo pochybnosti o tom, že se otec Hanzelínovi zmínil o mé dnešní návštěvě.

Tato okolnost ovšem můj příchod nepříjemně zkomplikovala. Sestry mě vítaly okázale a já jsem byl vyveden z klidu. Koktal jsem, zajíkal jsem se, zardělý až po uši z jejich pochval, adresovaných mému oděvu, z jejich pokryteckého spínání rukou a obracení očí ke stropu, a náhle na mne padla taková tesknost, že bych byl nejraději utekl, skryl se někde dole v sádce a zaplakal hořce. Bylo mi jasno, že jsem nevstoupil takový, jaký jsem sem vstupoval po půldruhého roku, že se zde děje něco nekonečně vzdáleného našich dosavadních styků.

Všechno nabylo rázu bědné vážnosti. Nebyl jsem schopen pronést jediného upřímného, osvobozujícího slova. Helena mi s komickou poklonou nabídla rámě a vedla mě ke stolu jako vzácného hosta, jímž jsem zde nikdy nebyl. Ta tam byla její obvyklá hubatá rozjařenost, na niž jsem byl zvyklý, její kamarádká žvanivost, již jsem sice těžko snášel, ale bez níž jsem si Helenu nedovedl ani představit. Marie se usmívala poněkud nuceně. Snad pociťovala upřímný zármutek a nevěděla, jak naladiti tvář, aby scéna nedopadla příliš pohřebně. I Lída, která se nikdy neusmívala, pokoušela se o úsměv. Proč, můj ty bože, všechno to zbytečné napětí, ta nezvyklá škrobenost, snaha po oficiálním rozloučení? Věděl jsem: nepatřil jsem sem již. Bylo tím vinno těch čtrnáct dní, co jsem sem přestal docházeti? Nebo spíše pociťovaná skutečnost, že z jejich světa zmizelo to, co mě sem nejvíce lákalo? Cítil jsem trpce: neměl jsem sem raději ani chodit.

„Jak je nádherně učešán,“ podotkla Helena se sledy uštěpačnosti.

„Jak krásně voní,“ řekla smutně Marie.

Nikde jsem neviděl Emu. Zeptal jsem se po ní. Odpověděly mi, že Ema má dnes ordinační službu a že, jako vždycky v takový den, využívá odpoledního otcova odpočinku a někde se toulá. „Však se brzy vrátí! Ještě se s ní uvidíš!“ Divže se Helena neostýchala, když mi tykala. Jazyk se jí nápadně zakobrtával při tomto důvěrném oslovení.

Marie si pečlivě otřela ruce o sukni, pak teprve vzala s židle můj slaměňák a pověsila jej na věšák. Mé vyfintění se mi důkladně mstilo, to bylo jasné. „Tak co bude mladému pánovi libo, abychom mu uvařily?“ zeptala se úslužně Lída, „kávu nebo čokoládu?“ Opět jsem se zarděl. Nebyl jsem zvyklý na takové hoštění u Hanzelínů. Neměl jsem ani na nic chuť, ale odmítnout nebylo možno. Rozhodl jsem se pro kávu, zdálo se mi to přiměřenější v této skromné domácnosti.

Seděl jsem za stolem mezi zaraženými sestrami. Dnes mi to připomíná jeden starý obrázek z dětského časopisu: malíčkový Paleček stojí na stole před užaslými tvářemi obrovských dcer, které na něho cení v úsměvech své strašlivé tesáky. Dávaly mi všemožné otázky, týkající se mého odjezdu a mé budoucnosti, a já jsem zdvořile odpovídal. Nebylo prostě možné vymaniti se z kletby obřadnosti. Bylo mi horko. Kdybych si byl aspoň mohl svléknouti svůj odporný blankytný kabát a sejmouti límeček, který mě tísnil! Nevybídly mě k tomu, nezdálo se jim to dosti důstojné.

Když byla káva na stole a s ní i nenakrájená dosud maková bábovka, dostoupilo mé dnešní mučednictví vrcholu. Nápoj byl tak žhavý, až mi na patře naskákaly puchýře. Zapotil jsem se. Košile se mi lepila na tělo. Čím dále jsem byl zkroušenější.

„Ty jsi ale k nám teď už chladný,“ postěžovala si Helena, a já jsem se svíjel pod přiléhavostí této věty. „Cožpak tě opravdu nemrzí, že se už nikdy neuvidíme?“

Lída namítla, jako by odřikávala naučená slova: „To snad ne, Heleno, nikdy, to snad přece jen ne! Jistě se na nás také přijede někdy podívat!“

Horlivě jsem ji ujišťoval, že přijedu, ale nevěděl jsem, že lžu, že již *nikdy* nepřekonám tento poslední dojem vzmáhajícího se odcizení.

Píseň okaríny

Hanzelín vstoupil, když jsem ho očekával nejméně. Vymrštil jsem se s židle a šel jsem mu vstříc rozpařený, setřásaje z šatů drobečky bábovky, chvatně polykaje své poslední sousto. Doktor měl ruce za zády, bílé šosy pláště mu vlály široce rozhozeny, břicho mu vynikalo pod nejvyšším knoflíkem černého kabátu. Rudé boule tváří mu svítily; byl to odlesk úsměvu, který znamenal slavnostní uvítání.

Poklonil jsem se mu hluboce jako žáček, přicházející s blahopřáním. Privil jsem, pomalu se osměluje, že jsem se tedy přišel s ním a se všemi rozloučit, že jsem si plně vědom dobra, které mi on a všechny jeho dcery prokazovaly, obzvlášť že míním být po celý svůj život vděčně pamětliv jeho obětavého docházení k nám za doby mé nemoci. Dodal jsem pak poněkud nelogicky k tomuto vznešenému úvodu, že jsem sem chodil vždycky velmi rád a že se mi po všech bude stýskat.

V Hanzelínovi to zarachotilo jako v starých hodinách. Myslím, že to měl být jakýsi druh opovržlivého smíchu, jímž mi chtěl naznačiti, jak jsou má slova pošetilá. „No, jakpak by ne! Steskem div neumřeš, známe to! Za týden nebudeš už ani vědět, že nějaký Hanzelín jest. Také jsem byl mladý a nezkušený, nemyslíš?“ Díval se mi dobrácky do tváře svýma modrýma očima. Poplácal mě po zádech. „To je ovšem běh života, nad tím se nemusíš rmoutit. Ale nechme zbytečné sentimentality. Všechny tyto řeči nemají žádné ceny. Budoucnost jimi stejně neupravíme a přítomnou chvíli nepozdvihneme. V tomhle ohledu se mi líbí Rusové. Sejdou se při rozloučení, po celou dobu mluví o jiném, až teprve v posledním okamžiku pronesou zdravici a řeknou si: ‚Na shledanou!‘ Udělejme to tak jako oni. Mluvme o něčem jiném.“

„Já bych hrozně rád,“ koktal jsem pln strachu, že bych měl ještě prodlužovati marný a neplodný rozhovor, „musím však již domů. Čekají na mne.“ Nesměle jsem vztáhl ruku po svém klobouku.

„Už?“ podivila se neupřímně Helena. Viděl jsem jí na tváři, že je docela ráda, že jsem se konečně odhodlal k odchodu – ne snad, že by mě již chtěla mít s krku, ale tento přepych odpoledního lenošení jí přijde draho. Bude musit dohánět, co zameškala.

„Nu, hochu,“ pravil Hanzelín bodře, „teď už z hlavy nevymačkám žádná důležitá slova, jež bych ti ještě měl říci na cestu. Co jsem ti kdy považoval za vhodné říci, řekl jsem ti. Snad postačí, když ti znovu připomenu, že jsme tě všichni měli rádi.“

Opět jsem se mu hluboce poklonil, a když mi tvrdě stísl ruku, přilnul jsem k této ruce horkou tváří. Políbili jsme se ostýchal.

Pak jsem přikročil k Heleně. Zadívala se na mne mateřsky, upejpala se, pak se náhle rozhodla a vsolila mi na každou tvář po mastné, hlučné hubičce. Oči se jí orosily. Heleně nebylo těžko přeskočiti ze smíchu do pláče. Tu teprve jako by se bylo v místnosti rozjasnilo. V tomto posledním okamžiku se stalo všechno upřímným a bezprostředním. Líbaly mě po řadě – Marie, pak Lída – činily jen to, s čím začala Helena. Když se fialové kruhy pod Mariinými očima přiblížily k mé tváři, instinktivně jsem zamhouřil oči. Lídin polibek chutnal jako dotek tříslem páchnoucí, vydělané kůže.

Nastalo hovoření bez ladu a skladu, onen známý, splývající hluk nedůležitých a nesrozumitelných slov. Kráčel jsem ke dveřím se sklopenou hlavou. Hanzelín šel přede mnou do síně, otevřel dveře do ordinace a vykřikl tam pohoršeně: „Emo, pojď sem přece také, či se s Emilem ani nerozloučíš?“

Podivil jsem se. Vida, Ema byla tedy již dávno doma! Skryla se v ordinaci. Proč to? Proč jen to? Náhle se mi srdce rozbušilo, musil jsem zrychleně dýchat. Ema byla doma a schovala se přede mnou! Udělala to proto, že mě nenávidí? Rázem, jako by sem z minulosti zabloudil zázračný paprsek, viděl jsem před sebou vrátenskou studánku, kytičku vemeníků v drobných prstíkách, bosé nožky, troucí se jedna o druhou. Jak je tomu dávno! Byl jsem to tenkrát vůbec já? Nyní jsem nevěděl – byl tamto sen, nebo bylo pouhým snem to drahé, co se později mezi nás postavilo? Byl jsem téměř

drcen nepochopitelným smutkem. Jako by to, co bylo neskonale cennější onoho druhého, co přišlo po mém uzdravení, objevilo se mi před očima v celé, navždy nedosažitelné kráse!

„Pojď, pojď,“ laskavě domlouval děvčeti Hanzelín, „již se stroj k odchodu. Byli jste přece velicí kamarádi!“

Protáhla se úzkou průlinou mezi dveřmi jako užovka. Byl její obličej posměšný či smutný? Nikdy to nezvím. Její tvář byla ve stínu. Povšiml jsem si, jak ve velikém, nemotorném lékařském plášti vypadá drobná a bledá. A pak ještě něco – světlé copy jí už nevisely na prsou jako dříve, byly svázaný nad čelem v jakýsi zvláštní, prostičký účes.

„Ty už nenosíš copy?“ zeptal jsem se tiše.

Odpověděla stejně tiše a s jistými průtahy: „Ne – už je nenosím. Já – já jsem už – dospělá!“

Dospělá. Výčitka nebo výraz pýchy? Bože, jak nesmírně mi to připadalo truchlivé. Dospělá! Tentokrát zřetelně roztál na jejích ústech krátký, prchavý úsměv, odhalil dvě řady maličkých, jakoby mléčných zoubků. Měl jsem v hlavě již jen jedinou otázku, jedinou touhu v srdci, abych od ní dostal také hubičku na rozloučenou jako od jejích sester. Nedostal jsem ji. Podala mi tenoučkou bílou ručku a zamávala jí, jako tenkrát na podloubí, když ode mne nevzala pomeranč, a zmizela mi v ordinaci.

Potácel jsem se k východu, šel jsem po dvoře, ne však k brance, nýbrž k sádku. „Copak, copak, hošičku, ty už u nás ani netrefíš ven?“ zasmála se falešně Helena. Ulekl jsem se. Měl jsem původně v úmyslu podívat se aspoň na okamžik do sádku, kde jsem prožil tolik kouzelných chvil, ale nyní mi to jaksi nebylo možné. Byl bych chtěl pohladit koníka v stáji, podívat se na králíky, panáčkující v bednách, poohlédnouti se po holubech, vrkajících na střeše. Bolelo mě, že to všechno již nevykonám, že se s tím vším již nerozloučím.

Prošel jsem vraty, Marie, Helena a Lída za mnou jako pozůstalí, vyprovázející nebožtíka. Ohlédl jsem se jen jednou – po oknech ordinace. Stál tam jen Hanzelín sám. Právě vytahoval z květináče dýmku. Vložil si ji do koutku úst a rozevřel váček s tabákem.

Běžel jsem návsí, čím rychleji jsem šel, tím hlubší mě jímál odpor k návratu domů. Báł jsem se všetečných otázek. Dopadlo to však dobře. Nikdo nebyl doma, jen Háta. Nabídla mi odpolední kávu. Ovšemže jsem odmítl. Šel jsem do svého pokoje. Díval jsem se z okna až do večera. Viděl jsem dole pod šancemi špitálskou zahradu, na níž se rojily pruhované pláště. Jasnovidka. Mnemotechnika. Číslice a divotvorná slova. Hřbitov s propadajícím se rovem. Zanechávalo mě to chladným. Měl jsem v hlavě jen jedinou bolest: to bylo tedy celé to rozloučení? To bylo všechno?

Nedalo se to však již napravit. Nikdy se to již nedá napravit.

Ema mi nešla z mysli. Stála přede mnou, upravovala si na hlavě podivný účes a šeptala: „Jsem již dospělá.“ Kožená chuť Lídina polibku mě páčila na tváři.

Po večeři jsem poprosil rodiče o dovolení, aby mě pustili ještě na malou chvíli ven. Matka svolila pod tou podmínkou, že se brzy vrátím.

Šel jsem – ne, letěl jsem dolů k Bezovce. Šerilo se. Klopýtal jsem přes kořeny vrb, přes kameny, nastražené v trávě. Octl jsem se za Hanzelínovým sádkem. Pořád tam ještě ležela uříznutá větev jabloně. Řez byl již uschlý, listí svraštělé. Sáhl jsem do známé, hříšné dutiny. Po prstě mi vylezl na rukáv brouk kovařík a uděšeně mi pobíhal sem a tam. Podíval jsem se do hlubiny lépe. Nic tam nebylo než třísky hniječného dřeva.

Seděl jsem v trávě, ruce sepjaty nad koleny, hlavu v nich zabořenu. Houpal jsem se ze strany na stranu jako fakír, který chce dosáhnouti blaženosti zapomnění. Dora – šeptal jsem si – Dora – ale byl to jen prázdný zvuk. Všemi póry jsem cítil: Ema! Má dětská láska! Ema! Dětství samo. Připadalo mi, jako by se mi stala tenkrát velká křivda, že jsem se uzdravil. Proč jsem neumřel? Proč mne Hanzelín vyléčil? Snil jsem o ráji s Hanzelínovým děvčátkem po boku, s vlídnýma očima vrátořské Panny nad svou hlavou.

A tu mě napadlo: ani ses tam nebyl rozloučit! Vypočítával jsem si na prstech, kde jsem všude nebyl. Na hadí stezce jsem nebyl, v čimelických hájích jsem nebloudil, ale nejhorší ze všeho –

u vráteňské studánky jsem neposeděl! Zachtělo se mi přivonět k vemeníkům. Jistěže ještě kvetly. Nyní je však již pozdě. Na všechno je pozdě. Tolik času jsem měl v posledních týdnech a nevyužil jsem ho! Místo všeho jen jakési tupé a marné úvahy o Doře. Oh, Dora! Kdykoli jsem si nyní vzpomněl na srpnové události, na svou rozervanost, na svůj nečistý sen o ní, cítil jsem nepopsatelný odpor.

Ema! Bylo mi, jako by má dýchací trubice byla zúžena, vsával jsem vzduch s obtížemi. A přece jen jsem se nerozplakal. Také já jsem byl již dospělý.

Pak jsem shledal, že se setmělo docela. Na nebi zářily a kmitaly hvězdy. Pojal mě strach – jak jsem tu již dlouho? Matka mi to bude zle vyčítat. Jsem nespolehlivý. Dovolila mi odejít jen na malou chvíli. Ještě poslední den zde jsem ji rozzlobil. Odlepoval jsem se od země pomalu, jako bych byl stromem a vytrhával se i s kořeny.

Tráva byla vlhká, Bezovka bublala. Přede mnou kontury městečka jako obrys setmělého betléma, kde zhaslo věčné světlo.

Když jsem spěšně stoupal podle schýlených plotů mezi sádky vzhůru k návsi, ozval se tesklivý, táhlý zvuk. Rozplakala se okarína.

Toužící žena

Ratatata, ratatata – neúprosně skandují kola. Odjíždíme ze Starých Hradů. Krajina kolem oken prchá v chladném ránu. Závoje mlh visí nad lukami, hory podobné mračnům splývají s oblohou. Slunce jen jako krvavá krůpěj nad obzorem. Sedím schoulen v koutku, nemohu odtrhnout oči od obrazu, který je stále tentýž: chaloupky, zbrázděné stráně, geometrické obrazce polí, ohrady z polorozpadlých prken, ohrady z ohořelého smrčí. Naproti mně sedí pobledlá matka, co chvíli se prohrabuje v ruční kabelce, čichá k flakónu s kolínskou vodou, vedle ní Bětka, celá u vytržení, ruce červené jako rak spíná v klíně, každé prudké zabrzdění vlaku jí zacloumá, každé hvízdnutí ji poleká. Ratatata, ratatata – jedeme! Stanička jako stanička, v každé jako před domkem předpovídajícím počasí stojí na peróně týž panáček v modrém oděvu s červenou čepicí. Tytéž dřevěné mosty nad tratí, tytéž snující se, stoupající a klesající dráty. Jedeme, jedeme, jedeme! K novému životu, k jiným dějům, k úžasnějším poznáním – pryč od včerejška!

Kolikrát jsem od té doby odjížděl! Kolikrát jsem prožil těžké nebo méně těžké rozloučení! Nikdy však již nebylo tak živé, tak horoucí, tak plastické! Tehdy ještě nebyl překypující cit brzděn zdrcující kritikou rozumu, tehdy se ještě bolest nejevila tak ostře a beznadějně, tím více však bolela. Ty tam jsou měšťanské domy s pestrými omítkami, hláska, podobná koši posečené trávy, táhlá fronta kláštera, Husův balvan, brána a hradby proděravělé střílnami, kočičí dlažba ulic! Ty tam jsou Helmadony – Hanzelín – všechno, všechno – i ono nepochopitelné, trochu směšné drama s Dorou a ona, jako ptačí peříčko lehounká, zapomenutá a znovu se přihlásivší náklonnost k churavému dítěti – Emě.

Ema! Nevím, jakým zvratným pochodem v mém nitru se to stalo, ale jednoho dne jsem si vytvořil bláhovou a naprosto neskutečnou představu našeho rozloučení. Nedošlo k němu v cihlami dlážděné

sínce lékařského domku, v přítomnosti obstarožných sester, za asistence tlustého, shovívavě se usmívajícího doktora, ale někde v sádku, vysoko nad tichou, v zákrutech se lesknoucí Bezovkou, a ne v srpnovém horku, ale zjara, pod větvemi jabloní, těžkými chuchvalci květů. Nebo se to snad přihodilo na vráteňském kopci, u studánky, vyvěrající z vřesu, na kraji vrbinou zčervenálé paseky? Kdo může přesně popsat kulisy scény, nemající jakéhokoli reálného podkladu? Možná že mi tento obraz vylhal nějaký pozdější sen, nevím, nemohu říci, stává se často, že poetický námět, doplňovaný melancholickými chvílemi prchajících let nabere na sebe tolik cizího oděvu, že nahou pravdu pod ním již nikdy nezjistíš. Ostatně, vidím před sebou jen siluety. Dívka stojí nepohnutě s očima upřenýma do dálky, toužící, rozněžnělá, žíznivá; proto ta poušť lesů a luk hluboko pod ní, jako by stála na výspě nad světem – jako by ona a onen mlhavý, nezřetelný přízrak – já – jako bychom my dva byli středem vesmíru. Někde za námi je slunce a jeho paprsky zdají se vycházeti z obrysů našich těl a tam v dáli, na bílém mraku, leží naše obrovské, černé stíny. Dívčiny rty jsou pootevřené, snad jsme něco závažného spolu mluvili, snad konečně přece jen padlo ono lítostivé a zázračné slovo, které vpravdě nikdy nebylo vysloveno.

Já vím, každý kouzelný obraz, promítnutý kamerou našeho srdce, tam uvnitř, před samým ohniskem světla, má vždycky svůj maličký, šedivý pozitiv. Je mi zcela lehké zjistiti, kde vzala původ má fantazie. Ta snová postavička, opřená o peň imaginárního stromu, je vlastně Dora, neboť jen Doru jsem vídal tenkrát takhle toužiti. To jen proměněná a zidealizovaná Dora stojí na mrtvé výspě mého dětství a hledí do marné budoucností zarosenýma očima. Avšak ne, ne, ještě jsem se nevyjádřil správně. Nejde již ani dost málo o Doru, jde prostě o ženu, která si je vědoma své nikomu nepotřebné krásy a čeká, až z mračen silničního prachu, z mlh neužitečného života se vynoří muž, princ nebo kouzelník, který kolem ní vyčaruje klamnou nádheru pavích per, papírových růží, bengálského ohně.

Chtěly více než měly. Rodná kaluž byla příliš těsná a ohavně páchla bahnem, kvákání družek bylo k zoufání jednotvárné, snilo se o divokých příbojích nekonečných vod, podobných stříbrným zrcadlům, o vonných pažitech, pestrých nevadnoucimi květinami, o jásavé hudbě rajských harf. Ty ženy, které žily svá mládí před třiceti lety v omšelých městečkách, v kruhu rodičů s podivínskými zvyky, upjaté v šněrovačkách předsudků, dříve než rezignovaly, všechny, všechny alespoň jednou se zajíklý, uchváceny ostrou vůní buřičského východního větru a čekaly zázrak od letního večera při padání hvězd. Na takovém divotvorném místě nad světem jistě stanula kdysi i Marie, dříve než se její oči obkroužily truchlivými fialovými stíny, stála tam i Lída, než se přestala smáti a než našla útěchu v stoické mlčelivosti a v tajných besedách se srdcem loutky, uvězněné v kufru. Stanula tam snad někdy také Helena?

Ano, ano, ano! Jenomže já jsem mezi ně přišel až v dobách, kdy přestaly vztahovati ruce k budoucnosti. Dveře se s rachotem zavřely a nikdo již nemohl přijít. Staly se pozvolna takovými, jaké jsem je znal. Co bolestí protrpěly, kolik tu bylo prolito beznadějných slz a probděno bezesných nocí, zůstalo mi utajeno. Než se člověk stane jen slupkou bývalého živočicha z masa a krve, než se s povzdechem rozloučí s posledními přeludy, předchází cesta plná trampot a hoře. Vše je v životě náhoda. Kdyby Helena nebo Lída nebo Marie se byly setkaly se svým kouzelníkem, se svým padouchem, se svým rytířem, byly by se jejich osudy vytvářely jinak. A kdyby nebylo bývalo onoho památného kouzelnického představení v Starých Hradech, kdyby nebylo bývalo hrbolku zeleně v půdě starohradského hřbitova, který skryl pozůstatky bledé a životem usmýkané ženy, jak by byl asi dopadl osud Dořin? Nebyla by asi měla na vybranou – buď Pírko, nebo dlouhé a těžké stárnutí. Jakých forem by byla nabrala Dořina výbušnost? Ty temné, sametové oči by byly ztratily svůj lesk, ňadra by se byla propadla pod hrubým oděvem pracovitě, domácky vychované holky, paže by byly pohubly. Byla by se se vši pravděpodobností přiblížila k jednomu ze

tří utvořených již vzorů – k vzoru hubatosti, mlčelivosti, přemrštěné laskavosti – nebo by si byla našla svůj vlastní staropanenský styl?

Byl jsem kdysi přítomen představení hypnotizéra. Starý pán si na pódiu hrál s dětským balónkem a plakal, když mu jej vzali – věřil, že mu ještě není sedm let. Dvě dámy seděly v židlích a horlivě veslovaly, oči vytřeštěně upírajíce k stropu – domnívaly se, že jsou samy v křehké loďce na moři a že se blíží bouře. Takových zábavných čísel bylo na programu mnoho, mne však nyní zajímá jen jediné: hypnotizér postavil několik lidí z obecnstva do řady a několik kroků před nimi nakreslil na zemi prstem čáru. Vyzval je, aby ji překročili. Nikomu se to nepodařilo. Rozbíhali se a padali, jako by byli naráželi na neproniknutelnou zeď. Obecnstvo se válelo smíchy. Bylo to velmi komické.

Předsudky, přichylnost k rodině, zvyk poslouchati, strach z neznámého – to je ta kouzelná čára, kterou nedovedly překročiti ženy blouznivě toužící – tenkrát – i dnes – a přece, nač narážely? Na pouhé nic, dobré jen pro žert rozdováděného obecnstva. Ubohé ovečky, uspané vychytralým hypnotizérem, veřejným míněním! Kolik se jich zaleklo a vrátilo se se svěšenými hlavami do svého teplého chlěva, k svému hubenému žlabu! Některé přece unikly. Mezi nimi Dora. Překročila s vítězným smíchem myšlenou čáru. Šla za svou fatou morgánou, za stříbrnými vlnami moře, za bělostnými beránky, narážejícími na blankytné břehy. Jen jediná krutá otázka je na místě: co bylo za tou čarou? Byly tam louky volnosti? Vyhrávaly tam opravdu nebeské harfy? A jak dlouho?

Nevím. Otevřeme-li klec vězněnému ptáku, vidíme ho jen krátkou chvíli, jak se vznáší k modru a jak v něm mizí. Máme hrud' plnou slastného pocitu. Nemůžeme však tušiti, jaké náš ztřeštěný buřič v dálkách nalezne druhý, jaký mu kyne osud a jaká smrt.

Domnívám se, že není naší věcí, abychom se dívali dále, než je vhodné. Nechť nám postačí slastná představa, že otevřená klec znamená štěstí. Na věky věkův budou lidé v toto štěstí věřiti. Až v ně věřiti přestanou, propadne se navždy do země ten zlatý, vysněný kraj svobody.

Tváří k minulosti

Vím, proč šplouchání vln a hra na okarínu dovedly způsobiti, že jsem použil pera jako nástroje elegických nálad. Plynutí vody se podobá prchání času, závrať nad proudem, toť závrať ze stárnutí, závrať z uvadání. Jak bych si vedle stejnoměrně proudící vody nevzpomněl na mládí? A škeble, uhnětená z hlíny, vydávající tóny prostičké a smutné, toť naše dětství samo a jeho dojemný hlas!

Na okarínu může hráti jen blouznivý neuměl, a hraje-li, hraje jen z tísně srdce. Při šplouchání vln může myslit na mládí jen nenapravitelný snílek, který se neustále vrací a nikdy nestane pevným krokem v budoucnosti pro samou minulost, jíž je pln. Myslím, že jsme tak trochu rodní bratři a sestry, my, toužící po dálkách a zahlobávající se nad prchlým časem. Jsme jedna rodina, my, snící na břehu řeky a hrající na hrubé nástroje. Jen proto jsem vážil cestu do stráně, protože jsem chtěl spatřiti otrhánka, že jsem se chtěl na vlastní oči přesvědčiti, zda se mi podobá, zda jeho útlé prsty na klaviatuře pěti dírek jsou tak drobné a neklidné, jako bývaly kdysi moje.

Nebyla to jen láska, jež mě kdysi poutala k Doře. Nebyla to jen chlapecká neuvědomělá smyslnost, touha přitisknouti se k hebkým pažím ženy, nadýchat se vzrušující živočišné vůně, bylo to ještě něco jiného: příbuznost touhy po neznámém a romantickém, smysl pro laciné efekty a pro neustálá bolení srdce, pro snová tuláctví. Jiného chlapce než mne by byla nenalákala tak snadno na nesrozumitelné růžence kouzelných slov, jiného by sotva byla přemohla fantastičnost nesourodých pojmů, zavěšených na stereotypy, často jsem se později přistihl, že si se zájmem opakuji tuto pošetilou hru. Ořechová skořápka, zavěšená na laně, tágo v rukou tahacího panáka, kostlivec, hrající domino! Když jsem za osamělých nocí svého jinošství usedal k osvětlenému stolu a v kouři cigaret skládal první básně, plné stesku a lásky, nebylo to vlastně

v zásadě totéž? Naštěstí tyto básně, marné jako sen, beznadějně jako smrt, nikdy nespátřily světlo světa. Na konstrukce ustálených forem a rýmů jsem lepil pozlátka myšlenek, pestré hadříky bizarních představ, zahloubával jsem se do nadějí, o nichž jsem předem věděl, že se neuskuteční. Znova a znova půvabná a bezvýsledná hra se slovy, podobná převrácení kaleidoskopu, v němž vidíme stále tatáž sklíčka v různých konstelacích, modré vedle růžové, pak zas vedle oranžové, nakonec vedle smutečně černé. Sklepáváme svůj nástroj a začínáme znova. Jsme salónní kouzelníci.

Jsme salónní kouzelníci, chvíli sebe samy rozveselujeme, chvíli sebe samy klameme. Ze svých snů si kolem sebe utváříme ráj, v kterém se utěšujeme, abychom si vynahradili své životní neúspěchy. Podobáme se oněm měkkýšům, kteří v své ulitě obalují perletí zrnko písku, bodající do jejich útrob.

Netajím se tím, že jsem tak trochu ztroskotancem, protahujícím se na břehu moře, které mě vyvrhlo. Myslím na život, jehož boky jsem nesevřel dosti silně ostruhami, jak se na průbojného chlapíka sluší. Okolnost, že dosáhnouti něčeho znamená dosáhnouti toho jen na úkor druhu v boji, učinila mě ostýchavým a vždy ustupujícím. Mnoho z toho, co jsem jižž získával, mi v poslední chvíli uklouzlo z prstů. Chtěl jsem příliš slabě, to je to! Raději jsem se vždycky znovu stahoval do své ulity, abych nedával v sázku své cítění a svou víru. Svět by musil býti změněn, aby se naše radosti mohly nerušeně rozvíjeti, ale pokusiti se změnit svět – k tomu jsme neměli dosti bojovné odvahy. Zaklet do své nenáročné osobnosti, dívám se, jak se mé příležitosti kolem mne mění v dým a v mlhu. Jistěže je tím vším vinna má příliš jemná výchova, možná že také trochu má dětská nemoc, která mě změkčila v období, kdy jiní hoši mého věku počali myslet konkrétně. Velikou vinu má také má vrozená povaha, dědictví po otci, hřmotném muži s dětským srdcem, který příliš podléhal své panské ženě.

Ale já – kupodivu – necítím pražádnou lítost nad tím, že jsem neobstál v té slavné životní štvani. Dokonce si pochvaluji, dokonce jsem téměř šťasten. Bylo mi vždy přirozenější vzdávati se než

vytlačovati, usmívati se než hryzati. Žiji vlastně navlas stejně, jako žil starý doktor-podivín uprostřed opičáckého městečka, jako Hanzelín, který mi vštěpoval první tvrdé pravdy o lidské společnosti. Ten misantrop, snažící se jednati neomaleně, činiti dojem ukrutníka, byl ve skutečnosti jen uraženým milovníkem lidí, nezištným pomocníkem nejobožejších. Pohrdaje uhlazeností a zhýčkaností, setrval palíčatě ve víře v tvrdou práci a v právo utlačených. Svými odvážnými výroky pohoršoval hlupáky, nemohl jimi však změnit jejich řád. Pomstili se mu tím, že ho vyloučili ze svého středu. Chodili kolem něho, kolonisty příštího, lepšího světa, kterého se nedočká, jako páni na procházce kolem dělníka, lopotíciho se v příkopě u silnice.

Osudem dětí z takzvaných lepších vrstev bývá, že dědí sobectví svých rodičů. Pochybuji, že bych byl z jiných, nebýti doktora Hanzelína. Kdybych byl tenkrát, kdy má mysl byla nejvnímavější, zůstal obklopen jen svou rodinou a pokryteckou společností, která se domnívá, že má na své výsady spravedlivý nárok, sotva bych byl kdy došel k poznáním, z nichž je dnes utvořen můj životní názor. Hanzelínovy lekce se ve mně ujaly. Stal jsem se buřičem v hloubi srdce, jako jím byl on mezi starohradskými měšťáky. Upřímně mu za to děkuji, ujišťuji ho věrností, svého učitele, svůj vzor, který byl příliš lidský, abych ho nazýval vzorem jasným.

Vidím ho často před sebou, mužíka s nevzhledným zevnějškem, s krocaní rudostí tváří, s břichem, vystupujícím zpod nedopjatého kabátu, v holinkách do nepohody, s bledě modrýma očima, lhoucíma tvrdostí, zatajujícíma soucit. Nevrlý a dráždivý, posměšný a pyšný. Ublíží-li, ublíží jen svému vlastnímu srdci, mstí-li se, mstí se jen na tom, co má nejraději.

Vyrostl jsem do jeho podoby. Nemám druhů ani přátel, nejsem milován v žádném kroužku způsobných lidí. Horší než já se nade mne vyšinuli, lepší než já o mně nevědí, poněvadž jsem se neucházel o jejich přízeň. Zůstal jsem sám. Nenaříkám si. Jen někdy, když mě zneklidní žalost poslední prohry, když mě prolíná nepřijemný pocit, že jsem se opět dál ošáliti nějakým chytrákem,

vzpříčí se ve mně vzdor a nakrátko se chystám, že těm druhým ukáži, co jsou zač a kým jsem já. Ale v takových chvílích ke mně přichází on, Hanzelín. Poulí na mne bezbarvé oči s uštěpačným úšklebkem, mračí se, ale hlava pokyvuje s porozuměním. Říká: „Hlavu vzhůru! Hlavu vzhůru! Není důležité, zda se nám podařilo to, za čím jsme šli, ale jakou cestou jsme se k tomu ubírali. Hola! Žádnou trpkost! Život nezměníme, to, co máme v moci, je jenom naše vlastní nitro. Uvedme je do harmonie. Přemozme čerty v sobě. Nebe, které odměňuje, je v nás. A kdyby to, co v sobě postavíme, bylo sebeskvělejší, nezabráníme, aby se jednou nesesulo v popel. Přesto – marnost je vznešená. Buďme lékaři, jimž pacient nakonec vždycky přece jen umře. Buďme staviteli marnosti!“

Počnu se kysele usmívati. Můj vztek vyprchá. Zapaluji si cigaretu. Již zas jsem naladěn smírně. Neudělám nic. Nevyčiním nikomu. A doktor Hanzelín se spokojeně prochází po mém pokoji, ruce nadnášejí šosy lékařského pláště, pobručuje si. Pak se zastaví v koutě u okna, sáhne do jednoho z květináčů s pelargóniemi, které tam nejsou, vytáhne dřevěnou dýmku, nacpe si tabák širokým selským prstem. Dýmá, dýmá, jako by chtěl nás oba zahaliti do modrých kotoučů mudrlantského zapomenutí životních běd.

Již nikdy jsem nespatrił Staré Hradý

Tato věta nechť je napsána na konci mého příběhu jako nápis na stuhách pohřebního věnce. Nikdy jsem již nespatrił Staré Hradý! Proč jsem je nikdy nespatrił? Neměl jsem snad dostatek příležitostí? Byla tu jedinou příčinou náhoda, jichž je v životě tak mnoho?

Kdybych říkal něco takového, byly by to ode mne jen liché výmluvy. Chce-li člověk v životě aspoň ještě jednou spatřiti kraj, v kterém se mu přihodilo něco pozoruhodného, ke kterému ho poutá nějaká sladká nebo bolestná vzpomínka, vždycky si najde čas k tomu, aby se tam rozjel. Proboha, není to přece tak daleko, stačil by k tomu jediný den! Náhoda? Kdepak náhoda! Je to jen věci chtění, ničeho jiného. Ale tu jsme právě u toho. Já jsem nechtěl – a nechci. Nikdy nepojedu v onu stranu, nikdy nebudu stoupat příkrou ulicí k staré bráně. Proč?

Vysvětlení není pranic tajemné. Je docela nasnadě, je prostické. Co bych ve Starých Hradech dělal? Nejsem už onen chlapec, který s oblibou stával nad hroby. Tu romantiku mám za sebou. Jsem již ve věku, v němž si člověk nečiní iluzí, že by mu snad kraj, který opustil před třiceti roky, zůstal věren – nezměnil se.

Je víc než podobné pravdě, že otcové města, noví otcové města, se probudili v svých lůžkách s nebesy, v svých obrovských manželských lůžkách a rozhodli se, že budou žiti naplno, jak se na republikány nového státu sluší. Snad se konečně dali také do zuřivých reforem a reformují nyní jako blázni tak, že po jejich působení nezůstane kámen na kameni. Možná že na náměstíčku, kde úzké a křivé domy se předháněly v barvách, stojí nějaká honosná městská spořitelna s mramorovým průčelím, ozdobeným zlatými nápisy a tradičním úlem s rojícími se včelami. Možná že na návsi jsou javory pokáceny, dlažba srovnána a zbytky staré kašny odklizeny a nahrazeny nějakým ohavným pomníkem na počest padlých v světové válce. Bezovka je snad zregulována a místo

v malebných zákratech pílí podle obnovených plotů v jediném geometrickém oblouku líným tokem svého zcela vyschlého koryta. Domnívám se, že starý špitál je po zásluze shozen a někde za městečkem se rozkládá nemocnice s moderními pavilóny. Stará radnice je přestavěna v střízlivou betonovou krabici s rovnou střechou, z obchůdků na podloubí jsou obchodní domy, výklady mají svá naivní reklamní světla, hospoda „Na dolince“ je proměněna v hotel. Nový divadelní sál v nové budově by se hanbil přijímatí kejklíře a kouzelníky, pro tyto tuláky zde již pšenice nekvete. Městečko má svůj vlastní biograf v budově nové sokolovny. Mládež přehazuje míčky v bezvadných bílých tričkách a v nažehlených kalhotách pod čimelickou strání a na náměstí je stanoviště autodrožek. Benzínová pumpa trčí vedle Husova balvanu a druhá těsně za polospadlou branou, zbavenou své mechové ozdoby. Jistě tam mají své městské muzeum a stará škola je nově omítnuta a vyvýšena o jedno patro.

Nevím, co všechno je nové v Starých Hradech, které nejsou již oněmi Starými Hradý, jaké jsem znal – nikdy jsem se po tom nepídil. Všechny ty novoty, jistěže úctyhodné, rvaly by mi jen zbytečně srdce, přivyklé dávnému obrazu. Staří jsou vystěhováni na hřbitov, před nímž již nestojí bezrucí strážcové a na jehož okrajích vyrostly nové, mramorové hrobky zbohatlých kupců a měšťanů.

A Hanzelín? Bylo by mu dnes asi devadesát let. Je velmi pochybné, že se dožil tohoto vysokého věku. Co dělají Helmadony? Vrátila se Dora – či se nikdy nevrátila? Představuji si toto: přišla jednou s dítětem v náručí, vychrtlá, zestárlá... ale nyní jsem již přímo zoufale sentimentální. Hanzelín mě přece jen marně léčil z romantičnosti! Turnus v Hanzelínově ordinaci – funguje ještě? Co dělá Ema? Nyní má na hřbetě také již svých pětáctýřicet let, ba více. Koník již nevozí po skluzavkovité silnici zpívající společnost, děvčátko Ema si již nevěncí rusou hlavu lučními květy a její hlásek již není stříbrný. Místo kočárku jezdí po nové asfaltové silnici k Vrátni, k Hloubětínu fordka nového lékaře, páchne a vyráží odporné skřeky.

Ema... Já myslím – že umřela. Byla tak slaboučká, tak útlá, tak chorobně bledá! Tvrdá práce v turnu zlomila brzy její síly, jimiž právě neoplývala. Nebo se provdala a žije tak, jako žijí všichni lidé uprostřed drobných radostí a zklamání, snad má své vlastní děti, a zbylé Helmadony se dočkaly potomka, synovce nebo neteře, které si přály mít z Dořina náručí? Helena – nedovedu si ji představit starší a beznadějněji uvadlou, než byla. Mariiny fialové kruhy pod očima se asi proměnily v hluboké, černé, vráscité jámy, a může-li Lída být ještě mlčelivější, než byla, pak se doktorova domácnost podobá společnosti, v níž straší záhrobní stín. Kdybych se tak najednou octl mezi nimi, vítaly by mě jako vzácného, cizího, zbytečného hosta. Nemýlím se, vím, jak to bývá, ani by mi nevěřily, kdybych jim vypravoval, jak mě na rozloučenou obdařily každá jedním zvadlým polibkem, jak mi tykaly, jak mě škádlily, jak mě zapřahovaly do práce. Stereoskop s africkými obrazy – na kterém se asi octl smetišti? K čemu bylo použito Hanzelínovy zubařské židle, z které již tenkrát lezla zrezivělá pera?

Jednou jsem šel po Praze z úřadu. Bylo po Josefské pouti, na Karlově náměstí stál stánek vedle stánku, kolotoče, houpačky, loutkové divadlo, panoptikum, Bulhar s tureckým medem, stánky s krajkami a stánky s porculánem. V úzkém prostranství mezi řetízkovým kolotočem pro nejmenší a mezi stejně sešlým kolotočem s ubohými, barvy zbavenými koníky, vedle chudáka, jenž si vydělával svůj chléb předváděním mlýnského kola, které uváděly v pohyb bílé myšky s červenýma očima, spatřil jsem shluk lidí a uslyšel jsem křaplavý hlas vytrvalého pokušítele osudu. Nevím, co mě přimělo, abych se zastavil. Na rozviklané židli seděla žena se zavázanýma očima a muž s kořalečným obličejem zvedal do výše předměty, které usmolení kluci vytáhli z kapes. „Můžete mi nyní, médium, říci, co je toto?“ – „Kudla!“ řeklo médium smutným, vyprahlým hlasem. Ne, nedíval jsem se déle, sebral jsem se a utíkal, jako by se mi bylo přihodilo něco hrozného. Nechtěl jsem již nic ani viděti, ani slyšeti. Cožpak kdyby tento nebohý trhan byl mým kouzelníkem z mládí a tato bytost, zbavená posledních iluzí,

s rukama bezmocně složenýma v klíně, má krásná Dora s kyprými rudými ústy a se sametovýma očima?

Ani se neopovažují mysliti, že to snad byli oni. Kolik takových zázračných párů se potuluje od města k městu, od pouti k pouti s žaludkem věčně prázdným a s děravou kapsou? Stačilo mi, že jsem byl postaven tváří v tvář před karikaturu toho, co mě kdysi v dětství tak okouzlo, co naplnilo mé myšlenky na celý dlouhý rok života tak, že tam pro jiné nezbylo místa, a pro co jsem poprvé upřímně a bolestně tesknil.

Všechno uvadá, všechno umírá. Můj otec s jelity císařských vousů se dočkal jen mála let v novém státě, na jehož vznik se díval uděšenýma dětskýma očima, zasažen nemocí, která ho brzy sklátila. Z matky se stala vetchá stařenka, žijící o samotě, poklepávající hůlečkou cestou za svými nákupy, vodící na řetízku psa tak ohavného, jak jen mohou být ohavní tlustí psi starých žen. Třicet let! Roztaví jemnou pleť mládí a rozryjí ji vráskami, každý z nich je krvavým vražedníkem, každý je rodičkou nových nadějí a nových osudů. Jiné děti na mém místě se krmí jinými sladkostmi a opájejí se jinými kouzly. Letadla křížují obzor ráno i večer, to, co bylo kdysi mým strašidelným snem, stalo se všedním divadlem, po němž se neohlédne již ani rolník na nejzapadlejším venkově. S jakou samozřejmostí rachotí v oblacích vrtule divotvorných ptáků tam, kde kdysi se vznášeli jen skřivani? Lidé rychleji jezdí, rychleji žijí, rychleji stárnou, zuřivěji se nenávidí a ubíjejí bez výčitek svědomí nejen jednotlivce, ale celé národy. Po starých pohromách se blíží nové, svět se svíjí v porodních bolestech příštích lepších časů.

Když si tohle všechno rozvážím, není vůbec opovážlivá má planá a směšná vzpomínka, zrozená při kolébání říčních vln, v paprscích červencového slunce? Neměl bych raději roztrhati a spáliti tyto papíry, jimiž nemohu přinést žádné úlevy tolika trpícím ubožákům, zbaveným chleba strašlivou hospodářskou situací světa, v nichž jsem neproněs ani jediného z útěšných slov, jež tak žíznivě hltá nemocné století, v nichž jsem nevyřkl žádný ze soudů, které chtějí slyšet lidé na té neb oné názorové straně? Není prostě hříchem

probíráti se v starých zežloutlých stránkách citu, když veliké věci se připravují a hromadné vraždy zaměstnávají srdce cítících lidí?

Prosím ty, kteří čekali více než pouhý příběh pošetilé puberty, aby mi odpustili. Vím, že se nemohou dojmouti dětskými bolestmi a žaly, na nichž není nic tragického. Lidé dobré vůle! I uhánějící stroj se na chvíli zastaví, aby přijal nové zásoby pohonné látky. Proč by se nemohl zastavit na chvíli i člověk, šťvaný den ke dni chvatem pracovních hodin, proč by si nemohl na chvíli lehnout na trávu u řeky a odpočinouti si?

Toto je příběh odpočinku, který jsem dopsal v období mezi velkým zármutkem a velikou nadějí. Snad někomu připomene jeho vlastní Hanzelíny, Dory, Emy, jasnovídky a kouzelníky. Kdo z nás neskrývá v hlubině svého nitra vzpomínku na prchlé dětství, slyšící na jméno složené z jmen, sled nedosněného snu, malou princeznu Helimadoe, oblečenou do laciných šátečků, s obličejem smytým slzami? V chvílích obzvláště teskných ji vylovíme z veteše nastrádaných zklamání, hýčkáme ji a vroucně se jí díváme do tváře – do tváře sladké minulosti, která se nikdy nevrátí.

Jaroslav Havlíček
Helimadoe

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 30. 4. 2015

ISBN 978-80-7532-010-0 (pdf)